

การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล

Discovery in Trial Proceedings

สุระศักดิ์ แก้วเจริญ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

พ.ศ. 2554

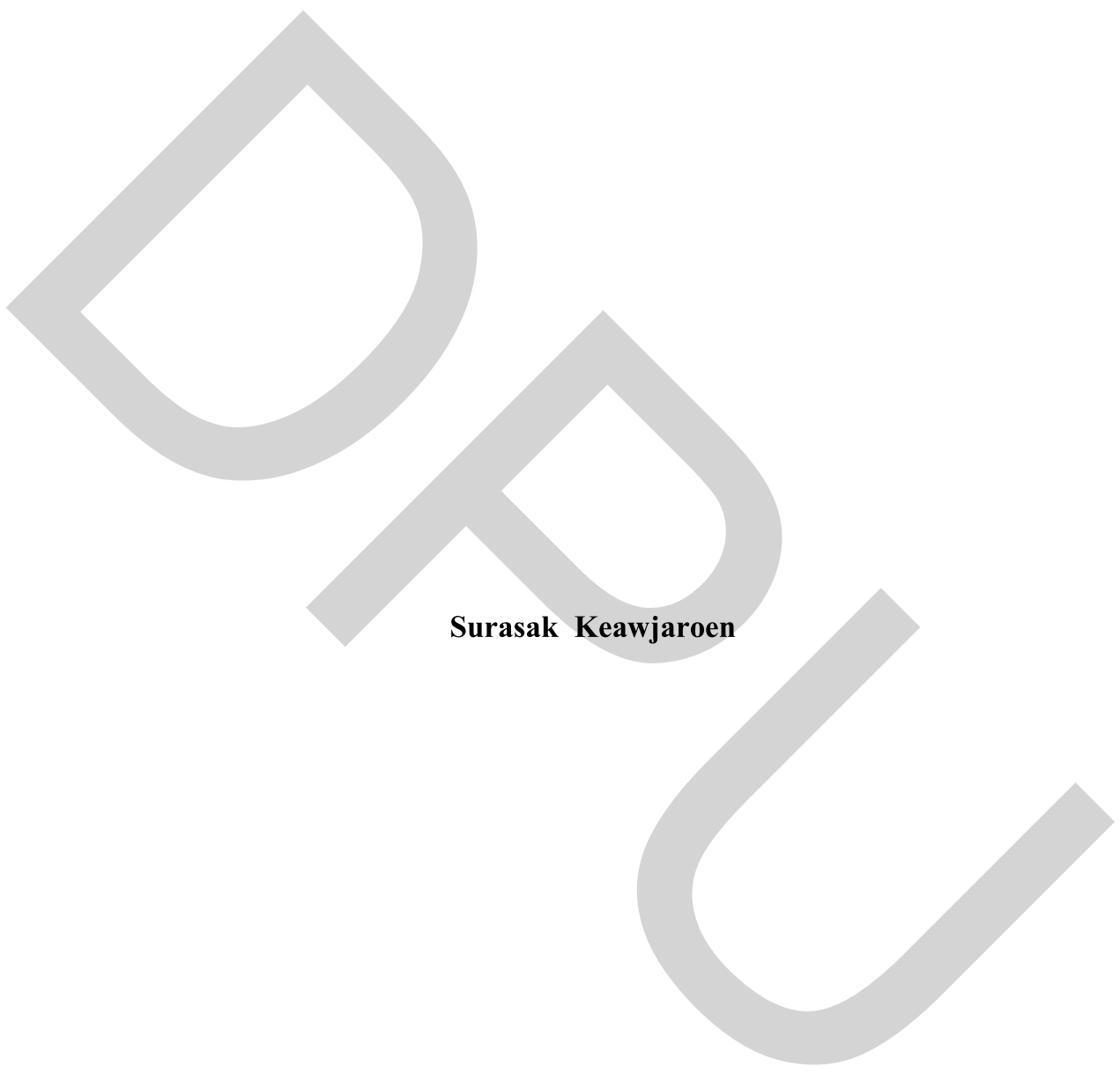
การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล

สุระศักดิ์ แก้วเจริญ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2554

Discovery in Trial Proceedings

Surasak Keawjaroen

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Laws

Department of Law

Graduate School, Dhurakij Pundit University

2011

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี เนื่องด้วยความกรุณาอย่างสูงจากท่าน รองศาสตราจารย์ ดร.อุดม รัฐอมฤต ที่ได้สละเวลาอันมีค่ารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งท่านได้ให้ คำปรึกษา ชี้แนะประเด็น และให้ความเห็นในทางวิชาการ รวมทั้งแนะนำข้อมูล เอกสารและ บทความต่างๆ ที่มีประโยชน์ในการจัดทำวิทยานิพนธ์ ตลอดจนตรวจและแก้ไขร่างวิทยานิพนธ์ฉบับ นี้จนสำเร็จบริบูรณ์ ผู้เขียนจึงขอกราบขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

ในโอกาสนี้ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฌ นคร ที่กรุณาได้รับ เป็นประธานกรรมการวิทยานิพนธ์ และขอกราบขอบพระคุณท่านรองศาสตราจารย์ ดร.สุระศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล และอาจารย์ ดร.อุทัย อาทิวะ ที่กรุณาได้รับเป็นกรรมการวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ซึ่งท่าน ทั้งสามได้ให้คำปรึกษา ชี้แนะประเด็น และให้ความเห็นในทางวิชาการ รวมทั้งแนะนำข้อมูล เอกสารและบทความต่างๆ ที่มีประโยชน์ในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จบริบูรณ์

นอกจากนี้ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา พี่สาว น้องชาย และพี่ๆ เพื่อนๆ ที่ร่วมงานซึ่งคอยเป็นกำลังใจในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนประสบความสำเร็จด้วยดี

อนึ่งหากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษาในทางวิชาการ ผู้เขียน ขอขอบความดีทั้งหมดนี้แด่บิดา มารดาและครูบาอาจารย์ทุกๆ ท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชา ความรู้ให้ แต่หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีข้อบกพร่องหรือผิดพลาดประการใด ผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่ เพียงผู้เดียว

สุระศักดิ์ แก้วเจริญ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ฅ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	6
1.3 สมมติฐานของการศึกษา.....	6
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	7
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา.....	7
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล.....	8
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญา.....	8
2.1.1 วิธีค้นหาความจริงแบบต่อสู้คดี.....	11
2.1.2 วิธีค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้คดี.....	12
2.2 ความหมายและวิวัฒนาการของการเปิดเผยพยานหลักฐาน.....	13
2.2.1 ความหมายของการเปิดเผยพยานหลักฐาน.....	13
2.2.2 วิวัฒนาการของการเปิดเผยพยานหลักฐาน.....	14
2.3 วัตถุประสงค์ของการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญา.....	15
2.4 พัฒนาการของการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล	
ตามกฎหมายไทย.....	18
2.4.1 ยุคก่อนประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา	
ฉบับปัจจุบัน.....	18
2.4.2 ยุคที่มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.....	19
2.4.2.1 ช่วงก่อนมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมาย	
วิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547.....	19
2.4.2.2 ช่วงภายหลังมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวล	
กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547.....	24

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

2.4.2.3 ช่วงภายหลังมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551.....	29
2.4.3 การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลตาม ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญา ของพนักงานอัยการ.....	34
2.4.4 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยกับการเปิดเผยพยานหลักฐาน ของฝ่ายรัฐในชั้นศาล.....	37
2.4.5 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญา ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 กับการเปิดเผยพยาน หลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล.....	40
3. การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลตามระบบกฎหมายต่างประเทศ.....	44
3.1 การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของระบบกฎหมาย คอมมอนลอว์ (Common Law).....	44
3.1.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	44
3.1.1.1 กระบวนการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย.....	44
3.1.1.2 การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของ ประเทศไทย.....	46
3.1.2 ประเทศอังกฤษ.....	55
3.1.2.1 กระบวนการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย.....	55
3.1.2.2 การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของ ประเทศไทย.....	56
3.2 การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของระบบกฎหมาย ซีวิลลอว์ (Civil Law).....	61
3.2.1 ประเทศเยอรมนี.....	61
3.2.1.1 กระบวนการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย.....	61
3.2.1.2 การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของ ประเทศไทย.....	63
3.2.2 ประเทศฝรั่งเศส.....	66
3.2.2.1 กระบวนการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย.....	66

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

3.2.2.2 การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของ ประเทศฝรั่งเศส.....	66
4. วิเคราะห์หลักการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล.....	71
4.1 ระบบและปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย.....	71
4.1.1 ระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย.....	72
4.1.2 ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย.....	74
4.2 วิเคราะห์การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของประเทศไทย.....	76
4.2.1 วิเคราะห์การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล ของประเทศไทยในช่วงก่อนมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547.....	77
4.2.1.1 การตรวจดูสำนวนและคัดสำเนาพยานหลักฐานตามมาตรา 8.....	77
4.2.1.2 การตรวจและส่งสำเนาพยานเอกสารตามมาตรา 240.....	78
4.2.1.3 การตรวจพยานวัตถุตามมาตรา 242.....	78
4.2.1.4 การยื่นบัญชีระบุพยานโดยอนุโลมประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับ.....	79
4.2.1.5 อำนาจศาลในการค้นหาข้อเท็จจริงตามมาตรา 175, 228, 229.....	80
4.2.1.6 การบรรยายฟ้องตามมาตรา 158 (5).....	81
4.2.1.7 การอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟังตามมาตรา 172 วรรคสอง.....	82
4.2.1.8 การแถลงเปิดคดีตามมาตรา 174.....	83
4.2.1.9 การห้ามสืบพยานหลักฐานอันจะเป็นการเปิดเผยความลับ ตามมาตรา 231.....	83
4.2.2 วิเคราะห์การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของ ประเทศไทยในช่วงภายหลังมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547.....	84
4.2.2.1 การตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การตามมาตรา 8 (6).....	84
4.2.2.2 การตรวจพยานหลักฐานตามมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2.....	84
4.2.3 วิเคราะห์การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของประเทศไทย ในช่วงภายหลังมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551.....	90

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

4.2.4	วิเคราะห์การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลตามระเบียบ สำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ.....	95
4.2.5	วิเคราะห์การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลตาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย	97
4.2.6	วิเคราะห์การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลตามพระราช บัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542.....	100
4.3	วิเคราะห์การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของประเทศไทย เปรียบเทียบกับต่างประเทศ.....	102
4.3.1	วิเคราะห์การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของกฎหมาย ต่างประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law).....	102
4.3.2	วิเคราะห์การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของกฎหมาย ต่างประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law).....	104
4.3.3	วิเคราะห์การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของประเทศไทย เปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย คอมมอนลอว์ (Common Law) และซีวิลลอว์ (Civil Law).....	106
4.4	ข้อสนับสนุนและปัญหาในการนำเอากระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐาน ของฝ่ายรัฐในชั้นศาลมาใช้ในประเทศไทย.....	109
4.4.1	ข้อสนับสนุนในการนำเอากระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐาน ของฝ่ายรัฐในชั้นศาลมาใช้ในประเทศไทย.....	109
4.4.2	ปัญหาในการนำเอากระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐ ในชั้นศาลมาใช้ในประเทศไทย.....	110
5.	บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	116
5.1	บทสรุป.....	116
5.2	ข้อเสนอแนะ.....	120
	บรรณานุกรม.....	122
	ประวัติผู้เขียน.....	129

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล
ชื่อผู้เขียน	สุระศักดิ์ แก้วเจริญ
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร.อุดม รัฐอมฤต
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2553

บทคัดย่อ

การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล คือ กระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงก่อนพิจารณาคดีที่ใช้กันโดยคู่ความฝ่ายหนึ่งสามารถรับทราบข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานเกี่ยวกับคดีที่อยู่ในความครอบครองของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้ การเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาก่อนพิจารณา เป็นกระบวนการหนึ่งของวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งพัฒนามาจากแนวคิดพื้นฐานบนหลักการของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่สำคัญ คือ การยื่นยันถึงหน้าที่ที่รัฐมีอยู่ในอันที่จะต้องให้หลักประกันแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยว่าจะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม (fair trial)

ประเทศไทยใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) หรือระบบประมวลกฎหมาย การดำเนินคดีอาญาเป็นไปตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ โดยมีระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญาเป็นแบบไม่ต่อสู้ (Non-Adversarial System หรือ Inquisitorial System) แต่โดยที่เนื้อหาของการดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหาประกอบด้วยอิทธิพลของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ของประเทศอังกฤษ ซึ่งมีวิธีค้นหาความจริงแบบต่อสู้คดี (Adversarial System หรือ Fight Theory) ที่มีต่อแนวความคิดทางกฎหมายของประเทศไทย ศาลและองค์กรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยยังขาดความกระตือรือร้นที่จะร่วมมือกันค้นหาข้อเท็จจริงในคดี ดังนั้น การต่อสู้คดี การวางแผนของศาลก็จึงไม่สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐอย่างสิ้นเชิง

การแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 173/1 มาตรา 173/2 และมาตรา 229/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เกี่ยวกับการตรวจพยานหลักฐานและการยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานจริงๆ แล้ว มันเป็นไปในแนวทางของการค้นหาความจริงแบบต่อสู้คดี (Adversarial System หรือ Fight Theory) ซึ่งเป็นหลักการค้นหาความจริงในคดีแพ่ง ซึ่งเป็นเรื่องระหว่างเอกชนกับเอกชนที่มีความเท่าเทียมกัน แต่คดีอาญาเป็นเรื่องที่กระทบต่อส่วนรวม ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีข้อยกเว้นต่างๆ เพื่อคุ้มครองสิทธิจำเลย ในขณะที่เดียวกันจะให้โจทก์เปิดเผยพยานหลักฐานทั้งหมดก็ไม่ได้ เพราะการค้นหาความจริงยังเป็นแบบต่อสู้คดีกันอยู่ (Adversarial System หรือ Fight Theory) ทั้งนี้ จึงส่งผลให้กระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลที่แก้ไขเพิ่มเติมนี้ จึงยังมีปัญหาในทางปฏิบัติอยู่นั่นเอง

Thesis Title	Discovery in Trial Proceedings
Author	Surasak Keawjaroen
Thesis Advisor	Associate Professor Dr.Udom Ratammarit
Department	Law
Academic Year	2010

ABSTRACT

Discovery in trial proceedings is the process in which there is a search for pertinent facts prior to the commencement of the trial proper. The purpose is to allow one party to the trial becoming cognizant of the facts or evidence regarding the case in question at the disposal of the other party. Disclosure of evidence in criminal cases prior to actual trials as a criminal law procedure is rooted in the overriding criminal law principle that it is the duty of the state to ensure defendants in criminal cases have fair trials.

The Kingdom of Thailand uses the civil law system or a system of codified law. As such, proceedings in criminal cases involving the discovery phase in a criminal investigation must be congruent with the non-adversarial, inquisitorial character of civil law systems. However, criminal procedure in the adversarial common law system of England in respect to the discovery phase of criminal trial proceedings has influenced the development of Thai legal concepts in this area of the law. Accordingly, the courts and judicial officials are not eager to embrace the duty of fostering cooperation between the contending parties in criminal cases. But such judicial indifference is actually incompatible with the overriding principle that the state must ensure fair trials for all defendants in criminal cases.

In the researcher's view, called for is an amendment of the provision in Section 173/1, Section 173/2, and Section 229/1 of the Criminal Procedure Code regarding the examination of evidence and the filing of list of items of evidence. Particularly is this the case because this provision actually accords with the discovery phase in criminal cases as found in the adversarial system of law. Hence, the legal model pertains to the discovery phase in civil cases in which the contending parties are both private sector parties on an equal footing and thus not fully applicable to criminal cases in which the parties belong to the private and public sectors, respectively, and are not on an equal footing.

Furthermore, this model does not sufficiently incorporate the important consideration that criminal cases affect society as a whole. Accordingly, exceptions must be made so as to protect the rights of the accused. At the same time, it is not possible for the plaintiff to disclose all the evidence because the search for facts in the discovery phase is governed by the adversarial model. Therefore, unless the aforementioned sections of the Criminal Procedure Code are amended, practical problems in the carrying out of criminal trial proceedings will unabatedly occur.

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นเครื่องมือที่เป็นหลักประกันความยุติธรรมให้กับประชาชนภายในรัฐว่า บุคคลซึ่งมาอยู่ภายใต้บังคับแห่งกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะได้รับการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยความยุติธรรมและความเสมอภาคอย่างเท่าเทียม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการดำเนินคดีอาญา คือ การชี้ขาดเรื่องที่กล่าวหา⁴ ซึ่งตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในปัจจุบันผู้ถูกกล่าวหาเป็นประธานในคดี (Prozess-subjekt) มีสิทธิต่างๆ ในอันที่สามารถสู้คดีได้อย่างเต็มที่⁵ ดังนั้น ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยควรได้ทราบพยานหลักฐานของพนักงานอัยการเพื่อจัดเตรียมพยานหลักฐานที่จะนำมาหักล้างพยานหลักฐานของพนักงานอัยการได้อย่างเต็มที่ในการพิจารณาคดีอาญาในอดีตศาลและจำเลยจะตกอยู่ในสถานะเดียวกันว่า จะรู้ข้อความเท่าที่โจทก์กล่าวอ้างในคำฟ้องเท่านั้น ซึ่งทำให้เกิดปัญหาทั้งฝ่ายศาลและฝ่ายจำเลย โดยเฉพาะฝ่ายจำเลยซึ่งไม่มีสิทธิทราบเลยว่าฝ่ายโจทก์หรืออัยการจะนำพยานใดของฝ่ายอัยการมาพิสูจน์ความผิดตนซึ่งทำให้สิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลยมีข้อจำกัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีระบบการพิจารณาคดีโดยต่อเนื่อง ยิ่งทำให้การเตรียมการต่อสู้คดีโดยไม่เป็นธรรม⁶

แม้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้มีบทบัญญัติที่กำหนดเกี่ยวข้องกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 8 (3) (4) มาตรา 240 และมาตรา 242 วรรคหนึ่งรวมทั้งได้นำบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการยื่นบัญชีระบุพยาน ตามมาตรา 87 และมาตรา 88 มาอนุโลมใช้บังคับ โดยอาศัยบทบัญญัติมาตรา 15 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานอกจากนี้ยังให้อำนาจศาลที่จะเข้าไปค้นหาข้อเท็จจริงได้โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 175 มาตรา 228 และมาตรา 229 รวมทั้งในคำฟ้องคดีอาญาตามมาตรา 158 (5) และการแถลงเปิดคดีนั้นตามมาตรา 174 ยังเป็นช่องทางหนึ่งในการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลอีกด้วย ซึ่งศาลยังมีบทบาทในการอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟังตามมาตรา 172 วรรคสอง บทบัญญัติในมาตรา 175

⁴ คณิต ฌ นคร ก (2549). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. หน้า 46.

⁵ แหล่งเดิม. หน้า 47.

⁶ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล ก (2551). ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาลับอ้างอิง. หน้า 312.

มาตรา 228 และมาตรา 229 เหล่านี้แสดงถึงบทบาทของศาลในการตรวจสอบความจริงอย่างกระตือรือร้นทั้งสิ้น และแสดงให้เห็นบทบาทของความเป็นภาวะวิสัยของศาลด้วย ฉะนั้น ความยุติธรรมตามกฎหมายหรือตามคำพิพากษากับความยุติธรรมตามความเป็นจริงจึงเป็นสิ่งเดียวกันอยู่แล้ว เพราะมีฉะนั้นแล้วจะเรียกว่าการดำเนินคดีอาญาเป็นการอำนวยความสะดวกโดยรัฐย่อมจะไม่ได้ แต่ในทางปฏิบัติศาลได้ปฏิบัติตรงกันข้ามกับหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาลใช้อำนาจตามมาตรา 175 และมาตรา 228 น้อยมาก นอกจากนั้นตามมาตรา 229 ศาลเป็นผู้สืบพยาน จะสืบในศาลหรือนอกศาลก็ได้ แล้วแต่เห็นควรตามลักษณะของพยาน แต่ในทางปฏิบัติการดำเนินคดีอาญากลายเป็นการต่อสู้ระหว่างพนักงานอัยการกับจำเลยไป ซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐแต่อย่างใด⁷

การแถลงเปิดคดีของฝ่ายโจทก์ตามมาตรา 174 ซึ่งก็คือ การแถลงถึงลักษณะการฟ้องและพยานหลักฐานที่จะนำสืบพิสูจน์ความผิดของจำเลย แต่แท้ที่จริงแล้ว แม้มีการบัญญัติให้ระบุถึงพยานหลักฐานที่จะนำสืบเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลยก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติมักจะระบุไว้อย่างกว้างๆ อย่างกรณีของพนักงานอัยการมักจะระบุว่า “สรรพเอกสารในสำนวนสอบสวนทั้งหมด” จึงถือว่ายังไม่เพียงพอที่จะทำให้ความชัดเจน⁸

ปัญหาเกี่ยวกับการบรรยายฟ้องและปัญหาฟ้องเคลือบคลุมที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติเป็นเพราะการบรรยายฟ้องมิได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักกฎหมายดังกล่าวมาแล้วอย่างแท้จริง กล่าวคือการบรรยายที่กระทำกันในทางปฏิบัติส่วนใหญ่เป็นเพียงการบรรยายให้ครบองค์ประกอบความผิดอย่างเดียว กรณีจึงก่อให้เกิดปัญหาฟ้องเคลือบคลุมและนำไปสู่ปัญหาข้อเท็จจริงต่างกับฟ้องการบรรยายฟ้องในทางปฏิบัติในบางกรณีเห็นได้ชัดว่าเป็นการเอาเปรียบจำเลย⁹

การเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีวัตถุประสงค์เพื่อให้กระบวนการค้นหาความจริงเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นธรรมและส่งเสริมให้คู่ความเปิดเผยพยานหลักฐานและยอมรับข้อเท็จจริงมากขึ้น¹⁰ รวมทั้งเพื่อให้คู่ความเห็นรายงานพยานหลักฐานของแต่ละฝ่าย เพื่อหลีกเลี่ยงการจู่โจมทางพยาน ให้ประเด็นเคลือบคลุมและช่วยให้จำเลยได้เตรียมตัวเพื่อการต่อสู้คดี วัตถุประสงค์ที่สำคัญของการพิจารณาคดีอาญาก็คือการค้นหาความจริงให้ได้สมบูรณ์มากที่สุด การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลเป็นกระบวนการหนึ่ง

⁷ คณิต ฌ นคร ข (2544, มกราคม-มิถุนายน). “บทบาทของศาลในคดีอาญา.” วารสารกฎหมายธุรกิจ บัณฑิตย, 1, 1. หน้า 54.

⁸ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล ก เล่มเดิม. หน้า 312-313.

⁹ คณิต ฌ นคร ก (2549). เล่มเดิม. หน้า 505-506.

¹⁰ บุญชัย ภัทรพัฒนานนท์. (2549). การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญา. หน้า 2.

ของวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งพัฒนามาจากแนวความคิดพื้นฐานบนหลักการของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่สำคัญ คือ การยื่นยันถึงหน้าที่ซึ่งรัฐมีอยู่ในอันที่จะต้องให้หลักประกันแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยว่าจะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม (Fair trial) ทั้งก่อนพิจารณาและในระหว่างการพิจารณาคดีของศาล แต่โดยที่รูปแบบของการดำเนินคดีของไทยนั้นยึดถือการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหา ซึ่งถือว่าอัยการเป็นคู่ความเท่าเทียมกับจำเลย และมีสิทธิในการเสนอพยานหลักฐานอย่างเท่าเทียมกัน ทั้งที่ในความเป็นจริงพนักงานอัยการอยู่ในฐานะเป็นเจ้าพนักงานของฝ่ายรัฐซึ่งมีกลไกในการแสวงหาพยานหลักฐานมากมาย ในขณะที่จำเลยมักจะไม่มีโอกาสและขาดเครื่องมือในการแสวงหาพยานหลักฐาน เมื่อจำเลยอยู่ในสภาพที่ด้อยกว่ารัฐทั้งฐานะและโอกาส รวมทั้งยังไม่ล่วงรู้พยานหลักฐานของพนักงานอัยการ ก็ย่อมปราศจากความพร้อมในการที่จะต่อสู้คดี เพราะไม่อาจรู้ได้ว่าพยานหลักฐานที่พนักงานอัยการจะใช้อ้างต่อศาลเพื่อพิสูจน์ความผิดของเขามีประการใดและมีความถูกต้องแท้จริงเพียงใด ดังนั้น สิ่งหนึ่งที่มักจะปรากฏให้เห็นอยู่เสมอในการพิจารณาคดีอาญาในระบบกล่าวหา ก็คือ การสร้างความประหลาดใจให้ปรากฏแก่จำเลยด้วยข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่จำเลยไม่อาจคาดคิดมาก่อน ซึ่งนับว่าเป็นการกระทบกระเทือนความเป็นธรรมที่จำเลยควรจะได้รับ และเป็นอุปสรรคต่อการค้นหาความจริงเป็นอย่างยิ่ง¹¹

เพื่อแก้ไขข้อจำกัดของการดำเนินคดีด้วยระบบกล่าวหา จึงได้มีการนำกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานมาใช้ในรูปแบบวิธีพิจารณาความในหลายประเทศ ด้วยเหตุผลที่สำคัญว่าการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลจะช่วยส่งเสริมให้มีการเสนอพยานหลักฐานที่สมบูรณ์เข้าสู่การพิจารณาคดี อันจะช่วยดำรงความยุติธรรมได้อย่างกว้างขวาง นอกจากนี้ยังเป็นการลดโอกาสของความผิดพลาดอันจะเกิดจากพยานหลักฐานเท็จ และขจัดร่องรอยของการดำเนินคดีที่ถือว่าการต่อสู้ระหว่างคู่ความ¹²

การแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาลับปัจจุบัน ในส่วนของการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลจะมีประสิทธิผลในการบังคับใช้ และให้ความเป็นธรรมเพียงใดนั้น ปัจจัยที่ต้องคำนึงถึงคือ ระบบกฎหมายและสภาพสังคมของไทยซึ่งประเทศไทยใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) หรือในระบบประมวลกฎหมาย และนักกฎหมายส่วนใหญ่เห็นว่า การดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยว่าเป็นไปตาม “หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ”¹³ โดยมี

¹¹ เดชอุดม ขุนนะสิทธิ์. (ม.ป.ป.). รายงานการเก็บข้อมูลการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญา หัวข้อเรื่อง การเปิดเผยพยานที่ไม่ใช่บุคคลอย่างบังคับในประเทศที่ใช้ระบบ Civil Law กรณีศึกษาเฉพาะประเทศเยอรมนี ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น. หน้า 3.

¹² แหล่งเดิม.

¹³ คณิต ฌ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 62.

ระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญาเป็นแบบไม่ต่อสู้ (Non-Adversarial System หรือ Inquisitorial System) ซึ่งศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงอย่างมากบทบาทของผู้พิพากษาจึงกระตือรือร้น (Active) การอ้างพยาน การซักถามพยานก็เป็นหน้าที่ของศาล คู่ความมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือและควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของศาลให้เป็นไปตามกฎหมายเท่านั้น บทบาทของคู่ความในคดีจึงเป็นเพียงผู้ช่วยศาล กระตุ้นการดำเนินคดี พยานหลักฐานที่สามารถพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลยก็จะถูกนำมาแสดงโดยศาล แต่โดยที่เนื้อหาของการดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหาประกอบด้วยอิทธิพลของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ของประเทศอังกฤษ ซึ่งมีวิธีค้นหาความจริงแบบต่อสู้คดีกัน (Adversarial System หรือ Fight Theory) ที่มีต่อแนวความคิดทางกฎหมายของประเทศไทย ศาลและองค์กรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยยังขาดความกระตือรือร้นที่จะร่วมมือกันค้นหาข้อเท็จจริงในคดี และโดยเฉพาะผู้พิพากษาจะวางตัวเป็นกลางคอยควบคุมให้แต่ละฝ่ายดำเนินการต่อสู้คดีตามขั้นตอนของกฎหมาย โดยไม่ลงไปค้นหาข้อเท็จจริงให้กระจ่างอันเนื่องมาจาก ถ้าศาลลงไปค้นหาข้อเท็จจริงในคดีแม้ได้ข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่เป็นคุณกับฝ่ายจำเลยก็ตาม แต่ก็จะทำให้ผู้เสียหายมองว่าศาลเข้าข้างจำเลยและไม่มีความเป็นกลาง ประกอบกับแนวความคิดและนโยบายในการดำเนินคดีของรัฐในอดีตเน้นการดำเนินคดีตามแนว Crime Control Model ซึ่งเน้นหนักที่จะให้อำนาจเจ้าหน้าที่ของรัฐดำเนินคดีปราบปรามผู้กระทำความผิด มากกว่าคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของจำเลยหรือให้ออกาสจำเลยที่จะเตรียมตัวต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่¹⁴

สำหรับประเทศไทยบทบัญญัติในส่วนการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลนั้น เดิมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) มาตรา 241 วรรคสาม ได้บัญญัติว่า “ผู้เสียหายหรือจำเลยในคดีอาญามีสิทธิตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตน เมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ” และปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2550) มาตรา 40 (7) บัญญัติว่า “ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้องรวดเร็วและเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร” ในส่วนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้ให้สิทธิจำเลยที่จะตรวจดูสิ่งที่ยื่นเป็นพยานหลักฐาน และคัดสำเนาหรือถ่ายรูปสิ่งนั้นๆ ตามมาตรา 8 (4) และได้มีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 และพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551 ซึ่งได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบัญญัติมาตรา 173/1 มาตรา 173/2 มาตรา 229/1 และมาตรา 240 โดยวางหลักเกณฑ์และขั้นตอนในการกำหนดให้มีการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล โดยกำหนดให้มีวันตรวจ

¹⁴ กาญจนา ตริแสน. (2533). การเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญา. หน้า 132-133.

พยานหลักฐานก่อนกำหนดวันนัดสืบพยาน การยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานและวิธีการนำสืบพยาน เอกสารซึ่งเป็นกระบวนการพิจารณาคดีอาญาที่ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมขึ้นใหม่

ซึ่งในการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานในมาตรา 173/1 และมาตรา 229/1 นั้น ท่านศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นกร ได้ให้ความเห็นในกรณีนี้ว่า บทบัญญัติมาตรา 173/1 ผิด “หลักฟังความทุกฝ่าย” อย่างเห็นได้ชัดและกระทบต่อความ “เป็นประธานในคดี” ของผู้ถูกกล่าวหา¹⁵ ส่วนบทบัญญัติมาตรา 229/1 ในวรรคสามและวรรคสี่เป็นบทบัญญัติที่อาจกระทบต่อความ “เป็นประธานในคดี” ของผู้ถูกกล่าวหา กรณีจึงเป็นเรื่องที่ศาลจะต้องระมัดระวังในการใช้อำนาจ¹⁶ นอกจากนี้ท่านศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นกร ได้ให้ความเห็นว่า พนักงานอัยการเป็นโจทก์ในทางแบบพิธีเท่านั้น พนักงานอัยการไม่เป็นโจทก์ในเนื้อหา กล่าวคือพนักงานอัยการไม่เป็นคู่แพะชนะกับจำเลย พนักงานอัยการต้องวางตัวเป็นกลาง พนักงานอัยการจึงไม่เป็นคู่ความกับจำเลยในทางเนื้อหาแต่เป็นคู่ความตามแบบพิธีเท่านั้น เหตุนี้พนักงานอัยการจึงมีอำนาจดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของจำเลย¹⁷ นอกจากนี้ในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ ...) พ.ศ. ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับมาตรา 240 ของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ยังมีประเด็นโต้แย้งกันถึงความเหมาะสมที่จะนำบทบัญญัติมาตรานี้มาใช้บังคับกับจำเลยด้วย โดยเห็นว่าสมควรจะใช้บังคับกับโจทก์ฝ่ายเดียว ซึ่งที่ประชุมมีมติให้นำมาตรา 240 มาใช้บังคับกับจำเลยด้วย¹⁸

จึงเห็นได้ว่า แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยจะได้บัญญัติคุ้มครองสิทธิจำเลยในคดีอาญาให้ได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานในการได้รับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลไว้ก็ตาม แต่จากการที่ได้มีการพัฒนาระบบการพิจารณาคดีของศาล เพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของจำเลยมาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 จนถึงปัจจุบันจะส่งผลให้จำเลยในคดีอาญาได้ทราบพยานหลักฐานที่อยู่ในความรับรู้ของพนักงานอัยการเพื่อจัดเตรียมข้อมูลมานำสืบพิสูจน์หักล้างให้ศาลเห็นถึงความถูกต้องแท้จริงของพยานหลักฐานของพนักงานอัยการได้ในระดับหนึ่ง แต่ก็ยังเห็นได้ว่ายังมีช่องว่างในการเปิดเผยพยานหลักฐานที่จะส่งผลให้จำเลยได้เข้าถึงพยานหลักฐานที่จะนำมาพิสูจน์ความผิดของตนได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะพยานบุคคลซึ่งเป็นพยานหลักฐานที่สำคัญต่อการพิจารณาคดีอาญา

¹⁵ คณิต ฒ นกร ค (2552). ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หลักกฎหมายและพื้นฐานการเข้าใจ. หน้า 142.

¹⁶ แหล่งเดิม. หน้า 175.

¹⁷ แหล่งเดิม. หน้า 240.

¹⁸ รายงานการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติครั้งที่ 65 เป็นพิเศษ วันพุธที่ 21 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2550 ณ ตึกรัฐสภา. หน้า 29/1 – 38/2.

เพื่อไม่ให้มีการได้เปรียบเสียเปรียบกันในเชิงคดีและเพื่อให้การแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในส่วนที่เกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลเป็นไปโดยถูกต้องและเหมาะสม นอกจากนี้ การแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 173/1 มาตรา 173/2 และมาตรา 229/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งได้แก้ไขใหม่นี้ เป็นการแก้ไขเพิ่มเติมที่เป็นไปตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ โดยมีระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญาเป็นแบบไม่ต่อสู้ (Non-Adversarial System หรือ Inquisitorial System) หรือไม่ ดังนั้น จึงควรทำการศึกษาถึงระบบกฎหมายของประเทศไทยและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของประเทศไทยและของต่างประเทศ รวมทั้งความเป็นไปได้ในการพัฒนากระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของประเทศไทย รวมถึงปัญหา อุปสรรค ข้อดี ข้อเสีย เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย ระเบียบในเรื่องดังกล่าวและพัฒนากระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาถึงความหมาย ลักษณะ ขอบเขต ปัญหา ข้อดีและข้อเสียของการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล

1.2.2 เพื่อศึกษาถึงแนวคิดของกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) และระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law)

1.2.3 เพื่อศึกษาหลักเกณฑ์ กระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบปัจจุบัน ถึงความเหมาะสมในการใช้บังคับกับระบบกฎหมายของประเทศไทย

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

ประเทศไทยใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) หรือระบบประมวลกฎหมายการดำเนินคดีอาญาเป็นไปตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ โดยมีระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญาเป็นแบบไม่ต่อสู้ (Non-Adversarial System หรือ Inquisitorial System) ซึ่งศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงอย่างมาก การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลนั้น จะเป็นเครื่องช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่จำเลยในคดีอาญา เพื่อให้จำเลยสามารถหาพยานหลักฐานมาสู้กับพยานหลักฐานของพยานอัยการได้อย่างเต็มที่ เป็นการป้องกันการจู่โจมพยานของฝ่ายพนักงานอัยการ และเมื่อเป็นการกำหนดให้พนักงานอัยการต้องเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสู้พยาน จึงไม่อยู่ในดุลพินิจของศาล หรือต้องมีคู่ความร้องขอก่อนแต่อย่างใด ทั้งนี้ จะช่วยให้ศาลและ

พนักงานอัยการมีส่วนร่วมในการค้นหาข้อเท็จจริงในคดีอาญา เพื่อพิสูจน์ว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือเป็นผู้บริสุทธิ์ แทนการเอาชนะกันทางคดี อันจะเป็นผลเสียอย่างร้ายแรงต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาถึงกระบวนการและหลักเกณฑ์ในการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล โดยจะทำการศึกษาลักษณะและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลจากกฎหมายในอดีตจนถึงปัจจุบันของประเทศไทย และการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเปิดเผยพยานหลักฐานถึงความถูกต้องและเหมาะสมในการบังคับใช้ รวมทั้งศึกษาระบบกฎหมายต่างประเทศในส่วนที่เกี่ยวกับกระบวนการเปิดเผยหรือกระบวนการตรวจสอบพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล ทั้งในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) และระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) เพื่อให้เข้าใจแนวคิดและทฤษฎีของกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล ในคดีอาญาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

ใช้วิธีวิจัยทางเอกสาร โดยค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ วิทยานิพนธ์ หนังสือ วารสาร ตำรับกฎหมาย บทความ เอกสารที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งข้อมูลเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต ตลอดจนคำพิพากษาของศาล ความเห็นของนักนิติศาสตร์และนักวิชาการแขนงอื่นๆ เพื่อประมวลเป็นข้อเสนอแนะต่อไป

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ทำให้ทราบถึงความหมาย ลักษณะ ขอบเขต ปัญหา ข้อดีและข้อเสียของการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล

1.6.2 ทำให้ทราบถึงแนวคิดของกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) และระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law)

1.6.3 ทำให้ทราบถึงหลักเกณฑ์ กระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย รวมถึงปัญหาและอุปสรรค และแนวทางการแก้ไขเพิ่มเติมกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของประเทศไทย

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล

เพื่อความเข้าใจในการศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานในของฝ่ายรัฐในชั้นศาล จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาถึงแนวคิดเกี่ยวกับระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญา ความหมาย วิวัฒนาการ และวัตถุประสงค์ของเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล รวมทั้งศึกษาถึงพัฒนาการของการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลตามกฎหมายไทย ซึ่งได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ โดยแยกศึกษาเป็นประเด็นตามหัวข้อการศึกษาได้ดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญา

การศึกษาถึงแนวคิดเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐาน จึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับระบบกฎหมายและระบบการดำเนินคดีอาญาเสียก่อน ซึ่งในนานาอารยประเทศทั่วโลก มีระบบกฎหมายที่ใช้กันอยู่ 2 ระบบ คือ ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) และระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law)¹ ในส่วนระบบการดำเนินคดีอาญานั้น เมื่อพิจารณาตามประวัติความเป็นมาของระบบการดำเนินคดีอาญาแล้ว กล่าวได้ว่า ระบบการดำเนินคดีอาญามี 2 ระบบคือ²

1) การดำเนินคดีอาญา “ระบบไต่สวน (Inquisitorial System)” คือ ระบบการดำเนินคดีอาญาที่ไม่มีการแยกหน้าที่สอบสวนฟ้องร้องและหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีออกจากกัน ให้มีองค์กรในการดำเนินคดีที่ต่างหากจากกัน แต่การดำเนินคดีอาญาทั้งหมดตกอยู่ในมือของบุคคลหรือองค์กรเดียว กล่าวคือ การดำเนินคดีอาญาทั้งหมดตกอยู่ในมือของผู้พิพากษาหรือศาล ซึ่งการพิสูจน์พยานหลักฐานของระบบไต่สวน จะไม่มีหลักเกณฑ์เคร่งครัดดังเช่นระบบกล่าวหา เพราะมุ่งหวังเอาผลที่จะได้รู้ถึงความเท็จหรือจริงมากกว่า³ และในการดำเนินคดีอาญาตามระบบไต่สวนนี้ผู้ถูก

¹ สมชาย วิมลสุข. (2549). บทบาทของศาลในชั้นต้นในการค้นหาความจริง. หน้า 1.

² คณิต ฌ นกร ก เล่มเดิม. หน้า 55-57.

³ ประมูล สุวรรณพร. (2526). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน. หน้า 2.

ไต่สวนแทบจะไม่มีสิทธิอะไรเลย เขามีสภาพไม่ต่างอะไรกับวัตถุชิ้นหนึ่ง กล่าวคือ เป็น “กรรมในคดี” (Prozess-objekt) และอาจสรุปลักษณะสำคัญของระบบไต่สวนได้ดังนี้⁴

(1) ศาลเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพิจารณาคดีมีอำนาจที่จะสืบพยานเพิ่มเติมหรือลดสืบพยาน เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงให้ได้ใกล้เคียงมากที่สุด การกำหนดระเบียบวิธีเกี่ยวกับการสืบพยานมีน้อย ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจได้กว้างขวางและยืดหยุ่นได้มาก

(2) การพิจารณาคดีโดยเฉพาะคดีอาญา จะมีลักษณะเป็นการดำเนินการระหว่างศาลกับจำเลย โจทก์มีบทบาทเป็นเพียงผู้ช่วยเหลือศาลค้นหาพยานหลักฐาน ส่วนระดับความช่วยเหลือที่โจทก์กับศาลจะร่วมมือกันมีน้อยมากเพียงใดขึ้นอยู่กับระบบแต่ละประเทศ เช่น ในประเทศฝรั่งเศส พนักงานอัยการอาจขึ้นนั่งซักถามพยานบนบัลลังก์เคียงคู่ผู้พิพากษาได้

(3) ไม่มีกฎเกณฑ์การสืบพยานที่เคร่งครัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะไม่มีบทตัดพยาน (Exclusionary Rule) ที่เด็ดขาด แต่เปิดโอกาสให้มีการเสนอพยานหลักฐานทุกชนิดมาสู่ศาล และศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวาง

2) การดำเนินคดีอาญา “ระบบกล่าวหา (Accusatorial System)” คือ ระบบการดำเนินคดีอาญาที่มีการแยกหน้าที่สอบสวนฟ้องร้องและหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีออกจากกัน ให้องค์กรในการดำเนินคดีอาญาต่างหากจากกันเป็นผู้ทำหน้าที่ทั้งสองนั้น และยกฐานะของผู้ถูกกล่าวหา (ผู้ต้องหาและจำเลย) จากการเป็น “กรรมในคดี” (Prozess-objekt) ขึ้นเป็น “ประธานในคดี” (Prozess-subjekt) และอาจสรุปลักษณะสำคัญของระบบกล่าวหาได้ดังนี้⁵

(1) ศาลมีบทบาทจำกัด โดยเป็นเพียงผู้ตัดสินคดีเท่านั้น ไม่มีอำนาจในการสืบพยานเพิ่มเติม หรือช่วยคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแสวงหาพยานหลักฐาน

(2) โจทก์กับจำเลยมีบทบาทสำคัญเป็นคู่ต่อสู้ซึ่งกันและกันอย่างเห็นได้ชัด ในคดีอาญา ศาลจะไม่ช่วยโจทก์แสวงหาพยานหลักฐานเพิ่มเติมแต่อย่างใด และหน้าที่ในการพิสูจน์การกระทำความผิดเป็นหน้าที่ของโจทก์โดยเฉพาะ

(3) มีกฎเกณฑ์การสืบพยานที่เคร่งครัดมาก ศาลมีโอกาสดำเนินคดีได้น้อย มีบทตัดพยานเด็ดขาด (Exclusionary Rule) ไม่ยอมให้ศาลรับพยานเข้าสู่สำนวนความ และการใช้คำถามในการซักถามพยานหรือถามค้านพยาน ต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์โดยเคร่งครัด ดังนั้น ศาลอาจยกฟ้องโจทก์ต่างๆ ที่ปรากฏว่า จำเลยกระทำผิดได้ ถ้าพยานหลักฐานที่โจทก์นำมาแสดงต่อศาลนั้นเป็นพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบ

⁴ อุดม รัฐอมฤต. (2538, มิถุนายน). “ผลของข้อสันนิษฐานตามกฎหมายต่อการกำหนดหน้าที่นำสืบในคดีอาญา.” วารสารนิติศาสตร์, 25, 2. หน้า 306.

⁵ แหล่งเดิม. หน้า 306-307.

ระบบกล่าวหาเป็นระบบการดำเนินคดีอาญาสมัยใหม่ แท้ที่จริงแล้วมิใช่ระบบการดำเนินคดีอาญาใหม่ แต่เป็นระบบการดำเนินคดีอาญาที่มีการแก้ไขข้อบกพร่องของการดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวนนั่นเอง กล่าวคือ การที่นานาประเทศเลิกใช้การดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวนนั้นก็เพราะเห็นกันว่า ในการดำเนินคดีอาญาตามระบบไต่สวนผู้พิพากษามีอำนาจมากเกินไป มักมีอคติความลำเอียง และมักรู้สึกว่าตนเป็นองค์กรที่มีหน้าที่ปราบปราม ฉะนั้น เพื่อลดอำนาจของผู้พิพากษาและจัดข้อผิดพลาดดังกล่าว จึงได้มีการตัดอำนาจผู้พิพากษาในส่วนที่เกี่ยวกับการสอบสวนฟ้องร้องออกไป ให้องค์กรอีกองค์กรหนึ่ง คือ “อัยการ” หรือ “พนักงานอัยการ” เป็นผู้ใช้หรือเป็นผู้ดำเนินการ ส่วนอำนาจหน้าที่ของศาลก็ลดลงเหลือแต่ “อำนาจพิจารณาพิพากษาคดี”⁶

โดยสาระสำคัญความแตกต่างที่ชัดเจนของทั้ง 2 ระบบในส่วนที่เกี่ยวกับคดีอาญาก็คือ หน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงในประเด็นที่มีการกล่าวหา กล่าวคือ ระบบไต่สวน หน้าที่นำสืบตกอยู่กับศาล โดยโจทก์เป็นผู้ช่วยในการค้นหาความจริง ส่วนระบบกล่าวหา หน้าที่นำสืบตกอยู่กับโจทก์เป็นสำคัญ โดยศาลต้องวางตัวเป็นกลาง⁷

ทฤษฎีการค้นหาข้อเท็จจริงตามระบบกล่าวหาหรือระบบไต่สวนเป็นเพียงความเหมาะสมในแต่ละประเทศเท่านั้น เมื่อนำความคิดที่ปฏิบัติใช้อยู่ในหลายๆ ประเทศขึ้นมาจัดตั้งเป็นระบบขึ้น ซึ่งประเทศต่างๆ ก็หาได้ยึดถือระบบใดระบบหนึ่งเป็นหลักไม่ เพราะต่างก็มีแนวทางปฏิบัติในการแสวงหาข้อเท็จจริงเป็นไปตามแนวความคิดของตนหรือตามความเหมาะสมในวัฒนธรรมและประเพณีที่มีอยู่ในประเทศของตน เมื่อตรงกับหลักการแสวงหาข้อเท็จจริงในระบบใดก็เทียบกับระบบนั้นหรือรวมทั้งสองระบบเข้าด้วยกัน การแสวงหาข้อเท็จจริงในประเทศไทยก็เช่นเดียวกัน ขอมต้องเป็นไปตามความเป็นอยู่ของคนไทย เพราะกฎหมายเกิดขึ้นจากวัฒนธรรมและประเพณีของคนไทย จึงไม่อาจเรียกว่าเป็นระบบกล่าวหาหรือไต่สวนได้⁸

จากการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับปัจจุบัน ในส่วนของการเปิดเผยพยานหลักฐานจะมีประสิทธิภาพในการบังคับใช้ และให้ความเป็นธรรมเพียงใดนั้น ปัจจัยที่ต้องคำนึงถึงคือ ระบบกฎหมายและสภาพสังคมของไทยซึ่งนักกฎหมายส่วนใหญ่เห็นว่าระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญาของไทยเป็นระบบผสม โดยนำหลักการระบบกล่าวหาในเรื่องการกำหนดหน้าที่ในการนำสืบได้ตกอยู่กับโจทก์มาใช้ แต่ในขณะเดียวกันก็ให้อำนาจแก่ศาลที่จะค้นหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมได้ในกรณีที่เห็นสมควรเพื่อก่อให้เกิดความเป็นธรรมในการดำเนินคดี⁹

⁶ คณิต ฦ นกร ก เล่มเดิม. หน้า 55-57.

⁷ อุดม รัฐอมฤต. เล่มเดิม. หน้า 307.

⁸ จิตติ เจริญถ้ำ. (2538). พยานในคดีอาญา. หน้า 14-15.

⁹ อุดม รัฐอมฤต. เล่มเดิม. หน้า 308.

ในส่วนระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญานั้น ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ระบบการดำเนินคดีอาญาในปัจจุบันในนานาอารยประเทศไม่ว่าจะเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) หรือประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) จะใช้วิธีการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหาทั้งสิ้น จะมีความแตกต่าง แต่เฉพาะหลักการค้นหาความจริง กล่าวคือ ในระบบคอมมอนลอว์จะใช้วิธีค้นหาความจริงแบบต่อสู้คดีกัน (Adversarial System หรือ Fight Theory) ส่วนในระบบประมวลกฎหมายหรือระบบซีวิลลอว์จะใช้วิธีค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้ (Non – Adversarial System หรือ Inquisitorial system)¹⁰

2.1.1 วิธีค้นหาความจริงแบบต่อสู้คดี (Adversarial System หรือ Fight Theory)

ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ วิธีการค้นหาความจริง จะใช้ระบบต่อสู้ระหว่างคู่ความ การฟ้องคดีต่อศาลเป็นไปตามระบบการฟ้องคดีโดยประชาชน (Popular prosecution)¹¹ โดยใช้วิธีค้นหาความจริงแบบต่อสู้คดีกัน (Adversarial System หรือ Fight Theory) ซึ่งระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญาสำหรับประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ตามระบบนี้เป็นการต่อสู้ระหว่างฝ่ายโจทก์และจำเลย การค้นหาความจริงจะต้องอาศัยการกระทำต่างๆ ของคู่ความ คู่ความมีหน้าที่นำพยานหลักฐานต่างๆ มาแสดงเพื่อประโยชน์แก่คดีของตน บทบาทของคู่ความในคดีจึงกระตือรือร้น (Active) การดำเนินคดีเป็นลักษณะการต่อสู้คดี การค้นหาความจริงจะอาศัยการถามค้าน (Cross Examination) เป็นสำคัญ เพื่อมุ่งหมายให้ได้ความจริงเพิ่มอีกทางหนึ่งจากการถามค้าน สำหรับศาลนั้นจะทำหน้าที่เป็นคนกลางหรือวางเฉย (Passive Vole) ศาลมีหน้าที่ควบคุมการพิจารณาให้ดำเนินไปตามกฎหมายเท่านั้น บทบาทของศาลจึงต้องรอให้คู่ความนำเสนอข้อมูลในการพิจารณา¹² ระบบนี้มีจุดอ่อนตรงที่ว่า คู่ความมักจะนำพยานหลักฐานที่เป็นประโยชน์แก่คดีของตนมาแสดงเท่านั้น ศาลไม่อาจเข้าไปแสวงหาข้อเท็จจริงโดยตนเองได้มากนัก หากศาลจะเข้าไปสอดแทรกในการค้นหาความจริงก็จะถูกมองว่าลำเอียงเข้ากับคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ด้วยเหตุนี้ ประเด็นบางข้อจึงขาดหายไปไม่ปรากฏในการพิจารณาคดี¹³

การดำเนินคดีอาญาในระบบนี้มีความเชื่อว่า การจะพบความจริงแห่งคดีนั้น จะต้องเป็นการต่อสู้เชิงแข่งขันกันระหว่างคู่ความทั้งสองฝ่าย โจทก์ในคดีจึงมีฐานะเท่าเทียมกับจำเลยอันมีลักษณะเช่นเดียวกับคดีแพ่ง แต่ละฝ่ายจะมีสิทธิที่จะนำพยานหลักฐานมาแสดงต่อศาล ซึ่งศาล

¹⁰ ตำราบางเล่มใช้ Adversary หรือ Non - Adversary

¹¹ สมชาย วิมลสุข. เล่มเดิม. หน้า 10.

¹² John H. Langbein. (1977). **Comparative Criminal Procedure: Germany.** p. 83.

¹³ สมทรัพย์ อำนวย. (2541). **บทบาทศาลในชั้นพิจารณากับการค้นหาความจริงในคดีอาญา.** หน้า 19.

จะต้องพิจารณาพิพากษาคดีไปตามพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาแสดง ไม่มีอำนาจซักถามพยานหรือเรียกพยานมาสืบ และเมื่อโจทก์เป็นผู้ฟ้องร้อง โจทก์จึงมีหน้าที่นำสืบก่อน

ในสมัยเดิม หลักการต่อสู้คดี (Adversarial System หรือ Fight Theory) นี้ เรียกว่า “หลักอาวุธที่เท่าเทียม” จะมีการพิสูจน์ความจริงโดยการต่อสู้ด้วยกำลังกันระหว่างโจทก์กับจำเลย (Trial by Physical Battle) ด้วยเหตุนี้เองโดยสภาพที่ต่างฝ่ายต่างมุ่งหมายที่จะเอาชนะคดีกัน จึงอาจมีการปกปิดความจริงไว้ ในที่สุดระบบนี้จึงได้สร้างหลักประกันเสริมให้แก่คู่ความ คือ “หลักความเป็นธรรม” (Principle of fairness)¹⁴

2.1.2 วิธีค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้คดี (Non-Adversarial System หรือ Inquisitorial System)

การค้นหาความจริงในคดีอาญาในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) หรือในระบบประมวลกฎหมาย ดำเนินไปในระบบการตรวจสอบข้อเท็จจริง การฟ้องคดีต่อศาลเป็นไปตามระบบการฟ้องคดีอาญาโดยรัฐ (State Prosecution) ซึ่งตามระบบดังกล่าวรัฐเป็นผู้ดำเนินการค้นหาความจริงในกรณีที่มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น ทำให้องค์กรต่างๆ ของรัฐที่มีหน้าที่อำนวยความยุติธรรมไม่ว่าจะเป็นในขั้นก่อนฟ้องเป็นบทบาทหน้าที่ของพนักงานอัยการในการค้นหาความจริงโดยเป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวนฟ้องร้อง รวบรวมพยานหลักฐานโดยมีตำรวจเป็นผู้ช่วย ส่วนในขั้นพิจารณาพิพากษาคดี บทบาทในการค้นหาความจริงเป็นหน้าที่ของศาล¹⁵ ดังนั้น ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) โดยเฉพาะในเยอรมัน จะใช้วิธีค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้คดี (Non-Adversarial System หรือ Inquisitorial System) ซึ่งศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงอย่างมาก บทบาทของผู้พิพากษาจึงกระตือรือร้น (Active) การอ้างพยานการซักถามพยานก็เป็นหน้าที่ของศาล คู่ความมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือและควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของศาลให้เป็นไปตามกฎหมายเท่านั้น บทบาทของคู่ความในคดีจึงเป็นเพียงผู้ช่วยศาล กระบวนการดำเนินคดี พยานหลักฐานที่สามารถพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลยก็จะถูกนำมาแสดงโดยศาล ในเยอรมันนั้นเน้นในเรื่องการค้นหาความจริงตามหลักความยุติธรรมในเนื้อหา (Material Justice)¹⁶ ระบบนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า หลักการค้นหาความจริงในเนื้อหา (Das Inquisitionsprinzip หรือ Truth Theory)¹⁷

¹⁴ ประทุมพร กลัดอำ. (2533). การนำวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับในวิธีพิจารณาความอาญา. หน้า 6.

¹⁵ สมชาย วิมลสุข. เล่มเดิม. หน้า 12.

¹⁶ John H. Langbein. (1977). *Comparative Criminal Procedure: Germany*. p. 83.

¹⁷ ประทุมพร กลัดอำ. เล่มเดิม. หน้า 7.

2.2 ความหมายและวิวัฒนาการของการเปิดเผยพยานหลักฐาน

2.2.1 ความหมายของการเปิดเผยพยานหลักฐาน

การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน (Discovery) เป็นถ้อยคำทางกฎหมายมีความหมายว่า หยั่งรู้หรือการเปิดเผยเรื่องราวสาระของการกระทำหรือเอกสารซึ่งมีความสำคัญต่อการต่อสู้คดีของฝ่ายตรงข้าม¹⁸ การเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานในทางคดี ในประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นถ้อยคำที่ใช้ในทางวิธีพิจารณาความแพ่งและอาญา¹⁹ โดยทั่วไปหมายถึงกระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงก่อนพิจารณาคดีที่ใช้กันโดยคู่ความฝ่ายหนึ่งสามารถรับทราบข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานเกี่ยวกับคดีที่อยู่ในความครอบครองของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง บางครั้งก็เรียกว่า Pre-trial Discovery²⁰ สำหรับในทางอาญานั้นอาจเรียกได้ว่าเป็นกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาก่อนพิจารณา (Discovery in Criminal Process)²¹ ดังนั้น การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน (Pre-trial Discovery) หมายถึง กระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงก่อนพิจารณาคดีที่ใช้กันโดยคู่ความฝ่ายหนึ่งสามารถรับทราบข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานเกี่ยวกับคดีที่อยู่ในความครอบครองของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้ ซึ่งมีใช้ทั้งในกระบวนการวิธีพิจารณาความแพ่งและอาญา อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า เป็นกระบวนการแสดงพยานหลักฐานซึ่งกันและกันระหว่างคู่ความเป็นกระบวนการซึ่งจะมีการเปิดเผยต่อกันในเรื่องพยานหลักฐาน²² การเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาก่อนพิจารณา เป็นกระบวนการหนึ่งของวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งพัฒนามาจากแนวคิดพื้นฐานบนหลักการของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่สำคัญ คือ การยืนยันถึงหน้าที่ที่รัฐมีอยู่ในอันที่จะต้องให้หลักประกันแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยว่าจะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม (fair trial)²³ สำหรับการเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานในคดีอาญาในชั้นพิจารณานั้น เป็นการเปิดเผยข้อเท็จจริง เรื่องราว หรือพยานหลักฐานในระหว่างการพิจารณาคดีในศาล ซึ่งเป็นการเปิดเผยต่อเนื่องจากชั้นพิจารณา เมื่อมีข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานเพิ่มเติมเข้ามา ทั้งนี้ คงอยู่ภายใต้

¹⁸ โกศล โสภาคย์วิจิตร. (2525). พจนานุกรมกฎหมายอังกฤษ-ไทย. หน้า 62.

¹⁹ พินารัตน์ ชินพิทักษ์. (2548). สิทธิของจำเลยในการได้รับการเปิดเผยข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญา. หน้า 25.

²⁰ ในบางครั้งอาจใช้คำว่า “การค้นหาข้อเท็จจริงก่อนการพิจารณา” หรือ “การเปิดเผยข้อเท็จจริงก่อนการพิจารณา.”

²¹ กาญจนา ตริแสน. เล่มเดิม. หน้า 8.

²² Henry Campbell Black. (1979). *Black's Law Dictionary*. p. 419.

²³ กาญจนา ตริแสน. เล่มเดิม. หน้า 1.

กฎเกณฑ์ในเรื่องการเปิดเผยหรือการตรวจสอบพยานหลักฐานเช่นเดียวกับชั้นก่อนการพิจารณา (pre-trial) ซึ่งไม่มีใครมีปัญหาเท่าใดนัก²⁴

2.2.2 วิวัฒนาการของการเปิดเผยพยานหลักฐาน

วิวัฒนาการของการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน มีแนวคิดพื้นฐานมาจาก ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศสหรัฐอเมริกา²⁵ ที่ใช้ระบบกล่าวหา (Accusatory System) ซึ่งมีกระบวนการพิจารณาคดีภายใต้หลักการที่ว่า “คู่ความมีสิทธิเท่าเทียมกัน” โดยมีลักษณะเด่นก็คือศาลจะมีบทบาทจำกัดเป็นเพียงผู้ตัดสินคดีเท่านั้น ไม่มีอำนาจในการสืบพยานเพิ่มเติมหรือช่วยคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในการแสวงหาพยานหลักฐาน การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีจะมีกฎเกณฑ์การสืบพยานที่เคร่งครัดมาก ศาลมีโอกาสใช้ดุลพินิจได้น้อย จึงทำให้คู่ความทั้งสองฝ่ายมีบทบาทสำคัญเป็นคู่ต่อสู้ซึ่งกันและกันอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะในคดีอาญา ศาลจะไม่ช่วยโจทก์แสวงหาพยานหลักฐาน²⁶ และระบบนี้ถือว่าพนักงานอัยการมีฐานะเป็นคู่ความในคดีที่เท่าเทียมกับจำเลย²⁷ ลักษณะของการดำเนินคดีอาญาของกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ดังกล่าว จึงมีลักษณะดังเช่นเอกชนคนหนึ่งฟ้องเอกชนอีกคนหนึ่ง ผู้ฟ้องหรือโจทก์กับผู้ถูกฟ้องหรือจำเลยจึงถือได้ว่ามีฐานะเท่าเทียมกันทำนองเดียวกับโจทก์และจำเลยในคดีแพ่ง²⁸ ส่วนระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) นั้นแม้จะมีได้บัญญัติในเรื่องกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานไว้ก็ตาม แต่เนื่องจากระบบค้นหาความจริงของระบบกฎหมายซีวิลลอว์ให้อำนาจศาลในการตรวจสอบข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีอย่างกว้างขวาง ศาลจึงมีบทบาทในการค้นหาความจริงโดยไม่วางเฉย ส่วนคู่ความไม่มีบทบาทในการต่อสู้กันเพื่อค้นหาความจริงเช่นเดียวกับคู่ความในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์²⁹

²⁴ แหล่งเดิม. หน้า 9.

²⁵ วิสาร พันธนะ. (2521, กันยายน-ตุลาคม). “วิธีพิจารณาความอาญาในสหรัฐอเมริกา.” *ตุลพาห*, 25, 5. หน้า 58-60.

²⁶ เข็มชัย ชุตินวงศ์. (2542). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*. หน้า 4.

²⁷ กุลพล พลวัน. (2524, พฤษภาคม). “ลักษณะทั่วไปของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.” *วารสารอัยการ*, 4, 41. หน้า 49.

²⁸ คณิต ณ นคร ง (2528, กันยายน). “วิธีพิจารณาความอาญาไทย: หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน.” *วารสารนิติศาสตร์*, 15, 3. หน้า 3-4.

²⁹ บุญชัย ภัทรพัฒนานนท์. แหล่งเดิม. หน้า 8.

2.3 วัตถุประสงค์ของการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญา

การเปิดเผยพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงก่อนพิจารณาในคดีอาญา (Discovery) มีวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้มีการเปิดเผยพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงในคดีอาญา คือ

- 1) เพื่อสนับสนุนให้มีข้อเท็จจริง และพยานหลักฐานที่สมบูรณ์ที่สุดมาแสดง
- 2) เพื่อลดโอกาสของความผิดพลาดอันเกิดจากพยานหลักฐานเท็จ
- 3) เพื่อจัดร่องรอยของการดำเนินคดีที่ถือว่าเป็นการต่อสู้³⁰

วัตถุประสงค์ของการเปิดเผยพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงในคดีอาญาก่อนพิจารณา (Discovery) ทั้ง 3 ประการดังกล่าวนี้มีเป้าหมายอยู่ที่การค้นหาความจริง³¹ และการที่จะได้มาซึ่งความจริงนั้นจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการพิจารณาความอาญาที่สำคัญคือ รัฐต้องให้หลักประกันแก่จำเลยว่าจะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม (fair trial)³² ทั้งก่อนพิจารณาและระหว่างพิจารณาคดีของศาล³³ แต่โดยที่รูปแบบการดำเนินคดีอาญาในประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกาขัดต่อการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหา ซึ่งถือว่าพนักงานอัยการเป็นคู่คดีเท่าเทียมกับจำเลย³⁴ และมีสิทธิเสนอพยานหลักฐานอย่างเท่าเทียมกัน ทั้งๆ ที่ในความเป็นจริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ เพราะพนักงานอัยการมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานของรัฐซึ่งมีกลไกในการแสวงหาพยานหลักฐานมากมาย ในขณะที่จำเลยมักจะเป็นคนยากจนและด้อยการศึกษา ขาดเครื่องมือในการแสวงหาพยานหลักฐาน เมื่อจำเลยซึ่งอยู่ในสภาพที่ด้อยกว่ารัฐทั้งฐานะและโอกาส แล้วยังไม่สามารถล่วงรู้พยานหลักฐานของพนักงานอัยการได้ ก็ย่อมปราศจากความพร้อม เพราะไม่อาจรู้ได้ว่าพยานหลักฐานที่พนักงานอัยการจะใช้อ้างต่อศาลเพื่อพิสูจน์ความผิดของเขามีประการใดและมีความถูกต้องแท้จริงเพียงใด ดังนั้น สิ่งหนึ่งที่มักจะปรากฏให้เห็นอยู่เสมอในการพิจารณาคดีอาญาในระบบกล่าวหา ก็คือ การสร้างความประหลาดใจให้ปรากฏแก่จำเลยด้วยข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่จำเลยนั้นไม่อาจคาดคิดมาก่อน (surprise evidence) ซึ่งนับว่าเป็นการกระทบกระเทือนต่อความเป็นธรรมที่จำเลยควรจะได้รับ และเป็นอุปสรรคต่อการค้นหาความจริงเป็นอย่างยิ่ง

ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงได้มีการนำเอากระบวนการที่เรียกว่า การเปิดเผยพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงในคดีอาญาก่อนพิจารณา (Discovery) มาใช้ในคดีอาญา โดยใช้ให้เห็นถึงความ

³⁰ กาญจนา ตรีแสน. เล่มเดิม. หน้า 13.

³¹ Thomas J. Gardner. (1988). **Criminal Evidence, Principle, cases and Reading.** p. 10.

³² Jerry E. Norton. (1970, January). "Discovery in the Criminal Process." **The Journal of Criminal law, Criminology and Police Science**, 61. p. 11.

³³ Weston, Paul B. and Kenneth M. wells. (1976). **Criminal Evidence for Police.** p. 314.

³⁴ กุลพล พลวัน. เล่มเดิม. หน้า 49.

บทพร่องของทฤษฎีที่ทำให้จำเลยตกอยู่ในฐานะที่ด้อยกว่ารัฐ³⁵ ซึ่งส่งผลกระทบในประการสำคัญคือ ความเป็นธรรมในการพิจารณาคดีและเป็นอุปสรรคต่อการค้นหาความจริงดังกล่าวมาแล้ว ทั้งนี้ โดยเห็นว่า การให้โอกาสแก่จำเลยได้เข้าถึงข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่จะทำให้ประเด็นในคดีกระจ่างขึ้น ย่อมจะทำให้การดำเนินคดีอาญามุ่งไปสู่การค้นหาความจริงได้สมบูรณ์มากที่สุด สมดังวัตถุประสงค์ของระบบการดำเนินคดีอาญาสมัยใหม่ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป อันจะทำให้การพิจารณาคดีอาญาดำเนินไปอย่างเป็นธรรม ซึ่งหลักดังกล่าวนี้ ศาลสูง (Supreme Court) ของสหรัฐอเมริกาได้เคยกล่าวไว้ว่า “การเปิดเผยดีกว่าที่จะปกปิด” (suppression) ข้อเท็จจริงต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับคดี เพราะจะเป็นการส่งเสริมกระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้เป็นไปโดยถูกต้อง และในทางปฏิบัติศาลของมลรัฐก็เริ่มที่จะยอมรับผลดังกล่าวนี้ยิ่งขึ้น ศาลของบางมลรัฐถึงกับอนุญาตให้มีการเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานในคดีอาญาก่อนพิจารณาอีกเสียยิ่งกว่าศาลรัฐบาลกลางเสียอีก โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 3 ประการ ดังกล่าวแล้วข้างต้น³⁶

การเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับคดีแพ่งนั้น ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ในคดีแพ่ง การเปิดเผยพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงในคดีอาญาก่อนพิจารณา (Discovery) เป็นเครื่องมือสำคัญประการหนึ่งที่ใช้กันมากเพื่อประโยชน์ในการคัดถอนประเด็นข้อพิพาทให้น้อยลง โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 3 ประการ คือ

- 1) เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่า ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับคดีทุกประการจะถูกเปิดเผยในชั้นพิจารณา
- 2) เพื่อให้ประเด็นในการพิจารณำจำกัดอยู่แต่ที่เป็นข้อพิพาทแห่งคดีจริงๆ และ
- 3) เพื่อให้คู่ความได้มีโอกาสประนีประนอมยอมความกัน ทำให้การดำเนินคดีเป็นไปอย่างรวดเร็ว³⁷

การเปิดเผยพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงก่อนพิจารณาในคดีแพ่ง (Pre-trial Discovery) นี้ ได้รับการปฏิบัติติดต่อกันมาอย่างกว้างขวางและจริงจัง ส่วนในคดีอาญาเพิ่งจะมีการเปิดเผยพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงก่อนพิจารณา เมื่อเร็วๆ นี้ การเปิดเผยพยานหลักฐานจึงเริ่มแนวคิดที่จะต้องการคัดถอนแบบพิธีการและความยุ่งยากต่างๆ ในการพิจารณาคดีแพ่งให้ลดลงมากที่สุด³⁸ แต่แนวคิดของการเปิดเผยพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงก่อนพิจารณาในคดีแพ่งและคดีอาญานั้นยังคง

³⁵ Jerry E. Norton. Op.cit. p. 14.

³⁶ กาญจนา ศรีแสน. เล่มเดิม. หน้า 13-15.

³⁷ พรเพชร วิชิตชลชัย ก (2528). กฎหมายไทยเปรียบเทียบกับกฎหมายประเทศอื่นในสกุลกฎหมายคอมมอนลอว์ หน้าที่ 14 ในเอกสารการสอนชุดวิชาการระบบกฎหมายไทยและต่างประเทศ. หน้า 817.

³⁸ พรเพชร วิชิตชลชัย ข (2528). เอกสารชุดวิชาการระบบกฎหมายไทยและต่างประเทศ. หน้า 817.

มีพื้นฐานที่แตกต่างกันอยู่ กล่าวคือ ในคดีอาญานั้นจะมีความหมายและขอบเขตที่ค่อนข้างจะจำกัดมากกว่าคดีแพ่ง ในขณะที่คดีแพ่งนั้นสามารถจะกระทำได้โดยสมบูรณ์ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า การเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญาก่อนพิจารณาคดีแพ่งนั้นไม่อาจนำมาเปรียบเทียบกันได้เลย ทั้งนี้ ลักษณะของประเด็นข้อพิพาทในคดีอาญา อันตรายของการข่มขู่พยาน และอันตรายที่เกิดขึ้นจากการเบิกความเท็จและการเลี้ยมสอนให้มีการเบิกความยังคงมีอยู่ เหตุผลอีกประการหนึ่งคือความไม่ได้สัดส่วนของภาระการพิสูจน์ (burden of proof) ที่พนักงานอัยการมีภาระจะต้องพิสูจน์ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดโดยปราศจากข้อสงสัย แต่ฝ่ายผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้น ไม่มีหน้าที่ประการใดเลยที่จะต้องเปิดเผยพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงในคดีให้พนักงานอัยการทราบ ทนายความของจำเลยมีความรับผิดชอบเพียงว่า จำเลยซึ่งเป็นลูกความของเขานั้น จักต้องได้รับความเที่ยงธรรมในการพิจารณาคดีจากรัฐ และต้องการให้ฝ่ายรัฐเป็นฝ่ายพิสูจน์ถึงความผิดของลูกความของเขาโดยปราศจากข้อสงสัยเท่านั้น ดังนั้น การเปิดเผยพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงก่อนพิจารณาในคดีอาญาโดยสมบูรณ์เต็มรูปแบบเช่นในคดีแพ่งนั้น มลรัฐส่วนใหญ่ในประเทศสหรัฐอเมริกาจึงยังคงปฏิเสธอยู่

ฉะนั้น สิ่งที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัดก็คือ ในคดีอาญานั้น มีลักษณะที่พิเศษแตกต่างไปจากคดีแพ่ง โดยที่คดีแพ่งจะเริ่มเป็นคดีเมื่อมีการฟ้องต่อศาล ส่วนคดีอาญาจะเริ่มเป็นคดีเมื่อเรื่องเกิดหรืออ้างหรือเชื่อว่าได้เกิดขึ้นคดีอาญาจึงเริ่มเป็นคดีก่อนถึงศาล³⁹ ซึ่งคดีแพ่งนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันสิทธิของเอกชนที่มีต่อกัน โดยให้บุคคลที่ต้องเสียหายบังคับสิทธิของตนเองจากผู้ที่ทำให้เกิดความเสียหายหรือผู้ที่ต้องรับผิดชอบ โดยเป็นการบังคับให้คืนสู่สภาพก่อนเกิดความเสียหายเท่าที่สามารถจะเป็นไปได้ ผลแห่งความรับผิดชอบจึงเป็นเรื่องของการชดเชยค่าสินไหมทดแทนความเสียหายมากกว่าการแก้แค้นทดแทน⁴⁰ อย่างในคดีอาญา ในส่วนกฎเกณฑ์ของการเปิดเผยพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงในคดีอาญาย่อมแตกต่างไปจากที่ปรากฏอยู่ในคดีแพ่งอย่างมาก⁴¹ เนื่องจาก คดีแพ่งเป็นเรื่องระหว่างเอกชนกับเอกชนที่มีความเท่าเทียมกัน แต่คดีอาญาเป็นเรื่องที่กระทบต่อส่วนรวม⁴² ในคดีแพ่งโดยหลักการแล้วใช้หลักในการดำเนินคดีที่เรียกกันว่า “หลักความตกลง” (negotiation principle) แต่การดำเนินคดีอาญาใช้หลักที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า “หลักการตรวจสอบ” (examination) กล่าวคือในการดำเนินคดีแพ่งโดยหลักแล้วคู่ความสามารถทำความเข้าใจ

³⁹ คณิต ฌ นคร จ (2551). ภูมิธรรมและบทบาทของพนักงานอัยการ. หน้า 107.

⁴⁰ เปรมศักดิ์ ชื่นชวน. (2550). การเปิดเผยพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงก่อนการพิจารณาคดีในคดีอาญา. หน้า 15.

⁴¹ Jerry E. Norton. เล่มเดิม. หน้า 31.

⁴² คณิต ฌ นคร จ (2552). กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาคการดำเนินคดี. หน้า 46.

กันได้มีการประนีประนอมยอมความกันเมื่อไรก็ได้⁴³ และศาลจะต้องดำเนินการไปตามข้อตกลงของกลุ่มความเสมอภาคข้อตกลงนั้นไม่ขัดต่อกฎหมายหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน เหตุนี้คู่ความในคดีแพ่งจึงสามารถทำกันในเรื่องพยานหลักฐานได้ แต่ในคดีอาญาจะมีการทำกันในเรื่องพยานหลักฐานไม่ได้โดยเด็ดขาด ทั้งนี้ ในคดีอาญาต้องมีการตรวจสอบความจริงแท้ของเรื่อง และต้องตัดสินใจไปตามความจริงที่ตรวจสอบได้ความนั้น⁴⁴ โดยเจ้าพนักงานและศาลมีอำนาจหน้าที่ตรวจสอบค้นหาความจริงได้โดยไม่มีข้อผูกมัดใดๆ⁴⁵ นอกจากนี้ในคดีแพ่งยังมีจุดมุ่งหมายให้คดีได้เป็นไปด้วยความรวดเร็วหรือมีบทบัญญัติที่เป็นการเสริมหลักความรวดเร็วในการดำเนินคดี⁴⁶ แต่ในคดีอาญาเป้าหมายของการดำเนินคดีอาญา คือ การชี้ขาดเรื่องที่กล่าวหา⁴⁷ ซึ่งมีได้มุ่งเน้นความรวดเร็วเช่นอย่างคดีแพ่งแต่อย่างใด

2.4 พัฒนาการของการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลตามกฎหมายไทย

พัฒนาการของการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลตามกฎหมายไทยต้องศึกษาถึงกฎหมายลักษณะพยานหลักฐานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมถึงกระบวนการตรวจสอบหรือการเข้าถึงพยานหลักฐานของจำเลย ซึ่งได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ ดังนี้

2.4.1 ยุคก่อนประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาระดับปัจจุบัน

เดิมวิธีการในเรื่องพยานหลักฐานวิวัฒนาการไปตามวิธีการในเรื่องโทษ ซึ่งแบ่งเป็น 4 ยุค คือ ยุคฝูงชน ยุคศาสนา ยุคกฎหมาย และยุควิทยาศาสตร์ ในยุคฝูงชนการลงโทษในครอบครัวควบคุมไปกับการลงโทษระหว่างครอบครัว อำนาจการลงโทษอยู่ที่หัวหน้าครอบครัวความผิดที่ลงโทษเป็นชนิดที่เกิดขึ้นต่อหน้าต่อตา จึงไม่ต้องอาศัยพยานหลักฐานอะไร ส่วนในยุคศาสนา การลงโทษกระทำในนามของพระเจ้า จึงต้องมีวิธีการให้ 2 ฝ่ายที่พิพาทกันมาพิสูจน์ความบริสุทธิ์ต่อพระเจ้า เช่น มีการดำเนิน ลุยเพลิงกัน ใครได้รับอันตรายถือว่าเป็นผู้ผิด ผู้ไม่ได้รับอันตรายถือว่าเป็นผู้ถูกฟ้อง

⁴³ เปรมศักดิ์ ชื่นชวน. (2550). การเปิดเผยพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงก่อนการพิจารณาคดีในคดีอาญา. หน้า 15.

⁴⁴ คณิต ฌ นคร จ เล่มเดิม. หน้า 107.

⁴⁵ คณิต ฌ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 50.

⁴⁶ คณิต ฌ นคร จ เล่มเดิม. หน้า 46.

⁴⁷ คณิต ฌ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 46.

เป็นผู้บริสุทธิ์ โดยเข้าใจว่าพระเจ้าเป็นผู้บันดาลให้เป็นไปเช่นนั้น ต่อมาในยุคกฎหมายจึงมีกฎหมายลักษณะพยานกำหนดว่าพยานชนิดใดที่จะนำมาสืบได้ตลอดจนวิธีการสืบพยาน หลังจากนั้นจึงมาถึงยุควิทยาศาสตร์ซึ่งมีการพิสูจน์ความจริงโดยอาศัยผู้เชี่ยวชาญเพื่อช่วยค้นหาตัวผู้กระทำความผิดให้รวดเร็วแน่นอนยิ่งขึ้น⁴⁸ สำหรับเหตุผลที่ในอดีตกฎหมายลักษณะพยานของประเทศไทยไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานเอาไว้อย่างชัดเจนนั้น เนื่องมาจากการพิจารณาคดีอาญาในอดีตศาลจะใช้การตรวจสอบค้นหาความจริงจากผู้ถูกกล่าวหาตามระบบจารีตนครบาล ซึ่งศาลเป็นองค์กรเดียวที่จะทำหน้าที่เป็นทั้งโจทก์และเป็นผู้ชำระความเอง การพิจารณาคดีจึงเป็นเรื่องระหว่างศาลกับจำเลยโดยที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะอยู่ในฐานะเป็น “กรรมในคดี” (Prozess-objekt) กล่าวคือ ศาลต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยได้กระทำความผิดตามที่โจทก์กล่าวหา จนกว่าจะได้นำสืบพิสูจน์ให้ศาลเชื่อว่าจำเลยบริสุทธิ์ ดังนั้น ผู้ต้องหาหรือจำเลยในอดีตจึงไม่มีสิทธิในการดำเนินกระบวนการพิจารณาใดๆ เลย มีสภาพไม่ต่างอะไรกับวัตถุชิ้นหนึ่ง⁴⁹ แม้แต่การตรวจสอบค้นหาความจริงจากผู้ต้องหาหรือจำเลยก็ใช้วิธีดำเนินด้วยความรุนแรงและทารุณโดยการทรมานร่างกาย จึงส่งผลให้สิทธิที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะได้รับการเปิดเผยพยานหลักฐานจากโจทก์หรือศาล กฎหมายจึงมิได้กำหนดรองรับสิทธิดังกล่าวเอาไว้เช่นกัน

2.4.2 ยุคที่มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

2.4.2.1 ช่วงก่อนมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547

บทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย เดิมได้กำหนดไว้ในมาตรา 8 บัญญัติว่า “นับแต่เวลาที่ยื่นฟ้องแล้ว จำเลยมีสิทธิดังต่อไปนี้...

(3) ตรวจสอบสำนวนการไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาของศาล และคัดสำเนาหรือขอสำเนาที่รับรองว่าถูกต้องโดยเสียค่าธรรมเนียม

(4) ตรวจสอบสิ่งที่ยื่นเป็นพยานหลักฐาน และคัดสำเนาหรือถ่ายรูปสิ่งนั้นๆ

ถ้าจำเลยมีทนาย ทนายนั้นย่อมมีสิทธิทำนองเดียวกับจำเลยดังกล่าวมาแล้วนั้นด้วย”

ตามมาตรา 8 (3) บัญญัติให้จำเลยและทนายจำเลยมีสิทธิตรวจสอบสำนวนการไต่สวนมูลฟ้องหรือสำนวนการพิจารณาของศาลได้ และมีสิทธิคัดสำเนาหรือขอสำเนาที่รับรองว่าถูกต้องได้ด้วย ซึ่งสิทธิในส่วนนี้เป็นสิทธิที่ปฏิบัติกันเป็นสากล ส่วนมาตรา 8 (4) ซึ่งบัญญัติให้

⁴⁸ โสภณ รัตนกร. (2549). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. หน้า 10-11.

⁴⁹ คณิต ฌ นกร ก เล่มเดิม. หน้า 47.

จำเลยและทนายจำเลยมีสิทธิตรวจดูสิ่งที่ยื่นเป็นพยานหลักฐาน และคัดสำเนาหรือถ่ายรูปสิ่งนั้นๆ บทบัญญัติมาตรา 8 (4) มีลักษณะคล้ายกับมาตรา 8 (3) นั้นเอง

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 240 บัญญัติว่า “เมื่อมีเอกสารใช้เป็นพยานหลักฐานในชั้นศาลให้อ่านหรือส่งให้คู่ความตรวจดู ถ้าคู่ความฝ่ายใดต้องการสำเนา ศาลมีอำนาจสั่งให้ฝ่ายที่อ้างนั้นส่งสำเนาแก่อีกฝ่ายหนึ่งตามที่เห็นสมควร”

บทบัญญัติมาตรา 240 ใช้กับการอ้างเอกสารเป็นพยานหลักฐานในชั้นศาลเท่านั้น ซึ่งกำหนดให้อ่านหรือส่งให้คู่ความตรวจดูความถูกต้องของเอกสารที่อ้างเป็นพยานหลักฐาน ถ้าคู่ความฝ่ายใดต้องการสำเนา ศาลมีอำนาจสั่งให้ฝ่ายที่อ้างนั้นส่งสำเนาแก่อีกฝ่ายหนึ่งได้ตามที่เห็นสมควร

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 242 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ในระหว่างสอบสวน ได้สวนมูลฟ้องหรือพิจารณา สิ่งของซึ่งเป็นพยานวัตถุต้องให้คู่ความหรือพยานตรวจดู”

นอกจากนี้เดิมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้บัญญัติหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล โดยการยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานเหมือนกับกระบวนการยื่นบัญชีระบุพยานในคดีแพ่งแต่อย่างใด ดังนั้น เพื่อให้โอกาสจำเลยในคดีอาญามีสิทธิในการต่อสู้คดีอาญาอย่างเต็มที่เหมือนกับคดีแพ่ง ทำให้จำเลยได้ทราบความจำเป็นของพนักงานอัยการที่จะอ้างพยานหลักฐานอะไรบ้างมายืนยันความผิดของตน และเพื่อให้คู่ความจูงใจกันทางพยานหลักฐานโดยไม่รู้ตัว เดิมมีแนวคำพิพากษาฎีกาที่วางแนวบรรทัดฐานเกี่ยวกับการยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานในคดีอาญาให้อนุโลมเอาบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 87 (2)⁵⁰ และมาตรา 88⁵¹ มาใช้บังคับ โดยอาศัยบทบัญญัติมาตรา 15 แห่งประมวล

⁵⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 87 บัญญัติว่า ห้ามมิให้ศาลรับฟังพยานหลักฐานใด เว้นแต่...

(2) คู่ความฝ่ายที่อ้างพยานหลักฐานได้แสดงความจำเป็นที่จะอ้างอิงพยานหลักฐานนั้นดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 88 และ 90 แต่ถ้าศาลเห็นว่า เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมจำเป็นต้องสืบพยานหลักฐานอันสำคัญซึ่งเกี่ยวกับประเด็นข้อสำคัญในคดี โดยฝ่ายนั้นตอบบทบัญญัติของอนุमतรานี้ ให้ศาลมีอำนาจรับฟังพยานหลักฐานเหล่านั้นได้.

⁵¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 88 บัญญัติว่า เมื่อคู่ความฝ่ายใดมีความจำเป็นที่จะอ้างอิงเอกสารฉบับใดหรือคำเบิกความของพยานคนใด หรือมีความจำเป็นที่จะให้ศาลตรวจบุคคล วัตถุ สถานที่ หรืออ้างอิงความเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่ศาลตั้ง เพื่อเป็นพยานหลักฐานสนับสนุนข้ออ้าง หรือข้อเถียงของตนให้ คู่ความฝ่ายนั้นยื่นต่อศาลก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่าเจ็ดวันซึ่งบัญชีระบุพยาน โดยแสดงเอกสารหรือสภาพของเอกสารที่จะอ้าง และรายชื่อ ที่อยู่ ของบุคคล วัตถุ หรือสถานที่ซึ่งคู่ความฝ่ายนั้นระบุอ้างเป็นพยาน หรือขอให้ศาล

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา⁵² เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 5053/2542 วินิจฉัยว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มิได้บัญญัติเรื่องการยื่นบัญชีระบุพยานในคดีอาญาไว้โดยเฉพาะ จึงต้องนำบทบัญญัติ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาใช้บังคับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15

คำพิพากษาฎีกาที่ 114/2528 วินิจฉัยว่า ในการยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาล ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามิได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะ ต้องนำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับ โดยต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติ มาตรา 87 (2), 88 และ 90 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เมื่อโจทก์มิได้ยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาล ไม่ว่าก่อนศาลไต่สวนหรือหลังจากศาลไต่สวนพยานโจทก์ จึงต้องห้ามมิให้ศาลรับฟังพยานหลักฐานที่โจทก์นำสืบตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 87 ประกอบด้วยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 เป็นต้น

จึงทำให้จำเลยในคดีอาญาพอที่จะมีโอกาสได้ล่วงรู้พยานหลักฐานของพนักงานอัยการที่จะนำมาใช้ยืนยันความผิดของจำเลยได้ล่วงหน้า เมื่อนำมาอนุโลมใช้แล้วความเคร่งครัดในการบังคับใช้กับฝ่ายโจทก์มากกว่าที่จะไปเคร่งครัดกับฝ่ายจำเลย ถ้าโจทก์ไม่ยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานให้ถูกต้องในคดีอาญา ก็มีโอกาที่จะถูกศาลตัดพยานหลักฐานเหล่านั้นได้มากกว่ากรณีที่จำเลยไม่ได้ยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานให้ถูกต้อง⁵³

ไปตรวจ หรือขอให้ตั้งผู้เชี่ยวชาญ แล้วแต่กรณี พร้อมทั้งสำเนาบัญชีระบุพยานดังกล่าวในจำนวนที่เพียงพอ เพื่อให้คู่ความฝ่ายอื่นมารับไปจากเจ้าพนักงานศาล

ถ้าคู่ความฝ่ายใดมีความจำเป็นจะยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติม ให้ยื่นคำแถลงขอระบุพยานเพิ่มเติมต่อศาล พร้อมกับบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมและสำเนาบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมดังกล่าวได้ภายในสิบห้าวันนับแต่วันสืบพยาน

เมื่อระยะเวลาที่กำหนดให้ยื่นบัญชีระบุพยานตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสองแล้วแต่กรณี ได้สิ้นสุดลงแล้ว ถ้าคู่ความฝ่ายใดซึ่งได้ยื่นบัญชีระบุพยานไว้แล้ว มีเหตุอันสมควรแสดงได้ว่าตนไม่สามารถทราบได้ว่าต้องนำพยานหลักฐานบางอย่างมาสืบเพื่อประโยชน์ของตน หรือไม่ทราบว่าพยานหลักฐานบางอย่างได้มีอยู่ หรือมีเหตุอันสมควรอื่นใด หรือถ้าคู่ความฝ่ายใดซึ่งมิได้ยื่นบัญชีระบุพยานแสดงให้เป็นที่พอใจแก่ศาลได้ว่า มีเหตุอันสมควรที่ไม่สามารถยื่นบัญชีระบุพยานตามกำหนดเวลาดังกล่าวได้ คู่ความฝ่ายนั้นอาจยื่นคำร้องขออนุญาตอ้างพยานหลักฐานเช่นว่านั้นต่อศาลพร้อมกับบัญชีระบุพยานและสำเนาบัญชีระบุพยานดังกล่าวไม่ว่าเวลาใด ๆ ก่อนพิพากษาคดีและถ้าศาลเห็นว่า เพื่อให้การวินิจฉัยชี้ขาดข้อสำคัญแห่งประเด็นเป็นไปโดยเที่ยงธรรม จำเป็นจะต้องสืบพยานหลักฐานเช่นว่านั้น ก็ให้ศาลอนุญาตตามคำร้อง.

⁵² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 บัญญัติว่า วิธีพิจารณาข้อใดซึ่งประมวลกฎหมายนี้มีได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับเท่าที่พอจะใช้บังคับได้

⁵³ บุญชัย ภัทรวัฒนานนท์. เล่มเดิม. หน้า 52.

หลักเกณฑ์การยื่นบันชีระบุนุพยานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งนั้น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1034/2503 ได้วางแนวคำวินิจฉัยเกี่ยวกับการยื่นบันชีระบุนุพยานไว้ว่า บทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 88 เรื่องระบุนุพยานหลักฐานนั้น แบ่งออกได้เป็น 3 ตอน คือตอนแรกว่าด้วยการระบุนุพยานหลักฐานครั้งแรก ตอนที่ 2 ว่าด้วยการระบุนุพยานเพิ่มเติมให้ระบุนุพยานเพิ่มเติมได้เสมอในเมื่อฝ่ายที่สืบก่อนยังสืบไม่เสร็จ ตอนที่ 3 ว่าด้วยการระบุนุพยานหลักฐาน ไม่ว่าจะเป็นระบุนุพยานครั้งแรกก็ดี ระบุนุพยานเพิ่มเติมก็ดี หากไม่เข้าตอนแรกและ ตอนที่ 2 แล้ว ต้องขออนุญาตศาลก่อน ความประสงค์ของบทบัญญัตินี้ก็เพื่อให้คู่ความจูงใจกัน ในทางพยานหลักฐานโดยไม่รู้ลี้กตัว ในทางปฏิบัติจึงชอบที่จะพิจารณาว่า การที่คู่ความฝ่ายใด ไม่ระบุนุพยานภายในกำหนดนั้น เป็นโดยประสงค์จะเอาเปรียบในทางคดี หรือว่าพลั้งพลาดไป หาได้ ประสงค์จะเอาเปรียบในทางคดีไม่ และการที่ไม่ระบุนุพยานนั้น มีทางพอจะแก้ไขไม่ให้ฝ่ายหนึ่ง เสียหายหรือไม่ หากเป็นเรื่องไม่ใช่เอาเปรียบและมีทางจะแก้ไขไม่ให้ฝ่ายหนึ่งเสียหายเช่น อาจให้อีกฝ่ายหนึ่งระบุนุพยานเพิ่มเติมและเสียค่าเสียหายให้อีกฝ่ายหนึ่งเพราะต้องเลื่อนคดี เป็นต้น ก็ชอบที่ศาลจะใช้อำนาจในตอนี่ 3 โดยสั่งตามควรแก่กรณี ทั้งนี้ เพื่อให้ความเป็นธรรมแก่ตัวความ ตามสมควร

นอกจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะได้ให้สิทธิจำเลยที่จะเข้าถึง พยานหลักฐานโดยการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลแล้ว ยังให้อำนาจศาลที่จะเข้าไป ค้นหาข้อเท็จจริงได้โดยบัญญัติไว้ในมาตราต่างๆ ดังนี้

มาตรา 175 เมื่อโจทก์สืบพยานเสร็จแล้ว ถ้าเห็นสมควรศาลมีอำนาจเรียกสำนวน การสอบสวนจากพนักงานอัยการมาเพื่อประกอบการวินิจฉัยได้

มาตรา 228 ระหว่างพิจารณาโดยพลการหรือคู่ความฝ่ายใดร้องขอ ศาลมีอำนาจ สืบพยานเพิ่มเติม จะสืบเองหรือส่งประเด็นก็ได้

มาตรา 229 ศาลเป็นผู้สืบพยาน จะสืบในศาลหรือนอกศาลก็ได้ แล้วแต่เห็นควร ตามลักษณะของพยาน

รวมทั้งในคำฟ้องคดีอาญายังเป็นช่องทางหนึ่งในการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่าย รัฐในชั้นศาลด้วย ทั้งนี้ โดยการฟ้องคดีอาญานั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158 ได้วางแบบฟ้องหรือหลักเกณฑ์การฟ้องไว้เป็นแนวทางอย่างแน่ชัด ฉะนั้นคำฟ้องจะต้องทำให้ ถูกต้องมาแบบที่กฎหมายกำหนด แบบฟ้องหรือหลักเกณฑ์การฟ้องที่บัญญัติไว้ในมาตรา 158 มีดังนี้ “ฟ้องต้องทำเป็นหนังสือ และมี

(1) ชื่อศาลและวันเดือนปี

(2) คดีระหว่างผู้ใด โจทก์ผู้ใดจำเลย และฐานความผิด

(3) ตำแหน่งพนักงานอัยการผู้เป็นโจทก์ ถ้าราษฎรเป็นโจทก์ให้ใส่ชื่อตัวนามสกุล อายุ ที่อยู่ ชาติและบังคับ

(4) ชื่อตัว นามสกุล ที่อยู่ ชาติและบังคับของจำเลย

(5) การกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำผิด ข้อเท็จจริงและรายละเอียดที่เกี่ยวกับเวลาและสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้นๆ อีกทั้งบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควรเท่าที่จะให้จำเลยเข้าใจข้อหาได้ดี

ในคดีหมิ่นประมาท ถ้อยคำพูด หนังสือ ภาพเขียนหรือสิ่งอื่นอันเกี่ยวกับข้อหมิ่นประมาท ให้กล่าวไว้โดยบริบูรณ์หรือคิดมาท้ายฟ้อง

(6) อ้างมาตราในกฎหมายซึ่งบัญญัติว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นความผิด

(7) ลายมือชื่อโจทก์ ผู้เรียง ผู้เขียนหรือพิมพ์ฟ้อง”⁵⁴

เมื่อคำฟ้องต้องแสดงให้เห็นถึงการกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำผิด ข้อเท็จจริงและรายละเอียดที่เกี่ยวกับเวลาและสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้นๆ อีกทั้งบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควรเท่าที่จะให้จำเลยเข้าใจข้อหาได้ดี จึงแสดงให้เห็นว่าในคำฟ้องยังถือว่าเป็นเครื่องมือในการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลอีกทางหนึ่งด้วย และในการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลในส่วนของคำฟ้องนั้น ศาลยังมีบทบาทในการอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง โดยมาตรา 172 วรรคสอง กำหนดให้ศาลมีหน้าที่ต้องอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟังอีกด้วย

นอกจากนี้ มาตรา 174 ได้กำหนดให้ “ก่อนนำพยานเข้าสืบ โจทก์มีอำนาจเปิดคดีเพื่อให้ศาลทราบคดีโจทก์ คือแถลงถึงลักษณะของฟ้อง อีกทั้งพยานหลักฐานที่จะนำสืบเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลยเสร็จแล้วให้โจทก์นำพยานเข้าสืบ

เมื่อสืบพยานโจทก์แล้ว จำเลยมีอำนาจเปิดคดีเพื่อให้ศาลทราบคดีจำเลย โดยแถลงข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายซึ่งตั้งใจอ้างอิง ทั้งแสดงพยานหลักฐานที่จะนำสืบ เสร็จแล้วให้จำเลยนำพยานเข้าสืบ

เมื่อสืบพยานจำเลยเสร็จแล้ว โจทก์และจำเลยมีอำนาจแถลงปิดคดีของตนด้วยปากหรือหนังสือหรือทั้งสองอย่าง

ในระหว่างพิจารณา ถ้าศาลเห็นว่าไม่จำเป็นต้องสืบพยานหรือทำการอะไรอีกจะสั่งงดพยานหรือการนั้นเสียก็ได้”

การแถลงปิดคดีนั้น สามารถทำได้ทั้งฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลยเพื่อให้ศาลเข้าใจแนวทางการดำเนินคดีของตน โดยแถลงถึงพยานหลักฐานต่างๆ ที่จะนำสืบเสร็จแล้ว จึงนำ

⁵⁴ ไพฑูรย์ เนติโพธิ์. (2524). “การเขียนฟ้องคดีอาญา.” *บทบัญญัติ*, 38, 2. หน้า 127-128.

พยานหลักฐานของตนเข้าสืบโดยฝ่ายโจทก์มีหน้าที่นำสืบก่อนแล้วฝ่ายจำเลยจึงนำพยานเข้าสืบในส่วนการแถลงปิดคดีนั้น ทั้งฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลยสามารถทำได้ทั้งโดยวาจาและหนังสือเพื่อสรุปพยานหลักฐานฝ่ายตนต่อศาลว่าพยานหลักฐานเท่าที่สืบมานั้นเป็นประโยชน์ของตนอย่างไร⁵⁵ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า การแถลงปิดคดีจึงเป็นเครื่องมือในการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลอีกทางหนึ่ง

2.4.2.2 ช่วงภายหลังที่มีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547⁵⁶

เดิมก่อนที่จะมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 ได้มีบทบัญญัติที่กำหนดเกี่ยวกับการการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 8 (3) (4) มาตรา 240 และมาตรา 242 วรรคหนึ่งรวมทั้งได้นำบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการยื่นบัญชีระบุพยาน ตามมาตรา 87 และมาตรา 88 มาอนุโลมใช้บังคับ โดยอาศัยบทบัญญัติมาตรา 15 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา นอกจากนี้ยังให้อำนาจศาลที่จะเข้าไปค้นหาข้อเท็จจริงได้โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 175 มาตรา 228 และมาตรา 229 รวมทั้งในคำฟ้องคดีอาญาตามมาตรา 158 (5) และการแถลงปิดคดีนั้นตามมาตรา 174 ยังเป็นช่องทางหนึ่งในการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลอีกด้วย ซึ่งศาลยังมีบทบาทในการอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟังตามมาตรา 172 วรรคสอง ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่เมื่อมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 โดยให้เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ “โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย⁵⁷ ได้บัญญัติรับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา และจำเลยในคดีอาญาไว้หลายประการ อาทิเช่น “...ผู้ต้องหาและจำเลยย่อมมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม สมควรที่จะได้แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญดังกล่าว จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้” ซึ่งบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลในการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในครั้งนี้มีดังนี้

⁵⁵ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล ก เล่มเดิม. หน้า 316.

⁵⁶ **ราชกิจจานุเบกษา.** เล่ม 121 ตอนพิเศษ 79 ก หน้า 1 ลงวันที่ 23 ธันวาคม 2547.

⁵⁷ **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540.**

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 8⁵⁸ “นับแต่เวลาที่ยื่นฟ้องแล้ว จำเลยมีสิทธิดังต่อไปนี้...

(4) ตรวจสอบสิ่งที่ยื่นเป็นพยานหลักฐาน และคัดสำเนาหรือถ่ายรูปสิ่งนั้นๆ

(5) ตรวจสอบจำนวนการไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาของศาล และคัดสำเนาหรือขอรับสำเนาที่รับรองว่าถูกต้องโดยเสียค่าธรรมเนียม เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งให้ยกเว้นค่าธรรมเนียมนั้น

(6) ตรวจสอบหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตน

ถ้าจำเลยมีทนายความ ทนายความนั้นย่อมมีสิทธิเช่นเดียวกับจำเลยดังกล่าวมาแล้วด้วย

เมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว ให้ผู้เสียหายมีสิทธิตามวรรคหนึ่ง (6) เช่นเดียวกับจำเลยด้วย”

จะเห็นได้ว่า มาตรา 8 ที่แก้ไขเพิ่มเติมใหม่นี้ มีหลักการคล้ายของเดิม โดยเฉพาะ มาตรา 8 (4) และมาตรา 8 (5) เพียงแต่เพิ่มบทบัญญัติมาตรา 8 (6) ขึ้นมาใหม่ โดยให้สิทธิจำเลยหรือทนายจำเลยตรวจสอบหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตนในขณะที่จำนวนการสอบสวนยังอยู่ที่พนักงานอัยการได้

จึงเห็นได้ว่า บทบัญญัติมาตรา 8 (6) เป็นการบัญญัติเพิ่มเติมขึ้นเพื่อรองรับสิทธิขั้นพื้นฐานของจำเลยในคดีอาญาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) มาตรา 241 วรรคสาม บัญญัติว่า “ผู้เสียหายหรือจำเลยในคดีอาญาย่อมมีสิทธิตรวจสอบหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตน เมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

นอกจากนี้ยังเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173/1 และ มาตรา 173/2 กำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานก่อนกำหนดวันนัดสืบพยาน ซึ่งเป็นกระบวนการพิจารณาคดีอาญาที่ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมขึ้นใหม่ ดังนี้

มาตรา 173/1⁵⁹ บัญญัติว่า “เพื่อให้การพิจารณาเป็นไปด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรมในคดีที่จำเลยไม่ให้การหรือให้การปฏิเสธ เมื่อคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอหรือศาล

⁵⁸ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547, มาตรา 5.

⁵⁹ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547, มาตรา 45.

เห็นสมควร ศาลอาจกำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานก่อนกำหนดวันนัดสืบพยานก็ได้ โดยแจ้งให้คู่ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสิบวัน

ก่อนวันตรวจพยานหลักฐานตามวรรคหนึ่งไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน ให้คู่ความยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลพร้อมสำเนาในจำนวนที่เพียงพอ เพื่อให้คู่ความฝ่ายอื่นรับไปจากเจ้าพนักงานศาล และถ้าคู่ความฝ่ายใดมีความจำนงจะยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติม ให้ยื่นต่อศาลก่อนการตรวจพยานหลักฐานเสร็จสิ้น

การยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมเมื่อล่วงพ้นระยะเวลาตามวรรคสองจะกระทำได้อีกต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาล เมื่อผู้ร้องขอแสดงเหตุอันสมควรว่าไม่สามารถทราบถึงพยานหลักฐานนั้นหรือเป็นกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม หรือเพื่อให้โอกาสแก่จำเลยในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่

ถ้าพยานเอกสารหรือพยานวัตถุใดอยู่ในความครอบครองของบุคคลภายนอก ให้คู่ความที่ประสงค์จะอ้างอิงขอให้ศาลมีคำสั่งเรียกพยานเอกสารหรือพยานวัตถุดังกล่าวมาจากผู้ครอบครองโดยยื่นคำขอต่อศาลพร้อมกับการยื่นบัญชีระบุพยาน เพื่อให้ได้พยานเอกสารหรือพยานวัตถุนั้นมาก่อนวันตรวจพยานหลักฐานหรือวันที่ศาลกำหนด”

มาตรา 173/2⁶⁰ บัญญัติว่า “ในวันตรวจพยานหลักฐาน ให้คู่ความส่งพยานเอกสารและพยานวัตถุที่ยังอยู่ในความครอบครองของตนต่อศาลเพื่อให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งตรวจสอบ เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่นอันเนื่องจากสภาพและความจำเป็นแห่งพยานหลักฐานนั้นเอง หรือพยานหลักฐานนั้นเป็นบันทึกคำให้การของพยาน หลังจากนั้นให้คู่ความแต่ละฝ่ายแถลงแนวทางการเสนอพยานหลักฐานต่อศาล และให้ศาลสอบถามคู่ความถึงความเกี่ยวข้องกับประเด็นและความจำเป็นที่ต้องสืบพยานหลักฐานที่อ้างอิงตลอดจนการยอมรับพยานหลักฐานของอีกฝ่ายหนึ่งเสร็จแล้ว ให้ศาลกำหนดวันสืบพยาน และแจ้งให้คู่ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน ในกรณีที่โจทก์ไม่มาศาลในวันตรวจพยานหลักฐานให้นำบทบัญญัติมาตรา 166 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ในกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม เมื่อศาลเห็นสมควรหรือคู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดร้องขอ ศาลจะมีคำสั่งให้สืบพยานหลักฐานที่เกี่ยวกับประเด็นสำคัญในคดีไว้ล่วงหน้าก่อนถึงกำหนดวันนัดสืบพยานก็ได้”

หลักการและเหตุผลที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 ได้กำหนดให้มีกระบวนการที่เรียกว่า การตรวจพยานหลักฐานก่อนนัดสืบพยาน รวมทั้งให้ศาลมีอำนาจสืบพยานหลักฐานที่เกี่ยวกับประเด็นสำคัญในคดีไว้ล่วงหน้าก่อนถึงกำหนด

⁶⁰ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547, มาตรา 45.

วันนัดสืบพยานขึ้นเนื่องจากระบบวิธีการดำเนินคดีอาญาที่ผ่านมาไม่เอื้อต่อการที่คู่ความจะเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานต่อกัน ทำให้การดำเนินคดีเป็นไปในลักษณะเพื่อเอาชนะกันยิ่งกว่าการร่วมกันแสวงหาความจริง ทั้งไม่มีระบบหรือวิธีการใดที่จะช่วยเหลือคู่ความในการเตรียมความพร้อมของคดี เป็นเหตุให้ต้องใช้เวลาในการพิจารณาตัดสินเกินสมควร อันเป็นภาระแก่คู่ความและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งพยานที่ต้องมาเบิกความต่อศาล⁶¹

วัตถุประสงค์ของการกำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานก่อนเริ่มทำการสืบพยานจึงพอจำแนก ได้ดังนี้

1) เพื่อให้กระบวนการค้นหาความจริงเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม

เมื่อคู่ความแต่ละฝ่ายได้ทราบถึงพยานหลักฐานของอีกฝ่ายหนึ่งล่วงหน้า ก็จะมีเวลาเพียงพอที่จะตรวจสอบความถูกต้องแท้จริงของพยานหลักฐานนั้น อันจะเป็นการลดการจู่โจมพยานหลักฐานและช่วยให้การถามค้านเพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือของพยานของอีกฝ่ายหนึ่งเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ส่วนการยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมภายหลังการตรวจพยานหลักฐานเสร็จสิ้นแล้วแม้จะทำได้แต่ต้องอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้เป็นพิเศษ และต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อน

2) เพื่อส่งเสริมให้คู่ความเปิดเผยพยานหลักฐานและยอมรับข้อเท็จจริงกันมากขึ้น

การที่คู่ความแต่ละฝ่ายได้มีโอกาสเห็นและตรวจสอบพยานหลักฐานที่คู่ความอีกฝ่ายอ้างอิง รวมทั้งศาลมีอำนาจสอบถามถึงการยอมรับพยานหลักฐานของคู่ความอีกฝ่าย ซึ่งจะนำไปสู่ความชัดเจนถึงข้อเท็จจริงที่โจทก์ประสงค์จะให้ลงโทษและจำเลยจะได้ไม่หลงต่อสู้และหากมีการยอมรับในความถูกต้องแท้จริงของพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงของอีกฝ่ายหนึ่งก็จะทำให้ประเด็นข้อโต้แย้งและระยะเวลาในการดำเนินคดีลดลงด้วย

3) เพื่อให้คู่ความได้เตรียมความพร้อมในการเสนอพยานหลักฐานต่อศาล

การกำหนดให้คู่ความทุกฝ่ายต้องยื่นบัญชีระบุพยานและแถลงแนวทางในการนำเสนอพยานหลักฐานในวันตรวจพยานหลักฐาน จะช่วยให้ศาลและคู่ความทุกฝ่ายเข้าใจรูปคดีได้ดีขึ้นก่อนเริ่มทำการสืบพยาน

⁶¹ คณะกรรมการส่งเสริมระบบพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่อง. (2547, 24 ธันวาคม). การตรวจพยานหลักฐานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173/1 และมาตรา 173/2. หน้า 1. สืบค้นเมื่อ 8 กุมภาพันธ์ 2553, จาก <http://elib.coj.go.th/Article/data/articlecrimconsider2.pdf>

4) เพื่อรวบรวมพยานหลักฐานไว้มิให้เกิดการสูญหายถูกทำลายหรือถูกแก้ไขเปลี่ยนแปลง

การที่คู่ความต้องส่งพยานเอกสารและพยานวัตถุที่ประสงค์จะอ้างอิงต่อศาล ตั้งแต่วันตรวจพยานหลักฐาน รวมทั้งต้องขอให้ศาลเรียกพยานเอกสารหรือพยานวัตถุที่อยู่ในความครอบครองของบุคคลภายนอกมาไว้ที่ศาลก่อนวันตรวจพยานหลักฐานจะช่วยป้องกันมิให้พยานหลักฐานนั้นสูญหายถูกทำลายหรือถูกแก้ไขเปลี่ยนแปลง นอกจากนั้นพยานที่อาจสูญหายหรือยากแก่การนำมาสืบในภายหลัง ศาลจะสั่งให้สืบพยานนั้นไว้ล่วงหน้าก็ได้

5) เพื่อให้การใช้วันนัดของศาลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

เมื่อศาลทราบถึงแนวทางการสืบพยานของคู่ความแต่ละฝ่ายและได้ตรวจสอบถึงความจำเป็นที่จะต้องสืบพยานหลักฐานตามที่คู่ความอ้างอิงแล้วทำให้ศาลสามารถกำหนดวันนัดและใช้เวลาในการสืบพยานได้อย่างเหมาะสม

6) เพื่อให้สืบพยานได้อย่างต่อเนื่อง

ในคดีซึ่งต้องนำสืบพยานเอกสารหรือพยานวัตถุจำนวนมาก เมื่อได้พยานหลักฐานมาตั้งแต่ก่อนเริ่มสืบพยานและคู่ความมีโอกาสตรวจสอบพยานหลักฐานเหล่านั้นแล้วจะช่วยลดเหตุแห่งการเลื่อนคดีและคดีเสร็จภายในเวลาที่กำหนดไว้⁶²

หลักเกณฑ์การตรวจพยานหลักฐานก่อนเริ่มทำการสืบพยานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 มีดังนี้

1) เมื่อศาลมีคำสั่งกำหนดวันตรวจพยานหลักฐานแล้ว

(1) ต้องแจ้งให้คู่ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 14 วัน

(2) คู่ความทุกฝ่ายต้องยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลพร้อมสำเนา ก่อนวันตรวจพยานหลักฐานไม่น้อยกว่า 7 วัน

(3) คู่ความต้องยื่นคำขอพร้อมการยื่นบัญชีระบุพยานเพื่อให้ศาลมีคำสั่งเรียกพยานเอกสารหรือพยานวัตถุจากผู้ครอบครอง โดยกำหนดให้ส่งต่อศาลก่อนวันตรวจพยานหลักฐานหรือวันที่ศาลกำหนด

(4) การยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมทำได้ 2 ระยะ คือ ก่อนการตรวจพยานหลักฐานเสร็จสิ้น โดยทำเป็นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติม และภายหลังการตรวจพยานหลักฐานเสร็จสิ้น ต้องยื่นคำร้องแสดงเหตุอันสมควรว่าไม่สามารถทราบถึงพยานหลักฐานนั้น หรือเป็นกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมหรือเพื่อให้โอกาสแก่จำเลยในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่

2) ในวันตรวจพยานหลักฐาน

⁶² แหล่งเดิม, หน้า 1-2.

(1) คู่ความต้องส่งพยานหลักฐานและพยานวัตถุที่อยู่ในครอบครองของตนเองต่อศาลเพื่อให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งตรวจสอบ (เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่นอันเนื่องจากสภาพและความจำเป็นแห่งพยานหลักฐานนั่นเอง หรือพยานหลักฐานนั้นเป็นบันทึกคำให้การของพยานบุคคลในชั้นสอบสวน)

(2) คู่ความแต่ละฝ่ายแถลงแนวทางการเสนอพยานหลักฐาน

(3) ศาลต้องสอบถามคู่ความถึง

ก. ความเกี่ยวข้องของพยานหลักฐานที่อ้างอิงกับประเด็นแห่งคดี

ข. ความจำเป็นที่ต้องสืบพยานหลักฐานที่อ้างอิง

ค. การยอมรับความถูกต้องแท้จริงของพยานหลักฐานของอีกฝ่ายหนึ่ง

3) ศาลอาจมีคำสั่งให้สืบพยานหลักฐานที่เกี่ยวกับประเด็นสำคัญในคดีไว้ล่วงหน้าก่อนถึงกำหนดวันนัดสืบพยานก็ได้⁶³

ดังนั้น บทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวกับการกำหนดให้ศาลใช้ดุลพินิจในการกำหนดพยานหลักฐานก่อนสืบพยานตามมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 วรรคแรก ที่เพิ่มเติมขึ้นใหม่ จึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ศาลและองค์คณะผู้พิพากษาจำเป็นต้องใช้เป็นกลไกในการวางแผนกรอบในการดำเนินการนั่งพิจารณาคดีโดยต่อเนื่องได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ทั้งนี้ก็เพื่ออนุวัติการให้สิทธิจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาโดยต่อเนื่องและเป็นธรรม ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) มาตรา 241 วรรคแรก เกิดความสัมฤทธิ์ผล⁶⁴

2.4.2.3 ช่วงภายหลังมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551⁶⁵

การแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551 ให้เหตุผลในการแก้ไขเพิ่มเติมว่า “โดยที่เป็นการสมควรแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับพยานหลักฐานแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้ทันสมัยและสอดคล้องกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และการพัฒนาด้านเทคโนโลยีของประเทศในปัจจุบัน จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้” ซึ่งการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551 นี้ เป็นการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติ

⁶³ แหล่งเดิม. หน้า 2-4.

⁶⁴ ธานิส เกศวพิทักษ์. เล่มเดิม. หน้า 387-388.

⁶⁵ ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 125 ตอนที่ 30 ก หน้า 1 ลงวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2551.

ในภาค 5 ว่าด้วยพยานหลักฐานเป็นสำคัญ และการแก้ไขเพิ่มเติมในครั้งนี้ได้แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลในกรณีดังนี้

มาตรา 229/1⁶⁶ “ภายใต้บังคับมาตรา 173/1 ในการไต่สวนมูลฟ้องหรือการพิจารณาโจทก์ต้องยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐาน โดยแสดงถึงประเภทและลักษณะของวัตถุ สถานที่ พอสังเขปหรือเอกสารเท่าที่จะระบุได้ รวมทั้งรายชื่อ ที่อยู่ของบุคคลหรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งโจทก์ประสงค์จะนำสืบหรือขอให้ศาลไปตรวจหรือแต่งตั้งต่อศาลไม่น้อยกว่าสิบห้าวันก่อนวันไต่สวนมูลฟ้องหรือวันสืบพยาน พร้อมทั้งสำเนาบัญชีระบุพยานหลักฐานดังกล่าวในจำนวนที่เพียงพอเพื่อให้จำเลยรับไป ส่วนจำเลยให้ยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานพร้อมสำเนาก่อนวันสืบพยานจำเลย

ในการไต่สวนกรณีร้องขอคืนของกลางที่ศาลสั่งริบหรือกรณีร้องขอให้ศาลริบทรัพย์สินให้บุคคลที่เกี่ยวข้องยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานต่อศาลไม่น้อยกว่าเจ็ดวันก่อนวันไต่สวนพร้อมทั้งสำเนาบัญชีระบุพยานหลักฐานดังกล่าวในจำนวนที่เพียงพอ เพื่อให้บุคคลที่เกี่ยวข้องอื่นถ้ามีรับไป

เมื่อระยะเวลาที่กำหนดให้ยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสองแล้วแต่กรณี ได้สิ้นสุดลง ถ้าคู่ความหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องซึ่งได้ยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานไว้แล้วมีเหตุอันสมควรแสดงได้ว่าตนไม่สามารถทราบได้ว่าต้องนำพยานหลักฐานบางอย่างมาสืบหรือไม่ทราบว่าพยานหลักฐานบางอย่างได้มีอยู่ หรือมีเหตุสมควรอื่นใด หรือถ้าคู่ความหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องฝ่ายใดซึ่งมิได้ยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานเช่นนั้นแสดงให้เป็นที่พอใจแก่ศาลได้ว่า มีเหตุอันสมควรที่ไม่สามารถยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานตามกำหนดเวลาดังกล่าวได้ คู่ความหรือบุคคลเช่นนั้น อาจร้องขออนุญาตอ้างพยานหลักฐานดังกล่าวต่อศาล พร้อมกับบัญชีระบุพยานหลักฐานและสำเนาบัญชีระบุพยานหลักฐานนั้น ไม่ว่าเวลาใดๆ ก่อนเสร็จสิ้นการสืบพยานของฝ่ายนั้นสำหรับกรณีที่อยู่คู่ความหรือบุคคลเช่นนั้นได้ยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานไว้แล้ว หรือก่อนเสร็จสิ้นการพิจารณาสำหรับกรณีที่อยู่คู่ความหรือบุคคลเช่นนั้นไม่ได้ยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐาน และถ้าศาลเห็นว่าจำเป็นต้องสืบพยานหลักฐานดังกล่าว เพื่อให้การวินิจฉัยชี้ขาดข้อสำคัญแห่งประเด็นเป็นไปโดยเที่ยงธรรม ให้ศาลมีอำนาจอนุญาตให้สืบและรับฟังพยานหลักฐานเช่นนั้นได้

ห้ามมิให้ศาลอนุญาตให้สืบและรับฟังพยานหลักฐานใดซึ่งคู่ความหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องซึ่งอ้างพยานหลักฐานนั้นมิได้แสดงความจำนงจะอ้างอิงพยานหลักฐานนั้นตามวรรคหนึ่งวรรคสอง หรือวรรคสาม หรือตามมาตรา 173/2 วรรคสองหรือวรรคสาม แต่ถ้าศาลเห็นว่าจำเป็นที่จะต้องคุ้มครองพยาน หรือจะต้องสืบพยานหลักฐานดังกล่าวเพื่อให้การวินิจฉัยชี้ขาดข้อสำคัญแห่งประเด็นเป็นไปโดยเที่ยงธรรม หรือเพื่อให้โอกาสแก่จำเลยในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ ให้ศาลมีอำนาจอนุญาตให้สืบและรับฟังพยานหลักฐานเช่นนั้นได้”

⁶⁶ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551, มาตรา 13.

หลักเกณฑ์การยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 229/1 มีดังนี้⁶⁷

1) บทบัญญัติในมาตรา 229/1 นี้ได้บัญญัติขึ้นใหม่โดยกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับ “การยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานในคดีอาญา” ไว้โดยเฉพาะโดยไม่ต้องอนุโลมหลักเกณฑ์ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับอีกต่อไป และจะใช้ได้เฉพาะภายใต้บังคับมาตรา 173/1 ซึ่งหมายความว่า หากศาลได้ใช้ดุลพินิจในการตรวจพยานหลักฐานแล้ว ก็ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ดังกล่าว แต่หากศาลมิได้สั่งให้มีการตรวจพยานหลักฐานแล้วก็ต้องยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานตามมาตรา 229/1 ซึ่งมาตรา 229/1 ได้วางหลักเรื่องการยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานซึ่งต้องปฏิบัติไว้ 2 กรณี คือ

(1) กรณีการไต่สวนมูลฟ้องหรือการพิจารณา

สำหรับการยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานในการไต่สวนมูลฟ้องหรือการพิจารณานี้ กฎหมายกำหนดให้โจทก์ต้องดำเนินการดังนี้

ก. ยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐาน โดยให้มีรายละเอียดเกี่ยวกับ

- ประเภทและลักษณะของวัตถุ
- สถานที่พอสังเขป
- เอกสารเท่าที่จะระบุได้
- รายชื่อ ที่อยู่ของบุคคลหรือผู้เชี่ยวชาญซึ่งโจทก์ประสงค์จะนำสืบหรือขอให้ศาลไปตรวจหรือแต่งตั้ง

ข. ยื่นต่อศาลไม่น้อยกว่า 15 วันก่อนวันไต่สวนมูลฟ้องหรือวันสืบพยาน

ค. ยื่นสำเนาบัญชีระบุพยานหลักฐานดังกล่าวในจำนวนที่เพียงพอเพื่อให้บุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง (ถ้ามี) รับไป

สำหรับจำเลยนั้นกฎหมายกำหนดให้ยื่นเพียงยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานพร้อมสำเนาก่อนวันสืบพยานจำเลย

(2) กรณีการร้องขอคืนของกลางที่ศาลสั่งริบหรือกรณีร้องขอให้ศาลริบทรัพย์

สำหรับการยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐาน ในการร้องขอคืนของกลางที่ศาลสั่งริบหรือกรณีร้องขอให้ศาลริบทรัพย์นั้น กฎหมายกำหนดให้บุคคลที่เกี่ยวข้องต้องดำเนินการดังนี้

ก. ยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานต่อศาลโดยมีรายละเอียดเช่นเดียวกับกรณีแรก

ข. ยื่นต่อศาลไม่น้อยกว่า 7 วันก่อนวันไต่สวน

⁶⁷ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล ก เล่มเดิม. หน้า 394-395.

ก. ยื่นสำเนาบัญชีระบุพยานหลักฐานดังกล่าวในจำนวนที่เพียงพอ เพื่อให้บุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง (ถ้ามี) รับไป

2) สำหรับระยะเวลาที่กำหนดให้ต้องยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานในคดีอาญาทั้ง 2 กรณี ดังกล่าวข้างต้นนั้น หากไม่ได้ดำเนินการภายในกำหนด กฎหมายก็ยังไม่อนุญาตให้ทำได้อีก ภายใต้หลักเกณฑ์ ดังนี้

(1) กรณีต้องการระบุพยานเพิ่มเติม

ต้องแสดงว่ามีเหตุอันสมควรแสดงได้ว่า ตนไม่สามารถทราบได้ว่าต้องนำพยานหลักฐานบางอย่างมาสืบ หรือไม่ทราบว่าพยานหลักฐานบางอย่างได้มีอยู่ หรือมีเหตุสมควรอื่นใด โดยคู่ความหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องอาจร้องขออนุญาตอ้างพยานหลักฐานดังกล่าวต่อศาล พร้อมกับบัญชีระบุพยานหลักฐานและสำเนาบัญชีระบุพยานหลักฐานนั้น ไม่ว่าเวลาใดๆ ก่อนเสร็จสิ้นการสืบพยานของฝ่ายนั้น

(2) กรณีมิได้ยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐาน

ต้องแสดงว่ามีเหตุอันสมควรแสดงให้เป็นที่พอใจแก่ศาลได้ว่า มีเหตุอันสมควรที่ไม่สามารถยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานตามกำหนดเวลาดังกล่าวได้ คู่ความหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องอาจร้องขออนุญาตอ้างพยานหลักฐานดังกล่าวต่อศาล พร้อมกับบัญชีระบุพยานหลักฐานและสำเนาบัญชีระบุพยานหลักฐานนั้น ไม่ว่าเวลาใดๆ ก่อนเสร็จสิ้นการพิจารณา

ซึ่งถ้าศาลเห็นว่าจำเป็นจะต้องสืบพยานหลักฐานดังกล่าว เพื่อให้การวินิจฉัยชี้ขาดข้อสำคัญแห่งประเด็นเป็นไปโดยเที่ยงธรรม ให้ศาลมีอำนาจอนุญาตให้สืบและรับฟังพยานหลักฐานเช่นนั้นได้

3) มาตรฐานยังกำหนดผลของการไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานในคดีอาญาว่า ห้ามมิให้ศาลอนุญาตให้สืบและรับฟังพยานหลักฐานใดซึ่งคู่ความหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องซึ่งอ้างพยานหลักฐานนั้นมิได้แสดงความจำนงจะอ้างอิงพยานหลักฐานนั้นตามวรรคหนึ่งวรรคสอง หรือวรรคสาม หรือตามมาตรา 173/2 วรรคสองหรือวรรคสามด้วย

แต่อย่างไรก็ตาม หากเป็นกรณีที่มิได้ปฏิบัติแล้ว ถ้าศาลเห็นว่า

(1) จำเป็นที่จะต้องคุ้มครองพยาน

(2) จะต้องสืบพยานหลักฐานดังกล่าวเพื่อให้การวินิจฉัยชี้ขาดข้อสำคัญแห่งประเด็นเป็นไปโดยเที่ยงธรรม

(3) เพื่อให้โอกาสแก่จำเลยในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่

ให้ศาลมีอำนาจอนุญาตให้สืบและรับฟังพยานหลักฐานเช่นนั้นได้

นอกจากนี้ยังได้แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 240 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจากเดิมบัญญัติว่า “เมื่อมีการอ้างพยานเอกสารเป็นพยานในชั้นศาล ให้อ่านหรือส่งให้คู่ความตรวจดู ถ้าคู่ความฝ่ายใดต้องการสำเนา ศาลมีอำนาจสั่งให้ฝ่ายที่อ้างนั้นส่งสำเนาแก่อีกฝ่ายหนึ่งตามที่เห็นสมควร” โดยแก้ไขเป็น

มาตรา 240⁶⁸ ในกรณีที่ศาลมิได้กำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานตามมาตรา 173/1 เมื่อคู่ความประสงค์จะอ้างเอกสารที่อยู่ในความครอบครองของตนเป็นพยานหลักฐาน ให้ยื่นพยานเอกสารนั้นต่อศาลก่อนวันไต่สวนมูลฟ้องหรือวันสืบพยานไม่น้อยกว่าสิบห้าวัน เพื่อให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งมีโอกาสตรวจและขอคัดสำเนาเอกสารดังกล่าวได้ก่อนที่จะนำสืบพยานเอกสารนั้น เว้นแต่เอกสารที่คู่ความประสงค์จะอ้างอิงนั้นเป็นบันทึกคำให้การของพยานหรือเป็นเอกสารที่ปรากฏชื่อหรือที่อยู่ของพยาน หรือศาลเห็นสมควรสั่งเป็นอย่างอื่นอันเนื่องจากสภาพและความจำเป็นแห่งเอกสารนั้น

ในกรณีที่ไม่วางในบังคับต้องส่งเอกสารตามวรรคหนึ่ง เมื่อมีเอกสารใช้เป็นพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล ให้อ่านหรือส่งให้คู่ความตรวจดู ถ้าคู่ความฝ่ายใดต้องการสำเนา ศาลมีอำนาจสั่งให้ฝ่ายที่อ้างเอกสารนั้นส่งสำเนาให้อีกฝ่ายหนึ่งตามที่เห็นสมควร

ถ้าคู่ความฝ่ายใดไม่ส่งเอกสารตามวรรคหนึ่งหรือสำเนาเอกสารตามวรรคสอง หรือไม่ส่งพยานเอกสารหรือพยานวัตถุตามมาตรา 173/2 วรรคหนึ่ง ให้ศาลมีอำนาจไม่รับฟังพยานหลักฐานนั้น เว้นแต่ศาลเห็นว่าเป็นกรณีเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม หรือการไม่ปฏิบัติดังกล่าวมิได้เป็นไปโดยจงใจและไม่เสียโอกาสในการดำเนินคดีของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง”

บทบัญญัติมาตรา 240 นี้ ใช้สำหรับการพิจารณาคดีอาญาทั่วไปซึ่งศาลไม่ได้กำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานก่อนวันนัดสืบพยาน เช่นเดียวกับมาตรา 229/1 ซึ่งคู่ความอยู่ในบังคับที่จะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ทั่วไปนั้น ซึ่งตอนต้นของมาตรา 229/1 บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับมาตรา 173/1...” และมาตรา 240 ก็มีความในตอนต้นบัญญัติว่า “ในกรณีที่ศาลมิได้กำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานตามมาตรา 173/1...” เช่นกัน อันมีนัยที่แสดงให้เห็นว่า หลักเกณฑ์การยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานและวิธีการนำสืบพยานเอกสารในคดีอาญาทั่วไปตามมาตรา 299/1 และมาตรา 240 นั้น ต้องอยู่ในบังคับแห่งมาตรา 173/1 นั้นเอง ดังนั้น ในกรณีที่ศาลกำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานก่อนวันนัดสืบพยาน คู่ความย่อมอยู่ในบังคับที่จะต้องปฏิบัติตามเรื่องการยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานและวิธีการนำสืบพยานเอกสารตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2

⁶⁸ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551, มาตรา 19.

อย่างเคร่งครัด คู่ความจะปฏิบัติตามมาตรา 229/1 และมาตรา 240 อันเป็นหลักเกณฑ์สำหรับคดีอาญาทั่วไปไม่ได้⁶⁹

อย่างไรก็ตาม สำหรับผลบังคับหรือ Sanction ในกรณีที่ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และการยื่นบัญชีระบупยานหลักฐานและวิธีการนำสืบพยานเอกสารตามมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 และการยื่นบัญชีระบупยานหลักฐานและวิธีการนำสืบพยานเอกสารในคดีอาญาทั่วไปตามมาตรา 299/1 และมาตรา 240 นั้น มาตรา 229/1 วรรคสี่ และมาตรา 240 วรรคสาม บัญญัติผลบังคับไว้ดังนี้⁷⁰

มาตรา 229/1 วรรคสี่ “ห้ามมิให้ศาลอนุญาตให้สืบและรับฟังพยานหลักฐานใดซึ่งคู่ความหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องซึ่งอ้างพยานหลักฐานนั้นมิได้แสดงความจำเป็นจะอ้างอิงพยานหลักฐานนั้นตามวรรคหนึ่งวรรคสอง หรือวรรคสาม หรือตามมาตรา 173/2 วรรคสองหรือวรรคสาม แต่ถ้าศาลเห็นว่าจำเป็นที่จะต้องคุ้มครองพยาน หรือจะต้องสืบพยานหลักฐานดังกล่าวเพื่อให้การวินิจฉัยข้อสำคัญแห่งประเด็นเป็นไปโดยเที่ยงธรรม หรือเพื่อให้โอกาสแก่จำเลยในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ให้ศาลมีอำนาจอนุญาตให้สืบและรับฟังพยานหลักฐานเช่นนั้นได้”

มาตรา 240 วรรคสาม “ถ้าคู่ความฝ่ายใดไม่ส่งเอกสารตามวรรคหนึ่งหรือสำเนาเอกสารตามวรรคสองหรือไม่ส่งพยานเอกสารหรือพยานวัตถุตามมาตรา 173/2 วรรคหนึ่ง ให้ศาลมีอำนาจไม่รับฟังพยานหลักฐานนั้น เว้นแต่ศาลเห็นว่าเป็นกรณีเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม หรือการไม่ปฏิบัติตามดังกล่าวมิได้เป็นไปโดยจงใจและไม่เสียโอกาสในการดำเนินคดีของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง”

2.4.3 การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ

เดิมสำนักงานอัยการสูงสุดในขณะนั้นยังเป็นกรมอัยการได้ออกระเบียบเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐ ไว้ในระเบียบกรมอัยการว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2528 ข้อ 19 (การยื่นหรือคัดสำนวน)

“การยื่นหรือคัดสำนวนการสอบสวนให้ดำเนินการได้ดังต่อไปนี้”

(1) สำนวนการสอบสวนคดีที่เสร็จเด็ดขาดแล้ว หากพนักงานสอบสวนหรือส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ประสงค์จะขอยื่นหรือขอคัดสำเนาสำนวนทั้งหมดหรือบางส่วนไปเพื่อใช้ประโยชน์ในราชการแล้ว ให้หัวหน้าพนักงานอัยการอนุญาตให้ยื่นหรือให้คัดสำเนาไปได้

(2) สำนวนการสอบสวนคดีที่ยังไม่เสร็จเด็ดขาด หากผู้เกี่ยวข้องประสงค์จะขอยื่นหรือขอคัดสำเนาสำนวนทั้งหมดหรือบางส่วนไปเพื่อใช้ประโยชน์ในราชการแล้ว ให้หัวหน้าพนักงาน

⁶⁹ ธานีศ เกศวพิทักษ์. เล่มเดิม. หน้า 395-396.

⁷⁰ แหล่งเดิม.

อัยการพิจารณา หากเห็นว่าไม่เป็นการขัดข้องหรือเสียหายแก่การดำเนินคดีให้อนุญาตให้ยื่นหรือคัดสำเนาไปได้

(3) สำนักงานสอบสวนที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาของพนักงานอัยการหากปรากฏแก่พนักงานสอบสวนว่าได้จับผู้ต้องหาผิดตัว และพนักงานสอบสวนได้ติดต่อขอให้พนักงานอัยการสั่งสอบสวนเพิ่มเติมหรือให้ส่งพยานมาให้ซักถาม เมื่อพนักงานสอบสวนได้ขอยืมสำนวนไปเพื่อประโยชน์ในการดำเนินการดังกล่าว ให้หัวหน้าพนักงานอัยการพิจารณา ถ้าเห็นว่าไม่เป็นการเสื่อมเสียความยุติธรรม ก็ให้อนุญาตให้ยื่นหรือคัดสำเนาไปได้

(4) การติดต่อขอรับสำนวนการสอบสวน ให้หัวหน้าพนักงานสอบสวนหรือหัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้องติดต่อโดยตรงกับหัวหน้าพนักงานอัยการ สำหรับส่วนกลางกระทรวง ทบวง กรม ต่างๆ จะติดต่อขอจากอธิบดีกรมอัยการโดยตรงก็ได้

(5) ในกรณีที่สำนักงานสอบสวนอยู่ที่พนักงานอัยการอุทธรณ์ หรือพนักงานอัยการฎีกา ให้พนักงานอัยการอุทธรณ์หรือพนักงานอัยการฎีกา เป็นผู้พิจารณาอนุญาตให้ยื่นหรือคัดสำนวนการสอบสวนแล้วแต่กรณี”

ต่อมาได้มีการแก้ไขปรับปรุงระเบียบกรมอัยการว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2528 โดยระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2545

ข้อ 4 ให้ยกเลิกความในข้อ 19 แห่งระเบียบกรมอัยการว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2528 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

ข้อ 19 (การขอตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การในชั้นสอบสวน)

“เมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว หากผู้เสียหายหรือจำเลยขอตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตน หรือเอกสารประกอบคำให้การของตนในชั้นสอบสวนซึ่งผู้ขอเป็นผู้นำมามอบให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ หรือเอกสารที่ผู้ขอลงลายมือชื่อไว้ให้หัวหน้าพนักงานอัยการเป็นผู้พิจารณาอนุญาต

กรณีที่ผู้เสียหายหรือจำเลยขอตรวจหรือคัดสำเนาเอกสารอื่นๆ ในสำนวนการสอบสวน ให้หัวหน้าพนักงานอัยการพิจารณาตามความเหมาะสม และไม่ให้เกิดความเสียหายแก่ราชการและแก่ผู้อื่น โดยให้นำพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 มาตรา 14, 15 และมาตรา 17 มาพิจารณาประกอบด้วย

ในคดีที่ศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้ว หากผู้เสียหายหรือจำเลยหรือผู้มีส่วนได้เสียขอตรวจหรือคัดสำเนาเอกสารในสำนวนการสอบสวนคดีนั้น ให้หัวหน้าพนักงานอัยการเป็นผู้พิจารณาอนุญาต”

ปัจจุบันสำนักงานอัยการสูงสุดได้ออกระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ซึ่งในข้อ 3 (ยกเลิกระเบียบเก่า) ของระเบียบนี้

“ให้ยกเลิกระเบียบดังต่อไปนี้ กับบรรดาระเบียบ หลักปฏิบัติราชการและคำสั่งอื่นใดในส่วนที่กำหนดไว้แล้วในระเบียบนี้ หรือซึ่งขัดหรือแย้งกับระเบียบนี้ และให้ใช้ระเบียบนี้แทน

(1) ระเบียบกรมอัยการว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2528...

(8) ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2545”

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลได้กำหนดไว้ในส่วนที่ 4 ข้อ 21 (การตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การในชั้นสอบสวน)

“เมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว ผู้เสียหายหรือจำเลยย่อมมีสิทธิขอตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตนในชั้นสอบสวนได้ โดยให้หัวหน้าพนักงานอัยการเป็นผู้พิจารณาอนุญาต

กรณีที่ผู้เสียหายหรือจำเลยขอตรวจหรือคัดสำเนาเอกสารอื่นๆ ในสำนวนการสอบสวนให้หัวหน้าพนักงานอัยการพิจารณาตามความเหมาะสมและไม่ให้เกิดความเสียหายแก่ราชการและแก่ผู้อื่น โดยให้นำพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 มาตรา 14, 15 และมาตรา 17 มาพิจารณาประกอบด้วย

ในคดีที่ศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้ว หากผู้เสียหายหรือจำเลยหรือ ผู้มีส่วนได้เสียขอตรวจหรือคัดสำเนาเอกสารในสำนวนการสอบสวนคดีนั้น ให้หัวหน้าพนักงานอัยการเป็นผู้พิจารณาอนุญาต

ในการพิจารณาคำขอดังกล่าวในวรรคหนึ่งต้องพิจารณาสั่งโดยเร็ว ถ้ามีเหตุจำเป็นอย่างอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้ ให้พิจารณาสั่งให้เสร็จภายในวันทำการถัดไปนับแต่เหตุจำเป็นนั้นสิ้นสุดลง

คำสั่งไม่อนุญาตจะต้องบันทึกเหตุผลในการสั่งไว้ให้ชัดเจน และต้องแจ้งผลการพิจารณาพร้อมด้วยเหตุผลและสิทธิในการอุทธรณ์คำสั่งดังกล่าวให้ผู้ยื่นคำขอทราบโดยเร็ว

เอกสารประกอบคำให้การของผู้เสียหายหรือจำเลยในชั้นสอบสวน หมายถึง

(1) เอกสารที่ผู้เสียหายหรือจำเลยนำมามอบให้

(2) เอกสารที่ผู้เสียหายหรือจำเลยลงลายมือชื่อไว้

(3) เอกสารที่ผู้เสียหายหรือจำเลยกล่าวอ้างหรือให้การพาดพิงถึง ทั้งนี้ การเปิดเผยจะต้องไม่ทำให้การบังคับใช้กฎหมายเสื่อมประสิทธิภาพ หรือไม่อาจสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้ไม่ว่าจะเกี่ยวกับการฟ้องคดี การป้องกัน การปราบปราม การทดสอบ การตรวจสอบ หรือการรู้แหล่งที่มาของข้อมูลข่าวสารหรือไม่ก็ตาม

การอุทธรณ์คำสั่งที่ไม่อนุญาตให้ตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การหรือเอกสารประกอบคำให้การ ให้อุทธรณ์ไปยังอธิบดี โดยจะยื่นต่อหัวหน้าพนักงานอัยการหรือยื่นโดยตรงต่ออธิบดีก็ได้

ให้หัวหน้าพนักงานอัยการรับส่งคำอุทธรณ์ที่ได้รับนั้นไปยังอธิบดี เพื่อพิจารณาสั่งโดยเร็ว ให้อธิบดีดำเนินการตามความในวรรคสองและวรรคสามโดยอนุโลม

คำสั่งของอธิบดีให้เป็นที่สุด”

ตามระเบียบนี้ได้วางแนวปฏิบัติของพนักงานอัยการเกี่ยวกับการตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การในชั้นสอบสวนของจำเลย ซึ่งจะขอได้เมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้วเท่านั้น และยังอยู่ในดุลพินิจของหัวหน้าพนักงานอัยการเป็นผู้พิจารณาอนุญาต ในกรณีที่หัวหน้าพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่อนุญาตจำเลยก็มีสิทธิให้อุทธรณ์ไปยังอธิบดี⁷¹ ได้ และคำสั่งของอธิบดีให้เป็นที่สุด

2.4.4 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล

เดิมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) ได้บัญญัติหลักเกณฑ์ใหม่ๆ และสำคัญๆ หลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้มีการบัญญัติหลักเกณฑ์ต่างๆ ซึ่งแต่เดิมมีอยู่แล้วในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้กลายเป็น “หลักกฎหมายรัฐธรรมนูญ”⁷² เพื่อให้มีค่าบังคับเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้⁷³

สาระสำคัญประการหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) ก็คือการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา ซึ่งหลักการคุ้มครองผู้ต้องหาและจำเลยประการหนึ่งที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) คือ การเข้าถึงข้อมูล โดยการให้สิทธิจำเลยในคดีอาญาตรวจสอบหรือคัดสำเนาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตนได้ โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 241 วรรคสาม “ผู้เสียหายหรือจำเลยในคดีอาญามีสิทธิตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตน เมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ”⁷⁴

⁷¹ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547

ข้อ 4 ในระเบียบนี้

“อธิบดี” หมายความว่า อธิบดีอัยการฝ่ายหรืออธิบดีอัยการเขตที่รับผิดชอบในการดำเนินคดี

⁷² สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล ข (2541, ธันวาคม). “ความโปร่งใสและการตรวจสอบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาด้านแนวทางในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540.” *บทบัญญัติ*, 4, 54. หน้า 56.

⁷³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540, มาตรา 6.

⁷⁴ บุญชัย ภัทรพัฒนานนท์. เล่มเดิม. หน้า 59-60.

ในส่วนของการบัญญัติมาตรา 241 วรรคสาม เพื่อเป็นการรองรับสิทธิของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญานั้น มีที่มาและเหตุผลสืบเนื่องมาจากที่ในอดีตสำนักงานการสอบสวนซึ่งจัดทำขึ้นโดยพนักงานสอบสวนตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญานั้น มักจะถือเป็นความลับที่รัฐไม่อาจเปิดเผยให้ผู้หนึ่งผู้ใดทราบได้ เนื่องจากเกรงว่าหากเปิดเผยไปแล้วผู้เสียหายหรือจำเลยในคดีอาญา จะล่วงรู้ว่ามีพยานหลักฐานสำคัญอะไรบ้าง และอาจทำลายน้ำหนักพยานหลักฐานซึ่งพนักงานอัยการจำเป็นต้องใช้ในการสืบพยานในคดีนั้น นอกจากนั้นรูปแบบการดำเนินคดีอาญาในศาลไทยมีลักษณะที่แตกต่างไปจากการดำเนินคดีอาญาของประเทศในภาคพื้นยุโรป โดยที่ศาลไทยมีบทบาทค่อนข้างจำกัดในการพิสูจน์ความจริง จึงทำให้พนักงานอัยการในฐานะโจทก์ซึ่งรับภาระในการนำสืบพยานรัฐจำต้องให้ความคุ้มครองแก่พยานหลักฐานในคดีที่สำคัญ⁷⁵

จากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) มาตรา 241 วรรคสาม ซึ่งได้บัญญัติรับรองสิทธิของจำเลยในคดีอาญาให้มีสิทธิตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตนได้นั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งได้แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 จึงได้บัญญัติรับรองสิทธิของจำเลยในคดีอาญาไว้ในมาตรา 8 (6) โดยกำหนดว่า “นับแต่เวลาที่ยื่นฟ้องแล้ว จำเลยมีสิทธิตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตน”

นอกจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งได้แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 จึงได้บัญญัติรับรองสิทธิของจำเลยในคดีอาญาให้มีสิทธิตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนของตนได้ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 นี้ ยังได้บัญญัติเพิ่มเติมกระบวนการตรวจพยานหลักฐานก่อนเริ่มทำการสืบพยานตามมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 ซึ่งหลักเกณฑ์ที่เพิ่มเติมขึ้นใหม่

ในส่วนของอัยการ ได้มีระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2545 ข้อ 19 (การขอตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การในชั้นสอบสวน) ซึ่งได้ยกเลิกข้อ 19 (การยื่นหรือคัดสำนวน) แห่งระเบียบกรมอัยการว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2528 และต่อมาสำนักงานอัยการสูงสุดได้ออกระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ได้ยกเลิกระเบียบกรมอัยการว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2528 และระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนิน

⁷⁵ แหล่งเดิม, หน้า 60.

คดีอาญาของพนักงานอัยการ (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2545 โดยมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล ในข้อ 21 (การตรวจหรือคัดสำเนาทำให้การในชั้นสอบสวน)

จากการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดดังกล่าว จึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ศาลและองค์กรผู้พิพากษาจำเป็นต้องใช้เป็นกลไกในการวางแผนกรอบในการดำเนินการนั่งพิจารณาคดีอย่างต่อเนื่องได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ทั้งนี้ก็เพื่ออนุรักษ์การให้สิทธิจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาโดยต่อเนื่องและเป็นธรรม ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) มาตรา 241 วรรคแรก⁷⁶ เกิดความสัมฤทธิ์ผล⁷⁷

ปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2550) ได้นำหลักการเปิดเผยพยานหลักฐานในมาตรา 40 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้...

(2) สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่องการได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ ...

(7) ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้องรวดเร็ว และเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร ...”

โดยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2550) ซึ่งบัญญัติรองรับให้สิทธิแก่บุคคลรวมทั้งจำเลยในคดีอาญาได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย และจะได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ ให้เป็นสิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา โดยเฉพาะในคดีอาญาผู้ต้องหาหรือจำเลยมีโอกาสดำเนินการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร และโดยผลของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน จึงได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อรับรองสิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณาในการได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ และสิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่จะได้โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งได้แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551 จึงได้บัญญัติรับรองสิทธิของจำเลยในคดีอาญาโดยกำหนดให้พนักงานอัยการโจทก์ต้องยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐาน โดยแสดงถึงประเภทและลักษณะของวัตถุสถานที่พอสังเขป หรือเอกสารเท่าที่จะระบุได้ รวมทั้งรายชื่อ ที่อยู่ของบุคคลหรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งโจทก์ประสงค์จะนำสืบ หรือขอให้ศาลไป

⁷⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540, มาตรา 241 วรรคแรก บัญญัติว่า ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยย่อมมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม.

⁷⁷ ธานิศ เกศพิทักษ์, เล่มเดิม, หน้า 387-388.

ตรวจหรือแต่งตั้งต่อศาลไม่น้อยกว่า 15 วันก่อนวันไต่สวนมูลฟ้องหรือวันสืบพยาน ส่วนจำเลยให้ยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานพร้อมสำเนาก่อนวันสืบพยานจำเลย ตามมาตรา 229/1 นอกจากนี้ยังได้แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในมาตรา 240 โดยกำหนดให้เมื่อคู่ความ⁷⁸ ประสงค์จะอ้างเอกสารที่อยู่ในความครอบครองของตนเป็นพยานหลักฐาน ให้ยื่นพยานเอกสารนั้นต่อศาลก่อนวันไต่สวนมูลฟ้องหรือวันสืบพยานไม่น้อยกว่า 15 วัน

โดยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2550) ฉบับปัจจุบัน ซึ่งได้บัญญัติรับรองสิทธิของจำเลยในคดีอาญาที่จะได้ทราบพยานหลักฐานที่อยู่ในความครอบครองพนักงานอัยการก่อนการสืบพยาน เพื่อให้จำเลยได้มีโอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอและเป็นธรรม จากการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาโดยผลของของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทั้งสองฉบับ จึงส่งผลให้เกิดการตื่นตัวในเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐานของจำเลยในคดีอาญาที่จะได้ทราบพยานหลักฐานของพนักงานอัยการก่อนเริ่มสืบพยานและในอนาคตจะได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้รองรับสิทธิขั้นพื้นฐานของจำเลยดังกล่าวนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นต่อไป

2.4.5 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 กับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล

ระบบการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีหลักการตรวจสอบข้อเท็จจริงแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน กล่าวคือ ขั้นตอนตรวจสอบข้อเท็จจริงก่อนฟ้อง (Pre-trial Stage) และขั้นตอนการตรวจสอบข้อเท็จจริงในชั้นศาล (Trial Stage)⁷⁹ ในที่นี้จะขกกล่าวเฉพาะขั้นตอนของการตรวจพยานหลักฐานและการยื่นบัญชีระบุพยาน ซึ่งเป็นกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล ดังนี้

เมื่อศาลได้มีคำสั่งประทับฟ้องแล้ว ศาลก็จะส่งสำเนาฟ้องแก่จำเลย และนัดคู่ความมาศาลในวันพิจารณาค้างครั้งแรก เมื่อจำเลยได้รับสำเนาฟ้องแล้ว จำเลยมีสิทธิขอตรวจและขอคัดสำเนาเอกสารในสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในวันพิจารณาค้างครั้งแรก หลังจากศาลอ่าน

⁷⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (15) “คู่ความ” หมายความว่า ถึงโจทก์ฝ่ายหนึ่งและจำเลยอีกฝ่ายหนึ่ง และมาตรา 2 (14) “โจทก์” หมายความว่า ถึงพนักงานอัยการ หรือผู้เสียหายซึ่งฟ้องคดีอาญาต่อศาล หรือทั้งคู่ในเมื่อพนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็นโจทก์ร่วมกัน.

⁷⁹ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล (2545). คำอธิบายการดำเนินคดีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง. หน้า 31-32.

และอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามคำให้การต่อสู้คดีของจำเลยแล้ว ศาลก็จะกำหนดวันตรวจพยานหลักฐานโดยให้โจทก์และจำเลยทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 14 วัน⁸⁰

การตรวจสอบพยานหลักฐานมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อให้การดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองรวดเร็วยิ่งขึ้น และในการตรวจสอบพยานหลักฐานการโต้แย้งพยานหลักฐานมีผลต่อการรับฟังพยานหลักฐานขององค์กรคณะผู้พิพากษาดังนี้⁸¹

1) หากคู่ความมิได้มีการโต้แย้งพยานหลักฐานใด องค์กรคณะผู้พิพากษาจะมีคำสั่งให้รับฟังพยานหลักฐานนั้นโดยไม่ต้องไต่สวนก็ได้

2) หากคู่ความมีการโต้แย้งพยานหลักฐานใดหรือเมื่อศาลเห็นเอง ให้องค์กรคณะผู้พิพากษาดำเนินการไต่สวนพยานหลักฐานนั้นต่อไป

พยานหลักฐานที่จะเข้าสู่กระบวนการตรวจสอบพยานหลักฐานในการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีรายละเอียดดังนี้

1) การยื่นบัญชีระบุพยาน

กฎหมายกำหนดให้คู่ความที่จะนำพยานหลักฐานเข้าสู่กระบวนการตรวจสอบพยานหลักฐานต้องยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลพร้อมสำเนาในจำนวนที่เพียงพอก่อนวันพิจารณาตรวจพยานหลักฐานไม่น้อยกว่า 7 วัน⁸²

การยื่นบัญชีระบุพยานเมื่อล่วงพ้นระยะเวลาดังกล่าวจะกระทำได้อีกเมื่อได้รับอนุญาตจากองค์กรคณะผู้พิพากษา เมื่อสามารถแสดงเหตุใดเหตุหนึ่งดังต่อไปนี้

- (1) มีเหตุผลสมควรว่าไม่สามารถทราบถึงพยานหลักฐานนั้น
- (2) เป็นกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม
- (3) เพื่อให้โอกาสแก่จำเลยในการต่อสู้คดี

2) ประเภทของพยานหลักฐานที่เข้าสู่กระบวนการตรวจพยานหลักฐาน

สำหรับพยานหลักฐานที่เข้าสู่กระบวนการตรวจพยานหลักฐานกฎหมายกำหนดให้โจทก์จำเลยส่งพยานเอกสารและพยานวัตถุต่อศาลเพื่อให้อีกฝ่ายตรวจสอบเท่านั้น⁸³ ส่วนพยาน

⁸⁰ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542, มาตรา 27.

⁸¹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542, มาตรา 29 วรรคสอง.

⁸² พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542, มาตรา 28 วรรคหนึ่ง.

บุคคลจะไม่มี การตรวจสอบก่อน แต่ดูความสามารถยื่นบัญชีระบุพยานบุคคลเพื่อนำพยานบุคคลเข้าสู่กระบวนการในชั้นไต่สวนพยานหลักฐานได้⁸⁴ แต่อย่างไรก็ตามกรณีที่ไม่สามารถส่งพยานเอกสารและพยานวัตถุให้อีกฝ่ายหนึ่งตรวจสอบได้ เนื่องจากสภาพและความจำเป็นแห่งพยานหลักฐานนั้น เช่น พยานวัตถุไม่อยู่ในวิสัยจะเคลื่อนย้ายมาศาลได้ เป็นต้น ในกรณีดังกล่าวนี้ องค์คณะผู้พิพากษาจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่นได้ เช่น ให้ความไปตรวจพยานหลักฐานนอกศาล และแถลงต่อศาลในภายหลัง เป็นต้น⁸⁵

3) การเรียกพยานหลักฐานจากบุคคลภายนอก

ในกระบวนการตรวจพยานหลักฐาน หากพยานเอกสารและพยานวัตถุที่ต้องการตรวจอยู่ในความครอบครองของบุคคลภายนอก ให้ความที่ประสงค์จะอ้างยื่นคำร้องขอให้ศาลเรียกพยานหลักฐานดังกล่าวจากผู้ครอบครองก็ได้ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการตรวจพยานหลักฐาน ซึ่งคู่ความฝ่ายที่ประสงค์จะให้ศาลออกคำสั่งเรียกพยานหลักฐานจากบุคคลภายนอกจะต้องยื่นคำขอมาพร้อมกับการยื่นบัญชีระบุพยาน เพื่อให้ได้พยานหลักฐานนั้นก่อนวันตรวจพยานหลักฐานหรือวันที่ศาลกำหนด⁸⁶ ทั้งนี้ เนื่องจากศาลมีอำนาจเรียกเอกสารหรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากบุคคลภายนอกเพื่อประโยชน์แห่งการพิจารณาได้⁸⁷

ในการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ประธานศาลฎีกาโดยความเห็นชอบของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา มีอำนาจออกข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีเพื่อใช้แก่การปฏิบัติงานของศาลได้เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งต่อพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ และเมื่อ

⁸³ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542, มาตรา 29 บรรทัดหนึ่ง.

⁸⁴ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542, มาตรา 31 บัญญัติว่า ในการไต่สวน ให้องค์คณะผู้พิพากษาสอบถามพยานบุคคลเอง โดยการแจ้งให้พยานทราบประเด็นและข้อเท็จจริงซึ่งจะทำการไต่สวน แล้วให้พยานเบิกความในข้อนั้นโดยวิธีแถลงด้วยตนเองหรือตอบคำถามศาล แล้วจึงให้โจทก์จำเลยถามเพิ่มเติมต่อไป.

⁸⁵ บุญชัย ภัทรพัฒนานนท์, เล่มเดิม, หน้า 62-63.

⁸⁶ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, เล่มเดิม, หน้า 111.

⁸⁷ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542, มาตรา 5 บรรทัดสอง บัญญัติว่า ในการปฏิบัติหน้าที่ ศาลมีอำนาจเรียกเอกสารหรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากบุคคลใด หรือเรียกบุคคลใดมาให้อ่านคำ ตลอดจนขอให้ศาลอื่น พนักงานสอบสวน หน่วยราชการหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ดำเนินการใดเพื่อประโยชน์แห่งการพิจารณาได้.

ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้⁸⁸ และในกระบวนการพิจารณาคดีนอกจากที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 นี้แล้ว กระบวนการพิจารณาในศาลให้เป็นไปตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ในกรณีที่ไม่มีข้อกำหนดดังกล่าว ต้องนำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับสำหรับคดีอาญา และบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับสำหรับคดีกล่าวหาว่าร้ายรายผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติโดยอนุโลม⁸⁹

ซึ่งในการฟ้องคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นการฟ้องโดยอัยการสูงสุดหรือคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติก็ตาม ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ได้กำหนดว่า นอกจากจะต้องทำเป็นหนังสือมีข้อความตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158 แล้วจะต้องมี

1) ต้องมีข้อความเป็นการกล่าวหาว่ากระทำการที่อยู่ในอำนาจของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งได้แก่

- (1) การร้ายรายผิดปกติ
- (2) การกระทำที่ผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา
- (3) การกระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น

2) ต้องระบุพฤติการณ์ที่กล่าวหาว่ากระทำความผิด

3) ชี้ช่องพยานหลักฐานให้ชัดเจน พอที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาได้สวนข้อเท็จจริงต่อไปได้

นอกจากนี้ในการฟ้องคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโจทก์จะต้องส่งสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติต่อศาลเพื่อใช้เป็นหลักในการพิจารณาและรวมไว้ในสำนวนด้วย⁹⁰

⁸⁸ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542, มาตรา 18 วรรคหนึ่ง.

⁸⁹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542, มาตรา 18 วรรคสอง.

⁹⁰ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล ค เล่มเดิม. หน้า 103-104.

บทที่ 3

การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลตามระบบกฎหมายต่างประเทศ

กระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงหรือความจริงเข้าสู่กระบวนการพิจารณานั้น แต่ละประเทศหรือแต่ละระบบกฎหมายต่างมีที่มาและวิธีการแสวงหาความจริงที่แตกต่างกันไป ดังนั้น การพิจารณาแนวคิดเกี่ยวกับการค้นหาความจริงโดยกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานหรือการตรวจสอบพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล เพื่อกลั่นกรองพยานหลักฐานก่อนการพิจารณาคดี จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาประวัติและความเป็นมาของแนวคิดดังกล่าว ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ระบบกฎหมายในปัจจุบันนั้น มี 2 ระบบกฎหมาย คือ ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศอังกฤษ เป็นต้น หรือประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) ได้แก่ ประเทศเยอรมนี และประเทศฝรั่งเศส เป็นต้น ซึ่งประเทศดังกล่าวในระบบกฎหมายทั้งสองระบบนั้น มีรูปแบบการฟ้องคดีและวิธีการค้นหาความจริงก็แตกต่างกัน โดยแบ่งเป็นระบบการฟ้องคดีอาญาโดยประชาชน (Popular prosecution) หรือระบบการฟ้องคดีอาญาโดยรัฐ (State Prosecution) ซึ่งมีวิธีค้นหาความจริงแบบต่อสู้คดี (Adversarial System หรือ Fight Theory) หรือวิธีค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้คดี (Non-Adversarial System หรือ Inquisitorial system) ดังนั้น ในการพิจารณาแนวคิดเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลตามระบบกฎหมายต่างประเทศ จึงได้แยกพิจารณาตามระบบกฎหมาย ดังนี้

3.1 การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law)

3.1.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

3.1.1.1 กระบวนการดำเนินคดีอาญาของประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกาใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law)¹ และการดำเนินคดีอาญาในประเทศสหรัฐอเมริกานั้นยึดถือการดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหา (Accusatorial

¹ พรพัทธร์ สติเวโรจน์ และคณะ. (ม.ป.ป.). รายงานการเก็บข้อมูลการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญา: กรณีศึกษาเฉพาะประเทศเยอรมนี ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกาอังกฤษ. หน้า 34.

System) เช่นเดียวกับประเทศอังกฤษ² มีรูปแบบการดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นการต่อสู้ทำนองเดียวกับคดีแพ่ง จึงใช้วิธีค้นหาความจริงแบบต่อสู้คดีกัน (Adversarial System หรือ Fight Theory) แต่ด้วยกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งและคดีอาญามีพื้นฐานที่แตกต่างกัน คือ คดีอาญายุ่บนหลักการของการตรวจสอบและในคดีแพ่งอยู่บนพื้นฐานของการตกลงกันแต่ด้วยวิธีพิจารณาคดีระบบกล่าวหาที่มีลักษณะแข่งขันกันระหว่างคู่ความในคดี (Competition doctrine) อันมีลักษณะเป็นคดีแพ่ง³ ลักษณะของการดำเนินคดีอาญาจึงเท่ากับเป็นกรณีที่เอกชนคนหนึ่งฟ้องเอกชนอีกคนหนึ่ง โจทก์และจำเลยจึงมีฐานะเท่าเทียมกัน เช่นเดียวกับคู่ความในคดีแพ่ง⁴

การพิจารณาคดีอาญาในระบบกฎหมายนี้ประกอบด้วยองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องเป็นนิติสัมพันธ์ 3 ฝ่าย ได้แก่ (1) ศาล (Trial judge) ซึ่งจะเป็นผู้รักษากฎเกณฑ์ในการพิจารณาคดีเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างประโยชน์ของรัฐ และสิทธิเสรีภาพของเอกชน (2) พนักงานอัยการ (Prosecutor) และ (3) ทนายจำเลย (Defense attorney)⁵

ศาลไม่มีหน้าที่สืบพยานหลักฐานในการวินิจฉัยข้อเท็จจริงในคดี⁶ เป็นเพียงผู้ควบคุมให้คู่ความทั้งสองฝ่ายปฏิบัติตามกติกาอย่างเคร่งครัด⁷ และไม่มีหน้าที่กำหนดประเด็นข้อกฎหมายที่ได้แย้งกันเพราะเป็นบทบาทหน้าที่ของคู่ความในคดี กล่าวคือ เป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการผู้เป็นโจทก์และทนายจำเลยจะดำเนินการเอง⁸ ศาลจะมีบทบาทเป็นศูนย์กลางของกระบวนการพิจารณาจะทำหน้าที่ควบคุมกฎระเบียบการพิจารณาคดี เป็นที่ปรึกษาในกระบวนการพิจารณาและตัดสินข้อเท็จจริงของคณะลูกขุนและจะเป็นผู้พิพากษาชี้ขาดคดีในที่สุด นอกจากนี้ศาลต้องทำหน้าที่เป็นหลักประกันว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีต้องดำเนินไปโดยยุติธรรมต่อจำเลยด้วย⁹ คู่ความในคดีอาญาจะเป็นผู้นำสืบพยานหลักฐานต่างๆ ในคดีเพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลยในศาล โดยมีคณะลูกขุนเป็นผู้พิจารณาข้อเท็จจริงโดยการรับฟังพยาน¹⁰

² พินารตัน ชินพิทักษ์. เล่มเดิม. หน้า 79.

³ บุญชัย ภัทรวัฒนานนท์. เล่มเดิม. หน้า 17.

⁴ คณิต ณ นคร. เล่มเดิม. หน้า 3-4.

⁵ พรพัตร์ สติติเวโรจน์ และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 35.

⁶ Paul B. Weston. and Ken M. Wells a (1972). **Law Enforcement and Criminal Justice: An Introduction.** pp. 70-71.

⁷ เข็มชัย ชูติวงศ์. เล่มเดิม. หน้า 3.

⁸ Ibid. p. 1.

⁹ Paul B. Weston. and Ken M. Wells b (1976). **Criminal Justice Introduction and Guidelines.** p. 128.

¹⁰ พรพัตร์ สติติเวโรจน์ และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 35.

3.1.1.2 การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของประเทศสหรัฐอเมริกา

การดำเนินคดีอาญาในประเทศสหรัฐอเมริกายึดถือระบบกล่าวหาดังที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งเป็นการต่อสู้กันระหว่างคู่ความ 2 ฝ่าย ได้แก่พนักงานอัยการซึ่งกระทำการนามรัฐในฐานะเป็นตัวแทนของฝ่ายผู้เสียหายในคดีอาญาฝ่ายหนึ่ง กับจำเลยหรือทนายจำเลยอีกฝ่ายหนึ่ง โดยถือว่าคู่ความทั้ง 2 ฝ่าย มีโอกาสในการต่อสู้โต้แย้งคัดค้านกันได้อย่างเท่าเทียม ประกอบกับมีแนวความคิดเห็นกันว่าทางที่จะได้มาซึ่งความจริงที่ดีที่สุดก็คือ การใช้หลักค้นหาความจริงโดยวิธีการต่อสู้ดังกล่าวนี้อย่างไรก็ตาม ทำให้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ของประเทศสหรัฐอเมริกาที่ยึดถือต่อเนื่องมาจากประเทศอังกฤษแต่ดั้งเดิมนั้น ไม่มีกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาก่อนพิจารณาแต่อย่างใด กล่าวคือ ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่อาจที่จะเข้าตรวจสอบพยานหลักฐานที่อยู่ในความครอบครองของพนักงานอัยการได้และดูเหมือนว่าศาลเองก็ไม่สามารถบังคับให้พนักงานอัยการเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานแก่ผู้ต้องหาได้¹¹

ในคดี *People exrel Lemon V. Supreme Court 1927* ผู้พิพากษา Cardozo ซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่ไม่เห็นพ้องด้วยกับการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนพิจารณา ได้วินิจฉัย กระบวนพิจารณาของศาลล่างที่มีคำสั่งให้พนักงานอัยการอนุญาตให้ทนายจำเลยคัดค้านคำให้การของผู้ต้องหา และผลการตรวจพิสูจน์ผู้เสียหาย เพราะเห็นว่า เป็นการขัดต่อระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ อย่างไม่รู้ดี ผู้พิพากษา Cardozo ก็ยังเห็นว่า การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนพิจารณาในคดีอาญา อาจกระทำได้เฉพาะ โดยออกบทบัญญัติกฎหมายมาใช้บังคับเท่านั้น¹²

นอกจากนี้ในปี ค.ศ. 1953 ศาลสูงของมลรัฐ New Jersey ได้กล่าวไว้ในคดี *State V. Tune* ว่า ประสพการณ์ของการพิจารณาคดีอาญาที่ยาวนานสอนให้เราเห็นว่า การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนพิจารณานั้น บ่อยครั้งได้นำไปสู่การค้นหาข้อเท็จจริงที่ไม่สุจริต โดยอยู่บนพื้นฐานของการเบี่ยงความเท็จและการปกปิดพยาน ก็อาจมีการให้สินบนและการข่มขู่พยานเพื่อให้พยานเบิกความหรือให้การเท็จ หรือทำให้เขาไม่สามารถให้การได้ ยิ่งกว่านั้นพยานจำนวนมากเมื่อรู้ว่าจำเลยได้รู้ชื่อของเขา ก่อนพิจารณาแล้ว ก็ไม่เต็มใจที่จะมาให้การเป็นพยานในคดีนั้น อันตรายทั้งหมดที่กล่าวมานี้ เป็นสิ่งสำคัญที่ยังติดแน่นอยู่ในการพิจารณาคดีอาญาเกินกว่าจะอนุญาตได้ การอนุญาตให้เปิดเผยข้อเท็จจริงของคำให้การและข่าวสารทั้งหมดที่อยู่ในความครอบครองของรัฐก่อนพิจารณานั้น จะเป็นการทำลายความยุติธรรมเลยทีเดียว¹³

¹¹ กาญจนา ตรีแสน. เล่มเดิม. หน้า 26.

¹² Jerry E. Norton. Op.cit. p. 13.

¹³ Ibid. p. 14.

ดังนั้น ในประเทศสหรัฐอเมริกาในระยะเริ่มแรก หากไม่มีบทบัญญัติหรือกฎเกณฑ์ปฏิบัติกล่าวไว้เป็นอย่างอื่นแล้ว ก็ถือเป็นหลักทั่วไปว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีสิทธิเข้าตรวจดูพยานหลักฐานที่อยู่ในความครอบครองของพนักงานอัยการ และไม่มีสิทธิอย่างใดที่จะร้องขอหรืออ้างถึงกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนพิจารณา เพื่อให้ใช้เป็นวิธีการเข้าตรวจสอบพยานหลักฐานของรัฐ โดยมุ่งหวังเพียงว่าพยานหลักฐานนั้นอาจจะช่วยเขาในการต่อสู้คดีหรือเป็นแนวทางสำหรับการรวบรวมพยานหลักฐาน เว้นเสียแต่ว่า การพิจารณานั้นจะทำไปเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม และมีเหตุผลที่ดีมาแสดง หรือเมื่อจำเป็นและสมควรเพื่อบริหารงานยุติธรรม ก็มีสิทธิเข้าล่วงรู้พยานหลักฐานก่อนพิจารณาได้ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลโดยเฉพาะ¹⁴

การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลนั้น ในประเทศสหรัฐอเมริกาเริ่มปรากฏให้เห็นเด่นชัดเมื่อไม่นานมานี้ โดยมลรัฐส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่จะให้การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนพิจารณาขึ้นอยู่กับกรณีโดยสมัครใจ โดยอาศัยโอกาสในคดี ซึ่งแต่เดิมศาลจะใช้ดุลพินิจและมีคำสั่งในชั้นแรก ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่ากระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนพิจารณาในคดีอาญา เริ่มเปลี่ยนแปลงโดยอาศัยคำสั่งหรืออำนาจศาลมากเสียยิ่งกว่าบทบัญญัติกฎหมาย อย่างไรก็ตาม วิวัฒนาการของการเปลี่ยนแปลงการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนพิจารณาในคดีอาญาในประเทศสหรัฐอเมริกาก่อนข้างล่าช้า ทั้งนี้ เพราะสาเหตุประการหนึ่งสืบเนื่องมาจากความคิดเห็นที่คัดค้านของผู้พิพากษาที่มีชื่อเสียง อาทิเช่น Learned Hand และ Benjamin Cardozo เหตุผลอีกประการหนึ่งก็คือ เห็นกันว่าการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญานั้นเป็นการขัดต่อแนวคิดเกี่ยวกับระบบการดำเนินคดีอาญาที่ถือว่าเป็นการต่อสู้มาแต่ดั้งเดิมนั่นเอง¹⁵

การเริ่มยอมรับเอากระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนสืบพยานมาใช้ในคดีอาญานั้น มีสาเหตุมาจากการยืนยันถึงหน้าที่ที่รัฐมีอยู่คือ หน้าที่อันจะให้หลักประกันแก่จำเลยว่าจะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม โดยมีเป้าหมายที่สำคัญคือ การค้นหาและการได้มาซึ่งความจริง และวิธีทางที่ดีที่สุดเพื่อจะได้มาซึ่งความจริงในคดีก็คือ การเปิดโอกาสให้มีการต่อสู้คดีอย่างเท่าเทียมกันตามระบบกล่าวหา แต่ในความเป็นจริงหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ ความเท่าเทียมกันนั้นเป็นความเท่าเทียมกันในทางทฤษฎีเท่านั้น การพิจารณาคดีอาญาไม่ควรถือลักษณะเดียวกับการแข่งกีฬา ซึ่งผู้เล่นต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์เดียวกัน ปราศจากการสร้างสมดุลของทั้งสองฝ่าย เหตุผลอีกประการหนึ่งคือ ความเชื่อว่าการแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อเท็จจริง ย่อมเป็นไปได้ที่จะทำให้การ

¹⁴ กาญจนานันท์ แสน. เล่มเดิม. หน้า 28-29.

¹⁵ แหล่งเดิม.

พิจารณาดีเป็นไปอย่างเที่ยงธรรม เพราะอาจทำให้ความสามารถของจำเลยในการแสวงหาพยานหลักฐานเกิดความเท่าเทียมกับฝ่ายรัฐบ้าง¹⁶

ในปี ค.ศ. 1956 ศาลของมลรัฐ California ได้วินิจฉัยไว้ในคดี People V. rison ศาลได้วินิจฉัยให้สิทธิแก่จำเลยที่จะได้รับการเปิดเผยคำให้การพยานของพนักงานอัยการก่อนพิจารณาได้ โดยศาลให้เหตุผลว่า รัฐไม่มีเหตุผลอันใดที่จะปฏิเสธคำร้องของผู้ต้องหา ที่ต้องการเข้าถึงพยานหลักฐานทั้งหมดที่จะทำให้ประเด็นในคดีกระจ่างขึ้น การปฏิเสธสิทธิที่จะล่วงรู้ข้อเท็จจริง พยานหลักฐานนั้น ย่อมจะเป็นการสร้างสมดุลให้เกิดขึ้นระหว่างผลประโยชน์ของรัฐและฝ่ายจำเลย ซึ่งอาจทำให้สูญเสียวัตถุประสงค์ของการค้นหาความจริงในคดีอาญา นั่นคือความเที่ยงแท้แน่นอนของข้อเท็จจริงไปในที่สุด¹⁷

กระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้มีการบัญญัติไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาอาญาของรัฐบาลกลาง คือ Federal Rules of Criminal Procedure Rules 16 ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวได้กำหนดหลักเกณฑ์และหน้าที่ให้ทั้งพนักงานอัยการและจำเลยต่างมีหน้าที่เปิดเผยพยานหลักฐานซึ่งกันและกัน

หลักเกณฑ์การเปิดเผยพยานหลักฐาน ซึ่งได้กำหนดไว้ใน Federal Rules of Criminal Procedure Rules 16 (Discovery and Inspection) พอสรุปได้ดังนี้¹⁸

1) การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐ (Government's Disclosure)¹⁹

(1) ข้อเท็จจริงที่ต้องมีการเปิดเผย (Information Subject to Disclosure)²⁰

ก. คำกล่าวของจำเลย (Defendant's Oral Statement) เมื่อจำเลยร้องขอ รัฐต้องเปิดเผยให้จำเลยได้รับทราบถึงข้อความ (substance) ที่เกี่ยวเนื่องกับคำกล่าวของจำเลย (any relevant oral statement made by the defendant) ที่ได้ให้ไว้ขณะก่อนหรือหลังการจับกุม ซึ่งได้มาจากการสอบสวนโดยบุคคลซึ่งได้กระทำในนามตัวแทนของฝ่ายรัฐ ซึ่งรัฐเจตนาจะอ้างเป็นพยานหลักฐานในชั้นพิจารณา²¹

¹⁶ พินารัตน์ ชินพิทักษ์, เล่มเดิม, หน้า 79.

¹⁷ Jerry E. Norton, Op.cit. p. 16.

¹⁸ พรพัตร์ สติเวโรจน์, (ม.ป.ป.), รายงานการเก็บข้อมูลการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญา หัวข้อเรื่อง การเปิดเผยพยานบุคคลโดยให้อำนาจคู่ความร้องขอต่อศาลให้คู่ความอีกฝ่ายเปิดเผยพยานเพิ่มเติมในประเทศที่ใช้ระบบ Common Law: กรณีศึกษาเฉพาะประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ, หน้า 18-28.

¹⁹ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (a).

²⁰ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (a) (1).

²¹ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (a) (1) (A).

ข. เอกสารหรือบันทึกคำกล่าวของจำเลย (Defendant's Written or Recorded Statement) เมื่อจำเลยร้องขอ รัฐต้องให้จำเลยเข้าตรวจสอบ (inspection) คัดสำเนา (copying) หรือถ่ายภาพ (photographing) สิ่งต่างๆ ดังต่อไปนี้

- เอกสารที่เกี่ยวข้องกับประเด็น (any relevant written) หรือบันทึกคำกล่าว (recorded statement) ของจำเลย หากเอกสารดังกล่าวอยู่ในความครอบครอง (possession) หรือควบคุม (control) ของฝ่ายรัฐและพนักงานอัยการได้รู้ (knows) หรืออาจรู้ได้จากการดำเนินการตามหน้าที่ (through due diligence could know) ถึงความมีอยู่ของเอกสารนั้น (that the statement exists)

- ส่วนหนึ่งส่วนใดของเอกสารหลักฐานซึ่งได้มีการบันทึกสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับคำกล่าว (oral statement) ของจำเลย ที่ได้ให้ไว้ขณะก่อนหรือหลังการจับกุม ซึ่งจำเลยให้คำให้การไว้ในชั้นสอบสวนแก่บุคคลซึ่งได้กระทำในนามตัวแทนของฝ่ายรัฐ และ

- บันทึกคำให้การ (recorded testimony) ของจำเลยที่ให้การต่อคณะลูกขุนใหญ่ (grand jury) เกี่ยวกับฐานความผิดที่ฟ้อง²²

ค. ในกรณีที่จำเลยมีลักษณะเป็นองค์กร (Organizational Defendant) เมื่อจำเลยร้องขอ รัฐต้องเปิดเผยให้จำเลยทราบถึงคำกล่าวใดๆ ที่กำหนดไว้ใน 1) และ 2) ในกรณีที่บุคคลที่ทำคำกล่าว (statement) เป็นบุคคลดังต่อไปนี้

- เป็นบุคคลซึ่งถูกกล่าวอ้างถึงอันเนื่องมาจากมีความผูกพันกับจำเลยตามกฎหมายเพราะมีสถานะเป็นหัวหน้า (director) เพื่อนร่วมงาน (officer) ลูกจ้าง (employee) หรือตัวแทน (agent) ของจำเลย หรือ

- เป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับข้อหาที่ฟ้อง และเป็นบุคคลซึ่งถูกควบคุมตัวอันเนื่องมาจากมีความผูกพันกับจำเลยตามกฎหมายเพราะมีสถานะเป็นหัวหน้า (director) เพื่อนร่วมงาน (officer) ลูกจ้าง (employee) หรือตัวแทน (agent) ของจำเลย²³

ง. บันทึกของจำเลยในคดีก่อน (Defendant's Prior Record) เมื่อจำเลยร้องขอ รัฐต้องจัดให้จำเลยคัดสำเนา (copy) บันทึกของจำเลยในคดีก่อน (defendant's prior criminal record) ซึ่งอยู่ในความครอบครองหรือในความควบคุมของฝ่ายรัฐ หากพนักงานอัยการได้รู้ (knows) หรืออาจรู้ได้จากการดำเนินการตามหน้าที่ (through due diligence could know) ถึงความมีอยู่ของบันทึกนั้น (that the statement exists)²⁴

²² Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (a) (1) (B).

²³ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (a) (1) (C).

²⁴ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (a) (1) (D).

จ. เอกสารและวัตถุพยาน (Documents and Object) เมื่อจำเลยร้องขอ รัฐต้องอนุญาตให้จำเลยเข้าตรวจสอบ (inspect) และคัดสำเนา (copy) หรือถ่ายภาพหนังสือ (books) รายงาน (papers) เอกสาร (documents) ข้อมูล (data) ภาพถ่าย (photographs) วัตถุที่มีรูปร่าง (tangible object) ตลอดจนอาคาร (buildings) หรือสถานที่ (places) หรือคัดสำเนาสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่อยู่ในความครอบครองหรือควบคุมของฝ่ายรัฐ และ

- เป็นพยานหลักฐานที่มีความสำคัญต่อการต่อสู้คดีของจำเลย
- เป็นพยานหลักฐานที่รัฐมีเจตนาจะใช้อ้างต่อศาลในชั้นพิจารณาคดี
- เป็นพยานหลักฐานที่ได้มาจากจำเลยหรือเป็นของจำเลย²⁵

ฉ. รายงานผลการตรวจและทดสอบ (Reports of Examinations and Tests) เมื่อจำเลยร้องขอ รัฐต้องอนุญาตให้จำเลยเข้าตรวจสอบ และคัดสำเนาหรือถ่ายภาพผลสรุปหรือรายงานเกี่ยวกับการตรวจสภาพร่างกายหรือจิตใจ (any physical or mental examination) ของจำเลย ตลอดจนผลการทดสอบทางวิทยาศาสตร์ที่ได้กระทำขึ้นเป็นพิเศษเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา หาก

- รายงานดังกล่าวอยู่ในความครอบครองดูแลของฝ่ายรัฐ
- พนักงานอัยการได้รู้หรืออาจรู้ได้หากได้ปฏิบัติตามหน้าที่ของเจ้าพนักงานของรัฐ ถึงความมีอยู่ของรายงานนั้น
- รายงานดังกล่าวเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการเตรียมต่อสู้คดี หรือที่รัฐตั้งใจจะใช้เป็นพยานหลักฐานสำคัญในชั้นพิจารณาของศาล²⁶

ช. พยานผู้เชี่ยวชาญ (Expert Witnesses) เมื่อจำเลยร้องขอ รัฐต้องให้สรุปบันทึกเกี่ยวกับคำให้การซึ่งรัฐตั้งใจจะใช้เป็นพยานหลักฐานสำคัญภายใต้บทบัญญัติข้อ 702, 703, 705 แห่ง Federal Rules of Evidence ในชั้นพิจารณาให้แก่จำเลย นอกจากนี้ ถ้ารัฐร้องขอให้จำเลยเปิดเผยข้อเท็จจริงภายใต้บทบัญญัติข้อ (b) (1) (C) (ii) และจำเลยได้ปฏิบัติตามแล้ว เมื่อจำเลยร้องขอ รัฐต้องให้สรุปบันทึกเกี่ยวกับคำให้การซึ่งรัฐตั้งใจจะใช้เป็น พยานหลักฐานสำคัญภายใต้บทบัญญัติข้อ 702, 703, 705 แห่ง Federal Rules of Evidence ในชั้นพิจารณาในประเด็นที่เกี่ยวกับเงื่อนไขทางสภาพจิตใจของจำเลย ให้แก่จำเลยด้วย²⁷

(2) ข้อเท็จจริงที่เปิดเผยไม่ได้ (Information Not Subject to Disclosure) นอกจากบทบัญญัติที่กำหนดให้รัฐต้องเปิดเผยตามที่กล่าวมาแล้ว ข้อกำหนดนี้ไม่อนุญาตให้เปิดเผยหรือตรวจสอบรายงานบันทึกหรือเอกสารอื่นๆ ของรัฐ ซึ่งพนักงานอัยการหรือเจ้าหน้าที่อื่นๆ ของรัฐ

²⁵ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (a) (1) (E).

²⁶ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (a) (1) (F).

²⁷ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (a) (1) (F).

ได้ทำขึ้นเกี่ยวกับการสอบสวน (investigating) หรือฟ้องร้องคดี (prosecuting) และข้อกำหนดนี้ไม่ให้ใช้กับการเปิดเผยหรือตรวจสอบคำกล่าว (statements) ของบุคคลซึ่งคาดหมายว่าจะเป็นพยานของรัฐ (prospective government witnesses) ด้วย²⁸

(3) บันทึกผลการพิจารณาดีของคณะลูกขุน (Grand Jury Transcripts) ข้อกำหนดฉบับนี้ไม่ใช่บังคับกับการเปิดเผยหรือตรวจสอบบันทึกการดำเนินคดีของคณะลูกขุนใหญ่ (a grand jury's recorded proceeding) เว้นแต่จะเป็นกรณีการปฏิบัติตามข้อกำหนดฉบับที่ 6 ในข้อ 12 (h), 16 (a) (1), และ 26.2²⁹

2) หน้าที่ต่อเนื่องในการเปิดเผยพยานหลักฐาน (Continuing Duty to Disclose) ในเวลาก่อนหรือระหว่างการพิจารณาคดี ถ้าคู่ความฝ่ายใดร้องขอ คู่ความนั้นต้องเปิดเผยพยานหลักฐานเพิ่มเติมให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง หาก³⁰

(1) พยานหลักฐานเช่นว่านั้นอยู่ภายใต้กฎหมายในเรื่องการเปิดเผยหรือการตรวจสอบพยานหลักฐานตามข้อกำหนดฉบับนี้ และ³¹

(2) มีคู่ความอีกฝ่ายได้ร้องขอไปก่อนหน้านี้ หรือเป็นไปตามคำสั่งศาล³²

3) การกำกับดูแลการค้นหาค้นหาข้อเท็จจริง (Regulating Discovery)³³

(1) คำสั่งคุ้มครองและแก้ไขปรับปรุง (Protective and Modifying Orders) เมื่อมีเหตุผลเพียงพอไม่ว่าเวลาใดๆ ศาลอาจมีคำสั่งปฏิเสธ จำกัดหรือชะลอ ผัดผ่อน หรือมีคำสั่งอื่นใดตามที่เห็นสมควรเกี่ยวกับการเปิดเผยหรือตรวจสอบพยานหลักฐาน เมื่อคู่ความฝ่ายหนึ่งร้องขอ ศาลอาจอนุญาตให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งแสดงเอกสารทั้งหมดหรือบางส่วนให้ศาลตรวจดูโดยลำพัง ถ้าศาลมีคำสั่งอนุญาตตามคำร้อง ข้อความในเอกสารทั้งหมดจะถูกบันทึกไว้ในสำนวนพิจารณาของศาล เพื่อที่ศาลอุทธรณ์จะตรวจดูได้กรณีที่มีการอุทธรณ์³⁴

(2) กรณีที่คู่ความไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดนี้ (Failure to Comply) ในกรณีที่คู่ความฝ่ายหนึ่งได้เพิกเฉยไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดนี้ ศาลอาจมีคำสั่ง³⁵

²⁸ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (a) (2).

²⁹ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (a) (3).

³⁰ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (c).

³¹ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (c) (1).

³² Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (c) (2).

³³ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (d).

³⁴ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (d) (1).

³⁵ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (d) (2).

ก. ให้คู่ความนั้นอนุญาตให้มีการเปิดเผยหรือตรวจสอบพยานหลักฐานภายในกำหนดเวลา สถานที่และลักษณะของการเปิดเผยและเข้าตรวจดูโดยเฉพาะได้ รวมทั้งการกำหนดขอบเขตและเงื่อนไขที่เหมาะสมได้³⁶

ข. อนุญาตให้พิจารณาคดีต่อไป³⁷

ค. ห้ามมิให้นำพยานหลักฐานที่มีได้เปิดเผยมาเป็นพยาน³⁸

ง. มีคำสั่งประการอื่นตามที่เห็นสมควร³⁹

แม้ว่า Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 จะมีกำหนดหลักเกณฑ์การเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญาก่อนพิจารณาทั้งของมลรัฐและผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ และศาลสูงจะได้วางหลักเกณฑ์กำหนดเป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการตามรัฐธรรมนูญที่จะต้องแจ้งหรือเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่เป็นคุณแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยเสมอโดยไม่ต้องร้องขอดังกล่าวมาแล้ว แต่ทั้ง Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 และคำวินิจฉัยของศาลสูงสหรัฐเองก็ยังมีข้อบกพร่องบางประการ เช่น ไม่ได้กำหนดถึงหน้าที่ของพนักงานอัยการที่จะต้องเปิดเผยข้อเท็จจริงแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้อย่างแน่ชัด และรายละเอียดข้อเท็จจริงที่กำหนดไว้ว่าจะต้องเปิดเผยนั้นก็ยังไม่แน่ชัดครอบคลุมกว้างขวางเพียงพอ รวมทั้งวิธีการปฏิบัติตามหน้าที่ของพนักงานอัยการที่จะเปิดเผยนั้นก็มิได้กำหนดไว้ และหลักเกณฑ์ของมลรัฐต่างๆ ที่ยึดถือปฏิบัติก็ยังคงลักลั่นกันอยู่บ้างก็กำหนดหลักเกณฑ์ให้การเปิดเผยเป็นไปอย่างจำกัด บ้างก็ให้ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลที่จะสั่งให้อัยการเปิดเผยเฉพาะบันทึกคำให้การขอจำเลยที่ทำให้การต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือพยานเอกสารการตรวจสอบร่างกาย แต่ไม่อนุญาตสำหรับข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานอื่น หรือบ้างก็กำหนดว่าศาลจะไม่อนุญาตเว้นเสียแต่จำเลยจะได้แสดงเหตุผลพิเศษอย่างเพียงพอ เหล่านี้ล้วนก่อให้เกิดความแตกต่างในการปฏิบัติอย่างมาก ดังนั้น ในระยะไม่กี่ปีที่ผ่านมาหลายมลรัฐเริ่มที่จะเปลี่ยนแปลงกำหนดหลักเกณฑ์การเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญาก่อนพิจารณาให้แน่ชัดและเป็นไปอย่างกว้างขวางเสรี (liberal discovery) ยิ่งขึ้น ทั้งนี้โดยยึดหลักเกณฑ์ของเนติบัณฑิตสภาอเมริกาเป็นแนวทาง กล่าวคือ ใน A.B.A Standard Discovery and Procedure Before Trial ได้กำหนดในเรื่องนี้ไว้พอที่จะสรุปได้ดังนี้⁴⁰

³⁶ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (d) (2) (A).

³⁷ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (d) (2) (B).

³⁸ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (d) (2) (C).

³⁹ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (d) (2) (D).

⁴⁰ พรพักตร์ สติเวโรจน์ และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 35-37.

กรณีหน้าที่ของพนักงานอัยการที่จะต้องเปิดเผยข้อเท็จจริงแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย

1) พนักงานอัยการจะต้องเปิดเผยข้อเท็จจริงและข่าวสาร (Material and information) ซึ่งอยู่ในความครอบครองควบคุมของตนแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย หรือทนายของเขา ดังต่อไปนี้

(1) ชื่อและที่อยู่ของบุคคลซึ่งพนักงานอัยการเจตนา (intends) จะเรียกมาเป็นพยานในการไต่สวนในชั้นพิจารณาคดี รวมทั้งข้อเขียนหรือบันทึกคำกล่าว (statements) ของพยานที่เกี่ยวข้องนั้นด้วย

(2) ข้อเขียนหรือบันทึกคำกล่าวและเนื้อหาใจความคำพูดของผู้ต้องหา (accused) หรือจำเลยร่วม (codefendant) ในกรณีที่เป็นการร่วมกันในการพิจารณาคดีนั้น

(3) บันทึกของคณะลูกขุน (grand jury) ที่เกี่ยวกับคำให้การ (testimony) ของผู้ต้องหาและคำให้การของบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง ซึ่งพนักงานอัยการเจตนาเรียกมาเป็นพยานในการไต่สวนหรือในชั้นพิจารณาคดี

(4) รายงานหรือคำกล่าวของผู้เชี่ยวชาญ (experts) ซึ่งได้กระทำขึ้นเป็นพิเศษเกี่ยวกับคดีนั้น รวมทั้งผลของการตรวจสภาพร่างกายหรือจิตใจ และการตรวจสอบ ทดลองทางวิทยาศาสตร์หรือการเปรียบเทียบ

(5) หนังสือ (books) รายงาน (papers) เอกสาร (documents) ภาพถ่าย (photographs) หรือวัตถุสิ่งของ (tangible objects) ซึ่งพนักงานอัยการเจตนาที่จะใช้เป็นพยานหลักฐานในการไต่สวนหรือพิจารณาคดี หรือที่ซึ่งได้มาจากหรือเป็นของผู้ต้องหา

(6) บันทึกการลงโทษทางอาญาครั้งก่อนของบุคคลซึ่งพนักงานอัยการเจตนาที่จะเรียกมาเป็นพยานในการไต่สวนหรือพิจารณาคดี

2) พนักงานอัยการจะต้องแจ้งแก่ทนายจำเลยว่าตนมีสำเนานบันทึกคำให้การของคณะลูกขุนที่เกี่ยวข้องในคดีนั้นหรือไม่ รวมทั้งต้องแจ้งด้วยว่าตนมีบันทึกคำสนทนาของผู้ต้องหาหรือหลักฐานของเขที่ได้มาโดยเครื่องจับ (electronic surveillance) หรือเครื่องดักฟัง (wiretapping) หรือไม่

3) พนักงานอัยการจะต้องแสดงให้ทนายจำเลยทราบถึงข้อเท็จจริงหรือข่าวสารที่อยู่ในความครอบครองควบคุมของตน ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ต้องหาในการต่อสู้เพื่อให้พ้นจากความรับผิดที่ฟ้อง หรือจะทำให้ผู้ต้องหานั้นต้องรับโทษน้อยลง

4) หน้าที่ของพนักงานอัยการดังที่กล่าวมานี้ (ข้อ 1-3) รวมไปถึงข้อเท็จจริงและข่าวสารที่อยู่ในความครอบครองควบคุมของสมาชิกที่ร่วมงานกับพนักงานอัยการ และบุคคลอื่นที่เข้า

มามีส่วนร่วมในการสืบสวนสอบสวน หรือกำหนดลักษณะของคดี และไม่ว่าบุคคลนั้นจะต้องรายงานตามระเบียบหรืออ้างว่าเป็นคดีเฉพาะที่ต้องรายงานต่อหน่วยงานหรือไม่ก็ตาม

5) ในการปฏิบัติตามหน้าที่ของพนักงานอัยการดังกล่าวนี้นี้

(1) พนักงานอัยการควรจักต้องปฏิบัติตามหน้าที่นี้ในทันทีทันใดหลังจากที่จนได้แจ้งข้อหาต่อผู้ต้องหา

(2) พนักงานอัยการอาจปฏิบัติตามหน้าที่ดังกล่าวนี้โดยความตกลงกันระหว่างพนักงานอัยการกับทนายจำเลยก็ได้ หรือโดยวิธีดังนี้

ก. โดยการบอกกล่าว (notifying) ทนายจำเลยว่าข้อเท็จจริงและข้อหาสารที่มีอยู่ นั้น อาจตรวจสอบ คัดถ่ายสำเนาและถ่ายภาพได้ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งโดยเฉพาะ ตามเวลาที่เหมาะสม

ข. กำหนดเวลาใดเวลาหนึ่งโดยเฉพาะที่เหมาะสม สะดวก หรืออื่นๆ ในการจัดให้มีการตรวจ คัดถ่ายสำเนาและถ่ายภาพข้อเท็จจริงและข้อหาสารนั้น

6) กรณีที่ทนายจำเลยร้องขอ พนักงานอัยการจักต้องเปิดเผยและอนุญาตให้ทนายจำเลยเข้าตรวจดู ทดสอบ คัดถ่ายสำเนาและถ่ายภาพสิ่งของและข้อหาสารที่เกี่ยวข้องในคดีที่เกี่ยวข้องกับ

(1) รายละเอียด (specified) ของการค้นและจับกุม

(2) รายละเอียด (specified) ของการได้มาซึ่งคำกล่าว (statements) จากผู้ต้องหา

(3) ความสัมพันธ์ของบุคคลโดยเฉพาะเจาะจงกับเจ้าหน้าที่ถ้าหากมี

7) กรณีที่ทนายจำเลยร้องขอและได้ระบุข้อเท็จจริงหรือข้อหาสารที่ต้องการทราบมาเพียงพอ และหากข้อเท็จจริงหรือข้อหาสารอยู่ในความครอบครองควบคุมของพนักงานอัยการหรือของเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ พนักงานอัยการจักต้องพยายามขวนขวายโดยสุจริต (good faith) ให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงหรือข้อหาสารนั้น แต่หากไม่สำเร็จและข้อเท็จจริงข้อหาสารหรือเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐบาลนั้นอยู่ในเขตอำนาจศาล ศาลอาจออกหมายเรียกหรือมีคำสั่งให้นำเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือข้อหาสารนั้นต่อทนายจำเลยได้

8) กรณีที่คำร้องขอให้เปิดเผยนั้นมีเหตุผลสมควรและแสดงให้เห็นว่าข้อเท็จจริงหรือข้อหาสารนั้นจำเป็นสำหรับการเตรียมตัวในการต่อสู้คดี ให้อยู่ในดุลพินิจของศาลที่อาจให้เปิดเผยข้อเท็จจริงหรือข้อหาสารที่เกี่ยวข้องตามข้อ 1, 6, 7 ต่อทนายจำเลย และศาลมีอำนาจที่จะปฏิเสธไม่ให้เปิดเผยข้อเท็จจริงหรือข้อหาสารดังกล่าวนี้ (ข้อ 1, 6, 7) ได้หากพบว่ามีเหตุผลที่จะเสี่ยงต่ออันตรายทางร่างกายของบุคคล หรือการข่มขู่ ติดยาเสพติด ให้คำตอบแทน หรือเป็นการกลั่นแกล้งหรือ

ขัดขวางโดยไม่จำเป็น อันเป็นผลมาจากการเปิดเผยนั้นมีน้ำหนักของอันตรายเหนือกว่าประโยชน์ที่
 หมายจำเลยจะได้รับจากการเปิดเผย

ดังนั้น การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของประเทศ
 สหรัฐอเมริกานั้น มีลักษณะเหมือนตะแกรง กล่าวคือ กระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานจะทำให้มี
 การตรวจสอบกลับกรองพยานหลักฐานได้เป็นอย่างดี เพราะจะทำให้พยานหลักฐานของคู่ความ
 ทั้งสองฝ่ายได้รับการเปิดเผยต่อหน้าศาลก่อนการพิจารณา และพยานหลักฐานที่รับฟังไม่ได้ก็อาจถูก
 กรองออกก่อนการพิจารณาคดีได้ ในขั้นตอนของการเปิดเผยนี้ อันจะส่งผลทำให้การสืบพยาน
 ของศาลจะมีแต่เฉพาะพยานหลักฐานสำคัญที่เกี่ยวข้องกับคดีจริงๆ และเป็นพยานหลักฐานที่รับฟัง
 ได้เท่านั้นที่เข้าสู่การพิจารณาของศาล และการสืบพยานก็จะเหลือแค่เฉพาะประเด็นที่เป็นปัญหา
 จริงๆ เท่านั้น รวมถึงกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานยังทำให้กระบวนการ
 พิจารณาคดีรวดเร็วและรัดกุมยิ่งขึ้นด้วย⁴¹

3.1.2 ประเทศอังกฤษ

3.1.2.1 กระบวนการดำเนินคดีอาญาของประเทศอังกฤษ

ในประเทศอังกฤษนั้นสืบเนื่องจากยึดถือระบบการดำเนินคดีอาญาที่เรียกว่า
 “ระบบกล่าวหา (Accusatorial System) และมีหลักกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) เป็น
 บรรทัดฐานปฏิบัติกันมานานหลายศตวรรษ⁴² การพิจารณาคดีของประเทศอังกฤษแยกตามลักษณะ
 ของวิธีพิจารณาออกเป็น 2 วิธี คือ ศาลที่มีลูกขุน ได้แก่ศาล Crown Court เป็นศาลสูงที่มีอำนาจ
 พิจารณาเหนือคดีอาญาที่ต้องใช้ลูกขุน (Trial on indictment) คดีที่พิจารณาโดยวิธี Indictment
 ผู้พิพากษาจะทำการพิจารณาคดีร่วมกับคณะลูกขุน ส่วนศาลที่ไม่มีลูกขุน เช่น Magistrates Court
 เป็นศาลชั้นต้นที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาประเภทที่มีความผิดอาญาเล็กน้อย คือ คดีที่มีโทษ
 จำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับไม่เกิน 2,000 ปอนด์ โดยไม่ใช้ลูกขุน⁴³

การพิจารณาคดีในศาลที่มีลูกขุน (Crown Court) จะแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ
 ขั้นตอนวินิจฉัยข้อเท็จจริงและชั้นปรับบทลงโทษและกำหนดโทษ สำหรับชั้นวินิจฉัยว่าผิด
 หรือไม่นั้น จะกระทำโดยลูกขุนซึ่งจะต้องนั่งฟังการเสนอคำพยานของคู่ความโดยตลอดแล้ว
 วินิจฉัยว่าจำเลยผิดหรือไม่ การใช้ระบบลูกขุนเป็นหลักที่ว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการชี้ขาด
 ข้อเท็จจริงในคดีอาญา และกฎหมายอังกฤษมีหลักเกณฑ์ในการนำพยานมาพิสูจน์โดยเคร่งครัดและ
 มีบทตัดพยานที่เด็ดขาด เพื่อไม่ให้พยานที่มีลักษณะต้องห้ามเข้าสู่สำนวนความ สำหรับชั้นปรับ

⁴¹ บุญชัย ภัทรพัฒนานนท์. เล่มเดิม. หน้า 23.

⁴² กาญจนนา ตริแสน. เล่มเดิม. หน้า 90.

⁴³ บุญชัย ภัทรพัฒนานนท์. เล่มเดิม. หน้า 24.

บทลงโทษ จะกระทำโดยผู้พิพากษา ซึ่งจะดำรงตนเป็นกลางและวางเฉย กล่าวคือ ผู้พิพากษาจะทำหน้าที่เป็นเพียงผู้ควบคุมการพิจารณาคดีให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับพยานหลักฐานโดยเคร่งครัด เพื่อมิให้มีการเอารัดเอาเปรียบในการต่อสู้คดีในศาล ผู้พิพากษาไม่มีหน้าที่นำสืบพยานหลักฐานในการวินิจฉัยความจริงในคดี กล่าวคือเป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการผู้เป็นโจทก์และทนายจำเลยจะดำเนินการเอง บทบาทของคู่ความในการดำเนินกระบวนการพิจารณาโจทก์และจำเลยในคดีจะมีฐานะเท่าเทียมกันในการเสนอหลักฐานเหมือนเช่นคดีแพ่ง ศาล (Trial Judge) จะมีบทบาทเป็นศูนย์กลางของกระบวนการพิจารณา ซึ่งทำหน้าที่ควบคุมกฎระเบียบการพิจารณาคดี และยังเป็นທີ່ปรึกษาในกระบวนการพิจารณา และตัดสินข้อเท็จจริงของคณะลูกขุนและจะเป็นผู้พิพากษาชี้ขาดคดีในที่สุด⁴⁴ ซึ่งเป็นหลักการของการค้นหาความจริงแบบต่อสู้คดีกัน (Adversarial System หรือ Fight Theory) เช่นเดียวกับประเทศสหรัฐอเมริกา

3.1.2.2 การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของประเทศอังกฤษ

โดยที่แนวความคิดสาระสำคัญว่า กฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) แต่ดั้งเดิมนั้น เป็นศูนย์รวมของการแข่งขันเกมกีฬาต่างๆ ความเป็นนักกีฬานี้ได้ซึมซาบเข้าไปในสายเลือดของชาวอังกฤษโดยไม่รู้ตัว และสิ่งนี้เองได้ก่อให้เกิดลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งคือ ส่งผลให้บุคคลเกิดความรู้สึกรักความเป็นธรรม มีพฤติกรรมที่ไม่เห็นแก่ตัวอันเป็นคุณลักษณะของกลุ่มต่อสู้อย่างแท้จริง การต่อสู้ต้องดำเนินไปอย่างเสมอภาค และสมศักดิ์ศรี ข้อสันนิษฐานในเรื่องความบริสุทธิ์ของบุคคล รวมทั้งสิทธิที่จะไม่ให้เป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง ตลอดหลักเกณฑ์พิเศษอื่นๆ ล้วนเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงผลของความเป็นนักกีฬาดังกล่าวนี้⁴⁵ ด้วยเหตุนี้เอง เมื่อกล่าวถึงการอนุญาตให้เปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญาแล้ว จึงดูเหมือนว่าชาวอังกฤษไม่ใส่ใจมากนัก เพราะเห็นว่าการอนุญาตให้เปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญาเป็นสิ่งที่ขัดกับภูมิหลังของหลักกฎหมายคอมมอนลอว์ และการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหา⁴⁶

ดังนั้น สิ่งหนึ่งที่มักจะปรากฏให้เห็นเด่นชัดในการดำเนินคดีอาญาของประเทศอังกฤษก็คือ การสร้างความประหลาดใจให้ปรากฏแก่คู่ความฝ่ายตรงข้าม ด้วยข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่คู่ความฝ่ายตรงข้ามนั้นไม่อาจคาดคิดมาก่อน ประกอบกับการดำเนินคดีอาญาในประเทศอังกฤษที่มีลักษณะเป็นการต่อสู้คดีกันอย่างเท่าเทียมกัน เฉกเช่นเกมกีฬานั้น เป็นสิ่งสำคัญ และมีอิทธิพลอย่างยิ่งในการโน้มน้าวนโยบายของกฎหมายคอมมอนลอว์ ดำเนินไปใน

⁴⁴ แหล่งเดิม.

⁴⁵ John H. Wigmore. (1940). *Anglo-American System of Evidence in Trials at Common Law*. p. 374.

⁴⁶ Jerry E. Norton. Op.cit. p. 12.

รูปแบบที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบันกล่าวคือ ถือว่าการเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานให้ผู้ต่อสู้ทราบล่วงหน้านั้น เป็นสิ่งที่ปฏิบัติต่อกฎหมายของความเป็นนักกีฬาอย่างยิ่ง

จะเห็นได้จากในคดี Rex V. Purnell ศาลอาญา (King's Bench) ได้ปฏิเสธคำร้องของพนักงานอัยการเพื่อทำการตรวจสอบสถานะ และเอกสารสำคัญ ของ Oxford University ซึ่งจำเลยร่วมคนหนึ่งเป็นรองอธิการบดี โดยกล่าวว่าศาลต่างเห็นพ้องต้องกันว่าไม่สามารถจะอนุญาตได้ เพราะเป็นหลักการอย่างหนึ่งของการพิจารณาคดีอาญาการบังคับให้จำเลยเปิดเผยพยานหลักฐานย่อมเป็นโทษแก่จำเลย⁴⁷

ต่อมาในปี ค.ศ. 1792 ในคดี King v. Holland ศาลอังกฤษยังแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า การเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญาก่อนพิจารณาเป็นสิ่งที่อันตรายอย่างมาก เมื่อจำเลยในคดีนี้ได้ร้องขออนุญาตต่อศาล เพื่อทำการตรวจสอบรายงานการสอบสวนของคณะกรรมการ ซึ่งทำการสอบสวนเขาในฐานะที่เป็นพนักงานของ The East India Company ซึ่ง Lord Kenyon ได้แสดงความคิดเห็นคัดค้านกรณีนี้ โดยกล่าวว่า “ข้าพเจ้าขอแสดงความคิดเห็นให้ปรากฏอย่างชัดเจนที่สุดว่า เราไม่ควรอนุญาตต่อคำร้องขอเช่นนี้ เพราะไม่มีหลักหรือแนวบรรทัดฐานมารองรับแต่อย่างใด และถ้าเราอนุญาตไปก็จะกลายเป็นการกลับหลัก หรือลบล้างระบบกฎหมายอาญาทั้งหมดทีเดียว”

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมานี้ ตามหลักกฎหมายคอมมอนลอว์ ของประเทศอังกฤษแต่ดั้งเดิมนั้น จึงไม่มีกระบวนการเปิดเผยข้อเท็จจริง หรือพยานหลักฐานในคดีอาญา และการไม่มีอยู่ซึ่งกระบวนการเปิดเผยข้อเท็จจริงนี้ ได้ดำเนินไปอย่างมั่นคง กล่าวคือ ไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์ใดเกี่ยวกับพยานหลักฐานว่าจะไม่รับฟังพยานบุคคลซึ่งชื่อของเขามิได้ถูกเปิดเผยให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยทราบ และไม่มีหลักเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาความเบื้องต้นในการอนุญาตให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้มาซึ่งบัญชีรายชื่อของพยานหลักฐานก่อนพิจารณาแต่อย่างใด ผลที่ติดตามมาก็คือโดยทั่วไปตามหลักกฎหมายคอมมอนลอว์ จึงไม่ยอมรับหลักเกณฑ์ที่เรียกร้องให้มีการบอกกล่าวล่วงหน้าแก่คู่ความฝ่ายตรงข้ามเกี่ยวกับพยานหลักฐานที่คู่ความตั้งใจจะอ้างในชั้นพิจารณาหรือให้ยอมรับเอากระบวนการทางกฎหมายเกี่ยวกับการเปิดเผย เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงบางประการด้วยความคิดที่ยังคงเชื่อกันว่าแม้จะได้ทราบข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานล่วงหน้าก็ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อันใด เพราะถึงอย่างไรก็ไม่สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงความจริงนั้นได้

อย่างไรก็ดี การเปลี่ยนแปลงในเรื่องกระบวนการเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานในคดีอาญาในประเทศอังกฤษนั้นก็ปรากฏให้เห็นอยู่บ้าง แต่ก็เป็นไปอย่างจำกัดยิ่ง และส่วนใหญ่อีกเป็นไปในรูปข้อยกเว้นหลักเกณฑ์ของหลักกฎหมายคอมมอนลอว์ อาทิเช่น กรณีถ้าโจทก์จะต้องแจ้งให้จำเลยทราบโดยละเอียดว่าพยานชื่อใด และจะมาให้การอย่างไร เพื่อจำเลยจะได้

⁴⁷ กาญจนา ตริแสน. เล่มเดิม. หน้า 91.

มีโอกาเตรียมตัวเพื่อซักค้าน ถ้าไม่ได้แจ้งให้ทราบล่วงหน้า จำเลยก็อาจคัดค้านไม่ให้เข้าสืบได้ หลักนี้ใช้บังคับกับพยานเอกสารด้วย นอกจากนี้ ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิที่จะได้รับอนุญาตให้เข้าตรวจสอบหรือคัดสำเนาบันทึกรายการของการของพยานในชั้นได้สวนมูลฟ้อง (deposition) และในชั้นพิจารณาได้ หรือมิฉะนั้นก็อ่านให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยฟังเสียก่อน นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงในรูปที่บัญญัติเป็นกฎหมายก็มีบ้างเหมือนกัน กล่าวคือในปี 1695 รัฐสภาอังกฤษได้ออกกฎหมายที่เป็นข้อยกเว้นไว้ว่า ในคดีกบฏ (treason) โจทก์จะต้องส่งสำเนาคำฟ้อง (indictment) ให้แก่จำเลยล่วงหน้า 5 วัน ก่อนพิจารณาคดี และต่อมาในปี 1708 ก็ได้ขยายความคุ้มครองนี้ไปถึงคดี misprision of treason ด้วย ซึ่งกรณีนี้ก็ต้องส่งสำเนาคำฟ้องให้แก่จำเลยล่วงหน้า 10 วันก่อนพิจารณา ที่สำคัญก็คือ จำเลยในคดีดังกล่าวนี้ สามารถที่จะเข้าล่วงรู้ถึงรายชื่อของพยาน (list of witnesses) ซึ่งจะมาให้การเป็นพยานรัฐในชั้นพิจารณาได้ด้วย⁴⁸

ปัจจุบันกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาของอังกฤษนั้น มีกฎหมายสำคัญและเกี่ยวข้องกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล อยู่ 2 ส่วน คือ ส่วนที่บัญญัติไว้ในกฎหมายกลาง คือ Criminal Procedure Rule และส่วนที่บัญญัติไว้ในกฎหมายลำดับพระราชบัญญัติ คือ Criminal Procedure and Investigations Act 1996

ซึ่งกล่าวโดยสรุปได้ว่า Criminal Procedure Rule ซึ่งปรากฏอยู่ใน Part 22-24 กำหนดให้มีการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลไว้ดังนี้

1) การเปิดเผยพยานหลักฐานของพนักงานอัยการ (Disclosure by the prosecution)

ในส่วนที่เกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล นั้น Part 22 แห่ง Criminal Procedure Rule 2005 กำหนดให้ใน Section 3, 4 และ 7 แห่ง Criminal Procedure and Investigations Act 1996 มาใช้บังคับ⁴⁹ โดย Criminal Procedure and Investigations Act 1996 ได้แบ่งการเปิดเผยของพนักงานอัยการออกเป็น 2 ช่วง คือ การเปิดเผยพยานหลักฐานปฐมภูมิหรือการเปิดเผยเบื้องต้น (primary disclosure) และการเปิดเผยพยานหลักฐานทุติยภูมิหรือการเปิดเผยครั้งที่สอง (secondary disclosure) ในส่วนของมาตรา 3 และ มาตรา 4 ได้กล่าวถึงการเปิดเผยพยานหลักฐานเบื้องต้นของพนักงานอัยการ โดยกล่าวถึงว่าพนักงานอัยการจะต้องเปิดเผยพยานหลักฐานในการฟ้องคดีอาญา (any prosecution material) ซึ่งยังไม่เคยเปิดเผยให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยทราบมาก่อน รวมถึงความคิดเห็นของพนักงานอัยการ (the prosecutor's opinion) เกี่ยวกับคดีที่ได้ฟ้องกันนั้นหรือ

⁴⁸ แหล่งเดิม. หน้า 92-93.

⁴⁹ Criminal Procedure Rules Part 22 There are currently no rules in this Part. As to the duty of the prosecution to make initial disclosure see sections 3 and 4 of the Criminal Procedure and Investigations Act 1996. As to the continuing duty of disclosure see section 7A of the same Act.

เปิดเผยบันทึกคำกล่าว (a written statement) ของผู้ต้องหาหรือจำเลย ซึ่งพยานหลักฐานที่ได้กล่าวมานั้นหมายถึงว่าเป็นสิ่งที่อยู่ในความครอบครองของพนักงานอัยการแล้วเท่านั้น⁵⁰

Keane (1994) 1 WLR 746 ได้กล่าวถึงหลักพื้นฐานของการเปิดเผยข้อมูลในขั้นของการเปิดเผยข้อมูลเบื้องต้น (Primary disclosure) ซึ่งเป็นช่วงของการเปิดเผยพยานหลักฐานของอัยการว่า ข้อมูลหลักฐานที่จำเป็นต้องได้รับการเปิดเผยก็ต่อเมื่อ พยานหลักฐานที่ได้มานั้นได้ถูกไต่ตรองพิจารณาเป็นอย่างดีโดยกระบวนการการดำเนินคดีแล้วว่า

(1) พยานหลักฐานที่ได้มานั้นเกี่ยวข้องหรือมีความเป็นไปได้ที่จะเกี่ยวข้องกับประเด็นในคดี

(2) พยานหลักฐานนั้นอาจนำมาซึ่งประเด็นใหม่ในการพิจารณาคดีที่หลักฐานที่นำมาใช้อยู่ยังไม่อาจจะแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจน

(3) พยานหลักฐานที่สามารถนำไปสู่พยานหลักฐานต่างๆ ทั้งใน (1) และ (2)⁵¹ ดังนั้น การเปิดเผยพยานหลักฐานเบื้องต้นตามบทบัญญัติของ The Criminal Procedure and Investigations Act 1996 ที่พนักงานอัยการต้องปฏิบัติตามดังนี้⁵²

(1) อัยการต้องเปิดเผยข้อกล่าวหาที่เป็นประเด็นในการฟ้อง ซึ่งข้อกล่าวหา นั้นไม่เคยมีการเปิดเผยมาก่อน รวมถึงต้องยื่นคำแถลงข้อกล่าวหาเป็นลายลักษณ์อักษรซึ่งต้องบรรยายถึงประเด็นในการฟ้องคดีของอัยการ⁵³

(2) อัยการต้องเปิดเผยความเห็นในการสั่งฟ้องให้ผู้ต้องหาและจำเลยทราบ รวมถึงให้จำเลยคัดลอกความเห็นนั้นด้วย⁵⁴

(3) อัยการต้องเปิดเผยข้อมูลหรือเอกสาร (Documents) ที่อยู่ในความครอบครองของพนักงานอัยการให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้ทราบ⁵⁵

ในส่วนของการเปิดเผยพยานหลักฐานทุติยภูมิหรือการเปิดเผยครั้งที่สอง (secondary disclosure) นั้นถูกกำหนดใน section 7 ของกฎหมายดังกล่าว โดยการเปิดเผยในขั้นนี้จะกระทำเมื่อฝ่ายจำเลยได้ยื่นคำให้การ พนักงานอัยการจะทำการเปิดเผยแก่จำเลยถึงพยานหลักฐานในการดำเนินคดีก่อนหน้านี้ถึงพยานหลักฐานที่ยังไม่ได้เปิดเผยออกมา กล่าวคือ พยานหลักฐานที่พนักงานอัยการได้พบหรือมีพยานหลักฐานอื่นเพิ่มเติมสำหรับที่จะนำมาใช้ประกอบการฟ้อง

⁵⁰ Criminal Procedure and Investigations Act 1996, Section 3 and Section 4.

⁵¹ พรพัตร์ สติติเวโรจน์ และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 66-67.

⁵² แหล่งเดิม. หน้า 54-55.

⁵³ Criminal Procedure and Investigations Act 1996, Section 3 (1).

⁵⁴ Criminal Procedure and Investigations Act 1996, Section 3 (3).

⁵⁵ Criminal Procedure and Investigations Act 1996, Section 4 (1).

คดีอาญาแก่จำเลย วิธีการในการเปิดเผยนั้นจะเป็นรูปแบบเดียวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานเบื้องต้น และกระบวนการนี้จะขึ้นอยู่กับข้อยกเว้นเดียวกันในเรื่องของพยานหลักฐานที่ศาลมีคำสั่งห้ามทำการเปิดเผย เพราะเห็นแล้วว่าจะไม่เป็นประโยชน์ต่อรูปคดี⁵⁶

2) การเปิดเผยพยานผู้เชี่ยวชาญ (Disclosure of expert evidence)

การเปิดเผยพยานผู้เชี่ยวชาญนั้น Part 24 แห่ง Criminal Procedure Rule ได้กำหนดกระบวนการต่อจากการที่ศาลมาจิสเตรท (Magistrates' court) ได้กล่าวสรุป กระบวนการพิจารณาคดีให้ผู้ต้องหาได้รับทราบกรณีให้ผู้ต้องหาให้การปฏิเสธ (a plea of not guilty), การส่งตัวไปฝากขังในเรือนจำเพื่อดำเนินคดี (the committal for trial of any person) การโอนคดีไปยัง Crown Court ภายใต้บทบัญญัติมาตรา 4 แห่ง Criminal Justice Act 1987 หรือบทบัญญัติมาตรา 53 แห่ง Criminal Justice Act 1991 การส่งตั้งบุคคลใดๆ เข้าสู่การพิจารณาคดีภายใต้บทบัญญัติมาตรา 51 แห่ง Crime and Disorder Act 1998 และการออกคำสั่งพิจารณาคดีใหม่ เอาไว้ว่า ถ้าคู่ความใดเสนอให้มีการนำสืบพยานผู้เชี่ยวชาญ (ไม่ว่าจะเป็นในส่วนข้อเท็จจริงหรือความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญ) จะต้องดำเนินการโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ (as soon as practicable)⁵⁷

จะเห็นได้ว่า Criminal Procedure Rules และ Criminal Procedure and Investigations Act 1996 กำหนดไว้เพียงกว้างๆ ว่า ให้พนักงานอัยการเปิดเผยพยานหลักฐานให้อีกฝ่ายหนึ่งได้ทราบเท่านั้น ซึ่งไม่ได้กำหนดรายละเอียดของสิ่งซึ่งจะต้องเปิดเผยไว้อย่างชัดเจน และไม่ได้กำหนดให้มีการเปิดเผยพยานบุคคลก่อนสืบพยานเอาไว้ด้วย อาจกล่าวได้ว่าในเรื่องของการเปิดเผยพยานบุคคล จึงเป็นดุลพินิจของพนักงานอัยการว่าจะเปิดเผยหรือไม่ รวมทั้งกฎหมายทั้งสองฉบับไม่ได้กำหนดให้อำนาจจำเลยร้องขอให้พนักงานอัยการเปิดเผยพยานหลักฐานเพิ่มเติมแต่อย่างใด เพียงแต่กำหนดให้พนักงานอัยการเปิดเผยพยานหลักฐานที่อยู่ในความครอบครองของตนเพิ่มเติมเป็นครั้งที่สอง ภายหลังที่มีการเปิดเผยครั้งแรกแล้วเท่านั้น⁵⁸

กล่าวโดยสรุปแล้ว การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลในประเทศอังกฤษยังมีอยู่น้อยมากอาจเป็นเพราะหลักการของระบบกฎหมายหลักคอมมอนลอว์ ที่ถือว่าการรู้โจงในชั้นพิจารณาเป็นเรื่องปกติในการพิจารณาคดีอาญา รวมทั้งการที่ผู้พิพากษา ซึ่งจะวางตนเป็นกลางและวางเฉย ทำหน้าที่ควบคุมกฎระเบียบการพิจารณาคดี และเป็นที่ปรึกษาในกระบวนการพิจารณา และตัดสินใจข้อเท็จจริงของคณะลูกขุนและชี้ขาดคดีเท่านั้น

⁵⁶ Criminal Procedure and Investigations Act 1996, Section 7.

⁵⁷ Criminal Procedure Rule Part 24.

⁵⁸ บุญชัย ภัทรพัฒนานนท์, เล่มเดิม, หน้า 29.

3.2 การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law)

3.2.1 ประเทศเยอรมนี

3.2.1.1 กระบวนการดำเนินคดีอาญาของประเทศเยอรมนี

ประเทศเยอรมนีมีการดำเนินคดีอาญาโดยใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law)⁵⁹ มีการแยกการดำเนินคดีในชั้นสอบสวนฟ้องร้องออกจากการดำเนินคดีในชั้นพิจารณาพิพากษา ซึ่งกระบวนการดำเนินคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมนี Criminal Procedure Code (Strafprozeßordnung) หรือ “StPO” แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนใหญ่ๆ คือ⁶⁰

1) กระบวนการดำเนินคดีอาญาขั้นต้น (Vorverfahren)

เป็นกระบวนการในการหาข้อเท็จจริงต่างๆ เกี่ยวกับการกระทำความผิด เพื่อหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ซึ่งเป็นขั้นตอนก่อนการฟ้องคดีอาญา หน้าที่ในขั้นตอนนี้เป็นหน้าที่ขององค์กรอัยการการดำเนินคดีในขั้นนี้เป็นการดำเนินการเพื่อยืนยันข้อกล่าวหา อันเป็นการชี้ขาดในเรื่องที่มีการกล่าวหา ซึ่งการที่จะชี้ขาดได้จะต้องมีการพิจารณาข้อเท็จจริงต่างๆ ที่เกิดขึ้นและโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้อเท็จจริงที่ได้มาจะต้องเป็นข้อเท็จจริงที่ได้มาโดยชอบด้วยการชี้ขาดในขั้นนี้จึงเป็นการชี้ขาดคดีอาญาขั้นเข้าหน้าที่หากข้อเท็จจริงที่ได้มาพอฟังได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดจริง ก็จะดำเนินการฟ้องศาลเพื่อทำการชี้ขาดคดีอาญาโดยศาล ซึ่งก็คือขั้นตอนการพิจารณาพิพากษานั้นเอง

2) กระบวนการดำเนินคดีอาญาขั้นกลาง (Zwischenverfahren)

เมื่อพนักงานอัยการสอบสวนเสร็จและสั่งให้มีการดำเนินคดีแล้ว ก่อนที่จะถึงขั้นสุดท้ายเพื่อการพิจารณาพิพากษา จะต้องมีการดำเนินกระบวนการในชั้นกลางก่อนโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมดุลพินิจในการสั่งฟ้องคดีของพนักงานอัยการ ศาลจะเป็นผู้ทำหน้าที่ไต่สวนมูลฟ้องนี้ โดยศาลอาจสั่งให้คดีมีมูล หรือไม่มีมูลก็ได้ตามพยานหลักฐานที่นำมาแสดง

3) กระบวนการดำเนินคดีอาญาขั้นหลัก (Hauptverfahren)

การดำเนินคดีอาญาในขั้นนี้ เป็นการชี้ขาดคดีโดยศาล ซึ่งก็คือการพิจารณาและพิพากษาคดีนั้นเอง ในแต่ละขั้นตอนกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมนี ได้กำหนดองค์กรต่างๆ ที่จะเข้ามามีบทบาทที่ต่างกัน โดยภาระหลักขององค์กรทั้งหลายก็คือการช่วยกันค้นหาความจริง เพื่อบรรลุเป้าหมายของการดำเนินคดีอาญา คือ การชี้ขาดเรื่องที่กล่าวหา

ศาลในประเทศเยอรมนีทั้งศาลของสหพันธรัฐ และศาลมลรัฐ ศาลของสหพันธรัฐที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญามีศาลเดียวคือศาลสูงสุดของสหพันธรัฐ

⁵⁹ บุญชัย ภัทรวัฒนานนท์. เล่มเดิม. หน้า 37.

⁶⁰ พรพักตร์ สติเวโรจน์ และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 16-17.

(Bundesgerichtshof) เป็นศาลชั้นฎีกา ส่วนศาลมลรัฐที่พิจารณาพิพากษาคดีอาญามี 3 ศาล คือ ศาลแขวง (Amtsgericht) ศาลจังหวัด (Landgericht) และศาลสูงมลรัฐ (Oberlandesgericht)⁶¹

ในประมวลกฎหมายอาญาของเยอรมนี ได้แบ่งความผิดอาญาไว้ 2 ประเภท คือ

- 1) ความผิดอาญาโทษอุกฉกรรจ์ (Verbrechen) ซึ่งได้แก่ความผิดอาญาที่ระวางโทษจำคุกขั้นต่ำตั้งแต่หนึ่งปีขึ้นไป หรือความผิดอาญาที่ต้องระวางโทษหนักกว่านั้น และ
- 2) ความผิดอาญาโทษปานกลาง (Vergehen) ซึ่งได้แก่ความผิดอาญาที่ต้องระวางโทษจำคุกที่เบากว่านั้น หรือความผิดอาญาที่ต้องระวางโทษปรับ⁶²

ศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงอย่างมาก การอ้างพยาน การซักถามพยาน เป็นหน้าที่ของศาล คู่ความมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือและควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของศาลให้เป็นไปตามกฎหมายเท่านั้น ทนายและอัยการให้อยู่ในฐานะเป็นผู้ร่วมในการพิจารณาคดีเท่านั้น ทำให้บทบาทของทนายมีเพียงเป็นผู้ที่คอยปกป้องสิทธิของจำเลยหรือผู้ต้องหาในการดำเนินคดีอาญา กล่าวได้ว่าคู่ความในคดีเป็นเพียงผู้ช่วยศาลกระต้นการดำเนินคดี พยานหลักฐานที่สามารถพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลยก็จะถูกนำมาแสดงโดยศาลอย่างไรก็ตาม การที่จะกระต้นให้ศาลพิจารณาคดีตามหลักของความยุติธรรมให้มีความเป็นธรรม และรวดเร็ว นั้น การทราบข้อเท็จจริงของคู่ความอีกฝ่ายย่อมจะมีความสำคัญในการกระต้นดังกล่าวด้วย ซึ่งการที่ประเทศเยอรมนีมีระบบการดำเนินคดีอาญานั้นให้ศาลเป็นผู้ค้นหาความจริง จึงมีผลเป็นการจำกัดบทบาทในการซักถามพยานของทนายและพนักงานอัยการลงให้อยู่ในฐานะเป็นผู้ร่วมในการพิจารณาคดีเท่านั้น ทำให้บทบาทของทนายความมีเพียงเป็นผู้ที่คอยปกป้องสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยตามกฎหมายในคดีอาญาให้เป็นไปตามขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม การดำเนินคดีอาญาในประเทศเยอรมนี การยื่นฟ้องคดีอาญากระทำโดยสำนักงานอัยการของรัฐ (The public prosecution office)⁶³ ซึ่งรัฐจะเป็นผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดโดยองค์กรทุกฝ่ายของรัฐในกระบวนการยุติธรรมต่างร่วมมือประสานงานกัน และค้นหาความจริงโดยไม่จำกัดรูปแบบซึ่งเจ้าพนักงานของรัฐผู้รับผิดชอบดำเนินคดีสอบสวนฟ้องร้องการดำเนินการฟ้องคดีอาญาจะกระทำโดยอัยการ (ex officio) ในนามของรัฐ โดยไม่คำนึงถึงว่า ผู้เสียหายจะร้องขอให้ลงโทษหรือไม่ กระบวนการทางอาญาของเยอรมนีเป็นเรื่องของรัฐ โดยมีตำรวจเป็นผู้สอบสวนเบื้องต้นเท่านั้น ในกรณีที่ผู้เสียหายร้องขอให้ลงโทษนั้นเป็นข้อยกเว้นโดยจำกัดเฉพาะบางความผิด

⁶¹ คณิต ฌ นคร ช (2540). “อัยการเยอรมันและการดำเนินคดีอาญาของอัยการเยอรมันก่อนฟ้อง.” รวมบทความวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฌ นคร อัยการสูงสุด. หน้า 148.

⁶² แหล่งเดิม. หน้า 149.

⁶³ Criminal Procedure Code (Strafprozeßordnung, StPO) Section 152.

บางประเภทเท่านั้น อัยการของประเทศเยอรมนีมีอำนาจในการเริ่มคดีเองได้ หรือตำรวจดำเนินการให้ในฐานะที่เป็นเครื่องมือของอัยการเท่านั้น และต้องฟังคำสั่งของอัยการ โดยอัยการจะรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดรวมทั้งที่เป็นคุณแก่ผู้ต้องหาด้วย⁶⁴ ในเยอรมัน จึงใช้วิธีค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้ (Non-Adversarial System หรือ Inquisitorial System)⁶⁵ เมื่อสรุปสำนวนสอบสวนเสร็จตามมาตรา 169a⁶⁶ สำนักงานอัยการจะพิจารณาว่าการสอบสวนนั้นเพียงพอสำหรับการที่จะยื่นฟ้องหรือไม่ ถ้าหากจากการสอบสวนเห็นว่ามีเหตุสมควรสั่งฟ้องสำนักงานอัยการก็จะยื่นคำฟ้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจตามมาตรา 170 (1)⁶⁷

จากการแยกประเภทความผิด และระบบศาลของประเทศเยอรมนีที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้การพิจารณาคดีอาญาในประเทศเยอรมนีมีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป เฉพาะการพิจารณาคดีความผิดอุกฉกรรจ์ (Verbrechen) ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมนี การที่จะพิจารณาคดีว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงหรือไม่นั้น จะเป็นการดำเนินคดีในชั้นหลัก (Hauptverfahren) ซึ่งเป็นขั้นตอนที่จะพิจารณาชี้ขาดคดีโดยศาลว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ ซึ่งในชั้นนี้จะมีขั้นตอนเตรียมการพิจารณาคดี (Vorbereitung der Hauptverhandlung) คือ การแจ้งให้จำเลยทราบวันเวลาในการพิจารณาคดี การแจ้งคำฟ้อง และ รายชื่อพยานทั้งหลาย (Landung) ในขั้นตอนของการเตรียมการพิจารณาคดี (Vorbereitung der Hauptverhandlung) รวมทั้งองค์คณะของผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีด้วย⁶⁸

3.2.1.2 การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของประเทศเยอรมนี

ในส่วนของการเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานก่อนการพิจารณาในประเทศเยอรมนี นอกจากทนายความจะมีสิทธิเข้าตรวจสอบพยานหลักฐานจากสำนวนคดีก่อนยื่นฟ้องต่อศาลได้แล้ว ในประเทศเยอรมันในชั้นฟ้องคดีต่อศาลคำฟ้องในคดีอาญาของเยอรมันยังจะต้องมีการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีที่สมบูรณ์ กล่าวคือ จะต้องมีการแสดงถึงข้อเท็จจริงอันเป็นรายละเอียดเกี่ยวกับตัวจำเลย นับแต่กำเนิด ที่อยู่อาศัย อาชีพการงาน การสมรส ตลอดจนสัญชาติของผู้กระทำผิดโดยละเอียด และแสดงถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดของจำเลยในลักษณะตามลำดับเหตุการณ์ โดยแสดงถึงวันเวลาและสถานที่ที่เกิดการกระทำความผิด รายละเอียด

⁶⁴ Criminal Procedure Code (Strafprozeßordnung, StPO) Section 160.

⁶⁵ ประทุมพร กลัดอำ. เล่มเดิม. หน้า 7.

⁶⁶ Criminal Procedure Code (Strafprozeßordnung, StPO) Section 169a.

⁶⁷ Criminal Procedure Code (Strafprozeßordnung, StPO) Section 170 (1).

⁶⁸ พรพักตร์ สติเวโรจน์ และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 19.

เกี่ยวกับการกระทำผิดของจำเลย ตลอดจนบุคคล สิ่งของที่เกี่ยวของกับการกระทำผิด⁶⁹ นอกจากนี้ ในคำฟ้องคดีอาญาของเยอรมันจะมีการกล่าวถึงพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องในคดีด้วย กล่าวคือ ในคำฟ้องนั้นจะมีการเปิดเผยอย่างสมบูรณ์ถึงคดีที่กล่าวหาตลอดจนพยานหลักฐานทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นพยานหลักฐานที่พนักงานอัยการได้ทำการสอบถามแล้ว จะปรากฏอยู่ในรายชื่อของพยานหลักฐานในคำฟ้องด้วยกันทั้งสิ้น นอกจากนี้ คำฟ้องในคดีอาญาของเยอรมันจะต้องปรากฏถึงผลการสอบสวน (Ermittlungsergebnis) เว้นแต่ ในกรณีที่มีการกล่าวหาต่อผู้พิพากษาคนเดียว อาจไม่ต้องมีก็ได้⁷⁰ หรือมีเหตุจำเป็นซึ่งอาจก่อให้เกิดอันตรายแก่พยานและผู้เกี่ยวข้องกับพยาน การยกเว้นรวมไปถึงเอกสารที่ระบุถึงข้อมูลส่วนตัวของพยานผู้นั้น โดยให้เก็บเอกสารนั้นไว้ที่สำนักงานอัยการจนกว่าเหตุอันตรายนั้นจะหมดไป (เอกสารนั้นโดยปกติต้องเก็บไว้ในแฟ้มสำนวนคดีซึ่งทนายจำเลยมีสิทธิขอได้)⁷¹

บทบัญญัติในประมวลวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมนี Criminal Procedure Code (Strafprozeßordnung, StPO) มาตรา 147 ให้สิทธิของจำเลยหรือทนายจำเลยในการเข้าถึงพยานหลักฐานดังนี้

- (1) ทนายจำเลยอาจตรวจสอบสำนวนคดีซึ่งอยู่ที่ศาลได้ ซึ่งจะต้องชำระค่าธรรมเนียมต่อศาลและอาจตรวจสอบพยานหลักฐานที่ถูกยึดไว้แล้วได้⁷²
- (2) หากการสอบสวนยังไม่สิ้นสุดทั้งยังไม่ได้บันทึกลงในสำนวนคดีทนายจำเลยอาจถูกปฏิเสธที่จะตรวจสอบสำนวนคดีหรือเอกสารในสำนวนคดีรวมถึงพยานหลักฐานที่ถูกยึดได้โดยเจ้าหน้าที่หากการนั้นอาจเป็นอันตรายต่อจุดประสงค์การสอบสวนนั้น⁷³
- (3) ทนายจำเลยไม่อาจถูกปฏิเสธที่จะตรวจสอบบันทึกเกี่ยวกับการไต่สวนของจำเลยหรือเกี่ยวกับการสอบสวนตามกฎหมายหรือการตรวจสอบบันทึกความเห็นของผู้เชี่ยวชาญไม่ว่ากรณีใดๆ ในกระบวนการดำเนินคดี ซึ่งทนายจำเลยได้หรือควรจะได้รับอนุญาต⁷⁴
- (4) ทนายจำเลยอาจได้รับอนุญาตให้นำสำนวนหรือบางส่วนของพยานหลักฐานไปยังสำนักงานหรือสถานที่ส่วนตัวเพื่อตรวจสอบ เว้นแต่มีเหตุผลที่สำคัญในการห้ามการอนุญาตไว้เช่นนั้นซึ่งคำวินิจฉัยนี้ไม่อาจโต้แย้งได้⁷⁵

⁶⁹ พงษ์รัตน์ เกรือกลั่น. (2528). ข้อเท็จจริงต่างกับฟ้องในคดีอาญาของไทย. หน้า 63.

⁷⁰ John H. Langbein. Op.cit. p. 10.

⁷¹ บุญชัย ภัทรพัฒนานนท์. เล่มเดิม. หน้า 40.

⁷² Criminal Procedure Code (Strafprozeßordnung, StPO) Section 147 (1).

⁷³ Criminal Procedure Code (Strafprozeßordnung, StPO) Section 147 (2).

⁷⁴ Criminal Procedure Code (Strafprozeßordnung, StPO) Section 147 (3).

(5) หากเป็นช่วงระหว่างการเตรียมคดีพนักงานอัยการจะเป็นผู้อนุญาตในการขอตรวจดูสำนวนการสอบสวน หากพ้นจากขั้นตอนดังกล่าวแล้วการอนุญาตให้ตรวจดูสำนวนการสอบสวนพร้อมพยานหลักฐาน ผู้พิพากษาผู้นั่งพิจารณาเป็นผู้มีอำนาจในการวินิจฉัย⁷⁶

(6) หากเหตุในการปฏิเสธไม่ให้ฝ่ายจำเลยเข้าถึงพยานหลักฐานสิ้นสุดลง พนักงานอัยการจะต้องเพิกถอนคำสั่งห้ามนั้นโดยเร็วและทนายจำเลยสามารถใช้สิทธิในการนำพยานหลักฐานออกไปตรวจสอบได้โดยปราศจากข้อขัดขวางใดๆ⁷⁷

การตรวจสอบสำนวนคดีโดยหลักแล้วทนายจำเลยสามารถทำการตรวจสอบพยานหลักฐานที่ถูกยึดไว้แล้วได้ทุกเมื่อ เว้นแต่หากการสอบสวนยังไม่แล้วเสร็จทั้งยังไม่ได้บันทึกลงในสำนวนคดี ทนายจำเลยอาจถูกปฏิเสธที่จะตรวจดูสำนวนคดีหรือเอกสารในสำนวนคดี รวมถึงในหลักฐานที่ถูกยึดไว้แล้วโดยเจ้าหน้าที่ ถ้าหากการตรวจดูพยานหลักฐานเช่นนั้นอาจเป็นเหตุให้เกิดอันตรายต่อการสอบสวนได้ แต่ถ้าหากเหตุการปฏิเสธไม่ให้ฝ่ายจำเลยเข้าถึงพยานหลักฐานเช่นนั้นสิ้นสุดลง กฎหมายกำหนดให้พนักงานอัยการต้องเพิกถอนคำสั่งห้ามนั้นโดยเร็ว เพื่อให้ทนายจำเลยสามารถใช้สิทธิในการนำพยานหลักฐานออกไปตรวจสอบได้ ซึ่งการนำพยานหลักฐานไปตรวจสอบนี้ทนายจำเลยชอบที่จะนำสำนวนหรือพยานหลักฐานไปตรวจสอบยังสำนักงานของตนได้ แต่การนำสำนวนหรือพยานหลักฐานไปตรวจสอบยังสำนักงานของทนายจำเลยนั้นอาจถูกปฏิเสธโดยเจ้าหน้าที่ได้หากมีเหตุผลที่สำคัญในการห้ามการอนุญาตเช่นนั้น ซึ่งการวินิจฉัยถึงเหตุผลในการห้ามนี้ ทนายจำเลยไม่อาจโต้แย้งได้⁷⁸

ส่วนพยานหลักฐานที่เป็นบันทึกเกี่ยวกับการไต่สวนของจำเลยหรือเกี่ยวกับการสอบสวนตามกฎหมายหรือการตรวจสอบบันทึกความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ทนายจำเลย หรือเกี่ยวกับการสอบสวนตามกฎหมายหรือการตรวจสอบบันทึกความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ทนายจำเลยชอบที่จะได้รับอนุญาตให้ตรวจสอบได้เสมอไม่ว่าในกรณีใดๆ ในส่วนผู้อนุญาตในการเข้าทำการตรวจสำนวนการสอบสวนหรือพยานหลักฐานต่างๆ หากเป็นช่วงการเตรียมคดีพนักงานอัยการเป็นผู้มีอำนาจในการอนุญาตในการขอตรวจดู ถ้าหากพ้นจากขั้นตอนดังกล่าวแล้ว ผู้พิพากษาผู้นั่งพิจารณาจะเป็นผู้ที่มีอำนาจในการวินิจฉัยคำขอในการตรวจดูสำนวนการสอบสวนพร้อมพยานหลักฐานเช่นนั้น⁷⁹

⁷⁵ Criminal Procedure Code (Strafprozeßordnung, StPO) Section 147 (4).

⁷⁶ Criminal Procedure Code (Strafprozeßordnung, StPO) Section 147 (5).

⁷⁷ Criminal Procedure Code (Strafprozeßordnung, StPO) Section 147 (6).

⁷⁸ เดชอุดม ขุนนะสิทธิ. เล่มเดิม. หน้า 16-17.

⁷⁹ แหล่งเดิม. หน้า 16-17.

3.2.2 ประเทศฝรั่งเศส

3.2.2.1 กระบวนการดำเนินคดีอาญาของประเทศฝรั่งเศส

ในประเทศฝรั่งเศสจะมีกฎหมายรัฐธรรมนูญเป็นหลักประกันสิทธิ เสรีภาพ ของผู้ถูกกล่าวหากระบวนการพิจารณาคดีต้องเป็นไปตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ระบบศาลพิจารณาคดีอาญาของประเทศฝรั่งเศสนั้น ถือได้ว่าเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพมาก การฟ้องคดีอาญาในฝรั่งเศสเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (public prosecution)⁸⁰ ประเทศฝรั่งเศสใช้ระบบไต่สวน (Inquisitorial System) ในการค้นหาความจริงในกระบวนการพิจารณาคดีอาญา ผู้ถูกกล่าวหาจะถูกส่งไปสอบสวนค้นหาความจริงโดยองค์กรในกระบวนการยุติธรรม⁸¹ กล่าวคือเฉพาะพนักงานอัยการ (ministere public) ซึ่งเป็นพนักงานของรัฐเท่านั้นที่จะนำคดีมาฟ้องร้องได้ ส่วนผู้เสียหาย (parties civil) สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้เฉพาะในคดีแพ่งเกี่ยวกับคดีอาญาเท่านั้น ฝรั่งเศสใช้การพิจารณาคดีอาญาในระบบสอบสวนข้อเท็จจริงระหว่างคู่กรณี กล่าวคือ ผู้ถูกกล่าวหาจะถูกสอบสวนต่อหน้าศาลในฐานะจำเลย จุดประสงค์เพื่อให้คดีความได้รับการพิจารณาอย่างถึงที่สุดโดยการทำการสอบสวนก่อนการไต่สวนในศาลชั้นต้น ดังนั้น การวางหลักภาระในการพิสูจน์พยานหลักฐานจึงเป็นหน้าที่ของศาลมากกว่าที่จะเป็นภาระหน้าที่ของคู่ความทั้ง 2 ฝ่าย⁸² ดังนั้นในฝรั่งเศสจึงใช้วิธีค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้ (Non-Adversarial System หรือ Inquisitorial System)

3.2.2.2 การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของประเทศฝรั่งเศส

ในระบบการพิจารณาคดีอาญาของประเทศฝรั่งเศสเพิ่มสำนวนคดีหรือ “dossier” ถือเป็นหัวใจสำคัญสำหรับการพิจารณาพยานหลักฐานทุกประเภทจากทุกกระบวนการของคดี ซึ่งเริ่มตั้งแต่พนักงานตำรวจซึ่งเป็นฝ่ายเริ่มต้นการสอบสวน ผ่านการควบคุมกักขังโดยพนักงานอัยการเพื่อสังคดี หากเป็นคดีที่มีอัตราโทษสูงหรือคดีที่กระทบต่อความรู้สึกลึกซึ้งของสังคม พนักงานอัยการจะเสนอเพิ่มสำนวนคดีต่อผู้พิพากษาไต่สวน ซึ่งผู้พิพากษาไต่สวนจะทำการไต่สวนพยานหลักฐานตามที่ปรากฏในเพิ่มสำนวนคดีชั้นหนึ่งแล้วส่งให้องค์คณะไต่สวนอีกชั้นหนึ่ง⁸³

การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลในการพิจารณาคดีอาญาของประเทศฝรั่งเศสจะเกิดขึ้นใน 2 ขั้นตอนคือ

- 1) เปิดเผยครั้งแรกในการไต่สวนโดยผู้พิพากษาไต่สวน

⁸⁰ พรพักตร์ สติเวโรจน์ และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 21.

⁸¹ สมทรัพย์ อำนวย. เล่มเดิม. หน้า 18.

⁸² พรพักตร์ สติเวโรจน์ และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 21.

⁸³ บุญชัย ภัทรพัฒน์. เล่มเดิม. หน้า 34.

การเปิดเผยในขั้นตอนการไต่สวนสำนวนต่อผู้พิพากษาไต่สวนนั้นได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส (Code of Criminal Procedure) มาตรา 114 ซึ่งจำเลยมีสิทธิเข้าถึงพยานหลักฐานในแฟ้มสำนวนคดี (dossier) ของพนักงานอัยการได้ดังต่อไปนี้⁸⁴

(1) คู่ความผู้เกี่ยวข้องสามารถเข้าฟังการสอบถามหรือการแถลงของทนายความของตนในการไต่สวนแบบเผชิญหน้า หากไม่มีผู้ใดคัดค้านสิทธิดังกล่าว เมื่อทนายความได้รับการเรียกอย่างถูกต้อง⁸⁵

(2) ในการเรียกให้ทนายความไปปรากฏตัวในการสอบถามหรือไต่สวนลูกความของตน จะต้องส่งหมายเรียกอย่างช้าภายใน 5 วันทำการ หมายเรียกอาจถูกส่งโดยจดหมายตอบรับ หรือโทรสารที่ต้องยืนยันการตอบรับ หรือคำสั่งด้วยวาจาที่มีการลงนามรับทราบแล้วในแฟ้มสำนวนคดี⁸⁶

(3) แฟ้มสำนวนคดีในส่วนที่เกี่ยวกับลูกความของทนายความแต่ละคนจะถูกส่งมายังสำนักงานของทนายความอย่างช้าภายใน 4 วันทำการก่อนเริ่มการไต่สวนผู้เกี่ยวข้องแต่ละคน หรือการฟังคำให้การของผู้เสียหาย หลังจากที่ถูกความปรากฏตัวครั้งแรกต่อศาลในฐานะผู้เกี่ยวข้องกบคดีหรือผู้เสียหายแล้ว สำนักงานศาลไต่สวนมีหน้าที่จะต้องจัดส่งข้อมูลความลับหน้าในส่วนที่เกี่ยวข้องกับลูกความมายังสำนักงานทนายความในวันทำการเมื่อได้รับการร้องขอในกรณีที่ได้กำหนดสถานที่สืบพยานเป็นกรณีพิเศษตามมาตรา 80-1 วรรคท้าย หากไม่มีการเรียกให้ไปปรากฏตัวต่อศาล เมื่อทนายความได้ยื่นคำร้องขอไปอย่างเป็นทางการแล้ว ศาลจะต้องส่งข้อมูลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับลูกความมายังสำนักงานทนายความภายใน 15 วันทำการ⁸⁷

(4) หลังจากลูกความปรากฏตัวต่อศาลในครั้งแรกแล้ว ทนายความของผู้เกี่ยวข้องแต่ละคนสามารถร้องขอสำเนาเอกสารหรือบัญชีพยานหลักฐานที่อยู่ในแฟ้มสำนวนคดีทั้งหมดหรือบางส่วนได้โดยเสียค่าธรรมเนียม⁸⁸

⁸⁴ ลัลนา นนทรังสี. (ม.ป.ป.). รายงานการเก็บข้อมูลการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญาหัวข้อเรื่อง การเปิดเผยพยานบุคคลอย่างบังคับในประเทศที่ใช้ระบบ Civil Law: กรณีศึกษาเฉพาะประเทศเยอรมัน ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น. หน้า 27-28.

⁸⁵ Code of Criminal Procedure, Article 114 Paragraph 1.

⁸⁶ Code of Criminal Procedure, Article 114 Paragraph 2.

⁸⁷ Code of Criminal Procedure, Article 114 Paragraph 3.

⁸⁸ Code of Criminal Procedure, Article 114 Paragraph 4.

(5) ทนายความสามารถส่งสำเนาที่ได้รับมานี้ให้แก่ลูกความได้โดยไม่ขัดต่อบทบัญญัติในวรรคถัดไปและบทบัญญัติในมาตรา 114-1⁸⁹

(6) ทนายความหรือลูกความอาจได้รับอนุญาตให้เผยแพร่เฉพาะสำเนารายงานของพยานผู้เชี่ยวชาญแก่ผู้เกี่ยวข้องคนอื่นได้ และเมื่อเป็นกรณีจำเป็นสำหรับจำเลย⁹⁰

(7) ทนายความต้องแจ้งบัญชีรายชื่อเอกสารเกี่ยวกับพยานหลักฐานและคำสั่งต่างๆ ต่อผู้พิพากษาไต่สวนเพื่อขออนุญาตเปิดเผยข้อมูลดังกล่าวต่อลูกความของตน โดยกรอกแบบฟอร์มยื่นต่อศาลหรือเป็นจดหมายตอบรับทุกครั้งที่ยื่นขอส่งข้อมูล⁹¹

(8) ผู้พิพากษาไต่สวนมีเวลา 5 วันทำการในการรับและปฏิเสธคำร้องขอ โดยเหตุผลเพื่อป้องกันความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นแก่ผู้เสียหาย หรือผู้หนึ่งผู้ใดที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับคดีดังกล่าว ทนายความของกลุ่มผู้เกี่ยวข้องคนอื่น พยานบุคคล เจ้าหน้าที่ผู้สืบสวนคดี พยานผู้เชี่ยวชาญ และบุคคลอื่นๆ ที่อยู่ในส่วนใดส่วนหนึ่งของการพิจารณาคดี⁹²

(9) การปฏิเสธคำร้องต้องแจ้งการให้ทนายความผู้ร้องขอทราบโดยเร็วไม่ว่าด้วยวิธีใด หากไม่สามารถแจ้งภายในเวลาที่กำหนด ทนายความสามารถส่งสำเนาเอกสารต่างๆ ที่ตนมีอยู่ตามที่ร้องขอเปิดเผยแก่ศาลให้ลูกความของตนได้ ทนายความมีเวลา 2 วันทำการนับจากได้รับคำสั่งไม่อนุญาตให้เปิดเผยข้อมูล เพื่ออุทธรณ์คำสั่งปฏิเสธดังกล่าวต่อหัวหน้าองค์กรคณะไต่สวนมูลฟ้องโดยอุทธรณ์เป็นลายลักษณ์อักษร หากไม่มีการแจ้งเหตุผลในการไม่อนุญาตคำอุทธรณ์ภายในเวลาที่กำหนด ทนายความสามารถส่งข้อมูลที่ตนร้องขอเปิดเผยให้แก่ลูกความของตนได้⁹³

(10) กรณีการส่งข้อมูลระหว่างทนายความและลูกความที่ถูกกักขังและตกอยู่ภายใต้การควบคุมดูแล ให้เป็นไปตามข้อกำหนดในพระราชกฤษฎีกา⁹⁴

(11) ไม่ให้นำบทบัญญัติในวรรค 8 และวรรค 9 มาใช้กับทนายความของผู้เสียหายซึ่งคำร้องทุกข์ถูกโต้แย้งไม่ได้รับฟัง และได้มีคำสั่งของผู้พิพากษาไต่สวนในการไม่ยอมให้เปิดเผยข้อมูลนั้นแก่ลูกความของตนโดยการเพิกเฉยและไม่แจ้งเหตุผลอันสมควรซึ่งทนายความควรได้รับทราบภายในเวลา 5 วันทำการ ทนายความของผู้เสียหายมีสิทธิร้องขอต่อหัวหน้าองค์กรคณะไต่สวนมูลฟ้อง ซึ่งจะต้องพิจารณาสั่งการเป็นลายลักษณ์อักษรภายใน 5 วันทำการ ในการไม่อนุญาต

⁸⁹ Code of Criminal Procedure, Article 114 Paragraph 5.

⁹⁰ Code of Criminal Procedure, Article 114 Paragraph 6.

⁹¹ Code of Criminal Procedure, Article 114 Paragraph 7.

⁹² Code of Criminal Procedure, Article 114 Paragraph 8.

⁹³ Code of Criminal Procedure, Article 114 Paragraph 9.

⁹⁴ Code of Criminal Procedure, Article 114 Paragraph 10.

พร้อมด้วยเหตุผล หากปราศจากการสั่งการของหัวหน้าองค์กรคณะไต่สวนมูลฟ้อง ทนายความของผู้เสียหายไม่อาจเปิดเผยข้อมูลแก่ลูกค้าของตนได้⁹⁵

2) การเปิดเผยครั้งที่สองในการไต่สวนโดยองค์กรคณะผู้พิพากษาไต่สวนมูลฟ้อง

การเปิดเผยในขั้นนี้ใช้หลักการส่วนใหญ่เช่นเดียวกับการเปิดเผยในขั้นตอนการไต่สวน และมีบทบัญญัติมาตรา 198⁹⁶ ให้สิทธิแก่คู่ความที่เกี่ยวข้องและทนายยื่นคำร้องขอตรวจแฟ้มสำนวนคดีได้จนถึงวันที่แถลงคดีเพื่อหารือกับพนักงานอัยการและผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ⁹⁷

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของประเทศฝรั่งเศสนั้น จะยึดถือสำนวน (dossier) เป็นหลักในการเปิดเผยพยานหลักฐาน โดยที่ข้อมูลที่จะนำมาเป็นพยานหลักฐานในชั้นไต่สวนจะถูกรวบรวมในบัญชีพยาน หรือที่เรียกตามศัพท์ฝรั่งเศสว่า Dossier ซึ่งคู่กรณีสามารถที่จะตรวจสอบได้ถึงพยานเอกสารต่างๆ รวมไปถึงพยานผู้เชี่ยวชาญที่ทำเป็นรายงานของผู้เชี่ยวชาญนั้น เช่น ผลการชันสูตรพลิกศพ ความเห็นในการตรวจสอบพยานวัตถุของผู้เชี่ยวชาญ รวมถึงการที่ให้คู่ความเผชิญหน้ากันในชั้นสอบสวนก็เป็นการที่ให้คู่ความได้รับข้อมูลของฝ่ายตรงข้ามอันจะเป็นประโยชน์ต่อการวางรูปคดีของตนในชั้นไต่สวนต่อไป⁹⁸ และนอกจากนี้ยังให้สิทธิแก่คู่ความที่เกี่ยวข้องและทนาย (จำเลยและทนายจำเลย) ยื่นคำร้องขอตรวจแฟ้มสำนวนคดีได้จนถึงวันที่แถลงคดี เพื่อหารือกับพนักงานอัยการและผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ อีกด้วย ทั้งนี้ เนื่องจากระบบไต่สวนโดยศาลจึงถูกบังคับโดยกระบวนการให้ต้องเปิดเผยทุกอย่างต่อจำเลยด้วยขั้นตอนการส่งสำเนาพยานหลักฐานในแฟ้มสำนวนคดีไปให้ทนายความและยังให้สิทธิแก่ทนายความสามารถร้องขอให้เปิดเผยพยานหลักฐานได้ตลอดเวลา⁹⁹

จากการศึกษาการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล ทั้งจากประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) และระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) พบว่า หลักการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญา หรือ Discovery ได้มีการพัฒนาจนมีการบัญญัติเป็นกฎหมายอย่างชัดเจนในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) โดยเฉพาะประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษ สืบเนื่องจากพื้นฐานการดำเนินคดีในระบบกล่าวหาทำให้คู่กล่าวในคดีต้องต่อสู้กันเอง โดยใช้วิธีค้นหาความจริงแบบต่อสู้คดีกัน (Adversarial System หรือ Fight Theory) ดังนั้น หลักการเปิดเผยพยานหลักฐานการสืบพยานในคดีอาญา จึงเปรียบเสมือน

⁹⁵ Code of Criminal Procedure, Article 114 Paragraph 11.

⁹⁶ Code of Criminal Procedure, Article 198.

⁹⁷ พรพัตร์ สติเวโรจน์ และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 50.

⁹⁸ เดชอุดม ขุนนะสิทธิ. เล่มเดิม. หน้า 76.

⁹⁹ บุญชัย ภัทรพัฒนานนท์. เล่มเดิม. หน้า 34.

เครื่องมือในการช่วยคู่ความในการต่อสู้คดี โดยเฉพาะคุ้มครองสิทธิของจำเลยในคดีอาญา ซึ่งประเทศสหรัฐอเมริกาหลักในการคุ้มครองสิทธิของจำเลยในคดีอาญาได้มีการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญด้วย

ส่วนประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) นั้น หลักการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญา มิได้บัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรชัดเจนเหมือนประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) สืบเนื่องจาก ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ ศาลหรือผู้พิพากษามีบทบาทและส่วนร่วมในการตรวจสอบและค้นหาความจริงค่อนข้างมาก โดยมีส่วนร่วมตรวจสอบพยานหลักฐานตั้งแต่ชั้นก่อนเริ่มกระบวนการพิจารณาคดี และกฎหมายกำหนดให้คู่ความสามารถตรวจสอบสำนวนในคดีได้ตั้งแต่ต้นคดี อันสืบเนื่องมาจากการใช้วิธีค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้คดี (Non-Adversarial System หรือ Inquisitorial System) ดังนั้น ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ คู่ความและศาลจึงถูกบังคับโดยกระบวนการให้ต้องเปิดเผยพยานหลักฐานในตัวเอง¹⁰⁰

¹⁰⁰ บุญชัย ภัทรวัฒนานนท์. เล่มเดิม. หน้า 42-43.

บทที่ 4

วิเคราะห์หลักการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล

เมื่อได้ทราบถึงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล และพัฒนาการของการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลตามกฎหมายไทยซึ่งได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ รวมทั้งการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลตามระบบกฎหมายต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) หรือประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) แล้ว ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องนำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์ถึงหลักการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล โดยแยกวิเคราะห์ถึงระบบและปัญหาการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของประเทศไทย การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ และข้อสนับสนุนและปัญหาในการนำเอากระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลมาใช้ในประเทศไทย ทั้งนี้โดยแยกพิจารณาและวิเคราะห์เป็นประเด็นได้ดังนี้

4.1 ระบบและปัญหาการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย

ก่อนที่จะทำการศึกษาเรื่องการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของประเทศไทย จำเป็นต้องศึกษาถึงการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยเสียก่อนว่า มีลักษณะและวิธีการดำเนินคดีอาญาเหมือนประเทศที่ยึดถือระบบกฎหมายใด ระหว่างประเทศที่ยึดถือระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ตามแบบของประเทศอังกฤษ หรือระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) ในภาคพื้นทวีปยุโรป รวมทั้งระบบการดำเนินคดีอาญาเป็นแบบระบบใดระหว่างการดำเนินคดีอาญา “ระบบไต่สวน (Inquisitorial System) กับการดำเนินคดีอาญา “ระบบกล่าวหา (Accusatorial System) รวมทั้งวิธีค้นหาความจริงแบบต่อสู้คดีกัน (Adversarial System หรือ Fight Theory) หรือวิธีค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้ (Non-Adversarial System หรือ Inquisitorial system) ทั้งนี้ เนื่องจากระบบกฎหมาย ลักษณะการดำเนินคดีอาญาและวิธีค้นหาความจริงที่แตกต่างกันดังกล่าวจะมีผลต่อการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลที่แตกต่างกัน

4.1.1 ระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย

การดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย แต่เดิมภายใต้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาโจรผู้ร้าย ตามจารีตนครบาล แนวความคิดในการนำสืบเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คดีอาญาซึ่งถือกันว่า จำเลยเป็นผู้มัวหมอง ศาลต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยได้กระทำความผิดตามที่โจทก์กล่าวหา จนกว่าจะได้นำสืบพิสูจน์ให้ศาลเชื่อว่าจำเลยบริสุทธิ์ การตรวจสอบค้นหาความจริงจากผู้กล่าวหาตามระบบจารีตนครบาลนี้ จะเต็มไปด้วยความรุนแรงและทารุณโดยการทรมานร่างกาย ตามกฎหมายเก่าผู้กล่าวหาจึงเป็น “กรรมในคดี” (Prozess-objekt) มีสภาพไม่ต่างอะไรกับวัตถุชิ้นหนึ่ง เพราะแทบจะไม่มีสิทธิใดๆ เลย¹ ศาลเป็นองค์กรเดียวที่จะทำหน้าที่เป็นทั้งโจทก์และเป็นผู้ชำระความเอง โดยไม่มีการแบ่งแยกหน้าที่สอบสวนฟ้องร้องและหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีออกจากกัน ทั้งนี้ โดยถือว่าเป็นการปราบปรามโจรผู้ร้ายไปในตัว จึงเห็นได้ว่า ในอดีตการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยใช้การดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวนนั่นเอง

ซึ่งต่อมาด้วยการบีบคั้นจากต่างประเทศในด้านการศาล เนื่องจากชาวต่างชาติไม่ไว้วางใจและไม่เชื่อถือในระบบกฎหมายและระบบศาลไทยว่าจะสามารถเป็นหลักประกันความยุติธรรมแก่เขาได้ เหล่านี้ชาวต่างประเทศจึงได้แสดงความรังเกียจกฎหมายและการศาลไทย โดยมีเหตุผลว่ากฎหมายไทยยังล้าสมัยและพยายามที่จะได้สิทธิพิเศษทางการค้าและกฎหมาย ใน ร.ศ. 115 (พ.ศ. 2440) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ทรงประกาศยกเลิกวิธีพิจารณาโจรผู้ร้ายตามจารีตนครบาล โดยทรงเห็นว่า การที่ชำระชกฟอกผู้ต้องหาว่าเป็นโจรผู้ร้ายด้วยใช้อาญาจารีตนครบาลนั้น ยังเป็นเหตุให้เกิดความเสื่อมเสียในกระบวนการพิจารณาได้มาก เพราะผู้พิพากษาอาจจะพลาดพลั้งหลงลงอาญาแก่ผู้ไม่ผิด และในที่สุดแม้ด้วยคำซึ่งผู้ต้องหาจะให้การประการใด ก็ฟังไม่ได้ ด้วยถ้อยคำเช่นนั้นอาจจะเป็นคำสัจจริง ถ้าคำเท็จซึ่งจำเป็นต้องกล่าวเพื่อให้พ้นทุกขเวทนาและทรงดำริว่า หลักฐานในการพิจารณารรถคดีโดยธรรม ก็ต้องอาศัยสักขีพยานเป็นใหญ่กว่าสิ่งอื่น² และพระองค์ทรงตัดสินใจเลือกเอาระบบกฎหมายซีวิลลอว์ เป็นหลักในการปฏิรูปกฎหมาย³ จึงส่งผลให้มีการปฏิรูปการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีมาเป็นระบบใหม่เพื่อลดอำนาจของผู้พิพากษาและจัดข้อผิดพลาดดังกล่าว และตัดอำนาจผู้พิพากษาในส่วนที่เกี่ยวกับการสอบสวนฟ้องร้องออกไป ให้องค์กรอีกองค์กรหนึ่ง คือ “อัยการ” หรือ “พนักงานอัยการ” เป็นผู้ใช้หรือเป็นผู้ดำเนินการ ส่วนอำนาจหน้าที่ของศาลก็คงเหลือแต่ “อำนาจพิจารณาพิพากษาคดี”⁴ รวมทั้ง

¹ คณิต ฌ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 47.

² เจ่มชัย ชุตินวงศ์. เล่มเดิม. หน้า 5.

³ สมทรัพย์ อำนวย. เล่มเดิม. หน้า 33-34.

⁴ คณิต ฌ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 55-57.

มีข้อสันนิษฐานว่าผู้ต้องหาเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าเป็นผู้กระทำผิด โดยมีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการดำเนินคดีอาญาตลอดจนวิธีการต่อสู้คดีในศาลด้วยการให้โจทก์และจำเลยสืบพยานหลักฐานต่างๆ ของตนโดยมีทนายความช่วยเหลือในการซักถามพยานในข้อที่ต้องการให้ศาลทราบตามแบบอย่างอังกฤษและสหรัฐอเมริกา อันเป็นการยอมรับหลักการให้คู่ความมีสิทธิเท่าเทียมกัน ในการการเสนอพยานหลักฐานต่อสู้คดีเพื่อพิสูจน์ความจริงในการกระทำความผิดจากการที่ผู้ถูกกล่าวหาสิทธิต่างๆ ในอันที่จะสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ จึงถือว่า ผู้ถูกกล่าวหาเป็น “ประธานในคดี” (Prozess-subjekt)⁶ และกล่าวได้ว่า ประเทศไทยใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) และการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหานับแต่นั้นจนถึงปัจจุบัน

ซึ่งทฤษฎีการค้นหาข้อเท็จจริงตามระบบกล่าวหาหรือระบบไต่สวนเป็นเพียงความเหมาะสมในแต่ละประเทศเท่านั้น เมื่อนำความคิดที่ปฏิบัติใช้อยู่ในหลายๆ ประเทศขึ้นมาจัดตั้งเป็นระบบขึ้น ประเทศต่างๆ ก็หาได้ยึดถือระบบใดระบบหนึ่งเป็นหลักไม่ เพราะต่างก็มีแนวทางปฏิบัติในการแสวงหาข้อเท็จจริงเป็นไปตามแนวความคิดของตนหรือตามความเหมาะสมในวัฒนธรรมและประเพณีที่มีอยู่ในประเทศของตน เมื่อตรงกับหลักการแสวงหาข้อเท็จจริงในระบบใด ก็เทียบกับระบบนั้นหรือรวมทั้งสองระบบเข้าด้วยกัน การแสวงหาข้อเท็จจริงในประเทศไทยก็เช่นเดียวกัน ย่อมต้องเป็นไปตามความเป็นอยู่ของคนไทย เพราะกฎหมายเกิดขึ้นจากวัฒนธรรมและประเพณีของคนไทย จึงไม่อาจเรียกว่าเป็นระบบกล่าวหาหรือไต่สวนได้⁷ และจากการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานับปัจจุบัน นักกฎหมายส่วนใหญ่เห็นว่าระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญาของไทยเป็นระบบผสม โดยนำหลักการระบบกล่าวหาในเรื่องการกำหนดหน้าที่ในการนำสืบได้ตกอยู่กับโจทก์มาใช้ แต่ในขณะเดียวกันก็ให้อำนาจแก่ศาลที่จะค้นหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมได้ ในกรณีให้เห็นสมควรเพื่อก่อให้เกิดความเป็นธรรมในการดำเนินคดี⁸

อำนาจฟ้องคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยในปัจจุบัน บุคคลที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาคือ พนักงานอัยการและผู้เสียหาย¹⁰ จึงเห็นได้ว่า หลักการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย มี 2 แบบ คือ

1) หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ

⁵ บุญชัย ภัทรวัฒนานนท์. เล่มเดิม. หน้า 49..

⁶ คณิต ฌ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 47.

⁷ จิตติ เจริญน้ำ. เล่มเดิม. หน้า 14-15.

⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 175, 228, 235.

⁹ อุคม รัฐอมฤต. เล่มเดิม. หน้า 308.

¹⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 175, 228, 235.

2) หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 32 บัญญัติว่า “เมื่อพนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็นโจทก์ร่วมกัน ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่า ผู้เสียหาย จะกระทำผิดคดีของอัยการเสียหาย โดยกระทำหรือละเว้นกระทำการใดๆ ในกระบวนการพิจารณา พนักงานอัยการมีอำนาจร้องต่อศาลให้สั่งผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นกระทำการนั้นๆ ได้”

จากบทบัญญัติดังกล่าวนี้ นอกจากแสดงชัดถึงการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยว่า เป็นไปตาม “หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ” แล้ว ยังแสดงถึงบทบาทของรัฐอีกด้วยว่า แม้ตามกฎหมาย ผู้เสียหายจะดำเนินคดีอาญาได้ด้วย แต่ผู้เสียหายจะกระทำให้ “คดีของอัยการ” กล่าวคือ คดีของรัฐ เสียหายไม่ได้ ซึ่งแสดงว่า รัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพนักงานอัยการยังเป็นผู้รับผิดชอบที่สำคัญในการดำเนินคดีอาญายุ่่นเอง หรือแม้ศาลเองก็จะทำให้คดีของรัฐ เสียหายไม่ได้¹¹ เมื่อการดำเนินคดีอาญาเป็นภารกิจของรัฐ เป็นการอำนวยความสะดวกที่รัฐเป็นผู้รับผิดชอบในข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน องค์การดำเนินคดีอาญาของรัฐทุกองค์กรจึงมีหน้าที่ที่จะต้องตรวจสอบความจริงในเรื่องที่กล่าวหาและต้องตรวจสอบความจริงแท้ของเรื่อง โดยเฉพาะ ศาล ที่ศาลมีอำนาจเรียกสำนวนสอบสวนจากพนักงานอัยการมาเพื่อประกอบการวินิจฉัยได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 175 กี่ดี หรือการที่ระหว่างพิจารณาโดยผลการหรือคู่ความฝ่ายใดร้องขอ ศาลมีอำนาจสืบพยานเพิ่มเติม ตามมาตรา 228 กี่ดี นอกจากนั้นตามมาตรา 229 ศาลเป็นผู้สืบพยาน จะสืบในศาลหรือนอกศาลก็ได้ เหล่านี้แสดงถึงบทบาทของศาลในการตรวจสอบความจริงอย่างกระตือรือร้นทั้งสิ้น และแสดงให้เห็นบทบาทของความเป็นภาวะวิสัยของศาลด้วย¹² ฉะนั้น การต่อสู้ (Adversarial System หรือ Fight Theory) กี่ดี การวางแผนของศาลกี่ดี จึงไม่สอดคล้องกับ “หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ” อย่างสิ้นเชิง¹³ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า วิธีการค้นหาความจริงของประเทศไทยเป็นแบบไม่ต่อสู้ (Non-Adversarial System หรือ Inquisitorial System) ดังที่ได้อธิบายมาแล้วข้างต้น

4.1.2 ปัญหาการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย

ประเทศอังกฤษซึ่งใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ได้มีอิทธิพลต่อความคิดทางกฎหมายของประเทศไทยเช่นกัน กล่าวคือ ศาลไทยได้ใช้หลักกฎหมายอังกฤษอยู่หลายลักษณะ รวมทั้งนักกฎหมายชั้นนำส่วนใหญ่อีกก็ได้รับการอบรมศึกษากฎหมายจากประเทศอังกฤษเป็นจำนวนมาก โดยอิทธิพลดังกล่าวได้เข้าไปแทรกอยู่ในวงการกฎหมายเนื่องจากผู้ที่จบมานั้นเข้า

¹¹ คณิต ฌ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 62.

¹² คณิต ฌ นคร ข เล่มเดิม. หน้า 54.

¹³ แหล่งเดิม. หน้า 53.

ไปรับราชการเป็นผู้พิพากษาและอาจารย์สอนกฎหมายจนกระทั่งถึงปัจจุบัน¹⁴ รวมทั้งตำรากฎหมายลักษณะพยานเกือบทั้งหมดเป็นงานเขียนจากนักกฎหมายที่ส่วนใหญ่จบการศึกษาจากกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์อีกด้วย¹⁵

การค้นหาคำความจริงตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยได้นำเอาการดำเนินคดีอาญาของประเทศตะวันตกมาเป็นแบบอย่าง และเป็นการนำเอาหลักการค้นหาคำความจริงโดยคู่ความตามระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) (ประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา) และหลักค้นหาคำความจริงโดยศาลของประเทศที่ยึดถือระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) มาใช้ กล่าวคือ มีบทบัญญัติบางมาตราที่เน้นบทบาทของศาลโดยให้ศาลสามารถค้นหาคำความจริงได้อย่างกว้างขวาง และในทางปฏิบัติก็ยอมรับหลักการค้นหาคำความจริงโดยวิธีการต่อสู้คดีด้วยการให้คู่ความมีหน้าที่นำสืบพยานหลักฐานเพื่อสนับสนุนข้ออ้างของตนในกระบวนการพิจารณา ซึ่งได้ส่งผลไปถึงประการที่ว่าทุกองค์กรในกระบวนการยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ทนายความ หรือศาลล้วนมีส่วนร่วมในการค้นหาคำความจริงในคดีอาญา¹⁶ การที่ศาลมีอำนาจเรียกสำนวนสอบสวนจากพนักงานอัยการมาเพื่อประกอบการวินิจฉัยได้ตามมาตรา 175 กี่ดี หรือการที่ระหว่างพิจารณาโดยพลการหรือคู่ความฝ่ายใดร้องขอ ศาลมีอำนาจสืบพยานเพิ่มเติม ตามมาตรา 228 กี่ดี นอกจากนั้นตามมาตรา 229 ศาลเป็นผู้สืบพยาน จะสืบในศาลหรือนอกศาลก็ได้ เหล่านี้แสดงถึงบทบาทของศาลในการตรวจสอบความจริงอย่างกระตือรือร้นทั้งสิ้น และแสดงให้เห็นบทบาทของความเป็นภาวะวิสัยของศาลด้วย ฉะนั้น ความยุติธรรมตามกฎหมายหรือตามคำพิพากษากับความยุติธรรมตามความเป็นจริงจึงเป็นสิ่งที่เดียวกันอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นแล้วจะเรียกว่าการดำเนินคดีอาญาเป็นการอำนวยความยุติธรรมโดยรัฐย่อมจะไม่ได้¹⁷

แต่ในทางปฏิบัติศาลได้ปฏิบัติตรงกันข้ามกับหลักการดังกล่าว แม้มาตรา 175 จะได้บัญญัติไว้ว่าเมื่อโจทก์สืบพยานเสร็จแล้ว ถ้าเห็นสมควรศาลมีอำนาจเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการมาเพื่อประกอบการวินิจฉัยได้ แต่ปรากฏว่ามาตราดังกล่าวนี้นี้ เป็นหมันในทางปฏิบัติ

¹⁴ สมทรัพย์ อำนวย. เล่มเดิม. หน้า 33-34.

¹⁵ อมรเทพ เมืองแสน. (2549). *อิทธิพลของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ที่มีต่อกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย*. หน้า 92.

¹⁶ วรวิทย์ ฤทธิพิศ. (2538, กรกฎาคม-กันยายน). “การเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญาในประเทศไทย.” *ตุลพาห*, 42, 3. หน้า 72-73.

¹⁷ คณิต ณ นคร ข เล่มเดิม. หน้า 54.

มีไม่ถี่ราย ถ้าหากสืบพยานเสร็จแล้วศาลจะเรียกเอง¹⁸ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งศาลใช้อำนาจตาม มาตรา 228 น้อยมาก นอกจากนั้นตามมาตรา 229 ศาลเป็นผู้สืบพยาน จะสืบในศาลหรือนอกศาลก็ได้ แล้วแต่เห็นควรตามลักษณะของพยาน แต่ในทางปฏิบัติการดำเนินคดีอาญากลายเป็นการต่อสู้ ระหว่างพนักงานอัยการกับจำเลยไป ซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐแต่อย่างใด¹⁹ และในฐานะที่ศาลเป็น “ผู้รับผิดชอบดูแลการพิจารณาพิพากษาคดี” ศาลย่อมมีหน้าที่สองประการ คือ หน้าที่ดูแลการบังคับใช้กฎหมายอาญาและหน้าที่ประกันความบริสุทธิ์ของจำเลย และเมื่อศาลมี หน้าที่ต้องประกันความบริสุทธิ์ของจำเลยแล้ว ก็ย่อมแสดงให้เห็นบทบาทในความกระตือรือร้นของ ศาล และบทบาทในความเป็นภาวะวิสัยของในการตรวจสอบค้นหาความจริงอีกด้วย หลักการ ดังกล่าวนี้นี้จึงสอดคล้องกับบทบัญญัติมาตรา 229 ที่ว่า “ศาลเป็นผู้สืบพยาน จะสืบในศาลหรือนอก ศาลก็ได้ แล้วแต่ชนิดของพยาน” และนี่ก็เป็นเหตุผลหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า คดีอาญาของไทยเรา ไม่ใช่การต่อสู้ (Adversarial System หรือ Fight Theory)²⁰ และเมื่อวิธีการค้นหาความจริงของ ประเทศไทยเป็นแบบไม่ต่อสู้ (Non-Adversarial System หรือ Inquisitorial System) การนำวิธีการ ค้นหาความจริงแบบต่อสู้คดีกัน (Adversarial System หรือ Fight Theory) มาใช้จึงก่อให้เกิดปัญหา ในทางปฏิบัติดังกล่าว

4.2 วิเคราะห์การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของประเทศไทย

การพิจารณาคดีอาญาของประเทศไทย ในอดีตไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการ เปิดเผยพยานหลักฐานไว้แต่อย่างใด ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายพยาน พ.ศ. 1894 สมัยกรุงศรีอยุธยา แม้ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) จะได้ประกาศยกเลิก กฎหมายพยาน พ.ศ. 1894 และได้มีการประกาศใช้กฎหมายลักษณะพยาน ร.ศ. 113 แทน ก็ไม่ได้มี บทบัญญัติเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานไว้โดยเฉพาะเช่นกัน

สำหรับเหตุผลที่ในอดีตกฎหมายลักษณะพยานของประเทศไทยไม่ได้กำหนด หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานเอาไว้อย่างชัดเจน เนื่องจากการพิจารณาคดีอาญาใน อดีตศาลจะใช้การตรวจสอบค้นหาความจริงจากผู้ถูกกล่าวหาตามระบบจารีตนครบาล ซึ่งศาลเป็น องค์กรเดียวที่จะทำหน้าที่เป็นทั้งโจทก์และเป็นผู้ชำระความเอง การพิจารณาคดีจึงเป็นเรื่องระหว่าง ศาลกับจำเลยโดยที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะอยู่ในฐานะเป็น “กรรมในคดี” (Prozess-objekt) กล่าวคือ

¹⁸ รายงานการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญครั้งที่ 23 วันจันทร์ที่ 21 กรกฎาคม 2540 ณ ห้องประชุม หมายเลข 213-216 อาคารรัฐสภา 2. หน้า 23-86.

¹⁹ คณิต ณ นคร ข เล่มเดิม. หน้า 54.

²⁰ แหล่งเดิม. หน้า 63.

ศาลต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยได้กระทำความผิดตามที่โจทก์กล่าวหา จนกว่าจะได้นำสืบ พิสูจน์ให้ศาลเชื่อว่าจำเลยบริสุทธิ์ ดังนั้น ผู้ต้องหาหรือจำเลยในอดีตจึงไม่มีสิทธิในการดำเนิน กระบวนพิจารณาใดๆ เลย มีสภาพไม่ต่างอะไรกับวัตถุชิ้นหนึ่ง²¹ แม้แต่การตรวจสอบค้นหาความจริงจากผู้ต้องหาหรือจำเลยก็ใช้วิธีดำเนินด้วยความรุนแรงและทารุณ โดยการทรมานร่างกาย จึงส่งผลให้สิทธิที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะได้รับการเปิดเผยพยานหลักฐานจากโจทก์หรือศาล กฎหมายจึงมิได้กำหนดรองรับสิทธิดังกล่าวเอาไว้เช่นกัน

เมื่อได้ปฏิรูประบบศาลและกระบวนการยุติธรรมในสมัยพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ทรงประกาศยกเลิกวิธีพิจารณาโจรผู้ร้ายตามจารีตนครบาล และ เลือกระบบกฎหมายชีวิตลอร์ เป็นหลักในการปฏิรูปกฎหมาย โดยการดำเนินคดีเป็นแบบระบบ กล่าวหา โดยให้มีองค์กรอีกองค์กรหนึ่ง คือ “อัยการ” หรือ “พนักงานอัยการ” เป็นผู้ใช้หรือเป็นผู้ ดำเนินการ ส่วนอำนาจหน้าที่ของศาลก็คงเหลือแต่ “อำนาจพิจารณาพิพากษาคดี” และมีข้อ สันนิษฐานว่าผู้ต้องหาเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าเป็นผู้กระทำความผิด มีการกำหนดหลักเกณฑ์ใน การดำเนินคดีอาญาตลอดจนวิธีการต่อสู้คดีในศาลด้วยการให้โจทก์และจำเลยสืบพยานหลักฐาน ต่างๆ ของตนโดยมีทนายความช่วยเหลือในการซักถามพยานในข้อที่ต้องการให้ศาลทราบตาม แบบอย่างอังกฤษและสหรัฐอเมริกา อันเป็นการยอมรับหลักการให้คู่ความมีสิทธิเท่าเทียมกัน ในการการเสนอพยานหลักฐานต่อสู้คดีเพื่อพิสูจน์ความจริงในการกระทำความผิด²² ผู้ต้องหาหรือ จำเลย จึงถือว่าเป็น “ประธานในคดี” (Prozess-subjekt) ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

4.2.1 วิเคราะห์การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของประเทศไทยในช่วงก่อนมี พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547

บทบัญญัติเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของประเทศไทย ในช่วงก่อนมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 มีข้อพิจารณาดังต่อไปนี้

4.2.1.1 การตรวจดูสำนวนและคัดสำเนาพยานหลักฐานตามมาตรา 8

ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเริ่มมีสิทธิได้รับการเปิดเผยพยานหลักฐาน ของฝ่ายรัฐในชั้นศาล เมื่อมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยกำหนดไว้ ในมาตรา 8 (เดิม)²³ ซึ่งตามมาตรา 8 (3) บัญญัติให้จำเลยและทนายจำเลยมีสิทธิตรวจดูสำนวนการ

²¹ แหล่งเดิม. หน้า 47.

²² บุญชัย ภัทรพัฒนานนท์. เล่มเดิม. หน้า 49.

²³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 8 บัญญัติว่า “นับแต่เวลาที่ยื่นฟ้องแล้ว จำเลยมีสิทธิ ดังต่อไปนี้...

ได้ส่วนมูลฟ้องหรือสำนวนการพิจารณาของศาลได้ และมีสิทธิคัดสำเนาหรือขอสำเนาที่รับรองว่าถูกต้องได้ด้วย ซึ่งสิทธิในส่วนนี้เป็นสิทธิที่ปฏิบัติกันเป็นสากล แต่สำหรับในทางปฏิบัติของประเทศไทยนั้น มิได้เป็นไปเหมือนหลักสากลทั่วไป เนื่องจากสำนวนที่จะให้จำเลยหรือทนายจำเลยได้ตรวจสอบไม่มีความพร้อมเพียงพอที่จะตรวจสอบข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อตัวจำเลยได้ ซึ่งในสำนวนส่วนใหญ่จะมีเพียงคำฟ้องหรือบัญชีระบุนพยาน ส่วนสำนวนการสอบสวนหรือเอกสารส่วนอื่นๆ พนักงานอัยการมักไม่ได้ยื่นพร้อมสำนวนคำฟ้อง แต่มักจะนำส่งหรือยื่นในวันสืบพยาน ดังนั้นจำเลยมักไม่ได้เห็นพยานหลักฐานสำคัญๆ ของพนักงานอัยการ อันจะนำมาซึ่งการหาแนวทางในการต่อสู้คดี เพื่อหักล้างความน่าเชื่อถือทางพยานหลักฐานของพนักงานอัยการได้ ด้วยเหตุนี้บทบัญญัติมาตรา 8 (3) จึงมักไม่มีผลในทางปฏิบัติมากนัก เนื่องจากความพร้อมของสำนวนคดียังไม่สมบูรณ์พอ ส่วนมาตรา 8 (4) ซึ่งบัญญัติให้จำเลยและทนายจำเลยมีสิทธิตรวจดูสิ่งที่ยื่นเป็นพยานหลักฐาน และคัดสำเนาหรือถ่ายรูปสิ่งนั้นๆ บทบัญญัติมาตรา 8 (4) มีลักษณะคล้ายกับมาตรา 8 (3) ซึ่งเป็นเรื่องสิทธิที่กฎหมายบัญญัติให้มี แต่ในทางปฏิบัติพนักงานอัยการ มักไม่ยื่นพยานหลักฐานเข้าสำนวน ส่วนใหญ่จะยื่นกันวันสืบพยานจำเลยและทนายจำเลยมักไม่ได้รับรู้รับทราบพยานหลักฐานใดๆ ของพนักงานอัยการเช่นกัน²⁴

4.2.1.2 การตรวจและส่งสำเนาพยานเอกสารตามมาตรา 240

บทบัญญัติมาตรา 240 (เดิม) ใช้กับการอ้างเอกสารเป็นพยานหลักฐานในชั้นศาลเท่านั้น ซึ่งกำหนดให้อ่านหรือส่งให้คู่ความตรวจสอบความถูกต้องของเอกสารที่อ้างเป็นพยานหลักฐาน ถ้าคู่ความฝ่ายใดต้องการสำเนา ศาลมีอำนาจสั่งให้ฝ่ายที่อ้างนั้นส่งสำเนาแก่อีกฝ่ายหนึ่งได้ตามที่เห็นสมควร แต่ในทางปฏิบัติพนักงานอัยการ โจทก์มักจะส่งต้นฉบับเอกสารในวันสืบพยานเมื่อพนักงานอัยการส่งต้นฉบับให้ศาล ศาลก็จะให้จำเลยดูในวันนั้น ซึ่งระยะเวลาขณะนั้นจำเลยหรือทนายจำเลยไม่สามารถที่จะตรวจสอบรายละเอียดความถูกต้องของต้นฉบับเอกสารและไม่สามารถคัดค้านเอกสารนั้นได้เลย

4.2.1.3 การตรวจพยานวัตถุตามมาตรา 242

บทบัญญัติมาตรา 242 วรรคหนึ่ง บัญญัติไว้คล้ายกับมาตรา 8 โดยมาตรานี้ให้สิทธิจำเลยหรือทนายจำเลยตรวจดูพยานวัตถุ ไม่ว่าในชั้นสอบสวน ชั้นได้ส่วนมูลฟ้องหรือพิจารณา

(3) ตรวจดูสำนวนการได้ส่วนมูลฟ้องหรือพิจารณาของศาล และคัดสำเนาหรือขอสำเนาที่รับรองว่าถูกต้องโดยเสียค่าธรรมเนียม

(4) ตรวจดูสิ่งที่ยื่นเป็นพยานหลักฐาน และคัดสำเนาหรือถ่ายรูปสิ่งนั้นๆ

ถ้าจำเลยมีทนาย ทนายนั้นย่อมมีสิทธิทำนองเดียวกับจำเลยดังกล่าวมาแล้วนั้นด้วย”

²⁴ บุญชัย ภัทรวัฒนานนท์. เล่มเดิม. หน้า 54.

ของศาลก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติจำเลยหรือทนายจำเลยไม่สามารถตรวจดูพยานวัตถุได้เลย เนื่องจากไม่สามารถไต่ถามในตัวจำเลยได้ เพราะอาจมีการแปรสภาพของวัตถุพยานที่ให้ตรวจหรือวัตถุพยานที่ให้ตรวจอาจถูกทำลายลงเพื่อมิให้พยานหลักฐานนั้นยืนยันความผิดของจำเลย

4.2.1.4 การยื่นบัญชีระบุพยานโดยอนุโลมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับ

การยื่นบัญชีระบุพยานในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 87 (2) และมาตรา 88 มาอนุโลมใช้ในคดีอาญาโดยอาศัยบทบัญญัติมาตรา 15 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่เนื่องจาก การยื่นบัญชีระบุพยานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 88 ออกแบบไว้สำหรับคดีแพ่ง ซึ่งคู่ความทุกฝ่ายอยู่ในฐานะที่เท่าเทียมกันเป็นสำคัญ คู่ความทั้งสองฝ่ายมีพยานหลักฐานของตนพร้อมอยู่ในมือแล้ว การกำหนดให้ยื่นบัญชีระบุพยานในคดีแพ่งจึงทำให้คู่ความได้รู้ได้เห็นพยานหลักฐานยิ่งขึ้น เพราะฉะนั้น ในคดีแพ่งจึงกำหนดให้ยื่นบัญชีระบุพยานก่อนสืบพยานเพียง 7 วัน ซึ่งเพิ่มจากเดิม กำหนดไว้เพียง 3 วัน²⁵ ก็เพียงพอแล้วที่จะสู้กันในชั้นพิจารณา แต่สำหรับการดำเนินคดีอาญา โดยพื้นฐานตั้งอยู่บนหลักการของการค้นหาความจริง ซึ่งคู่ความมีฐานะไม่เท่าเทียมกัน จึงต้องให้โอกาสหรือสิทธิจำเลยในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ ซึ่งหลักเกณฑ์ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งและคดีอาญามีพื้นฐานที่แตกต่างกัน ดังนั้น การอนุโลมเอาบทบัญญัติในเรื่องการยื่นบัญชีระบุพยานในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับในการดำเนินคดีอาญา อาจทำให้จำเลยในคดีอาญาไม่ได้เห็นพยานหลักฐานของฝ่ายพนักงานอัยการ หรือได้เห็นเล็กน้อยเพียงบางส่วนและเวลาในการเปิดเผยหรือตรวจสอบพยานหลักฐานอาจไม่เพียงพอที่จำเลยจะเตรียมตัวหรือหาแนวทางในการต่อสู้คดีเพื่อนำสืบหักล้างพยานหลักฐานของพนักงานอัยการได้อย่างเต็มที่ ดังนั้น การยื่นบัญชีระบุพยานในคดีแพ่งจึงไม่เพียงพอที่จะก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่จำเลยในคดีอาญา ในทางปฏิบัติสำหรับจำเลยในคดีอาญาศาลมิได้ถือเคร่งครัดว่าจำเลยต้องยื่นบัญชีระบุพยานเสมอไป ทั้งนี้ เพื่อเปิดโอกาสให้จำเลยต่อสู้คดีได้เต็มที่ ซึ่งในทางปฏิบัติจำเลยจึงมักจะไม่ได้เปิดเผยให้โจทก์รู้ว่าจะต่อสู้ในทางใดและจะนำพยานหลักฐานใดมาสืบบ้าง จำเลยมักจะยื่นบัญชีระบุพยานหลังจากที่โจทก์สืบพยานเสร็จ ซึ่งศาลก็อนุญาต ทั้งนี้ เพราะในคดีอาญาจำเลยจะไม่ยื่นคำให้การหรือให้การปฏิเสธลอยๆ ไม่อ้างเหตุผลอะไรก็ได้ ซึ่งตอนสืบพยาน โจทก์ยังไม่ทราบแน่นอนว่าจำเลยจะนำพยานหลักฐานใดมาสืบ แต่โดยรูปคดีและพยานหลักฐานที่โจทก์มีอยู่ โจทก์ย่อมคาดหมายได้บ้างว่าจำเลยจะต่อสู้คดีในทางใด และจะนำพยานหลักฐานใดมาสืบบ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอ้างฐานที่อยู่จะเป็นข้อต่อสู้ที่จำเลยจะใช้เป็น

²⁵ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 13) พ.ศ. 2535, มาตรา 3.

ปกติ นอกจากนั้น ในคดีอาญาโจทก์จะอาศัยพยานหลักฐานของตนเป็นสำคัญ ไม่ค่อยนำสืบหักล้างพยานจำเลย เพราะในคดีอาญาศาลย่อมถือพยานหลักฐานทางฝ่ายโจทก์เป็นหลัก²⁶

4.2.1.5 อำนาจศาลในการค้นหาข้อเท็จจริงตามมาตรา 175, 228, 229

นอกจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะได้ให้สิทธิจำเลยที่จะเข้าถึงพยานหลักฐานโดยการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลแล้ว ยังให้อำนาจศาลที่จะเข้าไปค้นหาข้อเท็จจริงได้โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 175 มาตรา 228 และมาตรา 229

ซึ่งมาตรา 175 ประกอบมาตรา 229 แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ศาลเป็นผู้มีหน้าที่สืบพยาน กล่าวคือเป็นผู้ตรวจสอบข้อเท็จจริงว่าเป็นเช่นใด ดังนั้น เมื่อฝ่ายโจทก์สืบพยานเสร็จแล้วศาลก็ยังมีอำนาจเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการมาเพื่อประกอบการวินิจฉัยได้ วัตถุประสงค์ของการของการเรียกสำนวนการสอบสวนนี้เพื่อให้ศาลสามารถตรวจสอบข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในคดีได้ ตามหลักการตรวจสอบข้อเท็จจริงของศาลนั่นเอง ดังนั้น การเรียกสำนวนการสอบสวนนี้จึงเรียกมาเพื่อประกอบการวินิจฉัย จึงไม่ใช่การสืบพยาน หรือการพิจารณาแต่อย่างใด²⁷ ส่วนบทบัญญัติในมาตรา 228 นี้ แสดงให้เห็นถึงบทบาทของศาลในคดีอาญาว่า ศาลมีหน้าที่ค้นหาความจริงในคดี โดยไม่ใช่ปล่อยให้ฝ่ายโจทก์และจำเลยนำเสนอพยานหลักฐานของตน และศาลทำหน้าที่เป็นคนกลางอย่างในคดีแพ่งเท่านั้น นอกจากนี้มาตรา 229 ยังแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การสืบพยานในคดีอาญานั้น ศาลเป็นผู้ค้นหาความจริงเอง แม้ในการสืบพยานของฝ่ายโจทก์หรือจำเลย ศาลก็มีอำนาจถามโจทก์ จำเลย หรือพยานคนใดก็ได้ ซึ่งรวมถึงการที่การที่จะสืบพยานเพิ่มเติมเองด้วยก็ได้ตามมาตรา 228 ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว²⁸

บัญญัติมาตรา 175 มาตรา 228 และมาตรา 229 เหล่านี้แสดงถึงบทบาทของศาลในการตรวจสอบความจริงอย่างกระตือรือร้นทั้งสิ้น และแสดงให้เห็นบทบาทของความเป็นภาวะวิสัยของศาลด้วย ฉะนั้น ความยุติธรรมตามกฎหมายหรือตามคำพิพากษากับความยุติธรรมตามความเป็นจริงจึงเป็นสิ่งเดียวกันอยู่แล้ว เพราะมีฉะนั้นแล้วจะเรียกว่าการดำเนินคดีอาญาเป็นการอำนวยความยุติธรรมโดยรัฐย่อมจะไม่ได้ อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติศาลได้ปฏิบัติตรงกันข้ามกับหลักดังกล่าว แม้มาตรา 175 จะได้บัญญัติไว้ว่าเมื่อโจทก์สืบพยานเสร็จแล้ว ถ้าเห็นสมควรศาลมีอำนาจเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการมาเพื่อประกอบการวินิจฉัยได้ แต่ปรากฏว่ามาตราดังกล่าวนี้ เป็นหมันในทางปฏิบัติ มิได้มีที่ร้าย ถ้าหากสืบพยานเสร็จแล้วศาลจะเรียกเอง²⁹ และ

²⁶ โสภณ รัตนกร. เล่มเดิม. หน้า 316.

²⁷ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล ก เล่มเดิม. หน้า 317.

²⁸ แหล่งเดิม. หน้า 391-392.

²⁹ รายงานการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญครั้งที่ 23. เล่มเดิม. หน้า 23-86.

โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาลใช้อำนาจตามมาตรา 228 น้อยมาก นอกจากนั้นตามมาตรา 229 ศาลเป็นผู้สืบพยาน จะสืบในศาลหรือนอกศาลก็ได้ แล้วแต่เห็นควรตามลักษณะของพยาน แต่ในทางปฏิบัติการดำเนินคดีอาญากลายเป็นการต่อสู้ระหว่างพนักงานอัยการกับจำเลยไป ซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐแต่อย่างใด³⁰ และในฐานะที่ศาลเป็น “ผู้รับผิดชอบดูแลการพิจารณาพิพากษาคดี” ศาลย่อมมีหน้าที่สองประการคือ หน้าที่ดูแลการบังคับใช้กฎหมายอาญาและหน้าที่ประกันความบริสุทธิ์ของจำเลย และเมื่อศาลมีหน้าที่ต้องประกันความบริสุทธิ์ของจำเลยแล้ว ก็ย่อมแสดงให้เห็นบทบาทในความกระตือรือร้นของศาล และบทบาทในความเป็นภาวะวิสัยของการตรวจสอบค้นหาความจริงอีกด้วย หลักการดังกล่าวนี้จึงสอดคล้องกับบทบัญญัติมาตรา 229 ที่ว่า “ศาลเป็นผู้สืบพยาน จะสืบในศาลหรือนอกศาลก็ได้ แล้วแต่ชนิดของพยาน” และนี่ก็เป็นเหตุผลหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า คดีอาญาของไทยเราไม่ใช่ว่าการต่อสู้³¹ แต่ใช้วิธีค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้

4.2.1.6 การบรรยายฟ้องตามมาตรา 158 (5)

ในส่วนของการฟ้อง ซึ่ง “ฟ้อง” เป็น “วัตถุในคดี” ทำนองเดียวกับ “ข้อหาในชั้นสอบสวน” กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ “ฟ้อง” เป็นข้อหาในชั้นศาล และเป็นข้อที่ผูกมัดศาลให้ต้องพิจารณาและพิพากษายกในกรอบนั้น มาตรา 158 (5) กล่าวถึงการ “ให้จำเลยเข้าใจข้อหาได้” ฉะนั้น การบรรยายฟ้องจึงต้องบรรยายการกระทำที่จำเลยได้กระทำให้ได้ตามการสอบสวนและต้องยืนยันว่าจำเลยกระทำความผิดอย่างไร การบรรยายฟ้องต้องบรรยายให้ชัดเจนที่สุด ให้จำเลยเข้าใจได้ว่าเขาได้ทำอะไร อย่างไร และผิดกฎหมายอย่างไร ทั้งนี้ เพื่อให้ถูกต้องกับหลักฟังความทุกฝ่าย กล่าวคือเพื่อจำเลยจะได้กล่าวแก้ฟ้องได้อย่างถูกต้อง³²

ปัญหาเกี่ยวกับการบรรยายฟ้องและปัญหาฟ้องเคลือบคลุมที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติ เป็นเพราะการบรรยายฟ้องมิได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักกฎหมายดังกล่าวมาแล้วอย่างแท้จริง กล่าวคือการบรรยายที่กระทำกันในทางปฏิบัติส่วนใหญ่เป็นเพียงการบรรยายให้ครบองค์ประกอบความผิดอย่างเดียว กรณีจึงก่อให้เกิดปัญหาฟ้องเคลือบคลุมและนำไปสู่ปัญหาข้อเท็จจริงต่างกับฟ้อง การบรรยายฟ้องในทางปฏิบัติในบางกรณีเห็นได้ชัดว่าเป็นการเอาเปรียบจำเลย เช่น กรณีการบรรยายฟ้องฐานฆ่าผู้อื่น ทั้งๆ ที่ตามข้อเท็จจริงพนักงานอัยการผู้ฟ้องก็เห็นว่าการกระทำของจำเลยเป็นการฟ้องกันเกินสมควรแก่เหตุหรือกระทำโดยบันดาลโทสะ แต่ก็บรรยายเป็นการฆ่าผู้อื่นโดยไม่มีข้อเท็จจริงในส่วนดังกล่าวในฟ้อง เป็นต้น³³

³⁰ คณิต ฌ นคร ข เล่มเดิม. หน้า 54.

³¹ แหล่งเดิม. หน้า 63.

³² แหล่งเดิม. หน้า 60-61.

³³ คณิต ฌ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 505-506.

เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับกรบรรยายฟ้องในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองแล้ว จึงเห็นได้ว่าแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจาก การบรรยายฟ้องในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง นอกจากจะต้องทำเป็นหนังสือและมีข้อความตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158 แล้ว ตามข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ได้กำหนดให้การบรรยายฟ้องจะต้องชี้ข้อพยานหลักฐานให้ชัดเจน พอที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาได้สวนข้อเท็จจริงต่อไปได้ด้วย แต่ในคดีอาญาทั่วไป ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158 (5) เพียงแต่กำหนดให้ บรรยายถึง การกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิด ข้อเท็จจริงและรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับเวลาและสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้นๆ อีกทั้งบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควรเท่าที่จะให้จำเลยเข้าใจข้อหาได้ดี ไม่ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจน เช่นเดียวกับการบรรยายฟ้องในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่กำหนดให้การบรรยายฟ้องจะต้องชี้ข้อพยานหลักฐานให้ชัดเจน พอที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาได้สวนข้อเท็จจริงต่อไปได้ไว้อย่างชัดเจน

นอกจากนี้ ในการฟ้องคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโจทก์จะต้องส่งสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติต่อศาลเพื่อใช้เป็นหลักในการพิจารณาและรวมไว้ในสำนวนด้วย แต่ในคดีอาญาทั่วไปพนักงานอัยการไม่ต้องยื่นสำนวนการสอบสวนต่อศาลแต่อย่างใด และศาลก็จะเรียกสำนวนการสอบมาประกอบการพิจารณาไม่ได้จนกว่าโจทก์จะสืบพยานฝ่ายโจทก์เสร็จสิ้น³⁴

4.2.1.7 การอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟังตามมาตรา 172 วรรคสอง

การอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟังซึ่งในต่างประเทศเป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการ แต่ตามกฎหมายไทยเรานี้เป็นหน้าที่ของศาล มาตรา 172 วรรคสอง กำหนดให้ศาลมีหน้าที่ต้องอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง แม้ฟ้องที่บรรยายถูกต้องสมบูรณ์แล้ว แต่ก็อาจใช้ภาษาที่เป็นทางการเกินไป หรือใช้ศัพท์และสำนวนเป็นทางการเกินไป จำเลยอาจไม่เข้าใจหรืออาจเข้าใจไม่ถ่องแท้ได้ บทบาทในการอ่านและอธิบายฟ้องของศาลที่กฎหมายระบุไว้จึงเป็นบทบาทสำคัญและเป็นบทบาทที่เสริม “หลักฟังความทุกฝ่าย” ให้มีความมั่นคงยิ่งขึ้น บทบาทนี้เป็นบทบาทที่ศาลจะมองข้ามไม่ได้โดยเด็ดขาด อย่างไรก็ตามเนื่องจากความบกพร่องไม่สอดคล้องกับหลักกฎหมายของทางปฏิบัติดังกล่าวมาแล้วข้างต้น เป็นต้นว่าการแจ้งข้อหาที่ไม่ถูกต้องตามหลักกฎหมาย การบรรยายฟ้องที่ไม่ถูกต้องตามหลักกฎหมาย กรณีย่อมกระทบต่อความสมบูรณ์ของบทบาทศาลในการอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง³⁵

³⁴ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล ค เล่มเดิม. หน้า 103-104.

³⁵ กณิต ฌ นคร ข เล่มเดิม. หน้า 62-63.

4.2.1.8 การแถลงเปิดคดีตามมาตรา 174

ในส่วนการแถลงเปิดคดีของฝ่ายโจทก์นั้น แม้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จะได้มีการกำหนดให้มีการแถลงเปิดคดีของฝ่ายโจทก์ตามมาตรา 174 ซึ่งก็คือ การแถลงถึงลักษณะการฟ้อง และพยานหลักฐานที่จะนำสืบพิสูจน์ความผิดของจำเลย แต่แท้ที่จริงแล้ว แม้มีการบัญญัติให้ระบุถึงพยานหลักฐานที่จะนำสืบเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลยก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติมักจะระบุไว้อย่างกว้างๆ อย่างกรณีของพนักงานอัยการมักจะระบุว่า “สรรพเอกสารในสำนวนสอบสวนทั้งหมด” จึงถือว่ายังไม่เพียงพอที่จะทำให้เกิดความชัดเจน³⁶

4.2.1.9 การห้ามสืบพยานหลักฐานอันจะเป็นการเปิดเผยความลับตามมาตรา 231

มาตรา 231 “เมื่อคู่ความหรือผู้ใดจะต้องให้การหรือส่งพยานหลักฐานอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้

- (1) เอกสารหรือข้อความที่ยังเป็นความลับในราชการอยู่
- (2) เอกสารหรือข้อความลับ ซึ่งได้มาหรือทราบเนื่องในอาชีพหรือหน้าที่ของเขา
- (3) วิธีการ แบบแผนหรืองานอย่างอื่นซึ่งกฎหมายคุ้มครองไม่ยอมให้เปิดเผย

คู่ความหรือบุคคลนั้นมีอำนาจไม่ยอมให้การหรือส่งพยานหลักฐาน เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับความลับนั้น

ถ้าคู่ความหรือบุคคลใดไม่ยอมให้การ หรือไม่ส่งพยานหลักฐานดังกล่าวแล้ว ศาลมีอำนาจหมายเรียกเจ้าหน้าที่หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับความลับนั้นมาแถลงต่อศาล เพื่อวินิจฉัยว่าการไม่ยอมนั้นมีเหตุผลจำจนหรือไม่ ถ้าเห็นว่าไร้เหตุผล ให้ศาลบังคับให้ฯ การหรือส่งพยานหลักฐานนั้น”

กรณีตามมาตรา 231 เรียกว่า “การห้ามสืบพยานหลักฐานอันจะเป็นการเปิดเผยความลับ”³⁷

(1) ความลับของทางราชการ หมายถึง ข้อความไม่ว่าจะเป็นเอกสาร ตัวเลข แบบแผน หรือ อื่นๆ ซึ่งทางราชการสงวนและถือว่าเป็นความลับในราชการ³⁸ ปัจจุบันมีระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ พ.ศ. 2552³⁹ ได้แบ่งชั้นความลับของสิ่งที่เป็นความลับของทางราชการ ออกเป็น 3 ชั้น คือ ลับที่สุด ลับมาก และลับ

³⁶ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล ก เล่มเดิม. หน้า 312-313.

³⁷ คณิต ฌ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 209.

³⁸ เข็มชัย ชูติวงศ์. เล่มเดิม. หน้า 355.

³⁹ ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 126 ตอนพิเศษ 39 ง หน้า 4 ลงวันที่ 13 มีนาคม 2552.

(2) เอกสารหรือข้อความลับ ซึ่งได้มาหรือทราบเนื่องในอาชีพหรือหน้าที่ของเขา ในคดีแพ่งจะเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 92 (2) กลุ่มครองเฉพาะ ทนายความเท่านั้น แต่ในคดีอาญา กลุ่มครองไปถึงความลับใดๆ ซึ่งผู้ใดได้มาหรือทราบเนื่องในอาชีพ หรือหน้าที่ของเขา เช่น แพทย์ วิศวกร นายธนาคารด้วย

(3) วิธีการ แบบแผนหรืองานอย่างอื่นซึ่งกฎหมายคุ้มครองไม่ยอมให้เปิดเผย เช่น การจดทะเบียนสิทธิบัตร การประดิษฐ์หรือแบบผลิตภัณฑ์ ตาม พ.ร.บ.สิทธิบัตร พ.ศ. 2522 เป็นต้น⁴⁰

การห้ามสืบพยานหลักฐานอันจะเป็นการเปิดเผยความลับตามมาตรา 231 นี้ มิใช่ บทบัญญัติห้ามโดยเด็ดขาด เป็นการให้อำนาจศาลที่จะเข้ามาควบคุมการเปิดเผยพยานหลักฐานใน ชั้นศาล โดยมีหลักเกณฑ์ว่า เมื่อมีการอ้างเอกสิทธิ์ที่จะไม่เปิดเผยพยานหลักฐานที่เป็นความลับใน ชั้นศาลตามมาตรา 231 ก็ให้อำนาจศาลมีอำนาจหมายเรียกเจ้าหน้าที่หรือบุคคลผู้เกี่ยวข้องกับ ความลับนั้นมาแถลงต่อศาล⁴¹ เพื่อวินิจฉัยว่าการไม่ยอมนั้นมีเหตุผลจำเป็นหรือไม่ ถ้าศาลเห็นว่า การ ปฏิเสธนั้น ไม่มีเหตุผลฟังได้ ศาลก็มีอำนาจออกคำสั่งมิให้คู่ความหรือบุคคลเช่นว่านั้นยกประโยชน์ แห่งมาตรานี้ขึ้นใช้ และบังคับให้เบิกความหรือนำพยานหลักฐานนั้นมาแสดงได้ จึงเห็นได้ว่า การ ห้ามสืบพยานหลักฐานอันจะเป็นการเปิดเผยความลับตามมาตรา 231 นี้ ยังไม่ถือว่าเป็นการจำกัด สิทธิของจำเลยในการเข้าถึงพยานหลักฐานอันจะเป็นการเปิดเผยความลับโดยเด็ดขาด อันจะเป็นการ กระทบกระเทือนต่อสิทธิของจำเลยในการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล แต่อย่างใด

4.2.2 วิเคราะห์การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของประเทศไทยในช่วงภายหลัง มีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547

4.2.2.1 ตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การตามมาตรา 8 (6)

ซึ่งมาตรา 8 ที่แก้ไขเพิ่มเติมใหม่นี้ มีหลักการคล้ายของเดิม โดยเฉพาะมาตรา 8 (4) และมาตรา 8 (5) เพียงแต่เพิ่มบทบัญญัติมาตรา 8 (6) ขึ้นมาใหม่ โดยให้สิทธิจำเลยหรือทนายจำเลย ตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตนใน ขณะที่สำนักงานสอบสวนยังอยู่ที่พนักงานอัยการได้ ซึ่งได้อนุญาตการให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) มาตรา 241 วรรคสาม ที่บัญญัติรับรองสิทธิของจำเลยใน คดีอาญาไว้นั่นเอง

4.2.2.2 การตรวจพยานหลักฐานตามมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2

ในส่วนการเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173/1 และ มาตรา 173/2 กำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานก่อนกำหนดวันนัดสืบพยาน ซึ่งเป็นกระบวนการ

⁴⁰ เจิมชัย ชูดวงศ์. เล่มเดิม. หน้า 356-358.

⁴¹ โสภณ รัตนกร. เล่มเดิม. หน้า 356.

พิจารณาคดีอาญาที่ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมขึ้นใหม่ สำหรับบทบัญญัติในมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 มีข้อพิจารณาดังต่อไปนี้

1) ปัญหาว่าพยานหลักฐานชนิดใดบ้างที่จะอยู่ในบังคับบทบัญญัติมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 มีข้อพิจารณาดังนี้

(1) กระบวนการตรวจพยานหลักฐานตามมาตรา 173/2 กฎหมายกำหนดเฉพาะพยานเอกสารและพยานวัตถุเท่านั้น สำหรับ “พยานบุคคล” ไม่อยู่ในบังคับที่คู่ความต้องนำมาศาลในวันตรวจพยานหลักฐานและส่งพยานบุคคลฝ่ายตนต่อศาลเพื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งตรวจสอบแต่อย่างใด ดังนั้น มาตรา 173/1 วรรคสี่ จึงมิได้กำหนดให้คู่ความที่ประสงค์จะอ้างอิงพยานบุคคลร้องขอให้ศาลออกหมายเรียกพยานบุคคลมาศาลในวันตรวจพยานหลักฐานด้วย คู่ความอยู่ในบังคับมาตรา 173/1 ที่จะต้องขอให้ศาลมีคำสั่งเรียกเฉพาะพยานเอกสารหรือพยานวัตถุที่อยู่ในความครอบครองของบุคคลภายนอกเท่านั้น

(2) สำหรับบุคคลที่คู่ความอยู่ในบังคับต้องนำมาศาลเพื่อให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งตรวจตามมาตรา 173/2 นั้น เป็นกรณีที่บุคคลนั้นถูกอ้างในฐานะเป็นพยานวัตถุ เช่น ร่องรอยบาดแผลตามเนื้อตัวร่างกาย หรือรอยสัก สภาพความพิการ เป็นต้น กรณีเช่นนี้ไม่ถือว่าอ้างบุคคลในฐานะพยานบุคคล จึงอยู่ในบังคับมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 ที่จะต้องส่งให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งตรวจสอบ

(3) ในกรณีที่พยานหลักฐานนั้นเป็นบันทึกคำให้การของพยาน ซึ่งเป็นพยานเอกสารอย่างหนึ่งที่ศาลมีอำนาจสั่งเป็นอย่างอื่นตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 173/2 เช่น ในกรณีที่จำเลยเป็นผู้มีอิทธิพลหรือเป็นกลุ่มอั้งยี่หรือมีลักษณะเป็นองค์กรอาชญากรรม ซึ่งการเปิดเผยข้อเท็จจริงในบันทึกคำให้การของพยานอาจทำให้พยานถูกคุกคาม ข่มขู่หรือได้รับอันตรายได้ ในกรณีเช่นนี้เพื่อความปลอดภัยของพยาน พนักงานอัยการอาจร้องขอต่อศาลเพื่อขอความเห็นไม่สั่งบันทึกคำให้การของพยานที่อยู่ในความครอบครองของตนต่อศาลเพื่อให้ฝ่ายจำเลยตรวจสอบก็ได้

ในกรณีที่ศาลยกเว้นให้พนักงานอัยการไม่ต้องส่งบันทึกคำให้การของพยานต่อศาลในวันตรวจพยานหลักฐานดังกล่าว ถ้าพนักงานอัยการประสงค์จะใช้อ้างอิงเป็นพยานหลักฐานในคดี ก็ต้องยื่นบัญชีระบุพยานระบุบันทึกคำให้การพยานบุคคลนั้นเป็นพยานไว้ด้วย และไม่ตัดอำนาจศาลในการที่จะสอบถามพนักงานอัยการถึงความเกี่ยวข้องของพยานบุคคลดังกล่าวกับประเด็นแห่งคดีและความจำเป็นที่จะต้องสืบพยานหลักฐานนั้น

(4) อำนาจศาลที่จะสั่งเป็นอย่างอื่นตามมาตรา 173/2 นี้ ไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) มาตรา 241 วรรคสาม บัญญัติว่า “ผู้เสียหายหรือจำเลยในคดีอาญาย่อมมีสิทธิตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบ

คำให้การของตน เมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ และตามมาตรา 8 (6) ซึ่งอนุวัติการให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) มาตรา 241 วรรคสาม ที่บัญญัติรับรองสิทธิของจำเลยในคดีอาญา ซึ่งให้สิทธิจำเลยเฉพาะการตรวจหรือคัดค้านคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตน เท่านั้น จำเลยหาได้รับการรับรองสิทธิในการตรวจคัดค้านบันทึกคำให้การของพยานด้วยไม่ ดังนั้น หากศาลเห็นด้วยกับคำแถลงของพนักงานอัยการว่าพยานจะไม่ปลอดภัยหรือจำเลยอาจยุ่งเหยิงพยาน หรือข่มขู่คุกคามพยาน ศาลก็ชอบที่จะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น ยกเว้นให้พนักงานอัยการไม่จำเป็นต้องส่งบันทึกคำให้การของพยานให้จำเลยตรวจในวันตรวจพยานหลักฐานก็ได้

ส่วนสิทธิของจำเลยตามมาตรา 8 (4) นั้น กฎหมายรับรองสิทธิของจำเลยว่าจำเลยมีสิทธิตรวจดูสิ่งที่ยื่นเป็นพยานหลักฐาน และคัดสำเนาหรือถ่ายรูปสิ่งนั้นๆ ก็ได้ชัดกับอำนาจศาลที่จะสั่งเป็นอย่างอื่น ตามมาตรา 173/2 เช่นกัน ทั้งนี้ เพราะกฎหมายใช้คำว่า “...สิ่งที่ยื่นเป็นพยานหลักฐาน...” ย่อมแสดงให้เห็นว่าจำเลยจะเกิดสิทธิตามมาตรา 8 (4) ที่จะตรวจดูสิ่งที่ยื่นเป็นพยานหลักฐานและคัดสำเนาหรือถ่ายรูปสิ่งนั้นๆ ได้ ก็ต่อเมื่อ สิ่งนั้นๆ ได้ยื่นเป็นพยานหลักฐานต่อศาลแล้วเท่านั้น แต่กระบวนการพิจารณาในวันตรวจพยานหลักฐาน บันทึกคำให้การของพยานที่อยู่ในความครอบครองของพนักงานอัยการนั้น พนักงานอัยการมิได้ยื่นเป็นพยานหลักฐานต่อศาล และในทางปฏิบัติ หากตัวผู้เสียหายหรือพยานที่ให้ถ้อยคำไว้ต่อพนักงานสอบสวน ซึ่งเป็น “พยานบุคคล” ได้มาเบิกความต่อศาลในชั้นพิจารณา และคำเบิกความของผู้เสียหายหรือพยานที่เบิกความต่อหน้าศาลมิได้มีผลถึงขนาดกลับคำให้การหรือแตกต่างขัดแย้งกับผู้เสียหายหรือพยานที่เคยให้ถ้อยคำไว้กับพนักงานสอบสวนตามบันทึกคำพยานที่พนักงานสอบสวนได้บันทึกไว้ พนักงานอัยการจึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องส่งหรือยื่นบันทึกคำให้การของพยานซึ่งเป็นพยานเอกสารหรือพยานบอกเล่านั้น เป็นพยานต่อศาลแต่อย่างใด แต่ถ้าในชั้นพิจารณาพนักงานอัยการไม่ได้ตัวผู้เสียหายหรือพยานมาเบิกความต่อศาลก็ดี หรือผู้เสียหายหรือพยานเบิกความกลับคำให้การในชั้นสอบสวนก็ดี หรือเบิกความแตกต่างขัดแย้งกับที่เคยให้ถ้อยคำไว้ต่อพนักงานสอบสวนในสาระสำคัญก็ดี ในกรณีต่างๆ เหล่านี้ พนักงานอัยการอาจมีความจำเป็นที่จะต้องยื่นบันทึกคำให้การของพยานเป็นพยานหลักฐานต่อศาล โดยวิธีการนำบันทึกคำให้การของพยานมาซักถามพยานเพื่อให้พยานได้อธิบายว่า เหตุใดจึงให้การต่อพนักงานสอบสวนและเบิกความต่อศาลไม่ตรงกันหรือแตกต่างกัน หรือหากเป็นกรณีที่ไม้อาจติดตามตัวพยานมาเบิกความต่อศาลได้ พนักงานอัยการก็จะให้พนักงานสอบสวนเบิกความรับรองบันทึกคำให้การของพยานและขอส่งอ้างต่อศาล ซึ่งในกรณีเช่นว่านี้บันทึกคำให้การของพยานย่อมเข้าหลักเกณฑ์เป็น “สิ่งที่ยื่นเป็นพยานหลักฐาน” ทำให้จำเลยเกิดสิทธิตามมาตรา 8 (4) ที่จะตรวจดูและคัดสำเนาเอกสารไว้ได้ แต่ถ้าทราบใดที่โจทก์ยังมิได้ยื่น

บันทึกคำให้การของพยานต่อศาล จำเลยย่อมยังไม่เกิดสิทธิตามมาตรา 8 (4) ที่จะตรวจและคัดสำเนาได้ ดังนั้น ในวันตรวจพยานหลักฐานตามมาตรา 173/2 ซึ่งโจทก์ยังมีได้ยื่นบันทึกคำให้การของพยานต่อศาล จำเลยจึงยังไม่มีสิทธิตามมาตรา 8 (4) ที่จะตรวจหรือคัดสำเนาทันทีคำให้การของพยานได้ และศาลก็ชอบที่จะสั่งเป็นอย่างอื่นให้พนักงานอัยการไม่จำเป็นต้องส่งบันทึกคำให้การของพยานให้ฝ่ายจำเลยตรวจสอบตามมาตรา 173/2 ได้เช่นกัน

(5) นอกจากมาตรา 173/2 จะกำหนดให้คู่ความต้องส่งพยานเอกสารหรือพยานวัตถุที่ยังอยู่ในความครอบครองของตนต่อศาล เพื่อให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งตรวจในวันตรวจพยานหลักฐานแล้ว คู่ความแต่ละฝ่ายต้องแถลงแนวทางการเสนอพยานหลักฐานต่อศาลด้วย ซึ่งแนวทางการเสนอพยานหลักฐานต่อศาล ใช้คำว่า “พยานหลักฐาน” ตรงนี้ ย่อมหมายความรวมถึงพยานบุคคลด้วย” ด้วย หากจำกัดเฉพาะพยานเอกสารและพยานวัตถุที่คู่ความนำมาให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งตรวจสอบในวันตรวจพยานหลักฐานเท่านั้น ไม่กล่าวถึง พยานหลักฐานที่คู่ความประสงค์อ้างอิงซึ่งได้ยื่นบัญชีระบุพยานไว้แล้ว ไม่ว่าจะพยานบุคคลซึ่งคู่ความมิได้นำมาให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งตรวจสอบในวันตรวจพยานหลักฐานก็ดี พยานเอกสารและพยานวัตถุที่ได้ร้องขอให้ศาลมีคำสั่งเรียกจากบุคคลภายนอกและที่อยู่ในความครอบครองของตนซึ่งคู่ความได้ยื่นต่อศาลเพื่อให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งตรวจสอบแล้วก็ดี คู่ความแต่ละฝ่ายนั้นจะต้องแถลงให้ศาลทราบว่าตนมีแนวทางนำพยานหลักฐานเช่นนั้นต่อศาลอย่างไร จะขอให้หมายเรียก หรือนำสืบที่ศาลนี้เอง หรือจะขอให้ศาลส่งประเด็นไปสืบที่ศาลอื่นหรือจะขอให้องค์คณะผู้พิพากษาออกไปเดินเผชิญสืบ เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อให้ระบบการนั่งพิจารณาโดยต่อเนื่องสามารถดำเนินไปได้โดยไม่มีข้อติดขัด⁴²

2) เนื่องจากการตรวจพยานหลักฐานจะช่วยให้การพิจารณาเนื้อหาของคดีเป็นไปด้วยความสะดวก รวดเร็วและเป็นธรรม แม้คู่ความไม่ได้ร้องขอ ศาลก็ควรใช้กระบวนการพิจารณานี้ให้มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีที่พยานหลักฐานสำคัญเป็นพยานเอกสารหรือพยานวัตถุ เช่น คดีความผิดเกี่ยวกับการปลอมเอกสารหรือปลอมเงินตราหรือคดีซึ่งมีพยานเอกสารหรือพยานวัตถุที่ต้องนำสืบเป็นจำนวนมาก เช่น คดีความผิดเกี่ยวกับการทุจริตต่อหน้าที่ หรือคดีที่คู่ความไม่ได้ยื่นบัญชีระบุพยานก่อนวันนัดพร้อมและศาลไม่อาจสอบถามแนวทางการเสนอพยานหลักฐานของคู่ความได้อย่างเพียงพอในวันนัดพร้อม ดังนั้น จึงน่าจะเป็นหลักว่า ศาลควรกำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานเสมอ ไม่ว่าจะมิใช่คู่ความฝ่ายใดร้องขอหรือไม่ก็ตาม เว้นแต่ตามคำฟ้อง คำให้การ (ถ้ามี) รวมทั้งข้อเท็จจริงอื่นที่ปรากฏ เช่น คำแถลงของคู่ความในวันนัดพร้อม เห็นได้ว่า ไม่จำเป็นต้องกำหนดให้มีการตรวจพยานหลักฐาน

⁴² ธานีศ เกศวพิทักษ์. เล่มเดิม. หน้า 378-387.

3) คู่ความต้องยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลพร้อมสำเนา ก่อนวันตรวจพยานหลักฐาน ไม่น้อยกว่า 7 วัน สำหรับพยานเอกสารหรือพยานวัตถุใดที่คู่ความประสงค์จะอ้างอิงต้องระบุรายละเอียดให้ชัดเจนว่าเป็นพยานหลักฐานชั้นใดจะอ้างลอยๆ ว่า “สรรพเอกสารในสำนวนการสอบสวนทั้งหมด” มิได้ มิฉะนั้นแล้วจะต้องนำ เอกสารทั้งหมดในสำนวนการสอบสวน (ยกเว้นบันทึกคำให้การพยานบุคคล) มาให้คู่ความอีกฝ่ายตรวจดูในวันตรวจพยานหลักฐาน

4) ในกรณีที่จำเลยประสงค์จะอ้างอิงพยานหลักฐานซึ่งอยู่ในสำนวนการสอบสวนของพนักงานอัยการซึ่งเป็นคุณแก่จำเลย⁴³ แต่พนักงานอัยการไม่อ้างพยานหลักฐานนั้นเป็นพยานในชั้นพิจารณา ถ้าจำเลยขอให้ศาลหมายเรียกพยานดังกล่าวมาในวันตรวจพยานหลักฐาน และศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าพยานหลักฐานนั้นมีความสำคัญต่อการพิสูจน์ความจริงและมีใช้บันทึกคำให้การพยานบุคคลศาลจะออกหมายเรียกพยานหลักฐานดังกล่าวจากพนักงานอัยการก็ได้

5) การขอยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติม ถ้าเป็นการยื่นก่อนการตรวจพยานหลักฐานเสร็จสิ้นตามมาตรา 173/1 วรรคสอง ศาลต้องมีคำสั่งรับไว้และหากมีพยานเอกสารหรือพยานวัตถุที่ต้องตรวจเพิ่มเติมก็ให้ดำเนินการตรวจพยานหลักฐานนั้นต่อไปจนกว่าจะเสร็จ แต่ถ้าเป็นการยื่นภายหลังการตรวจพยานหลักฐานเสร็จแล้ว ต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อน โดยผู้ยื่นจะต้องแสดงให้เห็นว่าตนเองไม่สามารถทราบถึงพยานหลักฐานนั้นมาก่อน หรือเป็นกรณีมีความจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมหรือเพื่อให้โอกาสแก่จำเลยในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ตามมาตรา 173/1 วรรคสาม ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตตามคำร้อง ศาลอาจส่งสำเนาให้คู่ความอีกฝ่ายและนัดไต่สวนคำร้องพร้อมทั้งตรวจพยานหลักฐานที่ยื่นเพิ่มเติมก็ได้ อย่างไรก็ดีตาม หากเป็นคำร้องขอยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมของจำเลย ศาลต้องพิจารณาด้วยความระมัดระวังเพื่อให้โอกาสแก่จำเลยในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ เนื่องจาก อาจจะขัดกับหลักฟังความทุกฝ่าย” และกระทบต่อความ “เป็นประธานในคดี” ของผู้ถูกกล่าวหาได้⁴⁴

6) เดิมก่อนมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551 เพิ่มมาตรา 229/1 นั้น เมื่อถึงวันตรวจพยานหลักฐาน ถ้าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ยอมส่งพยานเอกสารหรือพยานวัตถุที่อ้างอิงซึ่งอยู่ในความครอบครองของตนต่อศาล ศาลอาจปฏิเสธไม่รับฟังพยานหลักฐานนั้น โดยถือว่าเป็นการฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติของกฎหมายตามประมวลวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 86 ประกอบประมวลวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 15 ได้

⁴³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหาเพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา.

⁴⁴ คณิต ฌ นคร ค เล่มเดิม. หน้า 142.

จึงมีปัญหาว่าจะนำบทบัญญัติมาตรา 86 แห่งประมวลวิธีพิจารณาความแพ่ง มาใช้บังคับในคดีอาญา ได้มากน้อยเพียงใด เพราะคดีแพ่งและคดีอาญามีหลักการพิจารณาคดีที่แตกต่างกัน รวมทั้งสิทธิในการต่อสู้คดีระหว่างพนักงานอัยการกับจำเลยก็แตกต่างกันด้วยดังที่เคยกล่าวมาแล้ว เนื่องจากในคดีอาญาต้องให้สิทธิแก่จำเลยในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ ซึ่งปัญหาดังกล่าวในปัจจุบันภายหลังได้มีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551 ซึ่งในมาตรา 229/1 วรรคสี่ บัญญัติว่า “ห้ามมิให้ศาลอนุญาตให้สืบและรับฟังพยานหลักฐานใดซึ่งคู่ความหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องซึ่งอ้างพยานหลักฐานนั้นมิได้แสดงความจำนงจะอ้างพยานหลักฐานนั้น... ตามมาตรา 173/1 วรรคสองหรือวรรคสาม แต่ถ้าศาลเห็นว่าจำเป็นที่จะต้องคุ้มครองพยานหรือจะต้องสืบพยานหลักฐานดังกล่าวเพื่อให้การวินิจฉัยชี้ขาดข้อสำคัญแห่งประเด็นเป็นไปโดยเที่ยงธรรม หรือเพื่อให้โอกาสแก่จำเลยในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ให้ศาลมีอำนาจอนุญาตให้สืบและรับฟังพยานหลักฐานเช่นว่านั้นได้” ปัจจุบันเมื่อประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 229/1 ได้บัญญัติหลักเกณฑ์ดังกล่าวไว้เป็นการเฉพาะแล้วจึงไม่นำประมวลวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 86 มาอนุโลมใช้ในคดีอาญาอีกต่อไป

7) ในการตรวจพยานหลักฐาน ศาลต้องมีความพร้อมที่จะทำหน้าที่โดยการศึกษาสำนวนให้เข้าใจอย่างถูกต้องและถี่ถ้วนก่อนเริ่มการตรวจพยานหลักฐาน รวมทั้งการสอบถามคู่ความเพิ่มเติมในบางเรื่องให้ได้ความชัดเจน จึงเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นเพื่อพิจารณาว่า พยานหลักฐานที่คู่ความอ้างอิงเกี่ยวข้องกับประเด็นแห่งคดีมากน้อยเพียงใด ถ้าคู่ความไม่ยอมแถลงถึงแนวทางการเสนอพยานหลักฐานหรือแถลงไม่ชัดเจนหรือไม่ตอบคำถามศาลถึงความเกี่ยวข้องกับประเด็นและความจำเป็นที่ต้องสืบพยานหลักฐานที่อ้างอิง ศาลอาจถือว่าพยานหลักฐานนั้นไม่เกี่ยวข้องกับประเด็นหรือเป็นพยานหลักฐานที่ฟุ่มเฟือยได้ แล้วแต่กรณี⁴⁵

ตามข้อพิจารณาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทบัญญัติในมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ยังมีข้อพิจารณาในกรณีที่บทบัญญัติมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 จะใช้เฉพาะในคดีที่จำเลยไม่ให้การหรือให้การปฏิเสธเท่านั้น และต้องมีการร้องขอจากคู่ความหรืออยู่ภายใต้ดุลพินิจของศาลที่จะเห็นสมควรหรือไม่ ทั้งนี้ เพื่อให้การพิจารณาเป็นไปด้วยความรวดเร็วต่อเนื่อง และเป็นธรรมในคดี ศาลจึงจะกำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานก่อนวันนัดสืบพยานได้ ดังนั้น ในคดีประเภทอื่นนอกจากคดีที่จำเลยไม่ให้การหรือให้การปฏิเสธ เช่น ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพ ศาลจะกำหนดวันตรวจพยานหลักฐานไม่ได้ จริงอยู่ศาลอาจใช้อำนาจทั่วไปกำหนดวันตรวจพยานหลักฐานก่อนสืบพยานได้ แต่วันตรวจพยานหลักฐานที่ศาลใช้อำนาจทั่วไปกำหนดขึ้นนั้น

⁴⁵ คณะกรรมการส่งเสริมระบบพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่อง. เล่มเดิม. หน้า 3-5.

ไม่ใช่วันตรวจพยานหลักฐานตามมาตรา 173/1 วรรคหนึ่ง⁴⁶ และแม้แต่จะเป็นคดีที่จำเลยไม่ให้การหรือให้การปฏิเสธก็ตาม ถ้าไม่มีการร้องขอจากคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือมีการร้องแล้ว แต่ศาลไม่เห็นสมควรที่จะให้มีวันตรวจพยานหลักฐานก่อนวันนัดสืบพยาน เนื่องจากกฎหมายมิได้บังคับโดยเด็ดขาดให้ศาลต้องกำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานก่อนวันนัดสืบพยานในทุกกรณี จำเลยก็จะไม่ได้รับสิทธิในการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล ซึ่งอาจจะกระทบต่อสิทธิของจำเลยในคดีอาญาที่มีสิทธิในการตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร และมีโอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ⁴⁷

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551 ซึ่งได้แก้ไขและเพิ่มเติม บทบัญญัติมาตรา 229/1 และมาตรา 240 ซึ่งเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานและวิธีการนำสืบพยานเอกสารซึ่งใช้สำหรับการพิจารณาคดีอาญาทั่วไปซึ่งศาลไม่ได้กำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานก่อนวันนัดสืบพยาน เนื่องจาก ตอนต้นของมาตรา 229/1 บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับมาตรา 173/1...” และมาตรา 240 ก็มีความในตอนต้นบัญญัติว่า “ในกรณีที่ศาลมิได้กำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานตามมาตรา 173/1...” เช่นกัน อันมีนัยที่แสดงให้เห็นว่าหลักเกณฑ์การยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานและวิธีการนำสืบพยานเอกสารในคดีอาญาทั่วไปตามมาตรา 229/1 และมาตรา 240 นั้น ต้องอยู่ในบังคับแห่งมาตรา 173/1 นั้นเอง ดังนั้น ในกรณีที่ศาลกำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานก่อนวันนัดสืบพยาน คู่ความย่อมอยู่ในบังคับที่จะต้องปฏิบัติในเรื่องการยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานและวิธีการนำสืบพยานเอกสารตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 อย่างเคร่งครัด คู่ความจะปฏิบัติตามมาตรา 229/1 และมาตรา 240 อันเป็นหลักเกณฑ์สำหรับคดีอาญาทั่วไปไม่ได้⁴⁸

4.2.3 วิเคราะห์การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของประเทศไทยในช่วงภายหลังมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551

ข้อพิจารณาและเหตุผลในการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 229/1 และมาตรา 240 โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551 มีดังนี้⁴⁹

⁴⁶ จริฎุ ภักดีชนากุล. (2549). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน. หน้า 406.

⁴⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550, มาตรา 40 (7).

⁴⁸ ธานิส เกศวพิทักษ์. เล่มเดิม. หน้า 395-396.

⁴⁹ เอกสารประกอบการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ ...) พ.ศ. (สภาผู้แทนราษฎรลงมติเห็นชอบแล้ว) บรรจุระเบียบวาระการประชุมวุฒิสภาครั้งที่ 19 (สมัยสามัญนิติบัญญัติ) เมื่อวันจันทร์ที่ 7 พฤศจิกายน 2548 เอกสารประกอบการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติแก้ไข

1) การแก้ไขระยะเวลาที่กำหนดให้โจทก์ต้องยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานต่อศาล “จากไม่น้อยกว่า 7 วัน เป็น 15 วัน” ในการพิจารณาของคณะกรรมการวิชาการวิสามัญของสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับในอดีตที่อนุโลมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับ ที่กำหนดให้คู่ความ (พนักงานอัยการ) ยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่า 7 วัน จะเห็นได้ว่า เป็นการเปิดโอกาสให้จำเลยในคดีอาญามีโอกาสตรวจสอบพยานหลักฐานของโจทก์ได้มากขึ้น และเมื่อเปรียบเทียบกับ มาตรา 240 เรื่องการนำสืบพยานเอกสารและการส่งสำเนาพยานเอกสาร ซึ่งได้แก้ไขเพิ่มเติมโดยคณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะที่ 11) ที่กำหนดให้โจทก์ต้องยื่นต้นฉบับหรือสำเนาเอกสารที่ประสงค์จะอ้างอิงเป็นพยานหลักฐานที่อยู่ในความครอบครองของตนต่อศาลก่อนวันไต่สวนมูลฟ้องหรือวันสืบพยานต่อศาล จากไม่น้อยกว่า 7 วัน เป็น 15 วัน ดังนั้น การแก้ไขระยะเวลาดังกล่าวจึงสอดคล้องกับมาตรา 240 ที่ได้แก้ไขระยะเวลาดำเนินไม่น้อยกว่า 15 วันเช่นกัน แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับมาตรา 173/1 ซึ่งกำหนดให้คู่ความยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลก่อนวันตรวจพยานหลักฐานไม่น้อยกว่า 7 วัน ซึ่งเห็นว่า กำหนดระยะเวลาไว้เพียงไม่น้อยกว่า 7 วัน นั้น เป็นระยะที่น้อยกว่าหลักเกณฑ์ตามมาตรา 229/1 และมาตรา 240 ซึ่งกำหนดระยะเวลาดำเนินทำให้พนักงานอัยการยื่นก่อนวันไต่สวนมูลฟ้องหรือวันสืบพยานไม่น้อยกว่า 15 วัน ถ้าวินิจฉัยตามมาตรานี้กำหนดให้โจทก์ (พนักงานอัยการ) เพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น ต้องยื่นบัญชีระบุพยานก่อนวันตรวจพยานหลักฐานไม่น้อยกว่า 7 วัน น่าจะเพียงพอสำหรับจำเลยในการศึกษารายละเอียดของพยานหลักฐานของโจทก์ แต่เมื่อบทบัญญัติมาตรา 173/1 กำหนดให้คู่ความ (โจทก์และจำเลย) ต้องยื่นบัญชีระบุพยานก่อนวันตรวจพยานหลักฐานไม่น้อยกว่า 7 วัน และกระบวนการในวันตรวจพยานหลักฐานตามมาตรา 173/2 ที่กล่าวมาแล้วใช้บังคับกับคู่ความซึ่งหมายถึงจำเลยต้องอยู่ในบังคับของมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 ที่จะต้องปฏิบัติตามด้วย และถ้าฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามศาลก็จะมีอำนาจไม่รับฟังพยานหลักฐานของฝ่ายจำเลยได้ตามมาตรา 229/1 วรรคสี่และมาตรา 240 วรรคสาม ดังนั้น จำเลยซึ่งต้องนำสืบพยานหลักฐานเพื่อหักล้างพยานหลักฐานของโจทก์ จึงมีความจำเป็นต้องทราบพยานหลักฐานของโจทก์ก่อนที่จะได้ศึกษาและจัดหาพยานหลักฐานเพื่อส่งพยานเอกสารและพยานวัตถุที่ยังอยู่ในความครอบครองของตนต่อศาลเพื่อให้โจทก์ตรวจสอบ และจำเลยต้องแถลงแนวทางการเสนอพยานหลักฐานต่อศาล รวมทั้งหาข้อมูลเพื่อตอบคำถามของศาลที่จะถามถึงความเกี่ยวข้องกับประเด็นและความจำเป็นที่ต้องสืบพยานหลักฐานที่อ้างอิง ตลอดจนการยอมรับพยานหลักฐานของโจทก์ ดังนั้น เพื่อให้เป็นการรับรองสิทธิของจำเลยใน

เพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ ...) พ.ศ. บรรจุระเบียบวาระการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 5/2550 เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2550 และรายงานการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 65 เป็นพิเศษ วันที่ 21 พฤศจิกายน 2550 หน้า 29-40.

คดีอาญา ที่จะได้รับพิจารณาที่ถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรม มีโอกาสต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือการได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร ซึ่งเป็นสิทธิที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2550) มาตรา 40 (7) ได้บัญญัติรับรองไว้ กำหนดเวลาในการยื่นบัญชีระบุพยานของโจทก์ควรกำหนดให้มากกว่าจำเลย เพื่อจำเลยจะได้ศึกษาและจัดหาพยานหลักฐานและดำเนินการตามกระบวนการในวันตรวจพยานหลักฐานตามมาตรา 173/2 จึงควรกำหนดให้โจทก์ยื่นบัญชีระบุพยานก่อนวันตรวจพยานหลักฐานไม่น้อยกว่า 15 วัน และให้จำเลยยื่นก่อนวันตรวจพยานหลักฐานไม่น้อยกว่า 7 วัน เพื่อจะได้สอดคล้องกับมาตรา 229/1 ที่กำหนดให้โจทก์ต้องยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานต่อศาลไม่น้อยกว่า 15 วันก่อนวันไต่สวนมูลฟ้องหรือวันสืบพยาน ส่วนจำเลยให้ยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานพร้อมสำเนาในวันสืบพยานจำเลย ซึ่งน่าจะเหมาะสมและเป็นธรรมกับจำเลยมากกว่า

2) ได้แก้ไขและเพิ่มเติม มาตรา 229/1 โดยเพิ่มข้อความในวรรคหนึ่งตอนต้นว่า “ภายใต้บังคับมาตรา 173/1...” ในการพิจารณาของคณะกรรมการสิทธิการวิสามัญของสภาผู้แทนราษฎร และมาตรา 240 ได้เพิ่มเติมข้อความในวรรคหนึ่งตอนต้นว่า “ในกรณีที่ศาลมิได้กำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานตามมาตรา 173/1...” เช่นกัน ในการพิจารณาของคณะกรรมการสิทธิการวิสามัญของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ จึงเห็นว่า หลักเกณฑ์การยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานและวิธีการนำสืบพยานเอกสารในคดีอาญาทั่วไปตามมาตรา 299/1 และมาตรา 240 นั้น ต้องอยู่ในบังคับแห่งมาตรา 173/1 นั้นเอง ดังนั้น ในกรณีที่ศาลกำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานก่อนวันนัดสืบพยาน คู่ความย่อมอยู่ในบังคับที่จะต้องปฏิบัติในเรื่องการยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานและวิธีการนำสืบพยานเอกสารตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 อย่างเคร่งครัด คู่ความจะปฏิบัติตามมาตรา 229/1 และมาตรา 240 อันเป็นหลักเกณฑ์สำหรับคดีอาญาทั่วไปไม่ได้

3) เพิ่มเติมมาตรา 229/1 วรรคสี่ ที่กำหนดว่า ห้ามมิให้ศาลอนุญาตให้สืบและรับฟังพยานหลักฐานใดซึ่งคู่ความหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องซึ่งอ้างพยานหลักฐานนั้นมิได้แสดงความจำนงจะอ้างอิงพยานหลักฐานนั้นตามวรรคหนึ่งวรรคสอง หรือวรรคสาม โดยเพิ่มข้อความ “หรือตามมาตรา 173/1 วรรคสองหรือวรรคสาม และในมาตรา 240 วรรคสาม ที่กำหนดว่า ถ้าคู่ความฝ่ายใดไม่ส่งเอกสารตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสอง โดยเพิ่มข้อความ “หรือไม่ส่งพยานเอกสารหรือพยานวัตถุตามมาตรา 173/2 วรรคหนึ่ง” ให้ศาลมีอำนาจไม่รับฟังพยานหลักฐานนั้น ทั้งสองมาตราดังกล่าวได้เพิ่มเติมในการพิจารณาของคณะกรรมการสิทธิการวิสามัญของสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งการเพิ่มเติมข้อความดังกล่าว อันเนื่องมาจาก เดิมก่อนมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551 เพิ่มมาตรา 229/1 และมาตรา 240 นั้น เมื่อถึงวันตรวจพยานหลักฐาน ถ้าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ยอมส่งพยานเอกสารหรือพยานวัตถุที่อ้างอิงซึ่งอยู่ในความครอบครอง

ของตนต่อศาล ศาลอาจปฏิเสธไม่รับฟังพยานหลักฐานนั้น โดยถือว่าเป็นการฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติของกฎหมายตามประมวลวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 86 ประกอบประมวลวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 จึงมีปัญหาว່ว่าจะนำบทบัญญัติมาตรา 86 แห่งประมวลวิธีพิจารณาความแพ่ง มาใช้บังคับในคดีอาญาได้มากน้อยเพียงใด เพราะคดีแพ่งและคดีอาญามีหลักการพิจารณาคดีที่แตกต่างกัน รวมทั้งสิทธิในการต่อสู้คดีระหว่างพนักงานอัยการกับจำเลยก็แตกต่างกันด้วยดังที่เคยกล่าวมาแล้ว เนื่องจากในคดีอาญาต้องให้สิทธิแก่จำเลยในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ เมื่อได้เพิ่มข้อความดังกล่าวในมาตรา 229/1 และมาตรา 240 จึงถือว่า มีบัญญัติเกี่ยวกับอำนาจศาลที่จะปฏิเสธไม่รับฟังพยานหลักฐานที่ฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติมาตรา 173/1 วรรคสองหรือวรรคสามและมาตรา 173/2 วรรคหนึ่ง ไว้เป็นการเฉพาะแล้ว จึงไม่นำประมวลวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 86 มาอนุโลมใช้ในคดีอาญาอีกต่อไป

4) เพิ่มเติมมาตรา 229/1 วรรคสี่ ที่กำหนดว่า แต่ถ้าศาลเห็นว่าจำเป็น... โดยเพิ่มข้อความว่า “หรือเพื่อให้โอกาสแก่จำเลยในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่” ให้ศาลมีอำนาจอนุญาตให้สืบและรับฟังพยานหลักฐานเช่นนั้นได้ ในการพิจารณาของคณะกรรมการวิชาการวิสามัญของสภาผู้แทนราษฎร เนื่องจากมีความจำเป็นที่จะต้องเพิ่มข้อความดังกล่าว เพื่อเป็นการเน้นสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลยในคดีอาญาไว้เป็นการเฉพาะ ทั้งนี้ โดยเหตุที่เนื้อความในมาตรานี้เป็นการสร้างกฎเกณฑ์ทางเทคนิคว่า ทั้งโจทก์และจำเลยต้องยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ในกฎหมาย และมีกฎหมายบังคับว่า ถ้าใครทำผิดหลักเกณฑ์ดังกล่าวให้ตัดพยานหลักฐานเหล่านั้น กล่าวคือ ไม่ให้รับฟังพยานหลักฐานเหล่านั้น ในการพิจารณาพิพากษาคดี ซึ่งเป็นบทตัดพยานเช่นนี้ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในคดีแพ่ง ซึ่งคู่ความมีฐานะเท่าเทียมกัน แต่ในคดีอาญาจำเลยในคดีอาญามีฐานะในการต่อสู้คดีที่ด้อยกว่าฝ่ายโจทก์มาก ถ้าใช้หลักเกณฑ์เช่นเดียวกับในคดีแพ่งจะทำให้ผลเสียไปตกแก่ฝ่ายจำเลยในคดีอาญาซึ่งไม่ถูกต้อง

5) แก้ไขมาตรา 240 วรรคหนึ่ง ข้อความจากเดิมกำหนดว่า เมื่อ “โจทก์” ประสงค์จะอ้างเอกสารที่อยู่ในความครอบครองของตนเป็นพยานหลักฐาน ให้ยื่นพยานเอกสารนั้นต่อศาลก่อนวันไต่สวนมูลฟ้องหรือวันสืบพยานไม่น้อยกว่า 15 วัน แก้เป็น “คู่ความ” (โจทก์และจำเลย) แทน เนื่องจาก ร่างพระราชบัญญัติฉบับเดิมที่กำหนดให้โจทก์ฝ่ายเดียวที่ยื่นสืบพยานเอกสารและการส่งสำเนาพยานเอกสาร ให้จำเลยตรวจสอบก่อนที่จะนำสืบพยานเอกสารนั้น เป็นการให้ความเป็นธรรมต่อจำเลยฝ่ายเดียว ไม่ได้ให้ความเป็นธรรมต่อฝ่ายโจทก์เลย เพราะยังคงเปิดโอกาสให้จำเลยปกปิดเอกสารสำคัญเอาไว้ซ่อนใจโจทก์ได้ และที่สำคัญในคดีอาญานั้นกฎหมายบังคับให้โจทก์ต้องเป็นฝ่ายนำพยานหลักฐานเข้าสืบก่อนเสมอ เพราะฉะนั้นเมื่อโจทก์เป็นฝ่ายนำพยานหลักฐานเข้าสืบก่อน โจทก์ต้องเปิดเผยพยานหลักฐานของเขาทั้งหมดแล้ว แต่ไม่มีโอกาสได้เห็นพยานหลักฐานของทาง

ฝ่ายจำเลยเลย เมื่อจำเลยนำพยานหลักฐานนั้นเข้ามาสืบหักล้างในภายหลัง โจทก์จะอย่างไร โอกาสสืบพยานหลักฐานดังกล่าวล่วงหน้าก็จะไม่มี นอกจากนี้ตามมาตรา 173/2 ถ้าศาลไม่ได้กำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานตามมาตรา 173/1 ก็ให้คู่ความเปิดเผยพยานเอกสารกันตามมาตรา 240 นี้ ด้วยเหตุนี้ จึงจำเป็นที่จะต้องปรับร่างมาตรา 240 จากการบังคับโจทก์ฝ่ายเดียว เป็นการทำกฎเกณฑ์ให้เป็นธรรมและสอดคล้องกับมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 ว่า ให้ใช้บังคับกับคู่ความทั้ง 2 ฝ่ายหรือทุกฝ่ายดังได้กล่าวมาแล้ว

นอกจากนี้ในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวของคณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะที่ 11) ซึ่งขอความเห็นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสำนักงานอัยการสูงสุด ในฐานะหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีข้อสังเกตว่า ร่างมาตรา 240 ที่กำหนดหลักการให้โจทก์ต้องยื่นต้นฉบับหรือสำเนาเอกสารซึ่งจะใช้เป็นพยานหลักฐานต่อศาล เพื่อให้จำเลยมาตรวจสอบและขอรับสำเนาเป็นเวลาล่วงหน้าก่อนสืบพยานไม่น้อยกว่า 7 วัน นั้น เห็นว่า การให้โจทก์เปิดเผยพยานเอกสารต่อจำเลย แม้ว่าจะเป็นหลักการที่ดีและมีการใช้ในอารยประเทศก็ตามแต่การเปิดเผยพยานเอกสารบางชนิดจะนำไปสู่การเปิดเผยชื่อ ที่อยู่ สถานะและความสำคัญในคดีของพยานบุคคล ซึ่งในปัจจุบันนี้ระบบการคุ้มครองพยานในประเทศไทยยังไม่มี การดำเนินการอย่างจริงจัง และมีระบบแบบแผนที่แน่นอน การคุ้มครองพยานบุคคลในขณะนี้หน่วยงานที่รับผิดชอบคือสำนักงานตำรวจแห่งชาติ จะกระทำการเฉพาะคดีที่สื่อมวลชนให้ความสนใจ และคุ้มครองเฉพาะก่อนเบิกความต่อศาลเท่านั้น จึงเห็นควรตัดร่างมาตรานี้ออก แล้วใช้บังคับตามมาตรา 240 ของกฎหมายปัจจุบันอีกด้วย

จึงเห็นได้ว่า การแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในมาตรา 229/1 และมาตรา 240 ซึ่งได้ผ่านการพิจารณาโดยคณะกรรมการกฤษฎีกาและคณะกรรมการวิสามัญซึ่งมีผู้ทรงคุณวุฒิทุกฝ่ายรวมทั้งการให้ความเห็นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำให้การแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติดังกล่าวซึ่งได้พิจารณาถึงสิทธิของจำเลยในคดีอาญา ที่จะได้รับพิจารณาที่ถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรม มีโอกาสต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือการได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควรซึ่งเป็นสิทธิที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2550) มาตรา 40 (7) ได้บัญญัติรับรองไว้ แต่การกำหนดให้จำเลยต้องอยู่ในบังคับของบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการเปิดเผยพยานหลักฐานตามมาตรา 173/1 มาตรา 173/2 มาตรา 229/1 และมาตรา 240 และมีบทตัดพยานให้อ่านาจอศาลที่จะไม่รับฟังพยานหลักฐานของฝ่ายจำเลยได้ ถ้าจำเลยฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานดังกล่าวได้ ตามมาตรา 229/1 วรรคสี่และมาตรา 240 วรรคสาม ซึ่งศาลต้องพิจารณาดด้วยความระมัดระวังเพื่อให้โอกาสแก่จำเลยในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ เนื่องจาก อาจจะขัดกับหลักฟังความทุกฝ่าย” และกระทบต่อความ “เป็นประธานในคดี” ของจำเลยได้⁵⁰ และแม้ในอดีตแนว

⁵⁰ คณิต ณ นคร ค เล่มเดิม, หน้า 142.

บรรทัดฐานคำพิพากษาศาลฎีกาของไทยก็ยืนยันตลอดมาว่า ในคดีอาญานั้นต้องคำนึงถึงการให้โอกาสต่อสู้คดีอย่างเต็มที่แก่ฝ่ายจำเลย เพราะฉะนั้นถ้าจำเลยทำผิดเล็กน้อยก็ไม่ควรที่จะตัดพยานหลักฐานของจำเลย เพราะถ้าตัดแล้วจะเสียความยุติธรรมก็ตาม ซึ่งต้องเข้าใจว่าในอดีตยังไม่มีบทบัญญัติที่กำหนดให้จำเลยต้องเปิดเผยพยานหลักฐานไว้อย่างชัดเจนดังเช่นปัจจุบันนี้ ดังนั้นถ้ายึดถือแนวบรรทัดฐานคำพิพากษาศาลฎีกาของไทยในอดีตคงได้กล่าวมาแล้ว บทบัญญัติที่บังคับให้จำเลยต้องเปิดเผยพยานหลักฐานให้แก่ฝ่ายโจทก์ อาจไม่มีสภาพบังคับอย่างแท้จริงและไม่ต่างกับในอดีตที่ไม่ได้บัญญัติในเรื่องนี้ไว้แต่อย่างใด

4.2.4 วิเคราะห์การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ

แต่เดิมตามระเบียบกรมอัยการว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2528 ข้อ 19 (การยื่นหรือคัดสำนวน) จะเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยื่นหรือคัดสำนวนการสอบสวน โดยพนักงานสอบสวนหรือส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเท่านั้น เพื่อใช้ประโยชน์ในราชการ หรือกรณีที่พนักงานสอบสวนได้ขอยื่นสำนวนไปเพื่อประโยชน์ในการดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติม หากหัวหน้าพนักงานอัยการพิจารณาเห็นว่าไม่เป็นการขัดข้องหรือเสียหายแก่การดำเนินคดีให้อนุญาตให้ยื่นหรือคัดสำเนาไปได้ จะเห็นได้ว่า ตามระเบียบดังกล่าว ไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลไว้แต่อย่างใด ในอดีตทำให้จำเลยในคดีอาญาไม่ได้รับทราบพยานหลักฐานที่อยู่ในความครอบครองของพนักงานอัยการซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของฝ่ายรัฐ แต่อย่างใด

โดยผลของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) และพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 ได้มีการแก้ไขปรับปรุงระเบียบกรมอัยการว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2528 โดยระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2545 ซึ่งให้เหตุผลในการแก้ไขปรับปรุงว่า “โดยที่รัฐมีนโยบายให้ประชาชนมีสิทธิได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารของราชการอย่างกว้างขวางโดยบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และได้ตราพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 มารองรับสิทธิดังกล่าว ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนได้รู้ถึงสิทธิหน้าที่ของตนอย่างเต็มที่และเพื่อปกป้องรักษาประโยชน์ของตนด้วย สำหรับข้อเท็จจริงในสำนวนการสอบสวนเป็นข้อมูลข่าวสารของราชการอย่างหนึ่งที่ผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องในคดีควรได้รับรู้อย่างเท่าเทียมกัน ฉะนั้นในการพิจารณาคำร้องขอข้อมูลข่าวสารในสำนวนการสอบสวนของผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องในคดี พนักงานอัยการพึงให้มีการเปิดเผยข้อมูลเป็นหลัก ส่วนกรณีที่ให้มีการปกปิดข้อมูลเป็นข้อยกเว้น โดยเหตุว่าข้อมูลข่าวสารนั้นๆ ไม่ควรต้องเปิดเผยตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 มาตรา 14, 15 ดังนั้นจึงเห็นสมควรปรับปรุงระเบียบกรมอัยการ ว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2528

ในส่วนที่เกี่ยวกับการเปิดเผยข้อมูลในสำนวนการสอบสวนเพื่อให้การอำนวยความสะดวกมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น”

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลได้กำหนดไว้ในข้อ 4 ให้ยกเลิกความในข้อ 19 แห่งระเบียบกรมอัยการว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2528 ซึ่งในข้อ 19 (การขอตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การในชั้นสอบสวน) ที่แก้ไขปรับปรุงนี้ เป็นการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลได้กำหนดไว้ให้ เมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว หากผู้เสียหายหรือจำเลยขอตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตน หรือเอกสารประกอบคำให้การของตนในชั้นสอบสวนซึ่งผู้ขอเป็นผู้นามมอบให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ หรือเอกสารที่ผู้ขอลงลายมือชื่อไว้ให้หัวหน้าพนักงานอัยการเป็นผู้พิจารณาอนุญาต กรณีที่ผู้เสียหายหรือจำเลยขอตรวจหรือคัดสำเนาเอกสารอื่นๆ ในสำนวนการสอบสวน ให้หัวหน้าพนักงานอัยการพิจารณาตามความเหมาะสม และไม่ให้เกิดความเสียหายแก่ราชการและแก่ผู้อื่น โดยให้นำพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 มาตรา 14, 15 และมาตรา 17 มาพิจารณาประกอบด้วย

ทั้งนี้ โดยเจตนารมณ์ในการแก้ไข กำหนดให้พนักงานอัยการมีการเปิดเผยข้อมูลเป็นหลัก ส่วนกรณีที่ให้มีการปกปิดข้อมูลเป็นข้อยกเว้น ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนได้รู้ถึงสิทธิหน้าที่ของตนอย่างเต็มที่และเพื่อปกป้องรักษาประโยชน์ของตนด้วย สำหรับข้อเท็จจริงในสำนวนการสอบสวนเป็นข้อมูลข่าวสารของราชการอย่างหนึ่ง ที่ผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องในคดีควรได้รับรู้อย่างเท่าเทียมกัน

แต่อย่างไรก็ตามสำนักงานอัยการสูงสุดได้ออกระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ซึ่งในข้อ 3 (ยกเลิกระเบียบเก่า) ของระเบียบดังกล่าว ได้ยกเลิกระเบียบกรมอัยการว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2528 และระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2545 และได้กำหนดหลักเกณฑ์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลไว้ในส่วนที่ 4 ข้อ 21 (การตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การในชั้นสอบสวน) ระเบียบฉบับนี้ถือว่าเป็นการรองรับการตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การในชั้นสอบสวน แต่ก็ยังจำกัดขอบเขตความหมายของเอกสารประกอบคำให้การของผู้เสียหายหรือจำเลยในชั้นสอบสวนให้หมายถึง

- 1) เอกสารที่ผู้เสียหายหรือจำเลยนามมอบให้
- 2) เอกสารที่ผู้เสียหายหรือจำเลยลงลายมือชื่อไว้
- 3) เอกสารที่ผู้เสียหายหรือจำเลยกล่าวอ้างหรือให้การพาดพิงถึง

รวมทั้งมีข้อจำกัดว่า การเปิดเผยเอกสารประกอบคำให้การจะต้องไม่ทำให้การบังคับใช้กฎหมายเสื่อมประสิทธิภาพ หรือไม่อาจสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้ ไม่ว่าจะเกี่ยวกับการฟ้องคดี การ

ป้องกัน การปราบปราม การทดสอบ การตรวจสอบ หรือการรู้แหล่งที่มาของข้อมูลข่าวสารนั้น หรือไม่ก็ตาม นอกจากนี้หากสำเนาทำให้การในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของจำเลยอยู่ในสำนวนคดีของศาล จำเลยจะขอตรวจและคัดสำเนาหรือขอรับสำเนาที่รับรองว่าถูกต้องได้โดยเสียค่าธรรมเนียม เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งให้ยกเว้นค่าธรรมเนียมนั้น

แม้เหตุผลในการปรับปรุงระเบียบฉบับนี้จะได้ ให้เหตุผลในการปรับปรุงว่า “โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงระเบียบและหลักปฏิบัติราชการในการดำเนิน คดีอาญาของพนักงานอัยการเสียใหม่ ให้เหมาะสมกับบทบาทและภารกิจของสำนักงานอัยการสูงสุด ในการอำนวยความสะดวก การรักษาผลประโยชน์ของรัฐและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น” ซึ่งไม่ได้เน้นในเรื่องการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลเช่นเดียวกับระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2545 ก็ตาม แต่โดยผลของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2550) ประกอบกับพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 หลักการของการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลที่กำหนดไว้ก็ควรจะยึดหลักการว่า พนักงานอัยการต้องมีการเปิดเผยข้อมูลเป็นหลัก ส่วนกรณีที่ไม่มีการปกปิดข้อมูลเป็นข้อยกเว้น ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนได้รู้ถึงสิทธิหน้าที่ของตนอย่างเต็มที่และเพื่อปกป้องรักษาประโยชน์ของตนด้วย สำหรับข้อเท็จจริงในสำนวนการสอบสวนเป็นข้อมูลข่าวสารของราชการอย่างหนึ่ง ที่ผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องในคดีควรได้รับรู้อย่างเท่าเทียมกัน

จึงเห็นได้ว่าระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลได้มีการพัฒนากระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งได้บัญญัติรับรองสิทธิของจำเลยในคดีอาญาที่จะได้ทราบพยานหลักฐานที่อยู่ในความครอบครองของฝ่ายรัฐก่อนการสืบพยานได้อย่างเพียงพอ เพื่อให้จำเลยได้มีโอกาสในการต่อสู้คดีได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม ดังนั้น พนักงานอัยการในฐานะเป็นผู้มีหน้าที่และรับผิดชอบตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการโดยตรง จึงควรเปิดเผยข้อมูลที่สามารถใช้เป็นพยานหลักฐานในการต่อสู้คดีแก่จำเลยเป็นหลัก ส่วนกรณีที่ไม่มีการปกปิดข้อมูลด้านพยานหลักฐานเป็นข้อยกเว้นเฉพาะกรณีที่จำเป็นและอยู่ในเงื่อนไขที่ระเบียบนี้กำหนดไว้ให้ปกปิดได้เท่านั้น

4.2.5 การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ในการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ กรรมการ และนักวิชาการต่างๆ ได้มีความเห็นในร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) มาตรา 241

วรรคสาม สรุปได้ว่า การดำเนินคดีในชั้นศาลนั้นไม่โปร่งใส พยานหลักฐานต่างๆ ที่อยู่ในการสอบสวนนั้นถูกปิดบัง ซ่อนเร้น และในบางครั้งก็ไม่ปรากฏให้ชัดเจนว่าเป็นอย่างไร คงฟังแต่คำพยานหนึ่งมาเบิกความในศาลเป็นหลัก พยานปากใดที่หากว่าเบิกความไปแล้วตรงกับสำนวนการสอบสวน พนักงานอัยการก็ไม่ส่ง แต่หากว่าสำนวนการสอบสวนใดที่ไม่ตรงกับใครให้การนั้น ถ้าตรงขึ้นมาพนักงานอัยการก็จะส่ง ซึ่งผลที่เกิดความเสียหายก็คือ ข้อเท็จจริงบางเรื่องถ้าหากว่าให้การตามความเป็นจริงในชั้นสอบสวนแล้ว แต่ปรากฏว่ามาให้การเท็จในศาล ไม่ตรงกับสำนวนให้การของตนที่ให้ในชั้นสอบสวน เมื่อพนักงานอัยการไม่ส่ง ผลร้ายที่ออกมาก็คือ ความเป็นจริงไม่ปรากฏให้ศาลเห็น การที่จะอ้างว่าไปข่มขู่พยานไปทำร้ายพยานนั้น กรณีดังกล่าวนี้คงจะไม่เกิดขึ้นอย่างแน่นอน และแม้กระทั่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 175 ก็ได้บัญญัติไว้ว่าเมื่อโจทก์สืบพยานเสร็จแล้ว ถ้าเห็นสมควรศาลมีอำนาจเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการมาเพื่อประกอบการวินิจฉัยได้ แต่ปรากฏว่ามาตราดังกล่าวนี้เป็นหมันในทางปฏิบัติ มิไม่ก็ร้าย ถ้าหากสืบพยานเสร็จแล้วศาลจะเรียกเอง เพราะฉะนั้น เพื่อให้เกิดความโปร่งใสในการดำเนินกระบวนการพิจารณาของคดี ทั้งฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลย สามารถที่จะตรวจสอบสำนวนการสอบสวน หรืออย่างน้อยๆ ถ้าไม่ให้ตรวจ ก็ให้สำนวน การสอบสวนนั้นอยู่ในการครอบครองศาลตั้งแต่แรกๆ พยานจะได้ไม่กลับคำให้การ พยานเท็จก็จะสามารถรู้ได้ว่าใครเท็จใครจริง สิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่ควรจะต้องนำมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้⁵¹

นอกจากนี้ยังมีความเห็นของท่านศาสตราจารย์คณิต ณ นคร ซึ่งได้ให้ความเห็นว่า ในการดำเนินคดีเป็นการรักษาความสงบเรียบร้อยของรัฐ ไม่ใช่เป็นเรื่องของผู้เสียหาย ในระบบของประเทศไทยบทบาทของศาลวางเฉย (Passive) แล้วปล่อยให้มีการต่อสู้กัน ซึ่งมันไม่ถูกต้อง เพราะฉะนั้น การค้นหาความจริงในบ้านเรานี้มีปัญหาซึ่งโดยระบบของเรา ซึ่งจริงๆ แล้วไม่ใช่ ในมาตรา 229 กำหนดให้ศาลมีหน้าที่สืบพยาน จะสืบในศาลหรือนอกศาลก็ได้ เพราะฉะนั้นการดำเนินคดีของเราจริงๆ แล้ว มีลักษณะไม่แตกต่างไปจากประเทศในภาคพื้นยุโรป (Continent) และเมื่อพูดถึงที่มาของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทย ก็มาจาก South Africa ซึ่ง South Africa ก็นำระบบของเนเธอร์แลนด์มาใช้ แต่เนื่องจากนักกฎหมายของเราที่มาสอนหรือว่าได้รับการอบรมในอดีตเป็นนักกฎหมายทางระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) โดยเฉพาะอย่างยิ่งของประเทศอังกฤษ และก็ไปเห็นวิธีการต่อสู้ (Adversarial System หรือ Fight Theory) ในศาลในระบบของอังกฤษ ก็เข้าใจว่าในประเทศไทยเราคืออย่างนั้น ซึ่งความจริงประเทศอังกฤษกับประเทศไทยนั้น หรือประเทศในภาคพื้นยุโรป (Continent) ต่างกันโดยสิ้นเชิง ในประเทศอังกฤษนั้นเขาเรียกว่าเป็นการดำเนินคดีโดยประชาชน คล้ายๆ กับในอดีตซึ่งเราเคยมีกฎหมายลักษณะ โจร 5 เส้น

⁵¹ รายงานการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญครั้งที่ 23 เล่มเดิม, หน้า 23-86.

คือกฎหมายลักษณะโจร 5 เส้นการรักษาความสงบเรียบร้อยเป็นหน้าที่ของทุกคน ในอังกฤษเขาเป็น
อย่างนั้น แต่สำหรับในประเทศไทยนี่เป็นการดำเนินคดีโดยรัฐ ซึ่งรัฐมีองค์กรต่างๆ ซึ่งศาลก็ค
อัยการก็ดี พนักงานสอบสวนก็ดี มีหน้าที่จะต้องทำความกระจ่าง จะต้องกระตือรือร้น (Active)
ทุกฝ่าย⁵²

ในที่สุดสภาร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ได้บัญญัติหลักการดังกล่าวไว้ในมาตรา 241 วรรค
สาม ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) โดยบัญญัติว่า “ผู้เสียหายหรือจำเลยใน
คดีอาญาย่อมมีสิทธิตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบ
คำให้การของตน เมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ” และ
จากข้อบ่งชี้ในกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลดังกล่าวประกอบกับผล
ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) มาตรา 241 วรรคสาม จึงได้มีพระราชบัญญัติ
แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 ได้เพิ่มเติม
หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล ไว้ในมาตรา 8 มาตรา 173/1
และมาตรา 173/2 นอกจากนี้สำนักงานอัยการสูงสุดยังได้กำหนดหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการ
เปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลในระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนิน
คดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ข้อ 21 (การตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การในชั้นสอบสวน)
อีกด้วย

ปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2550) ได้บัญญัติหลักการเปิดเผย
พยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลไว้ในมาตรา 40 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการ
ยุติธรรม ดังต่อไปนี้...

(2) สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่อง
การได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ ...

(7) ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่
ถูกต้องรวดเร็ว และเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบ
พยานหลักฐานตามสมควร ...”

ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2550) ได้นำหลักการเปิดเผยพยาน
หลักฐานของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) มาตรา 241 วรรคสาม ไว้ในมาตรา 40
โดยใน (2) เป็นสิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณาการต้องได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสาร
อย่างเพียงพอ และโดยเฉพาะในคดีอาญาใน (7) ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือ
การพิจารณาคดีที่ถูกต้องรวดเร็ว และเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบ

⁵² แหล่งเดิม, หน้า 24-25.

หรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร จึงเป็นการบัญญัติหลักการของกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล ไว้ในรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎหรือข้อบังคับ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้⁵³ และโดยผลของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2550) ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551 โดยเพิ่มหลักเกณฑ์การยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐาน ตามมาตรา 229/1 นอกจากนี้ยังได้แก้ไขเพิ่มเติมหลักเกณฑ์การตรวจและส่งสำเนาพยานเอกสารตามมาตรา 240 เพื่อรับรองสิทธิจำเลยในคดีอาญาให้มีโอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ และได้รับการตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควรอีกทางหนึ่งด้วย

4.2.6 วิเคราะห์การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542

ปัจจุบันหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของประเทศไทยนั้น นอกจากมีกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2550) และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายพิเศษที่ใช้ในการพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยเฉพาะซึ่งมีบทบัญญัติที่กำหนดเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลไว้ในมาตรา 27 สิทธิของจำเลยในการตรวจและคัดสำเนาเอกสารในสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. มาตรา 28 การยื่นบัญชีระบุพยาน และมาตรา 29 กระบวนพิจารณาในวันตรวจพยานหลักฐาน

กระบวนการตรวจพยานหลักฐานตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 27 วรรคสองนั้น ศาลมีอำนาจกำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานได้ในคดีทุกประเภทและไม่จำเป็นต้องมีการร้องขอจากคู่ความ ซึ่งแตกต่างจากคดีอาญาทั่วไปที่ศาลมีอำนาจกำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานได้เฉพาะในคดีที่จำเลยไม่ให้การหรือให้การปฏิเสธเท่านั้นและต้องมีการร้องขอจากคู่ความหรืออยู่ภายใต้ดุลพินิจของศาลที่จะเห็นสมควรหรือไม่ ตามมาตรา 173/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา นอกจากนี้ การพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไม่ได้กำหนดให้มีการยื่นบัญชีระบุพยานก่อนวันสืบพยานหรือวันเริ่มไต่สวนเหมือนกับคดีอาญาทั่วไป ทั้งนี้เนื่องมาจาก การพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้กำหนดให้มีการตรวจพยานหลักฐานในทุกคดีดังที่กล่าวมาแล้ว และในการตรวจพยานหลักฐานนั้น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วย

⁵³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550, มาตรา 6.

วิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 28 วรรคหนึ่ง กำหนดให้โจทก์จำเลยยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลพร้อมสำเนาในจำนวนที่เพียงพอก่อนวันพิจารณาตรวจพยานหลักฐานไม่น้อยกว่า 7 วัน ดังนั้น ในการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจึงถือได้ว่าการยื่นบัญชีระบุพยานในทุกคดีอยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องบัญญัติเรื่องการยื่นบัญชีระบุพยานก่อนวันสืบพยานหรือวันเริ่มไต่สวนเหมือนกับคดีอาญาทั่วไป เนื่องจากจะเป็นการซ้ำซ้อนกันในส่วนระยะเวลาที่กำหนดให้โจทก์จำเลยยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลพร้อมสำเนา ก่อนวันพิจารณาตรวจพยานหลักฐานไม่น้อยกว่า 7 วันนั้น อาจไม่เป็นธรรมกับจำเลยดังที่ได้เคยกล่าวมาแล้วตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 และโดยเฉพาะในการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองใช้ระบบไต่สวนศาลมีอำนาจค้นหาข้อเท็จจริงได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งจำเลยจะไม่ได้รับประโยชน์จากข้อสงสัย ซึ่งศาลจะได้สวนหาข้อเท็จจริงให้ได้ความตามข้อสงสัยนั้น ดังนั้น การพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จำเลยซึ่งเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจึงมีสิทธิน้อยกว่าจำเลยในคดีอาญาทั่วไป ดังนั้น เพื่อให้จำเลยได้รับสิทธิในการเปิดเผยพยานหลักฐานที่เท่าเทียมกับคดีอาญาทั่วไป จึงควรกำหนดเวลาในการยื่นบัญชีระบุพยานของโจทก์ควรกำหนดให้มากกว่าจำเลย เพื่อจำเลยจะได้ศึกษาและจัดหาพยานหลักฐาน รวมทั้งมีความพร้อมที่จะดำเนินการตามกระบวนการในวันตรวจพยานหลักฐาน จึงควรกำหนดให้โจทก์ยื่นบัญชีระบุพยานก่อนวันตรวจพยานหลักฐานไม่น้อยกว่า 15 วัน และให้จำเลยยื่นก่อนวันตรวจพยานหลักฐานไม่น้อยกว่า 7 วัน เพื่อจะได้สอดคล้องกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 229/1 ที่กำหนดให้โจทก์ต้องยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานต่อศาลไม่น้อยกว่า 15 วัน ก่อนวันไต่สวนมูลฟ้องหรือวันสืบพยาน ส่วนจำเลยให้ยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานพร้อมสำเนา ก่อนวันสืบพยานจำเลย ซึ่งน่าจะเหมาะสมและเป็นธรรมกับจำเลยมากกว่า

รวมทั้งการบรรยายฟ้องในคดีอาญาและยื่นสำนวนการสอบสวนต่อศาล ในการฟ้องคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกับคดีอาญาทั่วไปที่แตกต่างกันดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

นอกจากนี้บทบัญญัติเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 ไม่มีบทคัดพยานในกรณีฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานดังกล่าว ซึ่งแตกต่างจากคดีอาญาทั่วไปที่มีบทคัดพยานในกรณีฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานไว้อย่างชัดเจนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 229/1 วรรคสี่ และมาตรา 240 วรรคสาม ดังนั้น อาจส่งผลให้สิทธิของจำเลยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2550) มาตรา 40 (7) รับรองไว้ ที่จะไต่สวนพยานหลักฐานที่อยู่ในครอบครองของพนักงานอัยการก่อนเริ่มไต่สวน ในทางปฏิบัติไม่อาจเกิดผลได้อย่างแท้จริง

4.3 วิเคราะห์การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ

ในการพิจารณาแนวคิดเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลตามระบบกฎหมายต่างประเทศนั้น แบ่งได้เป็น 2 ระบบ คือ ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศอังกฤษ ส่วนระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) ได้แก่ ประเทศเยอรมนี ประเทศฝรั่งเศส ซึ่งประเทศดังกล่าวในระบบกฎหมายทั้งสองระบบนั้นมีรูปแบบการฟ้องคดีและวิธีการค้นหาความจริงก็แตกต่างกันด้วยโดยแบ่งเป็นระบบการฟ้องคดีอาญาโดยประชาชน (Popular prosecution) หรือระบบการฟ้องคดีอาญาโดยรัฐ (State Prosecution) และมีวิธีค้นหาความจริงแบบต่อสู้คดี (Adversarial System หรือ Fight Theory) หรือวิธีค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้คดี (Non-Adversarial System หรือ Inquisitorial system) จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลตามระบบกฎหมายต่างประเทศมีข้อพิจารณาดังนี้

4.3.1 วิเคราะห์การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของกฎหมายต่างประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law)

การเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานในคดีก่อนพิจารณาในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ในประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกาที่ยึดถือการดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหา การฟ้องคดีต่อศาลเป็นไปตามระบบการฟ้องคดีอาญาโดยประชาชน (Popular prosecution) จึงมีลักษณะดังเช่นเอกชนคนหนึ่งฟ้องเอกชนอีกคนหนึ่ง ผู้ฟ้องหรือโจทก์กับผู้ถูกฟ้องหรือจำเลยจึงถือได้ว่ามีฐานะเท่าเทียมกันทำนองเดียวกับโจทก์และจำเลยในคดีแพ่ง⁵⁴ โดยใช้วิธีค้นหาความจริงแบบต่อสู้คดีกัน (Adversarial System หรือ Fight Theory) ซึ่งระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญาสำหรับประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ตามระบบนี้เป็นการต่อสู้ระหว่างฝ่ายโจทก์และจำเลย การค้นหาความจริงจะต้องอาศัยการกระทำต่างๆ ของคู่ความ คู่ความมีหน้าที่นำพยานหลักฐานต่างๆ มาแสดงเพื่อประโยชน์แก่คดีของตน บทบาทของคู่ความในคดีจึงกระตือรือร้น (Active) การดำเนินคดีเป็นลักษณะการต่อสู้คดี การค้นหาความจริงจะอาศัยการถามค้าน (Cross Examination) เป็นสำคัญ เพื่อมุ่งหมายให้ได้ความจริงเพิ่มอีกทางหนึ่งจากการถามค้าน สำหรับศาลนั้นจะทำหน้าที่เป็นคนกลางหรือวางเฉย (Passive Vole) ศาลมีหน้าที่ควบคุมการพิจารณาให้ดำเนินไปตามกฎหมายเท่านั้น บทบาทของศาลจึงต้องรอให้คู่ความนำเสนอข้อมูลในการ

⁵⁴ คณิต ณ นคร ง (2528, กันยายน). “วิธีพิจารณาความอาญาไทย: หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน.” วารสารนิติศาสตร์, 15, 3. หน้า 3-4.

พิจารณา⁵⁵ การดำเนินคดีอาญาในระบบนี้มีความเชื่อว่า การจะพบความจริงแห่งคดีนั้น จะต้องเป็นการต่อสู้เชิงแข่งขันกันระหว่างคู่ความทั้งสองฝ่าย โจทก์ในคดีจึงมีฐานะเท่าเทียมกับจำเลยอันมีลักษณะเช่นเดียวกับคดีแพ่ง แต่ละฝ่ายจะมีสิทธิที่จะนำพยานหลักฐานมาแสดงต่อศาล ซึ่งศาลจะต้องพิจารณาพิพากษาคดีไปตามพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาแสดง ไม่มีอำนาจซักถามพยานหรือเรียกพยานมาสืบ และเมื่อโจทก์เป็นผู้ฟ้องร้อง โจทก์จึงมีหน้าที่นำสืบก่อน⁵⁶

หลักการค้นหาความจริงในคดีอาญาโดยใช้วิธีการดำเนินคดีตามหลักการต่อสู้คดีนี้ จะมีการนำพยานหลักฐานมาสืบหักล้างในการพิจารณาคดี โดยผู้พิพากษาวางตัวเป็นกลางคอยควบคุมให้แต่ละฝ่ายดำเนินการต่อสู้คดีตามขั้นตอนของกฎหมาย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า พนักงานอัยการนั้นพยายามดำเนินการต่อสู้คดีเพื่อชี้ให้ศาลเห็นถึงการกระทำผิดของจำเลย และทนายจำเลยก็จะเป็นผู้แทนของจำเลยในการต่อสู้คดีเพื่อพิสูจน์ให้ศาลเห็นถึงความบริสุทธิ์ของจำเลย และผลของวิธีการดำเนินคดีตามหลักการต่อสู้คดีโดยต่างฝ่ายต่างมุ่งผลชนะสูงสุดของคดีนี้เอง ทำให้ในชั้นเตรียมคดีของอังกฤษและสหรัฐอเมริกาแต่เดิม ไม่มีหลักเกณฑ์วิธีการเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานในชั้นก่อนการพิจารณาจำเลยหรือทนายจำเลยไม่มีสิทธิใดๆ ที่จะเข้ามาทำการตรวจข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานจากสำนวนคดีก่อนยื่นฟ้องต่อศาลได้ โดยเฉพาะในประเทศอังกฤษนั้น อาจกล่าวได้ว่า แทบไม่มีหลักเกณฑ์วิธีการเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานให้จำเลยหรือทนายจำเลยทราบก่อนการพิจารณาในคดีอาญาเลย จะมีบ้างก็เป็นข้อยกเว้นเท่านั้นและมีน้อยมาก ดังนั้นสิ่งที่ปรากฏให้เห็นอยู่เสมอในการพิจารณาคดีของประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ก็คือ บางครั้งบางกรณีคู่ความอาจประสบกับข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่ไม่คาดหมาย และก่อให้เกิดความประหลาดใจแก่คู่ความขึ้นในระหว่างพิจารณาคดีอาญาได้ หรือบางครั้งพนักงานอัยการที่มุ่งในผลชนะสูงสุดของคดี กลับเป็นผู้ปกปิดข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานเสียเอง โดยไม่เปิดเผยหรือแจ้งให้จำเลยหรือทนายจำเลยทราบก่อนการพิจารณา หรืออย่างน้อยที่สุดก็ในระหว่างการพิจารณาคดีของศาล อย่างไรก็ดี มาในระยะหลังๆ นี้ ในประเทศสหรัฐอเมริกาก็ได้พัฒนาหลักเกณฑ์ในเรื่องนี้แตกต่างไปจากประเทศอังกฤษเป็นอันมาก กล่าวคือ เริ่มมองเห็นถึงความไม่เป็นธรรมแก่จำเลยในกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาดังกล่าวด้วยเหตุผลที่ว่า การเปิดโอกาสให้มีการต่อสู้คดีอย่างเท่าเทียมกันของคู่ความตามระบบกล่าวหาเท่านั้น ความเท่าเทียมกันคงเป็นเพียงภาพในทางทฤษฎีเท่านั้น ภาพของการดำเนินคดีอาญาในทางปฏิบัติกลับเป็นการต่อสู้คดีอย่างไม่เท่าเทียมกันระหว่างรัฐ ซึ่งมีกลไกในการแสวงหาข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานมากมาย แตกต่างกับจำเลยซึ่งมักจะเป็นคนยากจนและด้อยการศึกษา ดังนั้น เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างคู่ความที่เป็นจำเลยฝ่ายหนึ่งกับ

⁵⁵ John H. Langbein. Op.cit. p. 83.

⁵⁶ ประทุมพร กัดอ่ำ. เล่มเดิม. หน้า 6.

อัยการซึ่งเป็นผู้รักษาผลประโยชน์ของสังคมฝ่ายหนึ่ง จึงมีการนำเอากระบวนการเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานในคดีอาญาก่อนพิจารณาใช้โดยศาลเป็นผู้มีบทบาทสำคัญซึ่งได้วินิจฉัยในคดีต่างๆ เป็นบรรทัดฐานสืบต่อกันมา และถึงกับบัญญัติเป็นหลักเกณฑ์การเปิดเผยไว้เป็นลายลักษณ์อักษรทั้งในระดับรัฐบาลกลางและมลรัฐ

ในประเทศอังกฤษได้บัญญัติไว้ใน Criminal Procedure Rules และ Criminal Procedure and Investigations Act 1996 ซึ่งได้กำหนดหลักเกณฑ์การเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานในคดีอาญาก่อนพิจารณาไว้เพียงกว้างๆ ว่าให้พนักงานอัยการเปิดเผยพยานหลักฐานให้อีกฝ่ายหนึ่งได้ทราบเท่านั้น ซึ่งไม่ได้กำหนดรายละเอียดของสิ่งซึ่งจะต้องเปิดเผยไว้อย่างชัดเจน และไม่ได้กำหนดให้มีการเปิดเผยพยานบุคคลก่อนสืบพยานเอาไว้ด้วย อาจกล่าวได้ว่าในเรื่องของการเปิดเผยพยานบุคคล จึงเป็นดุลพินิจของพนักงานอัยการว่าจะเปิดเผยหรือไม่ รวมทั้งกฎหมายทั้งสองฉบับไม่ได้กำหนดให้อำนาจจำเลยร้องขอให้พนักงานอัยการเปิดเผยพยานหลักฐานเพิ่มเติมแต่อย่างใด เพียงแต่กำหนดให้พนักงานอัยการเปิดเผยพยานหลักฐานที่อยู่ในความครอบครองของตนเพิ่มเติมเป็นครั้งที่สองภายหลังที่มีการเปิดเผยครั้งแรกแล้วเท่านั้น ซึ่งจะแตกต่างจากกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งได้บัญญัติไว้ใน Federal Rules of Criminal Procedure Rules 16 ที่กำหนดรายละเอียดของสิ่งที่จะต้องเปิดเผยไว้อย่างชัดเจน ได้กำหนดให้พนักงานอัยการซึ่งเป็นฝ่ายรัฐ ต้องเปิดเผยพยานหลักฐานในลักษณะบังคับ กำหนดให้มีข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่เปิดเผยไม่ได้หน้าที่ต่อเนื่องในการเปิดเผยพยานหลักฐาน และการกำกับดูแลการค้นหาข้อเท็จจริง รวมทั้งให้อำนาจศาลมีคำสั่งอย่างหนึ่งอย่างใดในกรณีที่คู่ความเพิกเฉยไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดนี้ จึงเห็นได้ว่าประเทศสหรัฐอเมริกาได้กำหนดหลักเกณฑ์การเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานในคดีอาญาก่อนพิจารณาไว้อย่างละเอียดและชัดเจน นอกจากนี้ ใน A.B.A Standard Discovery and Procedure Before Trial ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ของเนติบัณฑิตสภาอเมริกาได้กำหนดหลักเกณฑ์การเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญาก่อนพิจารณาให้แน่ชัดและเป็นไปอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้นอีกด้วย

4.3.2 วิเคราะห์การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของกฎหมายต่างประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law)

ประเทศในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) หรือในระบบประมวลกฎหมาย ซึ่งได้แก่ ประเทศเยอรมนี ประเทศฝรั่งเศส การค้นหาความจริงในคดีอาญาจะดำเนินไปในระบบการตรวจสอบข้อเท็จจริง การฟ้องคดีต่อศาลเป็นไปตามระบบการฟ้องคดีอาญาโดยรัฐ (State Prosecution) ซึ่งตามระบบดังกล่าวรัฐเป็นผู้ดำเนินการค้นหาความจริงในกรณีที่มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น ทำให้องค์กรต่างๆ ของรัฐที่มีหน้าที่อำนวยความยุติธรรมไม่ว่าจะเป็นในชั้นก่อนฟ้องเป็นบทบาทหน้าที่ของพนักงานอัยการในการค้นหาความจริงโดยเป็นผู้รับผิดชอบ

ในการสอบสวนฟ้องร้อง รวบรวมพยานหลักฐานโดยมีตำรวจเป็นผู้ช่วย ส่วนในชั้นพิจารณาพิพากษาคดี บทบาทในการค้นหาความจริงเป็นหน้าที่ของศาล ดังนั้น ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) โดยเฉพาะในเยอรมัน จะใช้วิธีค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้คดี (Non-Adversarial System หรือ Inquisitorial system) ซึ่งศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงอย่างมาก บทบาทของผู้พิพากษาจึงกระตือรือร้น (Active) การอ้างพยานการซักถามพยานก็เป็นหน้าที่ของศาล คู่ความมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือและควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของศาลให้เป็นไปตามกฎหมายเท่านั้น บทบาทของคู่ความในคดีจึงเป็นเพียงผู้ช่วยศาล กระตุ้นการดำเนินคดี พยานหลักฐานที่สามารถพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลยก็จะถูกนำมาแสดงโดยศาล ในเยอรมันนั้นเน้นในเรื่องการค้นหาความจริงตามหลักความยุติธรรมในเนื้อหา (Material Justice)⁵⁷

หลักการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของประเทศในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ ส่วนใหญ่จะมีได้บัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรชัดเจนเหมือนประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) สืบเนื่องจาก ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ ศาลหรือผู้พิพากษามีบทบาทและส่วนร่วมในการตรวจสอบและค้นหาความจริงค่อนข้างมาก โดยมีส่วนร่วมตรวจสอบพยานหลักฐานตั้งแต่ชั้นก่อนเริ่มกระบวนการพิจารณาคดี และกฎหมายกำหนดให้คู่ความสามารถตรวจสอบสำนวนในคดีได้ตั้งแต่ต้นคดี ดังนั้น ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ คู่ความและศาลจึงถูกบังคับโดยกระบวนการให้ต้องเปิดเผยพยานหลักฐานในตัวเอง

ในประเทศเยอรมนีการตรวจสอบสำนวนคดีโดยทนายจำเลยสามารถทำการตรวจสอบพยานหลักฐานที่ถูกยึดไว้แล้วได้ทุกเมื่อ เว้นแต่หากการสอบสวนยังไม่แล้วเสร็จทั้งยังไม่ได้บันทึกลงในสำนวนคดี ทนายจำเลยอาจถูกปฏิเสธที่จะตรวจสอบสำนวนคดีหรือเอกสารในสำนวนคดี รวมถึงในหลักฐานที่ถูกยึดไว้แล้วโดยเจ้าหน้าที่ ถ้าหากการตรวจสอบพยานหลักฐานเช่นนั้นอาจเป็นเหตุให้เกิดอันตรายต่อการสอบสวนได้ แต่ถ้าหากเหตุการณ์ปฏิเสธไม่ให้ฝ่ายจำเลยเข้าถึงพยานหลักฐานเช่นนั้นสิ้นสุดลง กฎหมายกำหนดให้พนักงานอัยการต้องเพิกถอนคำสั่งห้ามนั้นโดยเร็ว เพื่อให้ทนายจำเลยสามารถใช้สิทธิในการนำพยานหลักฐานออกไปตรวจสอบได้ ซึ่งการนำพยานหลักฐานไปตรวจสอบนี้ทนายจำเลยชอบที่จะนำสำนวนหรือพยานหลักฐานไปตรวจสอบยังสำนักงานของตนได้ แต่การนำสำนวนหรือพยานหลักฐานไปตรวจสอบยังสำนักงานของทนายจำเลยนั้นอาจถูกปฏิเสธโดยเจ้าหน้าที่ได้หากมีเหตุผลที่สำคัญในการห้ามการอนุญาตเช่นนั้น ซึ่งการวินิจฉัยถึงเหตุผลในการห้ามนี้ ทนายจำเลยไม่อาจโต้แย้งได้ ส่วนพยานหลักฐานที่เป็นบันทึกเกี่ยวกับการไต่สวนของจำเลยหรือเกี่ยวกับการสอบสวนตามกฎหมายหรือการตรวจสอบบันทึกความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ทนายจำเลย หรือเกี่ยวกับการสอบสวนตามกฎหมายหรือการตรวจสอบบันทึกความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

⁵⁷ John H. Langbein. Op.cit. p. 83.

ทนายจำเลยชอบที่จะได้รับอนุญาตให้ตรวจสอบได้เสมอไม่ว่าในกรณีใดๆ ในส่วนผู้อนุญาตในการเข้าทำการตรวจสำนวนการสอบสวนหรือพยานหลักฐานต่างๆ หากเป็นช่วงการเตรียมคดีพนักงานอัยการเป็นผู้มีอำนาจในการอนุญาตในการขอตรวจดู ถ้าหากพ้นจากขั้นตอนดังกล่าวแล้ว ผู้พิพากษาซึ่งนั่งพิจารณาจะเป็นผู้ที่มีอำนาจในการวินิจฉัยคำขอในการตรวจดูสำนวนการสอบสวนพร้อมพยานหลักฐานเช่นว่านั้น

ในประเทศฝรั่งเศสการเปิดเผยพยานหลักฐานของประเทศฝรั่งเศสนั้น จะยึดถือสำนวน (dossier) เป็นหลักในการเปิดเผยพยานหลักฐาน โดยที่ข้อมูลที่จะใช้นำมาเป็นพยานหลักฐานในชั้นไต่สวนจะถูกรวบรวมในบัญชีพยาน ซึ่งผู้กรณีสามารถที่จะตรวจสอบได้ถึงพยานเอกสารต่างๆ รวมถึงการที่ให้คู่ความเผชิญหน้ากันในชั้นสอบสวนก็เป็นการที่ให้คู่ความได้รับข้อมูลของฝ่ายตรงข้ามอันจะเป็นประโยชน์ต่อการวางรูปคดีของตนในชั้นไต่สวนต่อไปและนอกจากนี้ยังให้สิทธิแก่คู่ความที่เกี่ยวข้องและจำเลยหรือทนายจำเลย ยื่นคำร้องขอตรวจเพิ่มสำนวนคดีได้จนถึงวันที่แถลงคดี เพื่อหารือกับพนักงานอัยการและผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ อีกด้วย

4.3.3 วิเคราะห์การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของประเทศไทยเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) และซีวิลลอว์ (Civil Law)

เมื่อนำหลักการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศแล้วเห็นว่า ประเทศไทยใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) ซึ่งใช้ในภาคพื้นทวีปยุโรป แต่ก็ได้รับอิทธิพลจากระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ของประเทศอังกฤษที่มีต่อแนวความคิดทางกฎหมายของประเทศไทยเช่นกันดังได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งประเทศไทย การดำเนินคดีอาญาเป็นระบบกล่าวหา มีระบบการฟ้องคดีอาญาเป็นการฟ้องโดยรัฐ (State Prosecution) ใช้วิธีค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้คดี (Non-Adversarial System หรือ Inquisitorial system) โดยมีข้อพิจารณาดังนี้

1) พิจารณาเปรียบเทียบกับประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ในประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ซึ่งยึดถือการดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหา การฟ้องคดีต่อศาลเป็นไปตามระบบการฟ้องคดีโดยประชาชน (Popular prosecution) โดยใช้วิธีค้นหาความจริงแบบต่อสู้คดีกัน (Adversarial System หรือ Fight Theory) จะเห็นได้ว่า หลักการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของประเทศไทยซึ่งมีบัญญัติไว้อย่างชัดเจนเช่นเดียวกับประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษ แต่จะแตกต่างกับประเทศสหรัฐอเมริกา ในส่วนที่ประเทศไทยจะกำหนดให้คู่ความ (โจทก์และจำเลย) จะต้องเปิดเผยพยานหลักฐานทั้งสองฝ่าย แต่จะบังคับกับโจทก์ (พนักงานอัยการ) อย่างเคร่งครัดมากกว่าจำเลย โดยที่จำเลยจะอาศัยข้อยกเว้นว่า เพื่อให้โอกาสแก่จำเลยในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ ในการที่จะไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเปิดเผยพยานหลักฐาน ซึ่งประเทศ

สหรัฐอเมริกาจะกำหนดแยกกันอย่างชัดเจนระหว่างการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐ (พนักงานอัยการ) หรือฝ่ายจำเลย รวมทั้งประเทศไทยการเปิดเผยพยานหลักฐานกำหนดสิ่งที่จะต้องเปิดเผยไว้อย่างกว้างๆ ไม่ได้กำหนดรายละเอียดของสิ่งที่จะต้องเปิดเผยไว้อย่างชัดเจนซึ่งเหมือนกับประเทศอังกฤษ แต่แตกต่างกับประเทศสหรัฐอเมริกาที่กำหนดรายละเอียดของสิ่งซึ่งจะต้องเปิดเผยไว้อย่างชัดเจน

2) เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) ในประเทศเยอรมนี ประเทศฝรั่งเศส ซึ่งใช้ดำเนินไปในระบบการตรวจสอบข้อเท็จจริง การฟ้องคดีต่อศาลเป็นไปตามระบบการฟ้องคดีอาญาโดยรัฐ (State Prosecution) โดยใช้วิธีค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้คดี (Non-Adversarial System หรือ Inquisitorial system) จะเห็นได้ว่า หลักการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญา มิได้บัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรชัดเจนเหมือนประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) โดยเฉพาะประเทศสหรัฐอเมริกา โดยที่ประเทศในระบบกฎหมายซีวิลลอว์ จะอนุญาตให้จำเลยมีสิทธิขอคู่สำนวนการสอบสวนและพยานหลักฐานต่างๆ จากพนักงานอัยการได้ และกฎหมายกำหนดให้คู่ความสามารถตรวจสอบสำนวนในคดีได้ตั้งแต่ต้นคดีอยู่แล้ว ซึ่งหลักการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของประเทศไทยก็ให้สิทธิจำเลยในการตรวจสอบสำนวนคดีได้เช่นกัน โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 8 ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ประเทศไทยแม้จะใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ โดยหลักการศาลหรือผู้พิพากษามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและค้นหาความจริงค่อนข้างมาก โดยมีส่วนร่วมในการตรวจสอบพยานหลักฐานตั้งแต่ชั้นก่อนเริ่มกระบวนการพิจารณาคดี ดังนั้น คู่ความและศาลจะถูกบังคับโดยกระบวนการให้ต้องเปิดเผยพยานหลักฐานในตัวเอง แต่สืบเนื่องจากอิทธิพลของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ของประเทศอังกฤษที่มีต่อแนวความคิดทางกฎหมายของประเทศไทย ศาลและองค์กรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยยังขาดความกระตือรือร้นที่จะร่วมมือกันค้นหาข้อเท็จจริงในคดี โดยเฉพาะผู้พิพากษาจะวางตัวเป็นกลางคอยควบคุมให้แต่ละฝ่ายดำเนินการต่อสู้คดีตามขั้นตอนของกฎหมาย โดยไม่ลงไปค้นหาข้อเท็จจริงให้กระจ่าง อันเนื่องมาจาก ถ้าศาลลงไปค้นหาข้อเท็จจริงในคดีแม้ได้ข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่เป็นคุณกับฝ่ายจำเลยก็ตาม แต่ก็จะทำให้ผู้เสียหายมองว่าศาลเข้าข้างจำเลยและไม่มีความเป็นกลางได้

นอกจากนี้ในคำฟ้องคดีอาญาของเยอรมันซึ่งจะต้องมีการแสดงถึงข้อเท็จจริงอันเป็นรายละเอียดเกี่ยวกับตัวจำเลย นับแต่กำเนิด ที่อยู่อาศัย อาชีพการงาน การสมรส ตลอดจนสัญชาติของผู้กระทำความผิดโดยละเอียด และแสดงถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดของจำเลย ในลักษณะตามลำดับเหตุการณ์ โดยแสดงถึงวันเวลาและสถานที่ที่เกิดการกระทำความผิด รายละเอียดเกี่ยวกับการ

กระทำผิดของจำเลย ตลอดจนบุคคล สิ่งของที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิด⁵⁸ ซึ่งเหมือนกับคำฟ้องในคดีอาญาของประเทศไทยก็ตาม แต่ในคำฟ้องคดีอาญาของเยอรมันจะมีการกล่าวถึงพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องในคดีด้วย กล่าวคือ ในคำฟ้องนั้นจะมีการเปิดเผยอย่างสมบูรณ์ถึงคดีที่กล่าวหาตลอดจนพยานหลักฐานทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นพยานหลักฐานที่พนักงานอัยการได้ทำการสอบถามแล้ว จะปรากฏอยู่ในรายชื่อของพยานหลักฐานในคำฟ้องด้วยกันทั้งสิ้น นอกจากนี้ คำฟ้องในคดีอาญาของเยอรมันจะต้องปรากฏถึงผลการสอบสวน เว้นแต่ ในกรณีที่มีการกล่าวหาต่อผู้พิพากษาคนเดียว อาจไม่ต้องมีก็ได้⁵⁹ หรือมีเหตุจำเป็นซึ่งอาจก่อให้เกิดอันตรายแก่พยานและผู้เกี่ยวข้องกับพยาน การยกเว้นรวมไปถึงเอกสารที่ระบุถึงข้อมูลส่วนตัวของพยานผู้นั้น โดยให้เก็บเอกสารนั้นไว้ที่สำนักงานอัยการจนกว่าเหตุอันตรายนั้นจะหมดไป (เอกสารนั้นโดยปกติต้องเก็บไว้ในแฟ้มสำนวนคดีซึ่งทนายจำเลยมีสิทธิขอได้)⁶⁰ ในข้อที่กล่าวมานี้นับได้ว่าเป็นข้อที่แตกต่างประการสำคัญจากคำฟ้องคดีอาญาของประเทศไทย และแตกต่างกับคำฟ้องคดีอาญาของประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ซึ่งจะมีการเปิดเผยในส่วนนี้น้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้⁶¹ กล่าวคือ ในคำฟ้องคดีอาญาในประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา นั้นกล่าวโดยสรุป โดยเนื้อหาของคำฟ้องจะปรากฏ ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดี คดีระหว่างโจทก์และจำเลย เวลาและสถานที่กระทำความผิด ฐานความผิดที่แยกเป็นกระทงความผิด โดยในแต่ละกระทงความผิดจะปรากฏถึงข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบที่เป็นสาระสำคัญของความผิดที่กล่าวหาซึ่งจะกล่าวในลักษณะที่สั้นเท่าที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น ไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงข้อเท็จจริงอันเป็นรายละเอียดเกี่ยวกับการกระทำความผิด เช่น รายละเอียดเกี่ยวกับตัวจำเลยหรือผู้เสียหาย ทรัพย์สินหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้อง เว้นแต่ในความผิดนั้นๆ จำเป็นที่จะต้องกล่าวถึงเท่านั้น⁶²

เพื่อรองรับสิทธิของจำเลยในคดีอาญาที่จะได้รับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของประเทศไทยจึงได้บัญญัติรับรองสิทธิดังกล่าวไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) มาตรา 241 วรรคสาม และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2550) มาตรา 40 (7) โดยผลของรัฐธรรมนูญทั้ง 2 ฉบับ จึงได้บัญญัติให้มีการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล นอกจากสิทธิของจำเลยในการตรวจสอบสำนวนคดีแล้ว ยังได้กำหนดให้มีกระบวนการตรวจพยานหลักฐานและการยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานรวมทั้งการส่งพยานเอกสารต่อศาลเพื่อให้จำเลย

⁵⁸ พงษ์รัตน์ เกรือกลั่น. เล่มเดิม. หน้า 63.

⁵⁹ John H. Langbein. เล่มเดิม. p. 10.

⁶⁰ บุญชัย ภัทรพัฒนานนท์. เล่มเดิม. หน้า 40.

⁶¹ John H. Langbein. หน้าเดิม.

⁶² พงษ์รัตน์ เกรือกลั่น. เล่มเดิม. หน้า 23-24.

ตรวจสอบหรือคัดสำเนา ก่อนการสืบพยาน ซึ่งถือว่า กระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของประเทศไทยมีบทบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรอย่างชัดเจนมากกว่าในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายชีวิตล่อว์ด้วยกัน ซึ่งเป็นเครื่องมือให้แก่จำเลยในการเตรียมคดีและเป็นช่องทางที่จะสามารถหาพยานหลักฐานมานำสืบหักล้างพยานหลักฐานของพนักงานอัยการได้ นอกจากนี้ถ้าศาลและองค์กรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยมีความการกระตือรือร้นที่จะร่วมมือกันค้นหาข้อเท็จจริงในคดีเพื่อพิสูจน์ความผิดหรือบริสุทธิ์ของจำเลยก็จะเป็นพัฒนาระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยให้ก้าวหน้าทัดเทียมกับนานาอารยประเทศและเป็นหลักประกันในกระบวนการยุติธรรมของไทยว่าจำเลยในคดีอาญาจะได้รับการพิจารณาคดีโดยรวดเร็วและเป็นธรรม รวมทั้งมีสิทธิในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่

4.4 ข้อเสนอแนะและปัญหาในการนำเอากระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลมาใช้ในประเทศไทย

ตามที่ได้ศึกษาถึงแนวคิดและกระบวนการในการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยจะเห็นว่า การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินคดีอาญาที่สำคัญคือ เพื่อสนับสนุนให้มีข้อเท็จจริง และพยานหลักฐานที่สมบูรณ์ที่สุดมาแสดง ลดโอกาสของความผิดพลาดอันเกิดจากพยานหลักฐานเท็จและข้อร้องเรียนของการดำเนินคดีที่ถือว่าการต่อสู้ (Adversarial System หรือ Fight Theory) ซึ่งการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล นั้นมีปัญหาและข้อสนับสนุนในการนำเอากระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลมาใช้ในประเทศไทย ดังนี้

4.4.1 ข้อเสนอแนะในการนำเอากระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลมาใช้ในประเทศไทย

1) การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล ทำให้จำเลยได้รับความเป็นธรรมยิ่งขึ้น เนื่องจากได้กล่าวมาแล้วว่า พนักงานอัยการมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานของรัฐซึ่งมีกลไกในการแสวงหาพยานหลักฐานมากมาย ในขณะที่จำเลยมักจะเป็นคนยากจนและด้วยการศึกษา ขาดเครื่องมือในการแสวงหาพยานหลักฐาน เมื่อจำเลยซึ่งอยู่ในสภาพที่ด้อยกว่ารัฐทั้งฐานะและโอกาสแล้ว ยังไม่สามารถล่วงรู้พยานหลักฐานของพนักงานอัยการได้ ก็ย่อมปราศจากความพร้อม เพราะไม่อาจรู้ได้ว่าพยานหลักฐานที่พนักงานอัยการจะใช้อ้างต่อศาลเพื่อพิสูจน์ความผิดของเขามีประการใดและมีความถูกต้องแท้จริงเพียงใด การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล จะทำให้จำเลยทราบพนักงานอัยการมีพยานหลักฐานใดบ้างมาสืบพิสูจน์ความผิดของตน เมื่อจำเลยมีโอกาสรายพยานหลักฐานของพนักงานอัยการล่วงหน้า ซึ่งจะเป็นเครื่องมือให้แก่จำเลยในการเตรียมคดีได้อย่าง

สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และเป็นช่องทางที่จะสามารถหาพยานหลักฐานมานำสืบหักล้างพยานหลักฐานของพนักงานอัยการได้

2) การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล จะช่วยลดการดำเนินคดีที่ถือว่าเป็นการต่อสู้คดี (Adversarial System หรือ Fight Theory) ในลักษณะที่เป็นการจู่โจมกันทางพยานหลักฐาน ทำให้จำเลยไม่อาจคาดคิดได้ว่าพนักงานอัยการจะนำพยานหลักฐานใดมาพิสูจน์การกระทำความผิดของตน จำเลยจึงไม่สามารถจัดเตรียมคดีเพื่อหาหลักฐานมาพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนได้ทัน ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมจำเลย

3) การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล จะทำให้พนักงานอัยการเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่เป็นคุณแก่จำเลย ทำให้จำเลยสามารถนำพยานหลักฐานนั้นไปใช้ในการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนได้

4) การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล ทำให้ที่ศาลได้เห็นพยานหลักฐานของพนักงานอัยการล่วงหน้าก่อนการสืบพยาน ศาลจึงมีเวลาในการประเมินน้ำหนักพยานหลักฐานก่อน ทำให้ศาลวางแผนการพิจารณาคดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ นำไปสู่การค้นหาความจริงที่มีประสิทธิภาพ

5) การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล จะช่วยให้การพิจารณาคดีในชั้นศาลรวดเร็วขึ้น เนื่องจาก การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล จะทำให้จำเลยสามารถยอมรับในข้อเท็จจริงในบางประเด็น ทำให้สามารถตัดประเด็นที่รับกันออกไปได้ รวมทั้งตัดพยานหลักฐานที่ไม่เกี่ยวข้องกับคดีหรือพยานหลักฐานที่ฟุ่มเฟือยออกจากกระบวนการพิจารณาคดี ซึ่งจะทำให้การพิจารณาคดีเป็นไปอย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นการรับรองสิทธิของจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาโดยรวดเร็ว ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2550) มาตรา 40 (7) ได้บัญญัติรับรองไว้ อีกทางหนึ่ง

4.4.2 ปัญหาในการนำเอากระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลมาใช้ในประเทศไทย

1) ปัญหาที่สำคัญที่สำคัญประการหนึ่งของกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล คือ ปัญหาเกี่ยวกับความปลอดภัยของพยานหลักฐาน โดยเฉพาะพยานบุคคล ในกรณีที่จำเลยเป็นผู้มีอิทธิพลหรือเป็นกลุ่มอั้งยี่หรือมีลักษณะเป็นองค์กรอาชญากรรม ซึ่งการเปิดเผยข้อเท็จจริงจะนำไปสู่การเปิดเผยชื่อ ที่อยู่ สถานะและความสำคัญในคดีของพยานบุคคล อาจทำให้พยานถูกคุกคาม ข่มขู่ หรือได้รับอันตรายได้ หรือการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนพิจารณาจะทำให้จำเลยพยายามผลิตพยานหลักฐานขึ้นเอง หรือติดสินบน หรือใช้วิธีการอื่นไม่เหมาะสมเพื่อทำลาย

พยานหลักฐานที่ได้รับการเปิดเผยนั้นๆ ส่วนพยานเอกสารหรือพยานวัตถุ อาจจะถูกทำลายหรือเปลี่ยนแปลงสภาพของพยานหลักฐานที่จะสามารถชี้ให้เห็นถึงความผิดของจำเลยได้

ในส่วนพยานเอกสารและพยานวัตถุการเก็บรักษาไว้ในหน่วยงานราชการไม่ว่าจะเป็นสถานีตำรวจหรือศาลซึ่งมีมาตรการรักษาความปลอดภัยที่เข้มงวด ดังนั้น การทำลายหรือเปลี่ยนแปลงสภาพพยานเอกสารและพยานวัตถุจะทำให้ยาก กระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานของพนักงานอัยการจึงไม่มีปัญหาในด้านความปลอดภัยของพยานเอกสารและพยานวัตถุมากนัก เมื่อเปรียบเทียบกับสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลย

สำหรับพยานบุคคลกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล จะนำไปสู่การเปิดเผยชื่อ ที่อยู่ สถานะและความสำคัญในคดีของพยานบุคคล โดยเฉพาะในกรณีที่จำเลยเป็นผู้มีอิทธิพลหรือเป็นกลุ่มอั้งยี่หรือมีลักษณะเป็นองค์กรอาชญากรรมอาจทำให้พยานถูกคุกคาม ข่มขู่หรือได้รับอันตรายได้ หรือการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนพิจารณาจะทำให้จำเลยพยายามผลิตพยานหลักฐานขึ้นเอง หรือคิดสินบน หรือใช้วิธีการอื่นไม่เหมาะสมเพื่อทำลายพยานหลักฐานที่ได้รับการเปิดเผยนั้นๆ ซึ่งในการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 240 สำนักงานอัยการสูงสุด ได้มีข้อสังเกตว่า เกี่ยวกับร่างมาตรา 240 ที่กำหนดหลักการให้โจทก์ต้องยื่นต้นฉบับหรือสำเนาเอกสารซึ่งจะใช้เป็นพยานหลักฐานต่อศาล เพื่อให้จำเลยมาตรวจสอบและขอรับสำเนาเป็นเวลาล่วงหน้าก่อนสืบพยานไม่น้อยกว่า 7 วัน นั้น โดยเห็นว่า การให้โจทก์ (พนักงานอัยการ) เปิดเผยพยานเอกสารต่อจำเลย แม้ว่าจะเป็นหลักการที่ดีและมีการใช้ในอารยประเทศก็ตาม แต่การเปิดเผยพยานเอกสารบางชนิดจะนำไปสู่การเปิดเผยชื่อ ที่อยู่ สถานะและความสำคัญในคดีของพยานบุคคล ซึ่งในปัจจุบันนี้ระบบการคุ้มครองพยานในประเทศไทยยังไม่มี การดำเนินการอย่างจริงจัง และมีระบบแบบแผนที่แน่นอน การคุ้มครองพยานบุคคลในขณะนี้หน่วยงานที่รับผิดชอบคือสำนักงานตำรวจแห่งชาติ จะกระทำเฉพาะคดีที่สื่อมวลชนให้ความสนใจ และคุ้มครองเฉพาะก่อนเบิกความต่อศาลเท่านั้น จึงเห็นควรดัดร่างมาตรานี้ ออก แล้วใช้บังคับตามมาตรา 240 ของกฎหมายปัจจุบัน (มาตรา 240 เดิม)

เมื่อพิจารณาถึงความปลอดภัยของพยานบุคคลกับมาตรฐานของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่จะคุ้มครองสิทธิของจำเลยในคดีอาญาซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2550) มาตรา 40 (7) ได้บัญญัติรับรองสิทธิของจำเลยในคดีอาญาให้มีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือพิจารณาที่ถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรม ให้โอกาสต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือการได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร แม้จำเลยในคดีอาญาจะมีสิทธิได้รับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติรับรองสิทธิไว้ รวมทั้งในคดีอาญาการค้นหาความจริงนั้นให้ความสำคัญกับพยานบุคคลมากที่สุดโดยจะเป็น

พยานหลักฐานที่สำคัญในการพิจารณาคดีในชั้นศาล⁶³ ก็ตาม แต่พยานบุคคลในคดีอาญา ก็มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2550) มาตรา 40 (5) ซึ่งบัญญัติรับรองไว้เช่นกัน จากการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล ได้บัญญัติถึงมาตรการคุ้มครองพยานซึ่งเป็นข้อยกเว้นให้พนักงานอัยการไม่ต้องเปิดเผยพยานบุคคลต่อจำเลยได้ ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้พยานถูกคุกคาม ข่มขู่ หรือได้รับอันตรายได้ หรือติดสินบน หรือใช้วิธีการอันไม่เหมาะสมเพื่อทำลายพยานหลักฐานที่ได้รับการเปิดเผยนั้น ได้แก่ บัญญัติไว้ในมาตรา 173/2 วรรคหนึ่ง ซึ่งเป็นกระบวนการในวันตรวจพยานหลักฐาน ได้บัญญัติยกเว้นให้ศาลที่จะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น อันเนื่องจากสภาพและความจำเป็นแห่งพยานหลักฐานนั่นเอง หรือพยานหลักฐานนั้นเป็นบันทึกคำให้การของพยานที่จะไม่ต้องส่งพยานเอกสารและพยานวัตถุที่ยังอยู่ในความครอบครองของตนต่อศาลเพื่อให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งตรวจสอบ หรือในกรณีการยื่นบัญชีระบุพยานทั้งก่อนวันตรวจพยานหลักฐานตามมาตรา 173/1 หรือก่อนวันไต่สวนมูลฟ้องหรือวันสืบพยานตามมาตรา 229/1 ซึ่งมาตรา 229/1 วรรคสี่ ได้กำหนดข้อยกเว้นไว้ว่า ในกรณีที่จำเป็นจะต้องคุ้มครองพยาน ศาลมีอำนาจอนุญาตให้สืบและรับฟังพยานหลักฐานที่ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติเกี่ยวกับการยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานนั้นได้ รวมทั้งในกรณีโจทก์ (พนักงานอัยการ) จะอ้างเอกสารที่อยู่ในความครอบครองของตนเป็นพยานหลักฐาน ซึ่งต้องยื่นพยานเอกสารนั้นต่อศาลก่อนวันไต่สวนมูลฟ้องหรือวันสืบพยานไม่น้อยกว่า 15 วัน เพื่อให้จำเลยมีโอกาสดูและขอคัดสำเนาเอกสารดังกล่าว ซึ่งมีข้อยกเว้นไว้ในมาตรา 240 วรรคหนึ่งว่า ถ้าเอกสารที่โจทก์ (พนักงานอัยการ) ประสงค์จะอ้างอิงนั้นเป็นบันทึกคำให้การของพยานหรือเป็นเอกสารที่ปรากฏชื่อหรือที่อยู่ของพยานหรือศาลเห็นสมควรสั่งเป็นอย่างอื่นอันเนื่องจากสภาพและความจำเป็นแห่งเอกสารนั้น พนักงานอัยการไม่ต้องยื่นพยานเอกสารนั้นต่อศาลเพื่อให้จำเลยมีโอกาสดูและขอคัดสำเนาเอกสารดังกล่าวก็ได้

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ทั้งจำเลยในคดีอาญากับพยานในคดีอาญาต่างมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2550) ด้วยกันทั้งสิ้น ในส่วนของพยานบุคคลนั้นกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของประเทศไทยเรายังมีข้อจำกัดอยู่มาก ดังจะเห็นได้จากข้อยกเว้นการเปิดเผยพยานหลักฐานดังที่ได้กล่าวมาแล้ว รวมทั้งความเห็นของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะสำนักงานอัยการสูงสุด และความเห็นจากนักวิชาการต่างๆ ซึ่งเห็นว่า การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล จะนำไปสู่การเปิดเผยชื่อ ที่อยู่ สถานะและความสำคัญในคดีของพยานบุคคล อาจทำให้พยานถูกคุกคาม ข่มขู่

⁶³ แหล่งเดิม. หน้า 63.

หรือได้รับยกย่องได้ โดยที่ระบบการคุ้มครองพยานในประเทศไทยยังไม่มี การดำเนินการอย่างจริงจัง และมีระบบแบบแผนที่แน่นอน การคุ้มครองพยานบุคคล ในขณะที่หน่วยงานที่รับผิดชอบคือสำนักงานตำรวจแห่งชาติ จะกระทำเฉพาะคดีที่สื่อมวลชนให้ความสนใจ และคุ้มครองเฉพาะก่อนเบิกความต่อศาลเท่านั้น จึงเห็นได้ว่า ปัญหาเกี่ยวกับพยานบุคคลแท้ที่จริงเกิดจากระบบการคุ้มครองพยานที่ไม่มีประสิทธิภาพซึ่งอาจจะเกิดจากระบบการคุ้มครองพยานหรือกระดือรื้อนของเจ้าหน้าที่ก็ตาม ซึ่งถ้ามาตรการในการคุ้มครองพยานของไทยเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพแล้ว ปัญหาเกี่ยวกับกรณีที่พยานถูกคุกคาม ข่มขู่หรือได้รับยกย่องก็คงจะไม่เกิดขึ้น ดังนั้น เพื่อให้จำเลยในคดีอาญาได้รับสิทธิในการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล รวมถึงพยานบุคคลซึ่งเป็นพยานที่สำคัญในการเตรียมคดีของจำเลยได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เป็นไปตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2550) มาตรา 40 (7) ได้บัญญัติรับรองไว้ รวมทั้งสิทธิของพยานในคดีอาญาซึ่งถูกเปิดเผยข้อมูลจากระบบการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล ได้รับการคุ้มครองอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2550) มาตรา 40 (5) หน่วยงานต่างๆ และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการคุ้มครองพยานในคดีอาญา ควรจะเร่งรัดในการพัฒนาระบบและกระบวนการในการคุ้มครองพยานให้มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่จะต้องดำเนินการโดยเคร่งครัด และจริงจัง โดยไม่เลือกกระทำเฉพาะคดีที่สื่อมวลชนให้ความสนใจ หรือคุ้มครองเฉพาะก่อนเบิกความต่อศาลเท่านั้น ทั้งนี้ เพื่อพัฒนาระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้มีมาตรฐานก่อให้เกิดความยุติธรรมแก่ทุกฝ่ายได้อย่างแท้จริง

2) ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า แม้ประเทศไทยซึ่งใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) ซึ่งโดยหลักการศาลหรือผู้พิพากษามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและค้นหาความจริงค่อนข้างมาก อันสืบเนื่องมาจากการใช้วิธีค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้ (Non-Adversarial System หรือ Inquisitorial System) คู่ความและศาลจะถูกบังคับโดยกระบวนการให้ต้องเปิดเผยพยานหลักฐานในตัวเอง แต่โดยที่เนื้อหาของ การดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหาประกอบด้วยอิทธิพลของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ของประเทศอังกฤษ ซึ่งมีวิธีค้นหาความจริงแบบต่อสู้คดีกัน (Adversarial System หรือ Fight Theory) ที่มีต่อแนวความคิดทางกฎหมายของประเทศไทย ศาลและองค์กรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยยังขาดความกระดือรื้อนที่จะร่วมมือกันค้นหาข้อเท็จจริงในคดี และโดยเฉพาะผู้พิพากษาจะวางตัวเป็นกลางคอยควบคุมให้แต่ละฝ่ายดำเนินการต่อสู้คดีตามขั้นตอนของกฎหมาย โดยไม่ลงไปค้นหาข้อเท็จจริงให้กระจ่าง อันเนื่องมาจาก ถ้าศาลลงไปค้นหาข้อเท็จจริงในคดีแม้ได้ข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่เป็นคุณกับฝ่ายจำเลยก็ตาม แต่ก็จะทำให้ผู้เสียหายมองว่าศาลเข้าข้างจำเลยและไม่ความเป็นกลางดังที่กล่าวมาแล้ว ประกอบกับแนวความคิดและนโยบายในการดำเนินคดีของรัฐในอดีตเน้นการดำเนินคดีตามแนว Crime Control

Model ซึ่งเน้นหนักที่จะให้อำนาจเจ้าหน้าที่ของรัฐดำเนินคดีปราบปรามผู้กระทำความผิด มากกว่าคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของจำเลยหรือให้โอกาสจำเลยที่จะเตรียมตัวต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่⁶⁴ จนได้มีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) มาตรา 241 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2550) มาตรา 40 (7) โดยบัญญัติให้สิทธิ จำเลยในคดีอาญา มีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้องรวดเร็ว และเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร สิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลยในคดีอาญาจึงได้รับความคุ้มครองอย่างจริงจัง ดังนั้น โดยผลของรัฐธรรมนูญทั้ง 2 ฉบับ จึงได้บัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานับปัจจุบัน ให้มีการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล นอกจากสิทธิของจำเลยในการตรวจสอบสำนวนคดีแล้ว ยังได้กำหนดให้มีกระบวนการตรวจพยานหลักฐานและการยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานรวมทั้งการส่งพยานเอกสารต่อศาลเพื่อให้จำเลยตรวจสอบหรือคัดสำเนา ก่อนการสืบพยาน ซึ่งถือว่า กระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล ของประเทศไทยมีบทบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรอย่างชัดเจนมากกว่าในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายชีวิตล่อว์ด้วยกัน ซึ่งเป็นเครื่องมือให้แก่จำเลยในการเตรียมคดีและเป็นช่องทางที่จะสามารถหาพยานหลักฐานมานำสืบหักล้างพยานหลักฐานของพนักงานอัยการได้ และจากปัญหาเกี่ยวกับเนื้อหาของ การดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหาประกอบกับอิทธิพลของระบบกฎหมายคอมมอนล่อว์ (Common Law) ของประเทศอังกฤษที่มีต่อแนวความคิดทางกฎหมายของประเทศไทย รวมทั้งแนวคิดของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาซึ่งต้องการปราบปรามผู้กระทำความผิด มากกว่าคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของจำเลยอันสืบเนื่องมาจากนโยบายในการดำเนินคดีอาญาของรัฐในอดีต (Crime Control Model) แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะบัญญัติรับรองสิทธิของจำเลยในคดีอาญาให้มีสิทธิได้รับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลก็ตาม แต่ถ้าศาล พนักงานอัยการและองค์กรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย ยังขาดความกระตือรือร้นที่จะร่วมมือกันค้นหาข้อเท็จจริงในคดีเพื่อพิสูจน์ความผิดหรือบริสุทธิ์ของจำเลย หรือไม่วางตัวเป็นกลางและไม่มีความเป็นภาวะวิสัย โดยเฉพาะพนักงานอัยการซึ่งมีหน้าที่ที่สำคัญคือ ฐานะการเป็นผู้คุ้มครองส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องไม่เฉพาะของสังคมเท่านั้น หากแต่ยังมีหน้าที่คุ้มครองสิทธิส่วนได้เสียของผู้ต้องหาหรือจำเลยด้วย ฐานะของพนักงานอัยการจึงไม่ใช่คู่ความ แม้ในระหว่างพิจารณาก็ตามถ้าจะถือว่าเป็นคู่ความก็เป็นเพียงความหมายในทางเทคนิคเท่านั้น⁶⁵ และถึงแม้ว่าพนักงานอัยการจะมีหน้าที่ในการดำเนินคดี

⁶⁴ กาญจนา ตรีแสน. เล่มเดิม. หน้า 132-133.

⁶⁵ อุททิศ แสนโกสิณ. (2508, มกราคม). “บทบาทของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญา.” อัยการนิเทศ 27. หน้า 45.

อาญานั้น จะต้องมีการสอบสวนการที่ชอบธรรมตามกฎหมาย (Due Process of Law) มิใช่จะมีแต่ความมุ่งหมายหรือมีความประสงค์เพียงเพื่อฟ้องร้องบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดหรือจำเลย เพื่อให้ศาลลงโทษแต่เพียงอย่างเดียว โดยมีได้คำนึงถึงข้อเท็จจริงว่าในความเป็นจริงแล้วจำเลยจะเป็นผู้บริสุทธิ์หรือไม่ก็ตาม⁶⁶ ถ้ามุ่งในผลสูงสุดของคดีคือการชนะคดี กลับเป็นผู้ปิดข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่เป็นคุณแก่จำเลย การพัฒนาระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยให้ก้าวหน้าทัดเทียมกับนานาอารยประเทศ และเป็นหลักประกันให้แก่จำเลยในคดีอาญาว่า จะได้รับการพิจารณาคดีโดยรวดเร็ว เป็นธรรม และมีสิทธิในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ที่จะเกิดขึ้นได้ยากในทางปฏิบัติ ซึ่งโดยหลักการของระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) และหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (State Prosecution) กระบวนการค้นหาความจริงในคดีอาญาของประเทศไทยจึงเป็นแบบไม่ต่อสู้ (Non-Adversarial System หรือ Inquisitorial System) องค์กรต่างๆ ของรัฐที่มีหน้าที่อำนวยความสะดวกยุติธรรมไม่ว่าจะเป็นในชั้นก่อนฟ้องเป็นบทบาทหน้าที่ของพนักงานอัยการในการค้นหาความจริงโดยเป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวนฟ้องร้อง รวบรวมพยานหลักฐานโดยมีตำรวจเป็นผู้ช่วย ส่วนในชั้นพิจารณาพิพากษาคดี บทบาทในการค้นหาความจริงเป็นหน้าที่ของศาล ซึ่งศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงอย่างมาก บทบาทของผู้พิพากษาจึงกระตือรือร้น (Active) การอ้างพยานการซักถามพยานก็เป็นหน้าที่ของศาลคู่ความมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือและควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของศาลให้เป็นไปตามกฎหมายเท่านั้นบทบาทของคู่ความในคดีจึงเป็นเพียงผู้ช่วยศาลกระตุ้นการดำเนินคดี พยานหลักฐานที่สามารถพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลยก็จะถูกนำมาแสดงโดยศาล⁶⁷ ดังนั้น การแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 173/1 มาตรา 173/2 และมาตรา 229/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เกี่ยวกับการตรวจพยานหลักฐานและการยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐาน จริงๆ แล้ว มันเป็นไปในแนวทางของการค้นหาความจริงแบบต่อสู้คดี (Adversarial System หรือ Fight Theory) ซึ่งเป็นหลักการค้นหาความจริงในคดีแพ่ง ซึ่งเป็นเรื่องระหว่างเอกชนกับเอกชนที่มีความเท่าเทียมกัน แต่คดีอาญาเป็นเรื่องที่กระทบต่อส่วนรวม⁶⁸ ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีข้อยกเว้นต่างๆ เพื่อคุ้มครองสิทธิจำเลย ในขณะที่เดียวกันจะให้โจทก์เปิดเผยพยานหลักฐานทั้งหมดก็ไม่ได้ เพราะการค้นหาความจริงยังเป็นแบบต่อสู้คดีกัน (Adversarial System หรือ Fight Theory) อยู่ ทั้งนี้ จึงส่งผลให้กระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลที่แก้ไขเพิ่มเติมนี้ จึงยังมีปัญหาในทางปฏิบัติอยู่นั่นเอง

⁶⁶ อำนาจ เนตยสุภา. (2548, มิถุนายน). “การเปิดเผยข้อมูลในคดีอาญาของพนักงานอัยการ.” วารสารกฎหมายใหม่, 3, 53. หน้า 45.

⁶⁷ สมชาย วิมลสุข. เล่มเดิม. หน้า 12.

⁶⁸ คณิต ณ นคร ณ เล่มเดิม. หน้า 46.

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล (Discovery in Trial Proceedings) หมายถึง กระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงก่อนพิจารณาคดีที่ใช้กันโดยคู่ความฝ่ายหนึ่งสามารถรับทราบข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานเกี่ยวกับคดีที่อยู่ในความครอบครองของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้ ซึ่งมีใช้ทั้งในกระบวนการวิธีพิจารณาความแพ่งและอาญา การเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาก่อนพิจารณา เป็นกระบวนการหนึ่งของวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งพัฒนามาจากแนวคิดพื้นฐานบนหลักการของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่สำคัญ คือ การยืนยันถึงหน้าที่ที่รัฐมีอยู่ในอันที่จะต้องให้หลักประกันแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยว่าจะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม (fair trial)

การเปิดเผยพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงก่อนพิจารณาในคดีอาญา มีวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้มีการเปิดเผยพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงในคดีอาญา คือ

- 1) เพื่อสนับสนุนให้มีข้อเท็จจริง และพยานหลักฐานที่สมบูรณ์ที่สุดมาแสดง
- 2) เพื่อลดโอกาสของความผิดพลาดอันเกิดจากพยานหลักฐานเท็จ
- 3) เพื่อจัดร่องรอยของการดำเนินคดีที่ถือว่าเป็นการต่อสู้

การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล ต้องพิจารณาจากระบบการดำเนินคดีอาญา ซึ่งในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) หรือซีวิลลอว์ (Civil Law) ส่วนใหญ่จะใช้วิธีการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหาทั้งสิ้น ยกเว้นประเทศฝรั่งเศสใช้ระบบไต่สวน จะมีความแตกต่างกันเฉพาะรูปแบบการฟ้องคดีและหลักการค้นหาความจริง กล่าวคือ ในระบบคอมมอนลอว์ จะมีระบบการฟ้องคดีอาญาโดยประชาชน (Popular prosecution) และใช้วิธีค้นหาความจริงแบบต่อสู้คดี (Adversarial System หรือ Fight Theory) ส่วนในระบบกฎหมายซีวิลลอว์ จะมีระบบการฟ้องคดีอาญาโดยรัฐ (State Prosecution) และใช้วิธีค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้ (Non-Adversarial System หรือ Inquisitorial System)

จากการศึกษาการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล ทั้งจากประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) และระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) พบว่าหลักการเปิดเผยพยานหลักฐานการสืบพยานในคดีอาญา หรือ Discovery ได้มีการพัฒนาจนมีการ

บัญญัติเป็นกฎหมายอย่างชัดเจนในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) โดยเฉพาะประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษ สืบเนื่องจากพื้นฐานการดำเนินคดีในระบบกล่าวหาทำให้คู่กล่าวในคดีต้องต่อสู้กันเอง โดยใช้วิธีค้นหาความจริงแบบต่อสู้คดีกัน (Adversarial System หรือ Fight Theory) ดังนั้น หลักการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล จึงเปรียบเสมือนเครื่องมือในการช่วยคู่ความในการต่อสู้คดี โดยเฉพาะคุ้มครองสิทธิของจำเลยในคดีอาญา ซึ่งประเทศสหรัฐอเมริกาหลักในการคุ้มครองสิทธิของจำเลยในคดีอาญาได้มีการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญด้วย

ส่วนประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) นั้น หลักการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญา มิได้บัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรชัดเจนเหมือนประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) สืบเนื่องจาก ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ ศาลหรือผู้พิพากษามีบทบาทและส่วนร่วมในการตรวจสอบและค้นหาความจริงค่อนข้างมาก โดยมีส่วนร่วมตรวจสอบพยานหลักฐานตั้งแต่ชั้นก่อนเริ่มกระบวนการพิจารณาคดี และกฎหมายกำหนดให้คู่ความสามารถตรวจสอบสำนวนในคดีได้ตั้งแต่ต้นคดี อันสืบเนื่องมาจากการใช้วิธีค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้คดี (Non-Adversarial System หรือ Inquisitorial system) ดังนั้น ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ คู่ความและศาลจึงถูกบังคับโดยกระบวนการให้ต้องเปิดเผยพยานหลักฐานในตัวเอง

การดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยเป็นไปตาม “หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ” เมื่อการดำเนินคดีอาญาเป็นภารกิจของรัฐ เป็นการอำนวยความสะดวกที่รัฐเป็นผู้รับผิดชอบในข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานองค์กรดำเนินคดีอาญาของรัฐทุกองค์กรจึงมีหน้าที่ที่จะต้องตรวจสอบความจริงในเรื่องที่กล่าวหาและต้องตรวจสอบความจริงแท้ของเรื่อง ฉะนั้น การต่อสู้คดี (Adversarial System หรือ Fight Theory) ก็ดี การวางเฉยของศาลก็ดี จึงไม่สอดคล้องกับ “หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ” อย่างสิ้นเชิง บทบาทในการตรวจสอบความจริงอย่างกระตือรือร้นนี้ไม่เว้นแม้แต่ศาล ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า วิธีค้นหาความจริงของประเทศไทยเป็นแบบไม่ต่อสู้ (Non-Adversarial System หรือ Inquisitorial System) และไม่ใช้การค้นหาความจริงแบบต่อสู้คดีกัน (Adversarial System หรือ Fight Theory) ดังที่เป็นอยู่ในทางปฏิบัติ

พัฒนาการของการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลตามกฎหมายไทยเดิมก่อนที่จะมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 ได้มีบทบัญญัติที่กำหนดเกี่ยวกับการการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 8 (3) (4) มาตรา 240 และมาตรา 242 วรรคหนึ่งรวมทั้งได้นำบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการยื่นบัญชีระบุพยาน ตามมาตรา 87 และมาตรา 88 มาอนุโลมใช้บังคับ โดยอาศัยบทบัญญัติมาตรา 15 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา นอกจากนี้ยังให้อำนาจศาลที่จะเข้าไปค้นหา

ข้อเท็จจริงได้โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 175 มาตรา 228 และมาตรา 229 รวมทั้งในคำฟ้องคดีอาญาตามมาตรา 158 (5) ซึ่งศาลยังมีบทบาทในการอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟังตามมาตรา 172 วรรคสอง และการแถลงเปิดคดีนั้นตามมาตรา 174 ยังเป็นช่องทางหนึ่งในการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลอีกด้วย

แม้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จะให้สิทธิหรือจำเลยได้รับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลอยู่บ้าง แต่ก็ยังมีข้อบกพร่องอยู่หลายประการทำให้ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยไม่อาจเข้าถึงสิทธิในการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลได้โดยสมบูรณ์ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) มาตรา 241 วรรคสาม จึงได้บัญญัติรับรองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยว่า “ผู้เสียหายหรือจำเลยในคดีอาญามีสิทธิตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตน เมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ” โดยผลของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยดังกล่าว จึงได้มีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 ได้เพิ่มเติมหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลไว้ในมาตรา 8 ซึ่งมีหลักการคล้ายของเดิม โดยเฉพาะมาตรา 8 (4) และมาตรา 8 (5) เพียงแต่เพิ่มบทบัญญัติมาตรา 8 (6) ขึ้นมาใหม่ โดยให้สิทธิจำเลยหรือทนายจำเลยตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตนในขณะที่สำนวนการสอบสวนยังอยู่ที่พนักงานอัยการได้สิทธิของจำเลยดังกล่าวนี้สำนักงานอัยการสูงสุดได้ออกระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ซึ่งระเบียบฉบับนี้ถือว่าเป็นการรองรับการตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การในชั้นสอบสวนอีกด้วย รวมทั้งเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 กำหนดให้มีการตรวจพยานหลักฐานก่อนกำหนดวันนัดสืบพยาน ซึ่งจะต้องมีการยื่นบัญชีระบุพยานก่อนวันตรวจพยานหลักฐาน และมีการส่งพยานเอกสารและพยานวัตถุที่ยังอยู่ในความครอบครองของตนต่อศาลเพื่อให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งตรวจสอบ รวมทั้งมีการแถลงแนวทางการเสนอพยานหลักฐานต่อศาล และให้ศาลสอบถามคู่ความถึงความเกี่ยวข้องกับประเด็นและความจำเป็นที่ต้องสืบพยานหลักฐานที่อ้างอิง ตลอดจนการยอมรับพยานหลักฐานของอีกฝ่ายหนึ่ง

จากการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 ก็ยังไม่ครอบคลุมทุกประเภทและยังมีปัญหาในสภาพบังคับในกรณีฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติในมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 ในเรื่องการยื่นบัญชีระบุพยานและกระบวนการตรวจพยานหลักฐานก่อนวันนัดสืบพยาน และโดยผลของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2550) มาตรา 40 (7) “ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้องรวดเร็ว และ

เป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร...” จึงได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551 ซึ่งได้แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 229/1 และมาตรา 240 ซึ่งเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานและการตรวจและส่งสำเนาพยานเอกสาร ซึ่งบทบัญญัตินี้ใช้สำหรับการพิจารณาคดีอาญาทั่วไป และศาลไม่ได้กำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานก่อนวันนัดสืบพยาน

แต่อย่างไรก็ตามการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 173/1 มาตรา 173/2 และมาตรา 229/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เกี่ยวกับการตรวจพยานหลักฐานและการยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานจริงๆ แล้ว มันเป็นไปได้ในแนวทางของการค้นหาความจริงแบบต่อสู้คดี (Adversarial System หรือ Fight Theory) ซึ่งเป็นหลักการค้นหาความจริงในคดีแพ่ง ซึ่งเป็นเรื่องระหว่างเอกชนกับเอกชนที่มีความเท่าเทียมกัน แต่คดีอาญาเป็นเรื่องที่กระทบต่อส่วนรวม ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีข้อยกเว้นต่างๆ เพื่อคุ้มครองสิทธิจำเลย ในขณะที่เดียวกันจะให้โจทก์เปิดเผยพยานหลักฐานทั้งหมดก็ไม่ได้ เพราะการค้นหาความจริงยังเป็นแบบต่อสู้คดีกัน (Adversarial System หรือ Fight Theory) อยู่ ทั้งนี้ จึงส่งผลให้กระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลที่แก้ไขเพิ่มเติมนี้ จึงยังมีปัญหาในทางปฏิบัติอยู่นั่นเอง

ปัจจุบันหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลของประเทศไทยนั้น นอกจากมีกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2550) และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายพิเศษที่ใช้ในการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยเฉพาะซึ่งมีบทบัญญัติที่กำหนดเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลไว้ในมาตรา 27 สิทธิของจำเลยในการตรวจและคัดสำเนาเอกสารในสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. มาตรา 28 การยื่นบัญชีระบุพยาน และมาตรา 29 กระบวนพิจารณาในวันตรวจพยานหลักฐาน รวมทั้งการการบรรยายฟ้องในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง นอกจากจะต้องทำเป็นหนังสือและมีข้อความตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158 แล้วตามข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ได้กำหนดให้การบรรยายฟ้องจะต้องชี้ช่องพยานหลักฐานให้ชัดเจน นอกจากนี้ ในการฟ้องคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโจทก์จะต้องส่งสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติต่อศาลเพื่อใช้เป็นหลักในการพิจารณาและรวมไว้ในสำนวนอีกด้วย

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษากระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลทั้งในระบบกฎหมายต่างประเทศและกฎหมายของประเทศไทย ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะดังนี้

1) ศาล พนักงานอัยการและองค์กรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย ต้องมีความกระตือรือร้น (Active) ที่จะร่วมมือกันค้นหาข้อเท็จจริงในคดีเพื่อพิสูจน์ความผิดหรือบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาหรือจำเลย หรือโดยวางตัวเป็นกลางและมีความเป็นภาวะวิสัย โดยเฉพาะพนักงานอัยการไม่ควรมุ่งในผลสูงสุดของคดีคือการชนะคดีแต่อย่างเดียว ควรเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่เป็นคุณแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย เพื่อให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยสามารถนำพยานหลักฐานดังกล่าวมาพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนได้

2) ศาล พนักงานอัยการและองค์กรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยไม่ควรเน้นหนักในการปราบปรามผู้กระทำความผิดแต่อย่างเดียว ควรให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยให้โอกาสผู้ต้องหาหรือจำเลยที่จะเตรียมตัวต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะในกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลซึ่งจะเป็นเครื่องมือให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในการเตรียมคดีได้อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และเป็นช่องทางที่จะสามารถหาพยานหลักฐานมานำสืบหักล้างพยานหลักฐานของพนักงานอัยการได้

3) กำหนดเวลาในการยื่นบัญชีระบุพยานก่อนวันตรวจพยานหลักฐานตามมาตรา 173/1 วรรคสอง ของโจทก์ (พนักงานอัยการ) ควรกำหนดให้มากกว่าจำเลย เพื่อจำเลยจะได้ศึกษาและจัดหาพยานหลักฐานรวมทั้งจัดเตรียมคดีเพื่อดำเนินการตามกระบวนการในวันตรวจพยานหลักฐานตามมาตรา 173/2 จึงควรกำหนดให้โจทก์ยื่นบัญชีระบุพยานก่อนวันตรวจพยานหลักฐานไม่น้อยกว่า 15 วัน และให้จำเลยยื่นก่อนวันตรวจพยานหลักฐานไม่น้อยกว่า 7 วัน เพื่อจะได้สอดคล้องกับมาตรา 229/1 ที่กำหนดให้โจทก์ต้องยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานต่อศาลไม่น้อยกว่า 15 วันก่อนวันไต่สวนมูลฟ้องหรือวันสืบพยาน ส่วนจำเลยให้ยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานพร้อมสำเนาในวันสืบพยานจำเลย ซึ่งน่าจะเหมาะสมและเป็นธรรมกับจำเลยมากกว่า

4) ควรมีระเบียบที่ชัดเจนกำหนดบทบาทและหน้าที่ในการเปิดเผยพยานหลักฐานของกลุ่มความทั้งสองฝ่ายให้ชัดเจนทั้งฝ่ายพนักงานอัยการและฝ่ายจำเลย โดยเฉพาะในด้านของพนักงานอัยการที่ควรจะมีการเปิดเผยมากกว่าจำเลยเนื่องจากความพร้อมทางด้านพยานหลักฐาน

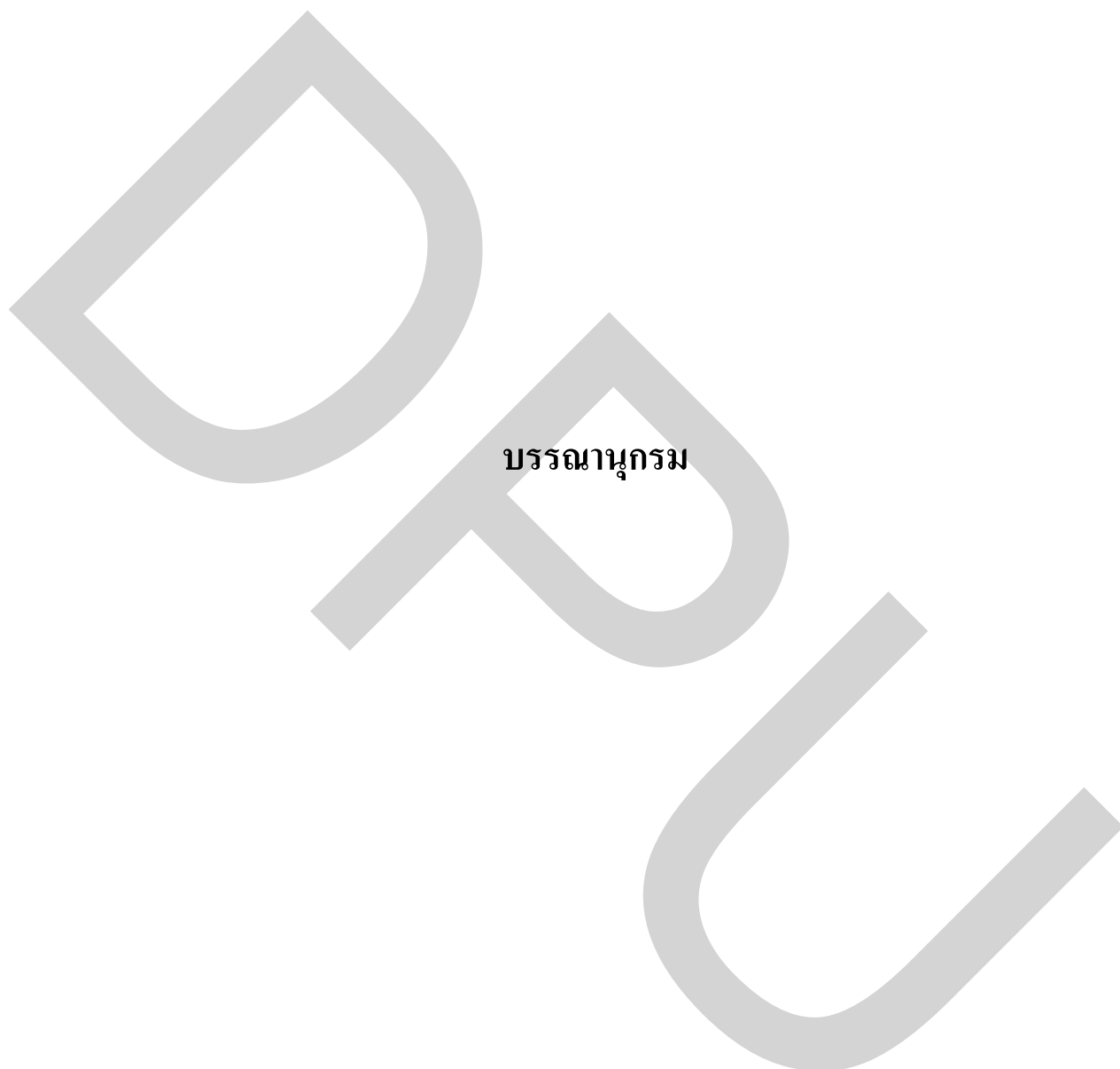
5) คุณพินิจของศาลในการกำหนดให้มีการตรวจพยานหลักฐานในคดีอาญานั้น ควรมีระเบียบที่ชัดเจนในการกำหนดคุณพินิจ หรือควรวางระเบียบที่ชัดเจนในการกำหนดประเภทคดีที่ต้องการกำหนดให้มีการตรวจสอบพยานหลักฐาน เมื่อการตรวจพยานหลักฐานจะช่วยให้การพิจารณาเนื้อหาของคดีเป็นไปด้วยความสะดวก รวดเร็วและเป็นธรรม แม้คู่ความไม่ได้ร้องขอ ศาลก็ควรใช้กระบวนการพิจารณานี้ให้มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีที่พยานหลักฐานสำคัญเป็นพยานเอกสาร

หรือพยานวัตถุ เช่น คดีความผิดเกี่ยวกับการปลอมเอกสารหรือปลอมเงินตราหรือคดีซึ่งมีพยานเอกสารหรือพยานวัตถุที่ต้องนำสืบเป็นจำนวนมาก เช่น คดีความผิดเกี่ยวกับการทุจริตต่อหน้าที่หรือคดีที่คู่ความไม่ได้ยื่นบัญชีระบุพยานก่อนวันนัดพร้อมและศาลไม่อาจสอบถามแนวทางการเสนอพยานหลักฐานของคู่ความได้อย่างเพียงพอในวันนัดพร้อม ดังนั้น จึงน่าจะถือเป็นหลักว่า ศาลควรกำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานเสมอ ไม่ว่าจะมีความฝ่ายใดร้องขอหรือไม่ก็ตาม เว้นแต่ตามคำฟ้อง คำให้การ (ถ้ามี) รวมทั้งข้อเท็จจริงอื่นที่ปรากฏ เช่น คำแถลงของคู่ความในวันนัดพร้อม เห็นได้ว่า ไม่จำเป็นต้องกำหนดให้มีการตรวจพยานหลักฐาน

6) ในการตรวจพยานหลักฐาน ศาลต้องมีความพร้อมที่จะทำหน้าที่โดยการศึกษาสำนวนให้เข้าใจอย่างถูกต้องและถี่ถ้วนก่อนเริ่มการตรวจพยานหลักฐาน รวมทั้งการสอบถามคู่ความเพิ่มเติมในบางเรื่องให้ได้ความชัดเจน จึงเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นเพื่อพิจารณาว่าพยานหลักฐานที่คู่ความอ้างอิงเกี่ยวข้องกับประเด็นแห่งคดีมากน้อยเพียงใด ถ้าคู่ความไม่ยอมแถลงถึงแนวทางการเสนอพยานหลักฐานหรือแถลงไม่ชัดเจนหรือไม่ตอบคำถามศาลถึงความเกี่ยวข้องกับประเด็นและความจำเป็นที่ต้องสืบพยานหลักฐานที่อ้างอิง ศาลอาจถือว่าพยานหลักฐานนั้นไม่เกี่ยวข้องกับประเด็นหรือเป็นพยานหลักฐานที่ฟุ่มเฟือยได้ แล้วแต่กรณี

7) หน่วยงานต่างๆ และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการคุ้มครองพยานในคดีอาญา ควรจะเร่งรัดในการพัฒนาระบบและกระบวนการในการคุ้มครองพยานให้มีประสิทธิภาพ โดยไม่เลือกกระทำเฉพาะคดีที่สื่อมวลชนให้ความสนใจ หรือคุ้มครองเฉพาะก่อนเบิกความต่อศาลเท่านั้น ทั้งนี้ เพราะในปัจจุบันยังขาดความมั่นใจในประสิทธิภาพและระบบการคุ้มครองพยานในคดีอาญาของประเทศไทย จึงได้บัญญัติเป็นข้อยกเว้น ให้พนักงานอัยการไม่ต้องเปิดเผยพยานบุคคลหรือเอกสารที่ปรากฏชื่อหรือที่อยู่ของพยานบุคคลต่อจำเลยได้ ซึ่งเป็นการปิดโอกาสของจำเลยในการแสวงหาพยานหลักฐานมาหักล้างพยานบุคคลซึ่งเป็นพยานหลักฐานที่สำคัญในคดีอาญา

8) ข้อยกเว้น ให้พนักงานอัยการไม่ต้องเปิดเผยพยานบุคคลหรือเอกสารที่ปรากฏชื่อหรือที่อยู่ของพยานบุคคลต่อจำเลย เพื่อคุ้มครองพยานบุคคล จากการที่พยานจะถูกข่มขู่หรือได้รับภัยอันตรายได้ หรือติดสินบน หรือใช้วิธีการอันไม่เหมาะสมเพื่อทำลายพยานหลักฐานที่ได้รับการเปิดเผยนั้น ตามมาตรา 173/2 วรรคหนึ่ง มาตรา 229/1 วรรคสี่ หรือมาตรา 240 วรรคหนึ่งนั้น ศาลจะต้องพิจารณาเฉพาะกรณีที่ทำเป็นเพื่อคุ้มครองพยานบุคคลอย่างแท้จริงเท่านั้น ศาลไม่ควรอาศัยข้อยกเวดังกล่าวอนุญาตในทุกกรณี เพราะอาจจะกระทบต่อสิทธิของจำเลยในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควรซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2550) มาตรา 40 (7) ได้บัญญัติรับรองไว้ได้ และจะเป็นการปิดโอกาสของจำเลยในการแสวงหาพยานหลักฐานมาหักล้างพยานบุคคล ซึ่งเป็นพยานหลักฐานที่สำคัญในคดีอาญาคด้วย

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

โกศล โสภาคย์วิจิตร. (2525). พจนานุกรมกฎหมายอังกฤษ-ไทย. กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์.

เข็มชัย ชุติวงศ์. (2542). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ:

นิติบรรณการ.

คณิต ณ นคร. (2549). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

_____. (2552). ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หลักกฎหมายและพื้นฐานการเข้าใจ.

กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

_____. (2551). ภูมิธรรมและบทบาทของพนักงานอัยการ. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

_____. (2552). กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาคการดำเนินคดี (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ:

วิญญูชน.

จิตติ เจริญน้ำ. (2538). พยานในคดีอาญา. กรุงเทพฯ: พิมพ์อักษร.

จรัญ ภักดีธนากุล. (2549). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ:

จิรัชการพิมพ์

ธานีศ เกศวพิทักษ์. (2548). คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 3-4 (มาตรา

158-245) เล่ม 2 (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เนติบัณฑิตยสภา.

ประมุต สุวรรณสร. (2526). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ:

แสงสุทธิการพิมพ์.

สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2551). ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาลับอ้างอิง (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

_____. (2545). คำอธิบายการดำเนินคดีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

โสภณ รัตนกร. (2549). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ.

บทความ

กุลพล พลวัน. (2524, พฤษภาคม). “ลักษณะทั่วไปของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.” วารสาร
อัยการ, 4, 41. หน้า 49.

คณิต ณ นคร. (2528, กันยายน). “วิธีพิจารณาความอาญาไทย: หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่
ตรงกัน.” วารสารนิติศาสตร์, 15, 3. หน้า 1-17.

_____. (2540). “อัยการเยอรมันและการดำเนินคดีอาญาของอัยการเยอรมันก่อนฟ้อง.”

รวมบทความวิชาการของศาสตราจารย์ ดร. คณิต ณ นคร อัยการสูงสุด. หน้า 146-158.

_____. (2544, มกราคม-มิถุนายน). “บทบาทของศาลในคดีอาญา.” วารสารกฎหมายธุรกิจ
บัณฑิตย, 1, 1. หน้า 49-64.

ไพฑูรย์ เนติโพธิ์. (2524). “การเขียนฟ้องคดีอาญา.” บทบัณฑิต, 38, 2. หน้า 127-139.

วรวิทย์ ฤทธิพิศ. (2538, กรกฎาคม-กันยายน). “การเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญาในประเทศไทย.”
ดุลพาห, 42, 3. หน้า 70-93.

วิสาร พันธนะ (2521, กันยายน-ตุลาคม). “วิธีพิจารณาความอาญาในสหรัฐอเมริกา.” ดุลพาห, 25, 5.
หน้า 39-69.

สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2541, ธันวาคม). “ความโปร่งใสและการตรวจสอบกระบวนการ
ยุติธรรมทางอาญาตามแนวทางในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540.”
บทบัณฑิต, 54, 4. หน้า 56-80.

อุดม รัฐอมฤต. (2538, มิถุนายน). “ผลของข้อสันนิษฐานตามกฎหมายต่อการกำหนดหน้าที่นำสืบ
ในคดีอาญา.” วารสารนิติศาสตร์, 25, 2. หน้า 304-319.

อุททิศ แสนโกสีก. (2508, มกราคม). “บทบาทของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญา.”
อัยการนิเทศ, 27. หน้า 45.

อำนาจ เนตยสุภา. (2548, มิถุนายน). “การเปิดเผยข้อมูลในคดีอาญาของพนักงานอัยการ.” วารสาร
กฎหมายใหม่, 3, 53. หน้า 45.

วิทยานิพนธ์

กาญจนา ศรีแสน. (2533). การเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุญชัย ภัทรพัฒนานนท์. (2549). การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ประทุมพร กลัดอำ. (2533). การนำวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับในวิธีพิจารณาความอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พงษ์รัตน์ เครือกลิ่น. (2528). ข้อเท็จจริงต่างกับฟ้องในคดีอาญาของไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พัฒนรัตน์ ชินพิทักษ์. (2548). สิทธิของจำเลยในการได้รับการเปิดเผยข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สมชาย วิมลสุข. (2549). บทบาทของศาลในขั้นตอนในการค้นหาความจริง. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

สมทรัพย์ อำนวย. (2541). บทบาทศาลในชั้นพิจารณากับการค้นหาความจริงในคดีอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อมรเทพ เมืองแสน. (2549). อิทธิพลของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ที่มีต่อกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

เอกสารอื่นๆ

เดชอุดม ขุนนะสิทธิ์. (ม.ป.ป.). รายงานการเก็บข้อมูลการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญา หัวข้อเรื่อง การเปิดเผยพยานที่ไม่ใช่บุคคลอย่างบังคับในประเทศที่ใช้ระบบ **Civil Law: กรณีศึกษาเฉพาะประเทศเยอรมนี ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น**. ภายใต้โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาระบบการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน สถาบันวิจัยและพัฒนากระบวนการยุติธรรม สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม.

เปรมศักดิ์ ชื่นชวน. (2550). การเปิดเผยพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงก่อนการพิจารณาคดีในคดีอาญา. เอกสารวิชาการส่วนบุคคลนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรมหลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) รุ่นที่ 10 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม.

พรพิกตร์ สถิตเวโรจน์. (ม.ป.ป.). รายงานการเก็บข้อมูลการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญา หัวข้อเรื่อง การเปิดเผยพยานบุคคลโดยให้อำนาจคู่ความร้องขอต่อศาลให้คู่ความอีกฝ่ายเปิดเผยพยานเพิ่มเติมในประเทศที่ใช้ระบบ **Common Law: กรณีศึกษาเฉพาะประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ**. ภายใต้โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาระบบการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน สถาบันวิจัยและพัฒนากระบวนการยุติธรรมสำนักงานกิจการยุติธรรมกระทรวงยุติธรรม.

พรพิกตร์ สถิตเวโรจน์ และคณะ. (ม.ป.ป.). รายงานการเก็บข้อมูลการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญา: กรณีศึกษาเฉพาะประเทศเยอรมนี ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกาอังกฤษ. ภายใต้โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาระบบการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน สถาบันวิจัยและพัฒนากระบวนการยุติธรรมสำนักงานกิจการยุติธรรมกระทรวงยุติธรรม.

พรเพชร วิชิตชลชัย. (2528). กฎหมายไทยเปรียบเทียบกับกฎหมายประเทศอื่นในสกุลกฎหมายคอมมอนลอว์หน่วยที่ 14 ในเอกสารการสอนชุดวิชาการระบบกฎหมายไทยและต่างประเทศ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

_____. (2528). เอกสารชุดวิชาการระบบกฎหมายไทยและต่างประเทศ. กรุงเทพฯ: วิคตอรีเพาเวอร์พอยท์.

ลัดนา นนทังสี. (ม.ป.ป.). รายงานการเก็บข้อมูลการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญาหัวข้อเรื่อง การเปิดเผยพยานบุคคลอย่างบังคับในประเทศที่ใช้ระบบ **Civil**

Law: กรณีศึกษาเฉพาะประเทศเยอรมัน ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น. ภายใต้โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาระบบการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน สถาบันวิจัยและพัฒนากระบวนการยุติธรรมสำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม.

รายงานการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติครั้งที่ 65 เป็นพิเศษ วันพุธที่ 21 พฤศจิกายน 2550

ณ ตึกรัฐสภา.

รายงานการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญครั้งที่ 23 วันจันทร์ที่ 21 กรกฎาคม 2540 ณ ห้องประชุม

หมายเลข 213-216 อาคารรัฐสภา 2.

เอกสารประกอบการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ

อาญา (ฉบับที่ ...) พ.ศ. (สภาผู้แทนราษฎรลงมติเห็นชอบแล้ว) บรรจุระเบียบวาระ

การประชุมวุฒิสภาครั้งที่ 19 (สมัยสามัญนิติบัญญัติ) เมื่อวันจันทร์ที่ 7 พฤศจิกายน 2548.

เอกสารประกอบการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ

อาญา (ฉบับที่ ...) พ.ศ. บรรจุระเบียบวาระการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ

ครั้งที่ 5/2550 เมื่อวันพุธที่ 24 มกราคม 2550.

สารสนเทศจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์

คณะกรรมการส่งเสริมระบบพิจารณาคดีครองค้คณะและต่อเนื่อง. (2547, 24 ธันวาคม).

การตรวจพยานหลักฐานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 173/1 และ

มาตรา 173/2. สืบค้นเมื่อ 8 กุมภาพันธ์ 2553, จาก [http://elib.coj.go.th/Article/](http://elib.coj.go.th/Article/data/articlecrimconsider2.pdf)

[data/articlecrimconsider2.pdf](http://elib.coj.go.th/Article/data/articlecrimconsider2.pdf)

กฎหมาย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1034/2503

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 114/2528

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5053/2542

ภาษาต่างประเทศ

BOOKS

- Henry Campbell Black. (1979). **Black's Law Dictionary**. St. Paul Minne: West Publishing Co.
- Henry J. Abraham. (1980). **The Judicial Process** (4th ed.). New York: Oxford University Press.
- John H. Langbein. (1977). **Comparative Criminal Procedure: Germany**. Minnasota: West Publishing Co.
- John H. Wigmore. (1940). **Anglo-American System of Evidence in Trials at Common Law**. (3rd ed.). Boston: Little, Brown and Company.
- Paul B. Weston. and Ken M. Wells. (1976). **Criminal Justice Introduction and Guidelines**. California: Goodyear Publishing Co.
- _____. (1972). **Law Enforcement and Criminal Justice: An Introduction**. California: Goodyear Publishing Company Inc.
- Thomas J. Gardner. (1988). **Criminal Evidence, Principle, cases and Reading** (2nd ed.). St. Paul, West Publishing Company.
- Weston, Paul B. and Kenneth M. wells. (1976). **Criminal Evidence for Police** (2nd ed.). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

ARTICLES

- Jerry E. Norton. (1970, January). "Discovery in the Criminal Process." **The Journal of Criminal law, Criminology and Police Science**, 61. pp. 8-31.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล

ประวัติการศึกษา

ประวัติการทำงาน

นายสุระศักดิ์ แก้วเจริญ

นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง ประจำปี

การศึกษา 2548

เนติบัณฑิตไทย ปีการศึกษา 2548 (รุ่นที่ 58)

ประกาศนียบัตรทนายความ ครั้งที่ 3/2549

สภาทนายความ

นิติกร กลุ่มพัฒนากฎหมายและอุทธรณ์ ศูนย์บริหาร

กฎหมายสาธารณสุข กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข